

ANDR
PATRICII
DE
ECCLESIA

Feol. 4948.

CIMELIA 8067

X. 6. 13.

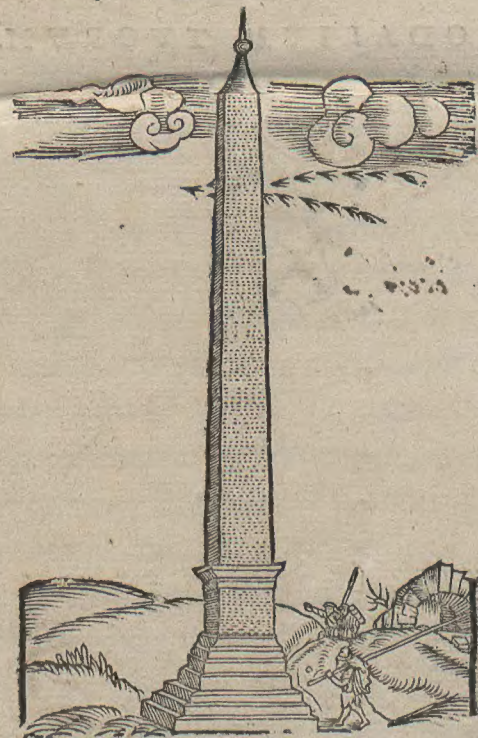
94
80

ANDR.
PATRICII
NIDECICI
ARCHID. VILNAE.

De ecclesia vera & falsa

LIBRI V.

- I. De fundamentis ecclesiae.
- II. De parietibus, seu columnis.
- III. De tecto.
- IV. De opere intestino.
- V. De fastigio.

CRACOVIAE in officina Lazari. M. D. XXCIII.
Cum gratia & privilegio Regis.

Cim. F. 8067

Patricii de Ecclesia

Cantic. I.

INDICA MIHI, DILECTE ANIMAE MEAE,
VBI PASCAS, VBI CVBES IN MERIDIE,
NE VAGARI INCIPIAM POST GREGES
SODALIYV TVORYV.

MAX. POLONIAE REGI,

ET

MAGN. LITVANIAE DVCI

ac domino.

D. STEPHANO BATHORIO

HEROI INCOMPARABILI.

ANDR. PATRICIVS NIDECICVS

Fidem & subiectionem.

*VM MVLT A HIS TEMPORI-
bus, Stephane Rex, ambigi soleant ab
hominibus eruditis, de rebus ad summi
Dei religionem pertinentibus, animis
quidem ferè, quod teterrimum est, non
tam piis quam curiosis, & quod dicen-
dum est, tantum non sceleratis, tum illa
sanè omnium, etiam non pessimo consilio de diuinis rebus in-
quirentium, communis & peruulgata quaestio est, quæ est de
ecclesia. Cùm enim constet inter omnes, sedem ac domicilium
religionis ecclesiam esse, admodum sanè consequenter, secun-
dum religionem quaeritur, ea ecclesia, quæ hospitium religi-
onis esset, ubinam ipsa locorum habitet, & quibus quasi re-
gionum finibus circumscribatur: hoc autem est, sedes ac do-
mici- lium religionis, ubinam gentium sedem ipsam & quasi
domicilium suum fixisse videatur. Sicut enim ignorato eccle-
siae ipsius domicilio, quæ est religionis domicilium, mancã ne-*

EPISTOLA.

scio quomodo ac debilem esse necesse est. notitiam religionis; ita contra, sedibus ecclesiae cognitis semel ac inuentis, facile deinde, iisdem illis vestigiis, cum caetera, tum nidus quoque ipse, & ut sic dicam, castissimum illud sanctissimae religionis ipsius cubile, ex quo ad reliquam eius cognitionem certa munitur via, poterit deprehendi. Quarentibus enim profecto nobis, Ubinam est verus ille, quem quaerimus, & castus cultus Dei, quae est religio? Respondebitur, In ecclesia esse. Ecclesia autem haec ipsa ubi est? Hic si quis, intento ad sedem ac domicilium ecclesiae digito, monstrare id nobis, & solenne illud, HIC EST, HIC EST, certo usurpare ac respondere poterit, nae haud multum iam erit, opinor, reliqui, quod in hoc genere, ad summam ipsam verae religionis cognitionem delibandam, desiderari a quoquam posse videatur. Iure igitur, ut diximus, optimo, in verae religionis sede indaganda, statim de ecclesiae ipsius domicilio inquiritur; in cuius quasi sinu ipso repositam esse religionem ipsam, certissime per suum habeamus. Verum quoniam ad hanc eiusmodi quaestionem, illud ferè miseris his nostris temporibus solet à multis responderi, quod fuit tantò ante à Christo ipso domino, ad nos comonendos praenunciatum, & mendacibus ipsis magistris, ad fallendos incautos homines attributum; ut scilicet in demonstrando domicilio ecclesiae, modò respondeant, ECCE HIC EST CHRISTVS, ET SPONSA EIVS ECCLESIA; modò item, ECCE ILLIC, ECCE ILLIC: quo quidem ex eiusmodi responso hominum inconstantium, vario ipso & inconstanti, nulla certa ecclesiae notitia hauriri, incerta potius & confusa quaedam cognitionis perturbatio nasci in animis hominū & oriri videtur; meritò elaboratum est iamdudum à plerisque doctrina & pietate praestantibus viris, ut nobis in hoc genere, eorum ingenijs succurreretur; & quarentibus de ecclesiae domicilio, non, ECCE HIC, &, ECCE ILLIC, sed merum, ECCE HIC, ita responderetur, ut simul & locus ipse aedificij ecclesiastici certò ab omnibus notari, & non adumbrata vlla, sed quam maxime fieri pos-

set, ad

EPISTOLA.

set, ad vinum, ut sic dicam, expressa eius effigies possit in vniuersum apparere: qua effigie semel agnita, eodem ipso momento, religionis domicilium agnoscamus, nec amplius, inquirenda religione, hanc illac temerè mentibus nostris diuagari necesse habeamus. Atque haec quidem viri illi. Quos ipsos imitati nos quoque ipsi, tentare his libris volumus, possetne eadem illa de re, quae esset ab illis ante nos doctissime explicata, aliquid etiam à nobis sic dici, ut saltem in vulgus probaretur. In quo quidem proposito institutoque nostro, fixa semel cogitatione nostra; cum diligentius expenderemus, idem hoc quod dicimus, ecclesiam ipsam domicilium passim religionis haberi, meminisset etiam à Paulo Apostolo ipso, domum Dei videntis appellari; fecimus non grauati, ut extensa porro eadem illa cogitatione nostra, paulatim deinde à totius aedificij illius consideratione, ad partes ipsas lustrandas delaberemur; & singulas earum subtilius, uti à tanto artifice perfectas undique & perpolitas, perscrutantes, quae in qualibet eiusmodi structurae parte deprehenderentur, ea studiosè notarem, scriptisque & litteris nostris consignaremus sic, ut descriptione ipsa nostra, non speluncam vllam latronum effingere (quam imaginem aduersariorum penè synagoga referre videntur) sed verissimam ipsam domus domini faciem omnibus adamussim repraesentare voluisse videamur. Itaque in fundamentis primum ipsis, saxa quatuor insignia, ipsi summo angulari lapidi Christo Iesu inaedificata, notauimus, quae ecclesiam, Dei domum, cum à caeteris profanis domibus omnibus egregie secernerent, tum ipsam illam suis coloribus depingerent, atque vnam, sanctam, catholicam, Apostolicam ecclesiam exhiberent. Quae quidem eiusmodi esse, in ipso libro nostro ostenduntur, ut nulli, quod dico, adulterinae ecclesiae communicari posse videantur. Deinde in quatuor ipsis eiusdem aedificij ecclesiastici parietibus, totidem notas deprehendimus, easque in biblia, patres, concilia, traditiones, partiti sumus. Quae notae ipsae, etsi in ipsis assimilatarum ecclesiarum istarum parietibus, inscribi etiam aliqua

EPISTOLA.

ex parte nonnunquam videantur, in uniuersum tamen eius sunt generis, ut quædam tantum earum, idque per speciem modò, parietibus istis fortè accommodari queant; omnes omninò congruere illis non queant. Nam biblia quidem vendicari fortassis ab aduersariis, per quandam simulationem, & primo parieti ipsi ecclesiarum suarum utcumq; prætexi posse videntur; patres tamen, qui est ad hunc primum parietem, alter adiunctus paries, ab istis eo honore vix dignantur; concilia etiam, qui est tertius paries, leuius æstimantur; traditiones verò, quæ est quarti nota parietis, planissimè ab ijs repudiantur. Quæ singula fusiùs in libro ipso persequimur. Quid dicam de tecto sacramentorũ & sacrificiorum sanctorum? Quid de ordine, qui est in illo ædificio ecclesiastico quasi opus quoddam intestinum? Quid de fastigio ipso, quod secundissimis in Dei domo successibus illustratum ac nobilitatum est? Quæ nos quidem omnia cum aduersariarum domorum fundamentis, tectis, parietibus, fastigiis, opere intestino, diligenter conferentes, omnia apud ipsos inferiora esse ostendimus, singula autem ita ad captum popularem attemperare studuimus, ut & facilius, ea quæ volumus, aspectabilibus his quasi proponendis notis docere, & hoc ipso etiam popularia illa ingenia magis delectare, & quod caput est, hoc ipso ipso efficacius denique mouere videremur. Quod ipsum consecuti sumus necne, tuum iudicium, Rex, esto. In quo tu ne illud quidem aduersariorum præiudicium, quæ tua est modestia, excludes, opinor, aut prætermittes, ut, si eos fortè hæc legentes modicè fremere, & aut leuiter saltem carpere, aut strictim duntaxat vellicare conari hæc nostra audieris, tum existimes, nonnihil fortassis in his esse, quod aliqua saltem mouendi vi non prorsus destitutum esse appareat. De re ipsa, quæ à nobis totis libris ipsis pertractatur, facile, pro tua prudentia intelligis, singularum, quas nominauimus, partium usum in ecclesia maximè necessarium videri. Nam & fundamentis fulciri eam ac sustineri necesse est, ne corruat; & parietibus contineri, ne dilabatur; & tecto pro-

EPISTOLA.

tecto protegi, atque à tempestatum iniuria defendi, ne perfluat; & opere intestino distingui ac perpoliri, ne vasta, ne inanis, ne incondita appareat; & denique fastigio ipso perfici atque exornari, ne aut sine dignitate, aut sine perfectione, remansisse videatur. Confer mihi modò hæreticos, videbis, & fundamenta illa omnia sic ab eis euerti, ut nulla prorsus relinquantur; & parietes sic concuti, ut conquassati ecclesiam planè hiantem & nutantè efficiant; & tectum ipsum sic conuelli, ut undique pertusum remaneat: & operis intestini usque adeò curam non haberi, ut ædes ipsæ synagogarum illarũ non nisi vacuæ, & totæ intus squalidæ conspiciantur; fastigium verò ipsum ita vel casu apud eos omissum, vel studiosè conspurcatum depræhendes, ut non solum necessariarum rerum copia priuet ecclesiam eorum, sed etiam nudatam ac spoliatam relinquat omni venustate dignitatis. Ex quo patet, ecclesiam quidem nostram, harum, quas diximus, partium beneficio, & stare ipsam per Dei gratiã, & bene compactam ac tectam sartamq; manere, & omninò omni ex parte, tam intus quàm foris, præclarè se habere: contra, hæreticorum synagogas, aut fundamento planè carere, aut certè pro multiplici ipso fundamento, uno tantum, eodq; ipso nimium ebeis perforato bibliorum pariete, male nixas esse: reliquos verò parietes aut aspernari prorsus, aut certè in locum eorum, aliquid ferè de tecto ipso detractum, pro pariete ostentare; tecti autem ac operis intestini & fastigij simul, nullam omninò rationè habere. Quæ omnia legendis planè his nostris liquidius cognoscentur. Atq; hæc ego sanè dum mecum diligentius aliquantò reputo, equidem statum omnem conditionemq; veræ ecclesiæ his tribus contineri comperio: stabilitate primum, ut æternam; deinde dignitate, ut illustrem; postremò utilitate, ut fructuosam ecclesiam habeamus. Stabilitate, inquam. Accepit enim profectò à Christo ecclesia, primum ut sit. Super hanc petram, inquit Christus dominus, ædificabo ecclesiam meam; & quidem ædificabo, cunctis Erebi portis aduersus eam semper frementibus, sed præualituris nunquam.

EPISTOLA.

quam. Quod ipsum ecclesiae ipsi, mea quidem sententia, unitate potissimum, & sanctitate, & catholicitate, ut sic dicam, atq. Apostolicitate, quae nos hoc libro profundamētis ecclesiae ponimus, stabilitur. Deinde accepit etiam à Christo ecclesia, ut praesit; quae est summa quaedam ipsius dignitas. Est enim ea sponsa Christi, & mater familiars illa, cuius Christus caput est, & quam, secundum se, in familiari re sua, maxime voluit dominari. Super cathedram Moysi, inquit ipse, sedent scribae & Pharisei. Quicquid dixerint vobis, facite. Qui enim ecclesiam non audierit, is nunc iam, mea quidem sententia, inquit Christus dominus, profanus omnibus & publicanus esto. Sicut enim qui vos audit, me audit, loquitur ad ecclesiae praesides; ita qui vos spernit, me ipsum spernit. ait idem. Vult igitur & esse ecclesiam, quod iam docui, & praeesse; quod nunc docebo. Tribus autem illa rationibus, hanc ipsam, quam dico, praecellentiam, vel consequitur, vel conservat; tum docendo ea, quae bibliis, patribus, conciliis, traditionibus continentur; tum doctrinam hanc suam sacramentis & sacrificiis sanciendo; tum denique hanc ipsam sanctionem doctrinae suae, vi & potestate ordinis cuiusdam admirabilis tuendo inter mortales ac fovendo. Quae nos tria in hoc ecclesiastico aedificio nostro, & parietum, & tecti, & operis intestini appellatione honestamus, aduersariae verò quotquot sunt synagogae, ne in comparisonem quidem cum nostris audent adducere. Postremo eadem illa ecclesia, quae accepit à Christo domino, ut & sit, & praesit, accepit etiam ab eodem illo, ut prosit. Sic enim ille in quodam Euangelij loco. Vos, inquit, qui me inuitantem secuti, intra ecclesiae septa constitistis, ne, quaeso, solliciti sitis, quid aut edatis, aut bibatis, aut induatis. In hoc enim regno meo, quod est ecclesia, omnia affatim suppeditabunt vobis; & quidem sic, ut centies multiplicata ad vos in hac vita perueniant, & praeterea vita illa sempiterna lucro deniq. vobis apponatur. Haec sunt emolumenta illa, quae pro virtute fideq. nostra, à benignissimo parente Deo, intra sinum matris nostrae ecclesiae, quae se semper

in omnes

EPISTOLA.

in omnes utilitates nostras libentissimè solet effundere, debemus expectare. Quae quo illustriora in vera ecclesia apparent, quam in falsa, hoc etiam verum praefalsa ecclesia illustriorem & fructuosiorē videri faciunt. Qua de re extremo ipso libro nostro, ubi de fastigio successuum utriusque ecclesiae in utramque partem, disputauimus, satis actum esse existimo. De libri ipsius editione, illud dicere necesse habeo. Sub ipsa statim, ô Rex, regni tui initia, in publicum primum prodisse; idq. ita forte fortuna accidisse, quasi liber ipse iam tum videlicet auspiciis ipsa tua tacitus mente & cogitatione sequeretur; & quasi iam tum, quod tanto post erat euenturum, sagaciter admodum praesentiret. Sed prodisse, multo quam nunc est, contractiorem, Hosio nostro, Cardinali Variniensi viro amplissimo, dedicatum. Ex eo tempore ita modicus, & ita modica illa forma excusus, sic iactabatur, ut in sermonem etiā Italicum conuerteretur, & ad te quidem Latinus, ad tuam autem coniugem Serenissimam Italicus, uterque in membrana pecorina descriptus, Roma non ita pridem a viro optimo & tui nominis studiosissimo mitteretur. Nunc auctiori libro ipsi quantulumcunque accessionem factam esse videas, non vereor ne ita ab omnibus rebus propriis nudam & inanem esse depraehendās, ut quicquid habet, de aliis id nos accepisse, nihil domo ipsos attulisse, nihil per nos ipsos inuenisse, iudices. Aliquid enim, opinor, legens inuenies, cuius ego testimonium à tuo potius iudicio, ubi haec legeris, expectare, quam hoc tempore in hac mea epistola ponere debeo. Quicquid est, tibi sanè, ô Rex, praefalio inscribere haec volumus; vel nostra voluntate, qui, cum omnia in Polonia, alicubi etiam extra Poloniam, diligentissimè lustrauimus, nihil te uno maius potuimus reperire: vel tua ipsius, qui nobis per amplissimum virum, supremum regni tui Cancellarium, Ioan. Zamoscium, hominem immortalitate dignissimum, illustrem admodum significationem dedisti, te haec esse animo benignissimo à nobis suscepturum: vel quodam etiam libri ipsius quasi genio; qui liber iam inde ab initio, cum primum

★★

lucem

EPISTOLA.

lucem illam hominum, rudis & informis cœpisset aspicere, ipsis iamtum regni tui auspiciis, quod modò dixi, animo favere, & tua, ut sic dicam, castra sponte sequi iamtum videbatur: vel deniq. aliorum consilio. Sic enim iis, quibus hæc imprimis deberi videbantur, religionis & sacrorum in Polonia Antistitibus, ad quos hæc pro officio meo referebam, visum fuit. Quod si quando, Rex, fuerunt tempora, cum pertenui orationi meæ aures tuas regias benignè admodum, pro tua clementia, non semel patere voluisti, nunc certè tempus eiusmodi est, ut mihi, in hoc non paulò graviore scripto meo, iisdem illis benignissimis tuis auribus, oculis, mente, sensu, auctoritate deniq. & gratia tua omni magnopere opus esse videatur. Desigenda enim mihi sunt in oculis auribusque tuis, ea, quibus salvis, salva stetit hæc respub. mater tua pariter ac nostra; quibus deinde ipsis concussis & conuulsis, qualem eam acceperis, vides; qualem teneas, sentis; qualem relicturus sis, profectò, si bene te novi, perhorrescis. Decidat igitur quæso, Maiestas tua partem aliquã temporis à maximis reipub. negociis suis, & hæc nibilo illis inferiora legens interim recognosce, tecumq. ipse pressè perpende; & uti hæc, te auctore, remediis quamlenissimis, in suum statum reduci possint, etiam atq. etiam cogita. Hoc te liber ipse rogat, nomini tuo dedicatus: hoc libri auctor, totus laudis & gloriae tuae cupiditate inflammatus, tibi supplicat: hoc Antistites sacrorum tuorum abs te flagitant; hoc summus ille Hienarcha Romanus, Christi Dei nostri vicarius, cui tu, maiorum more, statim ut gubernacula huius regni præbendisces, fasces imperii tui libens ac volens submisisti, abs te, pro sua erga omnes omnium Christianorum regnorum ecclesias, maxime propria cura atque solitudine, magnopere postulat: hoc nemo bonorum est & reipub. civium amantium, quin desideret: hoc status ipse felicissimi olim regni huius, quod se nunc in fidem tuam contulit, assidue admonet; hoc tu ipse adeò, præclara debes naturæ ingenioque tuo, ad omnes regiarum virtutum laudes exhauriendas prompto imprimis atque expedito.

Hoc

EPISTOLA.

Hoc denique Deus ipse Opt. & Max. abs te requirit; quate in misericordia & miserationibus coronavit, eiusque divini & immortalis sui beneficii hanc gratiam à te reposcit, ut hæc sanctissima Pergama regni tui, incensa iam & suffossa, hanc, dico, arcem religionis sacrosanctæ ambustam magna ex parte in regno tuo & direptam, auctoritate tua, ex incendio eripias, ereptam communias, communitam tueare.

Sic te diua potens poli; &

Patroni imperii, lucida sydera,

Functum munere bellico,

Exoluant reliquis usque periculis.

Vive, Vale Rex optime. Deus te Max. & immortalis nobis, ecclesiæ, reipub. quàm florentissimum conseruet. Hoc Sereniss. eademq. religiosissima coniux tua, hoc nos indigni sacerdotes tui, in hoc collegio ecclesiæ Cracoviensis, quibus proximè hinc abiens maximum tui desiderium reliquisti, assidue precamur.

★ ★ 2

REUE-

REUERENDO DOMINO

ANDREAE PATRICIO NIDECKI,
Præposito Varsouienſi, Archidiacono Vilnenſi, &c.
Amico tanquam fratri chariſſimo & honorando.

Reuerende domine, Amice
tanquam frater chariſſime.

Os t magnoſ pro Eccleſia Dei, qui noſ hoc anno in
uiſitatione Archidioceſeos exceperunt & defatigauere
runt, exantlatos labores, maximum nobis ſolacium le-
uamentumq; attulit, tuus de uera & falſa Eccleſia li-
ber: quem ubi magna (ut tua ſoleo) cum diligentia uoluptateq; legimus,
ſublatis in coelum manibus egimus Deo immortalis gratias, qui turbu-
lentisſimis hiſce Eccleſia ſua temporibus, tales nobis uiros ſubmini-
ſtrat, quorum ſtudio & labore, diuina nominis illius gloria magis ma-
gisq; propagatur. Unde etſi æquè ad omnes maxima uoluptas lati-
tiq; perueniat: ego tamen tanto maiori gaudio afficior, quanto maio-
ri, ad clauum Eccleſia in hac Prouincia diuina uoluntate conſtitutus,
ope, auxilioq; indigeo. Et ut dolui ſemper, cum tot homines noſtros flo-
rentes atate & ingenio, ocioſos, aliorum eorumq; paucorum conatus ſu-
doresq; ſpectantes tantum, & ne digito quidem diuinum opus attin-
gentes uiderem; ita uiciſſim ſator, excitari iam aliquorum ingenium &
indus triam, cum maxime Eccleſia Chriſti ab hæreticis oppugna-
tur. Quod ego & illi ipſi gratulor, & mihi gaudeo: Cui ut te olim pri-
ſca illa noſtra ſtudia coniunxerant, ita nunc conſtans & perpetua iu-
uanda apud noſ Eccleſia Dei uoluntas conatusq; conſociant. Genus
quidem argumenti, quod tractas, magnopere probo: Varii uaria
tractant, quibus nihil detractum uolo. Sed quod argumentum ma-
gis ſit

gis ſit ad hæc noſtra tempora accommodatum, quàm hoc de uera & fal-
ſa Eccleſia, prorsus non uideo: nullumq; mea ſententia, efficacius
eſſe poteſt, uel ad Orthodoxos in priſca & Apoſtolica fide retinen-
dos, uel ad hæreticos ad agnitionem ueritatis adducendos. Inuento enim &
cognito domicilio, ſedeq; ueritatis, facile ipſa ueritas inuenitur atq; a-
gnoſcitur. Nihil mihi adſcribo, ſed hoc certò affirmare audeo, hæ-
uiſſe me frequentes cum hæreticis de uariis fidei noſtra articulis di-
ſputationes: in nonnullis quidem ualuiſſe aliquid uidebantur, in hoc nulli
ſemper & planè muti. Poſſem hac in re uideri diſertus, longioremq;
texere ſermonem, ſed breuitatis cauſa multa prætereo. Excellit ſanè in
eo genere Stanislaus Hoſius Cardinalis S. E. R. & Episcopus
Varmiienſis, uir, ut dignitate, ita doctrina, uitæq; ſanctitate magnus &
incomparabilis, dum ueræ Eccleſia notas elegantiffimè pertractat.
Scripſit eadem de re Martinus Cromerus, cui ego propter ingeni-
acumen, doctriam ſingularem, acq; iudicium tribuo plurimum ſem-
per. Edidit nunc quoque recens Socolomius noſter de Eccleſia li-
brum. Omnes hi habent magnam ingenii, doctriam, & eloquentiæ lau-
dem. Sed in hac tua tractatione quiddam ego ſingulare magis magisq; re-
conditum animaduerto: quod quidem lectorem et orationis elegantia &
uulgati quodam modo argumenti noua quadam & grata tractandi
ratione retinet, mirificèq; delectat. Fruere itaq; tu iſto tuo bono ad lau-
dem & gloriam nominis diuini. Et quando tantopere in munienda &
ornanda hac domo Domini deſudas, opto tibi digna tuis uirtutibus me-
ritisq; præmia, euenire; quibus auctus, maiores nobis ingenii indu-
ſtriæq; fructus feras. Qua de re ſcribo diligenter ad optimum ſapien-
tiſſimumq; Regem noſtrum, magnum tui ſimilium amatorem atq; pro-
motorem, ut cum ſe occaſio obtulerit, tuorum & de Repub. & de Ec-
cleſia

*clesia Dei meritorum uelit habere rationem. Quod Mei. illius cordi
 futurum non dubito. Commodum autem prodit hic tuus liber, sub hoc ip-
 sum tempus, quo nos Archidioecesanam Synodum ex praescripto sa-
 crorum canonum Louicii quarto nonas Octobris habituri sumus.
 Eapropter abs te petimus, ut ad illud ipsum tempus aliquot nobis eius
 operis exemplaria mittas. Ut enim ipsi eius lectione delectamur, ita ad
 communem populorum utilitatem uehementer cupimus, ut in manibus
 cleri nos tri uersetur. Vale. Dat. Lyskonicus Kal. Septemb.
 M. D. LXXXIII.*

D. U. R.

Amantis. Frater.

Stanislaus Carnouius

Archiep̃s Gnesñ.

Manu sua.

ELENCHVS EORVM QVAE SINGVLIS libris continentur.

LIB. I.

QVI EST DE FVNDAMENTIS

ædificii ecclesiastici.

Præfatio.

GRatia Dei aduersus laqueos Diaboli.	Cap. I.
Discordia & inconstantia hæreticorum.	Cap. II.
Concordia Catholicorum & unitas ecclesiæ.	Cap. III.
Sanctitas ecclesiæ Catholicæ.	Cap. IV.
Prauitas hæreticorum.	Cap. V.
Novitas & factiones hæreticorum.	Cap. VI.
Ecclesiæ Catholicæ consideratio.	Cap. VII.
Ecclesiæ Apostolicæ cōsideratio, quæ est in successione.	Ca. VIII.
Successio Episcoporum nulla apud hæreticos, ac ne missio quidem. ex quo inuisibilis ecclesia.	Cap. IX.

LIB. II.

QVI EST DE PARIETIBVS ET COLUMNIS

ædificii ecclesiastici.

Biblia Catholica LXX. interpretum.	Cap. I.
Biblia ab hæreticis aut contempta, aut pessimè tractata.	Cap. II. Hæretico-

Hæreticorum contra patres & Doctores SS. indignatio. Cap. III.

Sanctorum patrum honos in ecclesia Catholica. Cap. IV.

Conciliorum auctoritas in ecclesia Catholica. Cap. V.

Conciliorum metus atque odium apud hæreticos. Cap. VI.

Traditiones Apostolicas repudiant hæretici. Cap. VII.

Traditionum sanctarum domicilium ecclesia Catholica. Ca. VIII.

Digressio. Cur Biblia, patres, concilia
malè tractentur ab hæreticis. Cap. IX.

LIB. III.

QUI EST DE TECTIS AEDIFICII

ecclesiastici.

Sacramenta ecclesiæ Catholicæ. Cap. I.

Sacramenta hæreticorum. Cap. II.

Sacrificium hæreticorum nullum. Cap. III.

Sacrificium Catholicorum. Cap. IV.

LIB. IV.

QUI EST DE OPERE INTESTINO

ædificii ecclesiastici.

Ordo proprius ecclesiæ Catholicæ,

Confusio synagogarum hæreticarum. Cap. I.

Contiones, missæ, cantus, horæ Catholicorum. Cap. II.

Templa, ceremoniæ, festa Catholicorum. Cap. III.

Hæretici ceremonias omnes aut tollunt,
aut solo auditus sensu definiunt. Cap. IV.

Hæreticorum templa, festa, ceremoniæ mutæ. Cap. V.

LIB.

LIB. V.

QUI EST DE FASTIGIO AEDIFICII

ecclesiastici.

Catholici religionem inter ethnicos etiam propagant.

Hæretici inter ethnicos nullam,

inter Christianos tantum impiam ferunt. Cap. I.

Successus hæreticorum. Cap. II.

Successus Catholicorum. Cap. III.

Epilogus.

AD

AD
LECTOREM.

TOT vexata feris, infinitasq; procellas
Errorum perpeſſa diu ſacra vinea Chriſti,
Vix inter ſpinas & pernicioſa reptata
Agnoscenda fuit: tantis Satban improbus illam
Exercere odiis, tanta auſus mergere labe.
Nunc duce PATRICIO propriis inſignibus exit
Notior, hic tribulos procul ac inamabile tollens
Zizanium, veris monſtrat cultoribus omni
Purgatas lolio ſegetes & ſentibus vuas.
Ingenio dignus tanto labor. ante ſucuit
Abdita nature ſcrutari arcana, Monarchis
Egregiam præbere operam, quâ lata ſub Arcto
Regna patent, totum patriæ officium dare, quando
Flos æui fuit, atque penu depromere mentis
Plurima Mercurio minanda ſtupendaq; Phæbo.
Iam ſenio gravior longè ſeſe altius idem
Erigit, atque animo cælum ſedesq; tuctur
Æternas, vnde afflatus ſpiramine Diuûm,
Sancta aperit ſanctis myſteria nota Prophetis.
Hic venerandorum monumentis eruta patrum
Lector habes omni victum oniculo ſæclo.
Quæ viuos ſponſæ Chriſti effingentia vultus,
Ut germana queat cognosci ECCLESIA monſtrant.
Non opus vtilius potuit proficiſcier vllum
Ingenio à tali. Cupidos hûc dirige grefſus
Docta cohors, feret hæc duplicem tibi lectio fructum:
Hinc fieriq; pios dabitur fieriq; diſertos.

M. BA-

M. BASILII GOLINENSIS.
de Libro.

Ευφραδία ἔδωκε δὲ καλεῖν βαλε ποταμός,
ἀρπάζει οὕτως τῆς γῆματα καλὰ φιλῶν:
ἐλλόγιμα πάντας δ' ἐς ὀλύμπια δώματ' ἐφέλξει
καλλοισαῖς φάσκαρ γήμασι παρῖνι.
ἴσος τῷ κικέρωνι βούλει θεοῖς ἡ ἀρετή.
Αὐτὶ δ' ἀληθείας ψευδὲς ἐκείνο, ἔχει.

Idem eiusdem.

Mellitis quotquot labris pellexit ad Orcum
Caluinus, sua quos compta verba iuuant;
Tot, cui mira sedet dulci facundia lingua
In loca restituet pristina Patricius.
Hic verbis Cicerona refert, verumq; Prophetis
Erunt: at sancti nil sonat ille miser.

A N D R.

PATRICII NIDECICI

DE ECCLESIA VERA ET FALSA.

LIBER I.

Qui est de fundamentis ædificii
Ecclesiastici.

P R A E F A T I O.

*Non minor laus est, conuerti ad dominum, quàm non discedere ab eo.
Variis rationibus Deus nos ad se conuertit.*

MAXIME OPTANDVM ES-
set, vt in quã semel vocati sumus Ie-
su Christi Dei nostri fidem & religio-
nem, ea sicuti omnibus omnium gẽ-
tium superstitionibus, & omnibus
omnium hæreticorum impiis frau-
dibus longè antecellit; ita semel à
nobis suscepta, constanter possit ad extremum retineri.
Castitas enim religionis, quæ est cultus quidam Dei in-
corruptus, nec vllò næuo inquinatus; non solum in veri-
tate religionis sita est, sed etiam in perpetuitate, atq. con-
stantia ipsius veritatis. Neque enim satis castum in religio-
ne est, quod modò purum est, modò maculosum; sed il-
lud demum verè hoc nomine dignum est, quod nulla est
vnquam commutatæ veritatis nota vsquam vitiatum: ita
A planè,

planè, vt quantum maximè fieri potest, fama quoque ipsa in hoc genere mentiri de nobis vereatur. Atque ea quidem castitas, quam constanter profitenda Dei Opt. & Max. religione consecramur, quoniam nec in consilio impiorum proponitur, nec in via scelestorum ac seditiosorum hominum inuenitur, nec verò vlla ratione, in cathedra contagiosa doctrinæ, vt Dauid appellat, pestilentis locata conspicitur; sed tota propria est, non magis vsu quam possessione, ecclesiæ catholicæ sponsæ Christi, quam solam Deus esse in his terris voluit columnam, & sedem, ac stabilimentum inter homines, eius, quam quærimus, veritatis: iccirco optandum sanè esset, ita nos complexu matris huius, vnius, sanctæ, catholicæ, & Apostolicæ ecclesiæ contineri, in cuius solius gremio fidei ac benigno, omnia Deus deposuit, quæ filijs suis appromisit; vt ne ad alias vnquam nouercas conuolemus, cassas primùm & inanes omnis felicitatis, deinde inuisas Deo, & Christo sponso, postremoque adeò & vitæ nostræ ac naturæ inimicas, & saluti. Verùm quando ea est perturbatio infelicitum istorum temporum, in quæ incidimus, vt filiorum desertorum magna vbique sit copia; præclare sanè cum iis agi videtur, qui cognita secessione aut aberratione sua à materno ipso latere Ecclesiæ sanctæ, regredi malunt, quam progredi in hoc tam periculoso cursu. Etsi enim primam illam laudē tenere non potuerunt illibata religionis, propter multas vel hostium insidias, vel opinionum peruersitates, vel deniq. temporum ipsorum corruptelas, quibus adeò res reddit, vt ipsi etiam illi perfecti homines, quorum hætenus nulla in religione notata est varietas, de constantiæ suæ gradu deiici ferè ac deturbari videantur; in secundis tamen constiterunt, & errorem quidem ac lapsum suū principio per Dei gratiam agnouerunt, mox etiā repudiauerunt, postremò deniq. id quod caput est, ad Ecclesiæ veritatē reuocarunt. Est igitur, quod iterum atque iterū repetendum est, per-

est, perpetua illa veræ religionis castitas, res quædam rara atq. singularis, quæ etiam iccirco maioribus nobis est votis à Deo expetenda. Verùm ne multò quidē minor illorum etiam hominū semper fuit in Ecclesia Dei dignitas, qui cum aliquantisper, à castitatis illius puritate, vel suo, vel cōmuni hominum ac temporū vitio aberrarent, in viam tamē postea redierunt, & de qua paulò antè deflexisse videbantur, religionis castitate, eā deinceps tantò arctius & ardentius sunt amplexi. Satis id, quod dico, iam inde ab initio nascentis ipsius Ecclesiæ, tum in Simone illo Bariona, tum in Saulo denique Tharsensi ipso, duobus religionis nostræ columnibus, apparuit; quorū hunc si spectemus, vt olim fuit, hostem sanè comperiemus fuisse, & ex professo inimicum Christi Iesu, blasphemum, vt scribit ipse Timotheo discipulo suo, & persecutorem, & contumeliosum: sin spectemus, vt postea factus est, reperiemus, ab hoc eodem Iesu Christo, viuentem etiam tum in tertium cœlum subuectum, & ibidem factum ac designatum esse, vt ipse idem eidem illi discipulo suo alibi scribit, prædicatorem, Apostolum, & magistrum gentium, & vt Lucas sectator eius in actis Apostolorum testatum reliquit, electum esse vas & receptaculum singulare: vas quidem, deportando eiusdem Iesu Christi nomini destinatum, cuius nominis auspicio salutari, gentes profanæ ac barbaræ, ab imminente impietatis exitio, vitæ ipsi æternæ seruarentur: receptaculum verò, inæstimabilibus illis cœlestium thesaurorum donis conseruandis idoneum, quibus deinde in perpetuum mundus collocupletaretur vniuersus. Atque hæc quidem Paulus. Petrus autem hoc etiam præ Paulo amplius, quod, cum semel atque iterum, fœdissimo adhibito execrationis genere, eum abnegasset, quem ipsum paulò antè, folenni quadam verborum contestatione, Christum Dei viui filium, admirando quodam, & ante illud tempus nunquam de mortali, mortali ore vsurpato, elogio appellasset; ab

set; ab eo tamen ipso, toties, tam foedè abnegato domino, princeps est postea Apostolorum relictus ac constitutus, & petra eiusmodi, super quam ædificaretur Respub. & ecclesia Christiana. Vterque, quod videmus, non modò ex errore portum adeptus & salutem, sed etiam ex scelere sanctitatem: nec salutem & sanctitatem modò ipsam, verum etiam & sanctitatis & salutis huius, tum ferendæ inter homines, tum distribuendæ facultatem: inter homines, dico, eiusdem penè illius generis vitiis, quod mirè, inquinatos. Nimirum summus ille rerum omnium opifex Deus noster, in ratione exhibendæ gratiæ mortalibus, ita semper fuit sibi similis; vt indigentibus nunquam non benigne facere velle videretur. Sic enim olim per prophetā, Virum maritum, inquit, qui coniugem adulteram semel dimissam, iterum in communionem thori recipiat, non facile quis reperiat. At verò tu Ierusalem, inquit, fornicata es cum amatoribus multis. Et tamen, & tamen reuercere ad me: & ego recipiam te, & ego recipiam te. Sic pater Deus. Quid eius filius Iesus Christus? Hic verò optimus & clementissimus pastor; nō modò ouem deuiam benignissime reuocat; sed etiam ipsas nonaginta nouem de grege suo oues, ipsum, dico, gregem suum vniuersum, libenter, illius vnius causa relinquit, & vtrò quæsitum it errantem ouem vnam. Quam ipsam vbi repererit, equidem non agit præ se, non pedibus domum redire cogit, sed gaudii magnitudine exultans, tollit eam in humeros ipse suos, & sic ad ouile reportat; & conuiuium solenne instruit, & apud amicos singularem hilaritatem testificatur ex oue recuperata: ouem autem ipsam illam, multò deinceps, vt videtur, reliquis omnibus ouibus habet etiam chariorem. Semper igitur quantumuis foedè errantibus, non solum ad veniam, sed etiam ad gratiam, nec reditus solum, sed etiam gloriosus admodum reditus, videtur in ecclesia patuisse, iam inde ab initio. Sed & posterioribus ipsis ecclesiæ temporibus

poribus, nihilo fuisse veterem illam & vsitatam rationem commutatam, vel vnus ille Aurelius Augustinus luculenter nobis demonstraui: qui ex inexplicabilibus Manichæorum laqueis, quibus implicatus erat, semel eluctatus, grauissimus postea, diuino beneficio, ecclesiæ sanctæ patronus, & defensor, hæreticorum autem aduersarius, & quasi malleus ad eos, quod scimus, tundendos est factus. Ita sanè, vt illis quidem superioribus, qui veritatem religionis, iam inde ab initio ad extremum constanter tenuerunt, ceu bonis ac fortibus, his contrà, qui se ab errore reuocarunt, vt promptioribus iam & alacrioribus militibus, ad omnem ecclesiæ obsequiū rectissime vti posse videamur. Atque vtrumque id sanè non est passim quorumuis, imò etiam, si verè loqui volumus, ne hominis quidem cuiusquam. Nam fides omninò singulare quoddam Dei donū est: nec, vt errare ipsum hominis est, ita etiam aut ab errore reuocari, aut in veritate persistere, solius hominis existimandū est. Diuino scilicet maxime præsidio niti necesse est, cum in vtroque, tum in altero etiam magis. Scitum nanq. est, quod alibi vberius, magna Theologorum asseueratione differitur: Conuersionem hominis impii, à studijs eius prauis & peruersis, ad vitam Deo dignam, maius omninò & multò operosius Dei præpotentis opus esse, ipsa vniuersi huius de nihilo facta structura & compositione.

Facilis descensus Auerni.

*Sed reuocare gradum superasque euadere ad auras,
Hoc opus hic labor est. Pauci quos æquus amauit
Iupiter, aut ardens euexit ad æthera virtus,
Diis geniti potuere.*

inquit ethnicus pœta. Nostro quidem prophetæ illi non absimiliter; qui exitii interitionisque causam omnem iis ipsis tribuit, qui se in eam sua sponte præcipitauerunt; præsidii verò laudem in rebus perditis & afflictis, Deo ipsi vni solidam ac integram relinquit. Qui quidem Deus

us Opt. & Max. etsi multa assidue nobiscum tacite & latenter agere soleat, dum ad ostium animorum nostrorum stat & pulsat, dum aurem mentis nostræ vellicat, dum ad cor loquitur, & quasi intus canit, ea quidem via, quæ sensibus, atque adeo rationi ipsi nostræ penitus est ignota; tamē ne cætera quidem ferè solet prætermittere officia, in oculos & sensus incurrentia, & rationi inprimis nostræ consentanea, quibus ad frangem meliorem, ex medio errorum & offensionum humanarum cursu, volentes retrahamur. Qui præsumunt in Ecclesia eiusmodi rebus, obseruauerunt pleraque, ex confessione ipsa, tam illorum, qui per hæc tempora à factionibus hæreticorum, ad Ecclesiæ societatem, infiniti per Dei gratiam redierunt, quàm eorum quoque, qui eandem porrò hanc redeundi viam indies magis ac magis & ingredi, & tenere pergunt. Eorum quædam nobiscum communicauerunt, nobisque ipsis hac ratione viam quasi quandam præiuerunt, ad similia multò plura ingenio industriæque nostra inuestiganda, & publicè denique proponenda, ad communem omnium vtilitatem atque vsum: si forte, ut medicina olim corporis, priuatis & paucis ab initio, tum ab hoc obseruatis, tum ab alio propositis, morborum remediis colligendis, tandem est vniuersa constituta, & ad artem etiam quandam redacta; ita hæc quoque maximè necessaria animi medicina, singulis istis remediis obseruandis ac proponendis, possit aliquando perfecta acquiri, & modis omnibus absoluta. Sed nos, qui de propositis vtrisque istis, diuinis scilicet & humanis, nostræ ad Deum conuersionis rationibus, hoc libro, quantum cum Domino poterimus, dicturi sumus, aliquid interea dicamus de priore prius, & obiter nunc iam ostendamus, quoniam ex fonte potissimum manare arbitremur, inæstimabile illud Dei donum, fidei aut conseruandæ, aut reparandæ nostræ; ut cum in genere fontem ipsum & originem tantorum bonorum tenuerimus, quo sine cætera in hoc

in hoc genere nihil admodum sint profutura, etiam ad reliqua sigillatim persequenda, quæ quidem sunt huius loci maximè propria, aditum nobis tantò faciliorem patefaciamus: vnde rursus ad fontem ipsum identidem, quoties necesse fuerit, tantò expeditius cōmeare posse videamur.

CAP. I.

Gratia Dei aduersus laqueos diaboli.

Conuersionis nostræ prima & vniuersalis causa est gratia Dei.

Cetera petuntur ex companione Ecclesiæ veræ & falsæ.

Comparatio hæc quinque partibus absoluitur.

Fundamenti, parietibus, tectis, opere intestino, fastigio denique Ecclesiæ vtriusque considerandis.

Quæ est diuisio totius operis

Fundamenti saxa sunt quatuor.

Parietes sunt quatuor.

Tecti partes sunt duæ.

Opus intestinum est ordo.

Fastigium est exitus ipse in vtramque partem.

Mninò igitur eorum hominum, quos vnquam suscepti erroris, hæresumque in animum semel admissarum pœnituit, quos sanè, ut diximus, nec paucos per hæc tempora fuisse, nec obscuros constat, cum alii aliis causis adducti, ad officium se suum dicant recepisse, tum omnibus vnum illud commune esse in hoc genere videtur, quòd se ex æquo omnes, singulari illa, de qua paulò antè diximus, Dei benignitate, & afflatu, ac instinctu spiritus eius sancti, à falsis de religione opinionibus, vno ore affirmant recessisse. Et sanè, quemadmodum malum illud hæreticorum opinionum, inimico illi homini, qui bonis seminibus

minibus superfeminare solet zizania, diabolo, inquam, auctori tribuendum est, qui posteaquam semel ab initio decepit calliditate sua Euam nostram, nō cessat porro hodieque infidias tendere calcaneo illius, & assidue tanquam leo circuire, quærens quem deuoret; ita contra, bonum hoc, de quo loquimur, ad relictam semel salutis viam rursus reuertendi, non alii meritò acceptum ferendū est, quàm Deo Opt. & Max. qui solus à laqueis illis diaboli, in quos se ipsa impietas solet induere, vt custodire, ne in eos incidamus, ita etiam, si fortè inciderimus, eripere nos ac liberare potest; quiq. intus, ablato à nobis lapideo, & in eius vicem earneo corde substituto, non solum docere, sed etiā omninò inducere nos potest, vt visis ac somnijs hæreticorū inanibus relictis, viuæ voci eius, in sola Catholica Ecclesia personanti, obediamus, & eam vitæ viā ineamus, quæ sola dux est, ad puras illas, æthereas, & cœlestes regiones. Quo quidē in loco maximè illud meminisse oportet, quod etiā superius quodammodo attigimus, hanc ipsam Dei benignissimi erga nos gratiam atque clementiam, omnibus esse in vniuersum expositam, qui modò, exaudita saltem hodierno die, vt David inquit, illa saluari inprimis voce eius, corda sua, quæ ille dum intus alloquitur, emollire profectò modis omnibus conatur, durare obstinatè, & de industria ad stuporem quasi quendam adducere noluerint, sed benignè vocanti & inuitanti, & fores adeò animorum nostrorum etiam atque etiam pulsanti, illud comiter, vel potius suppliciter ac demissè responderint. Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum. Loquere, loquere, quoniam audit seruius tuus. Conuerte me obsecro, & conuertar. Iam iam nulla mora est, sequor, & quā ducis, ego adsum. Quanquam hoc quoq. ipsum vt ita respondeamus, eiusdem illius benignissimi parentis nostri Dei donum est, cuius sunt reliqua quæ habemus, quibusque & vtimur, & fruimur, omnia. Quid est enim, ô homo, quod non acceperis?

peris? Omne datum optimum, & omne donum perfectū, cœlitus descendit à patre luminum.

Hic fons est, & origo omniū, & hoc est, in hac sanctissima & maximè necessaria animi curatione, medicamentū illud panchrestum, cuius semper in reliquis omnibus meminisse, & omnia tum auspicari ab eo, tum etiam eodem referre debemus. Cuius sanè totius rei etsi eiusmodi est ratio, vt absque ea, quemadmodum dixi, cætera omnia nihil magnopere profutura videantur, ipsa autem per se magnas admodum & insignes vtilitates adferat; tamen quoniam ne cætera quidem illa remedia sine fructu sunt, deo ipso salutem hominum variè modò hac, modò illa ratione procurante; & sunt profectò huius, vt diximus, loci maxime peculiaria & propria, iccirco celari sanè hic & dissimulari non debuerunt, ad Dei ipsius gloriam, & ad communem hominum salutem; eorum præsertim, qui, si fortè sua ipsi sapientia sapere, & sine externis adiumentis, deum sequi intus præeuntem, aut non potuerunt hætenus, aut certè noluerunt, at his saltem, quæ proponuntur aduentitijs adminiculis freti, rerum suarum magis prouidi, magisque attenti esse incipiant. Constant autem omnia ferè hæc remedia maximam partem, ex comparatione ecclesiæ veræ cum falsis atque assimulatis. Etsi enim per se singula, vel ab vna saltem parte ritè spectata & animaduersa, momentis suis non carent, ad sequendum & fugiendum, quæ nobis, vitæque ac saluti nostræ, siue profutura, siue adeò nocitura videantur; tamen fatendum est necessario, neq. tam facile peruestigari, neq. tam acutè peruiideri, neque, quod caput est, tam plenè in vtramq. partem examinari, siue bona, quæ sunt iis proposita, qui in veræ ecclesiæ communione permanserunt, siue mala, quæ illis impendent, qui se ad hæreticorum factiones contulerunt, si separatim sic sine comparatione spectentur, quàm cum vtraque deducta sunt, veluti in contentionem inter

se quandam bonorum & malorū. Adducemus igitur hoc libro nostro nonnulla in comparisonem: & quidem sic, ut principio ea proponamus, quæ penitus quodammodo, in ipsa quasi ecclesiæ vi ac ratione intima continentur; ut sunt primum, notæ illæ quatuor interiores ecclesiæ, cum in ipsis fidei ac pietatis nostræ rudimentis hauriendis, in primo ipso, dico, christianæ religionis nostræ symbolo profitendo, illis quatuor illustribus admodum quasi indiciis, veram ecclesiam esse inuestigandā, docemur & admone-mur, ut sit Vna primum, deinde Sancta, tum Catholica, postremò denique Apostolica. Quæ mihi, ut sic dicam, tessera ecclesiæ, quasi saxa quædam quatuor insignia, ad fundamentum structuræ eius iacta, atque in quadrum posita esse sic videntur; ut quæ ecclesia his fundamentis nitatur, ea vera sit; quæ non nitatur, eam falsam & adumbratam esse ecclesiam, reputare debeamus. Hoc primum. Ut sunt deinde scripturæ ipsæ, tam bibliorum, quàm patrum, & conciliorum etiam sanctorum; quibus quarto loco libenter addo illas quoque non scriptas traditiones ipsas; quibus quidem quasi quatuor parietibus firmissimis, in totidem saxis illis interioribus excitatis, quæ societas careat, ea vera ecclesia esse non possit, quæ non careat, ea nomen veræ ecclesiæ & honorem iure optimo sibi possit vindicare. Hoc secundum. Ut sunt postremò sacramenta & sacrificia ipsa, quæ mihi sanè in hac eiusmodi structura nostra, tecti cuiusdam instar videntur obtinere; tecti, dico, in ecclesia quidem ipsa benè prouisi & compacti, in Synagoga, planè perfluentis. Hoc tertium, atq. adeò postremum eorū, quæ ex ipsa interiore ecclesiæ ipsius vi atque ratione deprompta, ad ipsum veræ ecclesiæ ædificium, siue excitandum, siue firmandum, siue adeò illustrandum, adducturos nos esse hoc libro constituimus. Quibus quidem ipsis illa etiam præterea libenter subiungemus, quæ ad aliquā illa quidem ædificii ecclesiastici rationem referri posse, nec ta-

nec tamen interiore ipsa ædificii ipsius vi ac ratione contineri, intra ædificium modò, aut certè supra ædificium ipsum, quod molimur, sita ac locata esse videantur. Cuius generis sunt, intra ædificium quidem & quasi intra cō-plexum ecclesiæ sanctæ, Ordo ipse, sine quo nihil planè agitur in ecclesia, nihil non in synagoga. Suprà autem, in pinna quasi, & apice ipso, successus ipse & exitus religionis: qui mihi maximè omnium in vtramq. partem ita eminare videtur, ut facile ex eo coniectura fieri possit, quid aut boni sit, siue in ædificio, siue intra ædificium ipsum ecclesiæ catholicæ, aut etiam mali, tam in ædificio, quàm intra ædificium ecclesiarum hæreticarum. Ita sanè, ut totum opus non incommode in quinq. libros distribui posse videatur: quorum primus, de fundamentis sit huius ædificii diuini, alter, de parietibus, tertius, de tectis, quartus, de opere intestino, quintus de fastigio. Atque iis quidem rebus omnibus, diligentius in partem vtramque perpendendis, solent animi hominum, ad complectendam religionis veritatem, vel omninò, vel certè maxima ex parte permoueri. Dic enim sodes. Si quis tibi hoc tempore, ab hac quidem parte, ecclesiam proponat, vnam & constantem, sanctitate præditam, amplitudine omnia complexā, serie continuationum perennem, sacramentis integram & augustam, sacrificio sublimem, scripturis sacris, bibliorū, patrum, conciliorum, instructam, traditionibus etiam antiquissimis subnixam, ordine præterea ipso perpolitam & distinctam, successibus denique prosperis diuinitus auctā. Et hæc quidem ab vna parte. Ex aduerso autem ecclesiam tibi statuatur, totam laceram, & dissectam, totam spurcam, totam in angulum retrusam, nuper natam, sacramentis mutilam, sacrificio cassam, sanctarum scripturarum dubiam amicam, traditionum autem apertè hostem; eandem præterea omnibus in rebus mirificè confusam ac perturbatam, & nihil denique aliud, quàm certum ac proximū interitum

interitum spectantem. Has, inquam, tibi duas ecclesias, si quis hodie sub aspectum ponat, dic quæso, ex animi tui sententia, vtram malis? Ego verò etiam tacente te, non valde dubitem quid sis responsurus. Atque hæc sunt quidem, quæ nos hoc libro nostro, non proponere solum, sed etiam, si poterimus, vtrinque ostendere decreuimus. Faxit Deus Opt. & immortalis, ut quo nos consilio adducti, ad ea litteris his nostris mandanda accessimus, eodem ab omnibus excipi hæc ipsa ac legi videamus. Quo enim paucioribus datum est, ut vtram vitæ viam ingressuri sint, prius secum deliberent, quam eam ingrediantur (cum plurimi nostrum vel casu ipso delati, vel amicorum ac patronorum suasu inducti, vel docentium auctoritate impuls, vel denique multitudinis certatim ad malum currentis, contagione ac furore, quasi quodam impetu fluminis correpti, ad ea ferè quæ cuique quoquo modo collibuerint, non ratione, sed opinionibus feramur, eaque sola pro veris amplectamur) hoc equidem magis adnitendum nobis est, ut exemplo illius Herculis, de quo est in libris ethnicorum, in solitudinem quasi mentis cogitationisque nostræ progressi, ibique sedentes, & diu multumque dubitantes, etiam atque etiam, & iterum atque iterum diligenter cogitemus, (neque enim leuia, aut ludicra petuntur; ait ille) cogitemus, inquam, duabus propositis, virtutis, & voluntatis, id autem est, religionis & hæreseos, seu, quod idem est, salutis & interitus viis, vtram nos inire præstet; & si fortè, per aliquem siue errorem animi, siue inductionem, illam viam, quæ ducit ad interitum, ingressi iam sumus, hoc magis demus operam, ut statim pedem referamus, & aliam inquiramus, inuentamque scilicet carpamus primo quoque tempore, & persequamur. Iamque adeò non tam Herculem, quam Dauidem ipsum nostrum exprimamus, qui Herculem illum, quasi alterum Goliam, longè in eo quoque superauit, quod non solum cogitauerit, ut inquit ipse, vias

ipse, vias suas, sed etiam conuerterit pedes suos in testimonia domini. Non erit autem profectò difficile hanc viam, quam dicimus, inuenire, si ad ea seriò animum attenderimus; quæ permulta, in vtramque propositæ comparationis partem, omnibus suppeditare possunt; ex quibus nos quidem hoc loco pauca quædam, ad gustum videlicet tantum non etiam ad satietatem, decerpemus.

CAP. II.

Discordia & inconstantia
hæreticorum.

Ex quatuor saxis fundamenti ecclesiastici, primum est Unitas.

(Cui contraria est Discordia & Inconstantia)

DISCORDIAM in hæreticis magna varietas doctrinæ eorum commonstrat.

Ex hac varietate, orta est apud hæreticos confusio, incertitudo, discessio ab ecclesia, & à seipsis, in ipso etiam doctrinæ fundamento. Res turpissimæ & periculosissimæ.

Hic de quodam Discordia, primo Ministro Evangelicorum in Polonia, & de disensione in comitiis interregni.

INCONSTANTIA hæreticorum semper vergit in peius.

1. à contemptu cæremoniarum, ad contemptum rerum maximarum.

2. à doctrina rerum subtilium, ad ea quæ palam sunt contra rationem.

Hanc pœnam hæretici meritò sustinent:

quia mente & ratione, quam à Deo acceperunt, aduersus Deum ipsum abutuntur.

Non sunt igitur sequendi. Nisi fortè in illo, ut ecclesiam catholicam, cui ipsi secundas tribuunt, nos, ob hoc ipsum, primam habeamus.

Vuat autem in hoc genere ante omnia breuiter excutere primam illā ecclesiæ notam interiorem, quæ est nota Vnitatis; vt cum ecclesia nō possit esse nisi Vna, nos, comparatione facta, inquiramus hoc loco, nostrā catholicorum ecclesia propius accedat ad eam formam & speciem ecclesiæ vnius, an verò synagoga hæreticorum. De qua quidem principio loquamur; atque in eo etiam, sumamus, si videtur, hoc exordium. Ecclesia vera vna est. Sexaginta sunt reginæ, & octoginta sunt concubinæ, inquit ille: vna est tamen columba mea, vna est matri suæ. Ita, vna est, quod dicimus, ecclesia vera. Atqui hæreticorum multæ sunt & magnæ ab ea vnitatis discessiones. non igitur eorum factiones, ad ecclesiam veram possunt vllō modo videri pertinere. Videamus enim, quam tandem, & quantam illam ipsorum inter ipsos dissensionem atque discordiam esse oporteat, quæ non solum tot sectas orbi terrarum peperit, quot homines se ad illarum factionum varietatem atque inconstantiam contulerunt, vt saltem quot essent capita, totidem de religione sensus extare videretur, verum etiam, (vt est malarum omnium herbarum admiranda quædam fecunditas) cum singuli eorum, in illa variarum opinionum peruersitate diutius elaborare cœpissent, & cum tot diuersarum inter se doctrinarum quasi aquarum diuortia fecissent, illud effecit, vt numerus quoque opinionum ipsarum, non multò post, cum numero, non dicam annorum, sed propemodum dierum, quibus eæ fabricabantur, fuerit adæquatus. Magnum est per se id quod dico, sed ex hoc ipso quoque quid porro secutum sit, videamus. Nimirum ex eo videntur esse tria quædam maxima consequuta. Vnum, vt numerus ipse falsarum illarum opinionum, multiplicatis inter se, tum hominum, tum dierum ipsorum numeris,

meris, mirum in modum augeretur; atque eo ipso tanta quotidie in doctrinam eorum confusio induceretur, vt opiniones postremò ipsas non modò pernoscere, sed etiam pernumerare, admodum difficile fuerit. Quod ipsum ne sic sine teste abeat, ecce tibi interea Zuinglium, testem satis locupletē; qui vnus, de vno eucharistiæ negotio, quadragies sententiam mutasse dicitur. Quid igitur dicemus, si & reliquorum omnium eius generis hominum, & omnium præterea, quæ inter ipsos intercedunt, controuersiarum, exacta ratio subducatur? Alterum etiam inde sequebatur, vt omnes illi, qui rerum suarum, & salutis incerti, ad istos fortè magistros veniebant, incertiores multò dimitterentur, & ex stultis infani prorsus redderentur, cū summo animorum suorum periculo & iactura. Quod sane si antea fuit ignotum, ex illo quidem tempore aliqua ex parte cognosci potuit, cum esset, qui dicere non dubitaret, illustri princeps prognatus genere atque familia, scire se vtique quid in annum, Vitebergenses vicini sui, pro religione sequerentur; deinceps autem, quas porro exacto anno religiones essent suscepturi, id verò planè se nescire. Tu verò, o bone, annum frustra opertus ne fies. Dies enim crastina, ipsum etiam illud quod scire te putasti, totum in animo tuo sic conuellet, atque labefactabit, vt non genus modò annuæ eorum religionis, ignotum tibi esse, planè fateri te oporteat; sed etiam, vt vllāne tandem vnquam, an verò nulla potius religione tangantur, homines tam incerta sententia, valde dubites. Hærent enim, hærent profectò semper, tanquam in salebra, sic in dogmatibus ipsis suis suspensi hæretici; vt, si Latinum nomen obtinerent, non incommodè ab hærendo viderentur esse appellati. Mirum igitur videri non debet, si, cum incerti ipsi & essent & fuissent semper, ipsos quoque suos consultores incertos planè dimittebant, quod erat in proposita distributione nostra alterum. Tertium autem præterea, ex illa, quam

quam dixi, innumerabili opinionum hæreticarum multitudine, illud necessario sequebatur, ut ipsi illi earum fraudum architecti, non magis ab ecclesia ipsa, à qua secesserant, dissentirent, quam ipsi mutuo inter se alter ab altero dissiderent, (qui enim alter alteri congrueret, in tanta quiduis opinandi licentia atque impunitate?) Planè ut eò tandem deuentum esset, quod scribunt quidam proprii prophetæ ipsorum, ut non tantum ecclesiæ ipsorum inter se non conuenirent, sed ut etiam à pastore suo diaconus dissentiret, custos dissentiret, ludimagister dissentiret; omnino autem ut nec vicino cum vicino conueniret, nec ciui cum ciue, nec patrifamiliās cum suis domesticis. Ita factū est, ut alter ab altero, usque adeò ciuili quasi quodam bello, animis dirimerentur, ut nunc etiam duos opinionibus religionum inter se congruentes vix in vniuerso hæresum illarum regno reperiās. Maledicè hæc & contumeliosè à nobis opponi sibi aiunt. Operis enim duntaxat ipsis & conatibus fortassis inter se nonnihil dissentire, fundamentum certe quidem, & illud ipsum in religione primum atque summum, constanter omnes & vno animo retinere. Ego autem dico, nec maledicè nec contumeliosè opponi; sed verè ac modicè, vel etiam intra modum; nec à nobis etiam magis, quam ab ipsis illis opponi, propriis, ut dixi, prophetis eorum. Quod autem addunt de fundamento, id eiusmodi est, ut aut nullum planè sit religionis atque ecclesiæ fundamentum, aut certè à nobis pariter atq. ab illis ignorari videatur. In quo enim, quæso, fundamento inter se conueniunt, qui neque in vnius dei & Christi confessione, neque in vnius ecclesiæ sponsæ eius agnitione, neq. in vna scripturarum interpretatione, neque in vlla tot & tantarum rerum aliarum consensione, secum conueniunt? Et, si in radice, quod iactant, conueniunt, quid est per Deum, cur alii alios, leuium scilicet foliorum causa, extra synagogas suas eiiciunt? Parum dico, quid est, cur alii alios nō solum

solum de ciuitate, sed etiam de vita tollunt? Egregiam verò mihi narras in fundamento doctrinæ consensionem, quæ ab ipsis inter ipsos consentientibus, ferro est, & igni non semel in alteris vindicata. Hoccine autem solum factum est? ut alius ab alio, sine causa, maxima animorum acerbitate, per summam imprudentiam dissentiret? Imò etiam factū est, quod maius est. Factum est enim id, quod omnem amentiam superat, ut singuli eorum planè secum ipsi singulariter pugnarent; ut secum, inquam, vnusquisque eorum bellum intestinum atque nefarium gereret. At quæ tandem in re? Omnium, ut puto, maxima. In fundamento, dixeris, aut in eo certè, quod sit fundamento ipsi proximum. Quas enim ipse paulò antè opiniones, pro solis, primis, perpetuis, veris, necessariis, in religione sententiis reputauit, quasque etiam pro istiusmodi, orbi ipsi terrarū vniuerso, maxima contentione non ita pridem venditauit, has deinde, successu temporis, ita ad extremum repudiavit, ut eas aut planè in vniuersum negādo, ex rerum quasi natura tolleret, aut saltem limatius, ut sibi videbatur, discerendo, falsi omnino argueret. O fœdam, Christiani, discordiam, & minimè ferendam. O mirabilem quandam & indignissimè comparatam, ac ne comparatam iam quidem monomachiam, non vnius hominis cum vno, non mentis cum lingua, aut cum calamo, in vno eodemque homine; sed planè hominis vnius secum, & mentis vnius secum, & linguae vnius secum, & calami vnius secum; ut idem, modò efflaret, modò sorberet idem: eadem mens, modò diceret, modò negaret idem; eadem lingua, modò affirmaret, modò inficiaretur idem, idem calamus, modò scriberet, modò expungeret idem. Quæ res fanè si in vita hac nostra communi, de rebus nunc sic, nunc alio modo se habentibus, ægerrimè ferri posset, in cœlesti quidem, & illa, illa omnium certissima salutis doctrina tradenda, post tot præsertim à fundatione christianismi exactas ætates &

post tot secula consecuta, ferri ab hominibus christianis non debet; inest enim in eo, præter cætera incommoda, insignis quædam turpitudine, non modò theologorum, sed etiam virorum quorumlibet, nec eorum tantum qui dicunt, sed eorum etiam qui audiunt, grauitate prorsus indigna. Meritò igitur summum hoc illorum, ob doctrinam inconstantissimam, probrum atque dedecus, non modò intus in animis eorum & pugnae, & anxietates, vti necesse erat, sed etiam foris, quod vidimus, & verborum acerbitates, & maledicta scurrilia, & anathemata aliorum in alios, &, quod peius est, prælia cruenta, terroresque gladiatorum ipsorum, tum inter magistros, tum inter discipulos, sunt consecuti. Nam & Anabaptistæ contra Luteranos, & Luterani contra Calvinistas, & Calvinistæ vicissim aduersus Luteranos & Anabaptistas, multis in locis, hostiliter exarserunt, & ad arma denique cucurrerunt. Quid dicam de Luteranis inter se ipsis? qui cum iam in XII. factiones diuisi sint, vndecim quæ sunt, omnes sunt à duodecima publicè condemnatae, & tanquam securi in foro, ita in eorum synagoga, anathemate percussæ. Eccam Christiani, duodecim Luteri Apostolorum concordiam; eccam iunctis scilicet dextris societatem eorum. Dies me deficiat, si coner vnus saltem confessionis Augustanæ, crambes videlicet istius toties repetitæ, & toties recoctæ, mutationes ac vicissitudines percensere; cum modò ait, modò negat, puerili sententia, vt quod modò dictum erat, indictum sit, quod ratum, irritum sit. Quid dicam de riuulis, cum fons ipse integritatem, atque adeò vnitatem suam tueri nō possit? aut quomodo riuos confectè numerando, cum fontem ipsum, ex vno tam multiplicem fieri videam, vt neque manibus ad præhendendum teneri, neque oculis ad peruidendum notari satis queat? Quid dicam de varietate prolis ac numero, cum parentes ipsos tam varios esse cernam, vt vnos eosdemque esse interdum magnopere dubitem? aut quid

aut quid quærar de liberorum factionibus ac tumultu, cum parentes ipsos nunquam sanctam societatem seruare, assidue potius inter se belligerare, videam? Iamuerò quid iis faciant alieni, cum ipsi sese mordere inuicem, & tanquam ad necem condemnare non dubitent? Hæccine autem est, quæso, pax illa, quam sibi primùm ipsis stabilire, deinde nobis etiam prædicare debuerunt, si Christi discipuli videri voluerunt? Pax vobis, pax vobis. In quamcumque domum intraueritis, dicite, Pax huic domui. Sic quidem Christus. Atqui aliter Antichristus. Quotquot enim, eo duce, ab ecclesia sese præciderunt, ii omnes vtut verbum Dei, & pacis euangelium, verbo præ se ferant, vtut interdum siue diuini numinis gloriam & honorem, siue adeò commodum rerumpub. nefariis suis consiliis per speciem prætexere videantur, quantum tamen ex rebus ipsis passim, & in Heluetia, & in Germania, & in Anglia, & in Scotia, & in Gallia, & nouissimè in Belgica consecutis, iudicari potest, reuera nihil aliud sunt, quàm flabella quædam seditionis domesticæ, & funestæ faces incendiorum, ac bellorum ciuiliū; & quidem bellorum, tam illorum in ecclesia, & in repub. perniciosissimorum, quàm etiam istorum fœdissimorum, inter ipsos eorum dogmatum duces, & auctores commissorum, mirabili quodam, & imperuestigabili Dei iudicio, quo fit, vt per inimicos ipse suos, vindictamumat de inimicis suis. Externis libentius quàm nostris exemplis in re eiusmodi vtimur. Sed tamen si quis nostra etiam attentius consideret, reperiet hic quoque in Polonia, (quod verè quidem, sed admodum dolenter dicere liceat) iam inde initio factò ab illo ipso Discordia nostro, quem tunc ministrum scilicet, & præcursorem atque emissarium, ad discindendam apud nos auitæ illius & pacatæ religionis nostræ concordiam, cū omine quodā male fausto, si benè animaduertere voluissemus, totius discindendæ paulo post ac euertendæ reip. Satanæ ipse maxime

ximè idoneum, non re minus, quàm verbo atque appella-
tione, designarat; quanta derepente rerum nostrarum cō-
uersio facta fuerit, & ex illa miserè discordi doctrinarum
discordia, quas tunc videlicet doctrinas Discordia ille, ve-
teri ipsi atque perpetuæ catholicæ doctrinæ superfemina-
re cæperat, quanta se subitò in ipsas etiam reliquas, tum
priuatas, tum publicas res nostras, seditio infuderit; quàm
vir viro infestus fuerit, quàm ætas aduersus ætatem, ordo
etiam aduersus ordinem, & omninò pars ciuium aduersus
ciuium partem alteram exarserit, eamque accisis fortunis,
imminuta dignitate, eleuata auctoritate, omni que atte-
nuata existimatione circumscripserit; ita vt nisi naturalis
ingeniorum nostrorum bonitas, labentibus illis reipub.
fundamentis successisset, ipsam hanc rempub. quam vix
tenemus, ne vix iam quidem teneremus. Tam est venena-
ta res religionis discordia. Misericordia tamen domini,
quòd non essemus consumpti. Quanquam, si dicendum
est quod sentio, ne nunc quidem admodum est, cur exul-
tare iam potius quàm timere etiam debeamus. Vno enim,
qui solus adhuc nobis ex vetere regum nostrorum proge-
nie supererat, non ita pridem extincto rege nostro, altero
autem quoque, quem nos aliunde accitum, in locū mor-
tui paulò antè sublegeramus, & in huius regni possessionē
immiseramus, à nobis rursus, ad paternum, fraterna mor-
te vacuum factum, gerendum regnum, digresso rege, no-
bis autem ipsis, sic sine rectore, in medio relictis populis,
magnopere sanè verendum esse censeo, ne illud, quicquid
erat hætenus tectioris discordiæ nostræ, nunc altero hoc
interregno in neruum erumpat denique. Si enim tenuia il-
la & tempore ipso debilitata, varietatis in religione vesti-
gia, quæ semel erant ab vno illo Discordia, in paucis qui-
busdam nostris domibus atque familiis posita & impressa;
si illud, inquam, occultæ superstitionis venenum lentissi-
mum, temerè olim à paucis duntaxat & priuatis haustum,
tantum

tantum momenti habuit, ad interturbandam, ita vti vidi-
mus, proximæ electionis regiæ concordiam & consensum,
quantum tandem virium habiturum esse existimamus hoc
tempore, cum omnis omnium superstitionum licentia, pu-
blico sit multorum fœdere & pactione iniquissima, sanc-
ta in republica ac confirmata? Itaque, vt cætera omnia ca-
dant ex animi nostri sententia, illud certè in hoc tanto re-
ligionis dissidio, vix vitauerimus, quin duos, quod omen
procul abesse cupio, inuicem oppositos, & sibi, per summā
contentionem nostram obiectos, in hoc regnum induca-
mus reges; quorum ipsorum vel neutri quidem, quod in
procliui est, nos vtrique pareamus, vel, dum suum quisque
vix sustinemus, alterum profectò armis vicissim persequa-
mur, nec satis opportunis, & certè patriæ ipsi inprimis exi-
tiosis; quod quidem auertat Deus. Hæc sunt, quæ nos eti-
am ipsi, in his malis, quorum tamen apud nos, in compa-
ratione cæterarum gentium, leuiter esse videntur impres-
sa vestigia, experti sumus; & hæc sunt, quæ timere porrò
necesse habemus. Viderunt alii, in hac ipsa, de qua loqui-
mur, hæreticorum discordia, tantam opinionum varietate-
tem, viderunt in his opinionibus, tantam populorum flu-
ctuationem, viderunt tantam aduersariorum inter ipsos
dissensionem, viderunt tantam cuiusque eorum & tam mi-
rabilem pugnam secum, viderunt tantam execrationum,
excommunicationum, anathematum, proscriptionū, igni-
um etiam & armorum, aliorum aduersus alios licentiam.
Hæc, vt dixi, viderunt alii. apud nos certè quidem, ea quæ
vidimus & sensimus, etsi initia tantum quasi quædam ma-
lorum fuerunt, maxima ipsa mala non fuerunt, tamen, si
benè attendamus, eiusmodi fuerunt, quæ sufficere debere
viderentur ad suscipiendam cogitationem, de prouidendo
omni ratione, quò hæc ipsa, quæ propriè ex eadem hac
causa, nostræ huic impendent ciuitati, auertere posse vi-
deamur. Sed satis de nostris, ad communia redeamus, &

quid porrò mali varietatem illarum doctrinarum hæreticarum fuerit passim cōsecutum, vti cœpimus, exponamus; sed paucis. nam omninò haud libet. In quo quidem genere illud utique prætermittendum non videtur, in quo fatalis iam quædam atque perpetua nouatorum istorum vefania luculenter perspicitur, quòd nouandis indies ac mutantis suis istis opinionibus, non ferè vnquam, nec casu, nec studio, ad meliora contendant, sed semper in deterius, vt diuus Paulus ait, prolabantur; & quidem vsq. adeò deterius, vt ab eiusmodi leuissimarum opinionum initio atque basi, ad tantam tantarum confusionum molem, atque fastigium perueniri aliquando potuisse, vix quisquam existimauerit. Quis enim fore credidisset vnquam, vt ab aqua lustrali, & cereis benedictis, quæ isti principio sola arrodere cœperūt, gradus aliquando fieret, ad oppugnandum Christum primum, deinde etiam deum ipsum? Quis existimaret, quæso, aqua illa ex ecclesia deducenda, & cereis tollendis illis, tum Christo strui insidias, tum deo ipsi? Quis conatus illos, tam in speciem exiles ac remissos, arcum esse intentum putauisset, ad Christi ipsius, siue præsentia corporis in eucharistiæ sacramento, exinaniendam, siue fidem diuinitatis, in ipsius illius persona conuellendam? Quis modicum illud fermentum aquæ, vt dixi, & cerei, talem ac tantam massam ita inficere potuisse sperauisset, vt diuina ipsa vis & maiestas, quam tribus personis, vnica essentia, vniuersa antiquitas definiuit olim, nunc homuncionum istorū ingeniolis, aut deleretur planè ex animis hominum, aut certè secus, quàm summa ipsius dignitas postulat, attrectaretur? Atqui omnia hæc, ætas nostra vidit & audiuit; & cum eiusmodi furias aduersus omne id, quod est Deus, rabiosissimè concitatas intuetur, haud ferè liquidò affirmare potest, esse iam tādē extremum petulantia istī constitutum modum, quominus in posterum, ex his eiusmodi præiudiciis, grauiora etiam in deum ipsum decreta,

decreta & conuitia, pertimescenda esse videantur. Sic enim hætenus quoque actum est. Negabat olim forte fortuna nescio quis, vel scio potius, nam interfui, apostolorum sanctitatem, singulos eorum, vt solent isti, in ordinem redigens, (Hæc enim tum sola scilicet in circulis & conuiujs iactabantur) excepit confestim alius, peruersi genus dogmatis seridò refugiens, orationisquæ insolentiam ad maius etiam incommodum adducens. Quid? si, inquit, eodem hoc modo, quo negas apostolorum sanctitatem, eius quoque ipsius diuinitatem neges, qui apostolorum fuit dominus & magister? Quid factum est? Equidem ad eam tunc vocem, aures omnium qui aderant, atque adeò eius quoque ipsius, qui se apostolis iam ipsis iniquum iudicem ferebat, ita inhorruerant, vt quin vestes ad illam tantam tamq. inauditam sermonis impietatem ab omnibus scinderentur, nihil admodum deesse videretur. Nondum videlicet tum assueueramus os in cœlum ponere, & cum gigantibus, impia aduersus Deum bella moliri, armis plusquam paricidalibus. Perfractis autem semel religiosi pudoris repagulis, & meta transgressa verecundiæ, Deo & diuinis mysterijs omnibus debitæ, eadem illæ aures, quæ tunc de re tam impia ac detestabili, optimo etiam & christianissimo animo, vel quæri saltem non sustinebant, aliquot modò postea interiectis annis, insano eiusmodi, atq. nefario dogmati hauriendo, æquissimas se prorsus præbuerunt, haustumquæ eius doctrinæ venenum dirissimum, in præcordia etiam ipsa, proh dolor, transdiderunt. Sic enim profectò se res habet, vt cuneus, à tenuissima fissura tentato initio, crassissimas etiam arbores, nouis identidem ingeminandis ictibus, valeat diffindere. Horribilia sunt hæc, quæ dico, impietatis generane an supplicia, an vtrumque horum; atque haud scio, an horribiliora nulla fingi possint. Quæ enim sic dicuntur aut sentiuntur, ea, quantum in ipsis est, euertunt planè id, per quod stant hæc omnia, quæ vide-

quæ videmus, quæque etiam non videmus. Quæ una res, sicuti fraus nulla capitalior cōcipi, ita vix vlla sceleris pœna excogitari posse videtur atrocior. Sed profectò plura etiam sunt & maiora cōsceleratis mentibus flagella à Deo destinata. Quo enim quis magis peccat, hoc ipso magis etiam plectitur. Quod autem est, aut quod fingi saltem potest cōscelerato ipsi animo supplicium acerbius, quàm si quis assidue, & in noua ipsa peccata ruat, & pro iis, in nouarum simul pœnarum ac cruciatuum genera incurrat? ut ita quidem assiduitate illa peccandi, & noua illi quotidie quasi quædam peccandi via muniat, & his ipsis nouis atque recentibus peccatorum accessionibus, noua etiam indies contra eum vindicta diuinitus prouocetur. Atque hic iam quidem obiter videamus, in hac ipsa, quam interim animo contemplamur, hæreticorum varietate atque inconstantia, qui gradus, & quàm ad ruinam præcipientes facti fuisse videantur. Etenim cum tanta quædam in hominibus exorta esset auuiditas doctrinarum nouarum atque variarum, ut omnes omnino, sicut loquitur Apostolus, tanquam prurire auribus viderentur, iam hoc tum profectò primum peccatum fuit, quod sic prurirent; quod ipsum peccatum, est etiam deinde alterum statim consecutum, peccatum simul & peccati pœna, quod cupiditatem illam, & ut dico, pruritum illum noua ac varia audiendi, tanta deinceps exceperit, diuersarum sectarum, imò insectorum quasi ac vermium quorundam, ad perniciem nostram cōiuratorum multitudo & copia, quanta vix vnquam aliàs simul fuisse perhibetur. Iam uerò hoc ipsum, quod dico, & peccatum & supplicium secundum, tertium est etiam & peccatum simul, & supplicium consecutum, quod in tanta diuersarum doctrinarum copia, tanta, quod mirum est, mentis ac rationis extitit inopia, ut homines ipsi magis ac magis in præceps amentiae cuiusdam extremæ ruerent, atque de fartagine, quod aiunt, in prunas pestilentissimarum de Deo, deque.

Deo, deque diuinis rebus opinionum, assidue prolabi viderentur. In quo ipso peccato, peccatiue pœna, tantum etiam porro processum est, quod modo dicendum est, ut iidem illi homines, non iam solum, ut vidimus, à pietate & religione, quæ est recta ratio, desciscere, sed planè in ipsis stultis stultæ atque amentis mentis suæ ratiocinationibus euanescentes, ab ipsa postremo, quæ dicitur, ratione naturali, hoc autem est, à communi hominum mente & intelligentia, palam deficere, atque ita seipsos prorsus fugere, & à seipsis exulare viderentur, exemplo propemodum inaudito. Quis enim, obsecro, ante istos, usque adeò mente captus fuit, ut diceret, quod isti dicunt; ut quenque esse optimum, ita in optima quaque actione peccare: id autem est, bene agendo, male agere? Quis hominum ita insaniuit, ut tetra ac nefanda sceleratissimorum quorumque nebulonum facinora, Deo Opt. atque sanctissimo auctori ascriberet? quod isti facere non dubitant. Quis denique mortalium ita à seipso discessit, ut quicquid ab homine in omni vita fieret, aut gereretur, id seruiliter, tanquam à non domino actionum suarum. (sed hoc interim largiamur) Id coactè, ceu ab inerti pecude. (sed hoc quoque mittamus) Id sine sensu propemodum ac motu omni, non secus quàm à trunco & stipite, geri aut fieri, & diceret & existimaret? quod isti magistri non ferendi & existimant, & affirmant. Planè ut mihi præter omnem rationem, quàm omnino videtur amisisse, nihil aliud quàm vaticinari modò & insanire videantur. Ac mea quidem sententia, magno sanè suo merito, videntur hanc pœnam, amissæ & ereptæ mentis atque rationis sustinere. Si enim iurè multari illos dono accepto dicimus, qui dono ipso aduersus doni ipsius auctorem & datorem abutuntur, profectò omnes istos, iure optimo rationem, & cogitationem, & mentem, & intelligentiam omnem, quasi excellentem quandam status atque conditionis humanæ prærogatiuam amisisse,

amifisse, existimare debemus, qui diuinum illud donum rationis, diuinitus sibi tributum, à Dei & Christi auctoris obsequio atque seruitute, cui potissimum destinatum ab initio fuit, abreptum atque auersum, quasi signum quoddam superbiæ atque contumaciæ, aduersus Deum ipsum & Christum eius sustulerunt, atque eo ad inducendam in orbem terrarum, ab ipso orbis fabricatore & rectore secessionem, & deinde ad ferendas immortales inter mortales, aduersus immortalem ipsum, & mentis, & rationis, & pacis atque concordie, auctorem ac præbitorem Deum, rixas & contentiones & dimicationes, ingratè, impiè, crudeliter, abuti non dubitauerunt. Iure igitur, ut dixi, optimo, ratione & mente multati sunt. Quod ipsum, illud etiam consequebatur necessariò, ut amissa ratione, ne insanire iam quidem cum ratione posse viderentur. Cum igitur ad eum modum nihil prorsus cum ratione agerèt, magna fanè cum ratione, ab hac eorum inaudita ferè mentis cæcitate, & non solum ab aliis, sed etiam à seipsis, & quod caput est, ab ipsa natura hominum digressionem & abscessu, cum aliàs alii multi prudentes viri alienos se esse ostenderunt, tum non ita pridem maximè vir nominis & existimationis, planè refugit; cum aliquanto iam antè, illud de ipsis sæpe in suis sermonibus consueffet usurpare. Quem fugiam, inquit, habeo; quem vestrum sequar, non habeo. Nimirum enim omnes isti, ut erratici (libenter enim interea, quantum possum, abstineo hæreticorum nomine) fugiendi sunt; quem autem ex eis potissimum sequare, ne vnum quidem omnes quotquot sunt, ex omni suo numero poterunt demonstrare. Sed quid? Luteranus nimirum, si aliter fieri non poterit, Luterum edet suum; Zuinglianus Zuinglium suum; Calvinum Calvinianus. Quid tu igitur facias? Non eas? cur igitur ducem quæris? Eas verò? ad quem autem eorum potissimum, quæso? Aequè igitur cōtemnas omnes? id verò est, quod, mea quidem sententia, omnium

omnium tutissimè feceris. Quid enim melius in rebus dubiis? Atque hoc loco quidem, dum exitum iam huius partis spectare videretur oratio hæc mea, venit adeò in mentem mihi insigne exemplum quoddam, atque haud scio, an rebus hisce, de quibus agimus, conuenientissimum, quod de veterum olim philosophorum sectis inter se dissidentibus, nonnusquam scriptum esse memini; quorum omnium suo quisque studio delectatus, ita vni suæ factioni primas vendicare solebant, ut reliquas omnes sectas non modò præ sua contemnerent & aspernarentur, sed etiam à philosophia ipsa vniuersa arcerent planè atque abigerèt; Academici modò, cum bona ceterorum venia, locum vtiq; aliquem in philosophia tuerentur, suo quidem iudicio, item ut ceteri omnes, primum, reliquorum autem omnium concessu, secundum. Quid tum postea? Equidè illud deinceps ex iis eorum disceptationibus, ab ipsorum prudentum, & nulli sectæ addictorum hominum ingeniis, acutè simul & verè intellectum fuit, rectè Academicos suo sibi iudicio primos & potissimos visos esse, qui ceterorum omnium iudicio secundi pronunciarentur. Atq; hæc quidem philosophi. Quid est igitur in re proposita, quod ad ecclesiæ catholicæ cōmendationem, hæreticarum autem synagogarum odium atque inuidiam, non incommodè trahi posse videatur? illud equidem primum, ut opinor, quòd quemadmodum concertationes philosophorū, ipsis quidem eorum sectis ruinam adferunt, philosophiæ autè & veritati robur atque firmamentum; ita bellum hæreticorum inter ipsos, ipsis quidem hæreticis illis, aut mors est, aut infamia, ecclesiæ autem aut pax, (quod vulgari etiam prouerbio celebratur) aut victoria. Dum enim ecclesia contrariis quasi simul hæreticorum ventis atq; fluctibus illis appetitur, tum maximè ridet partium minas distractarum; quæ partes mutuis inter se cædibus debilitatæ & consumptæ, ecclesiam ipsam in medio tutam ac securam,

curam, addo etiam, vnam & vnitam, atque hoc ipso maxime inuictam relinquunt, ab ipsis etiam, ut Christus ipse profitetur, portis inferorum. Deinde illud quoque alterum, quod ipsa demum catholica ecclesia, recte, suo iudicio, & sit, & à ceteris haberi vera ecclesia debeat, quæ ab omnibus hæreticis de veritate inter se contendentibus, secunda habeatur. Etsi enim ipsam veritatis prærogatiuam, nulla hæreticorum secta, præ se, catholicæ ecclesiæ, nihilo sane magis, quam ceteris hæreticorum sectis omnibus, aperte concesserit, tamen si quis primas cuique earum concedat, & de secundis, ex singulis ipsarum percunctetur, non valde dubitem, secundas ipsas partes, facile omnium concessu delatum iri ad catholicam ecclesiam nostram. Ex quo ipso rectissime concludi potest, verè catholicam ecclesiam esse primam, cui à sectis omnibus, quæ modò aliquem sobriæ ac moderatæ cogitationi locum dare videantur, secundæ concedantur. Concedi autem secundas, satis profecto indicant voces illæ, sæpe in multis eorum notatæ, & à multis exauditæ, frementium atque dicentium, Papiſtas (sic enim appellant catholicos) in illo quidem genere, de quo cum alterius generis hæreticis controuertatur, tolerabiliores videri. Itaque istos ipsos catholicos, quos ad eum modum in secundis consistere faciunt, in suis etiam hæreticis vrbibus, impunè ferè versari patiuntur, hæreticos autem diuersi generis non modò non patiuntur, sed etiam eiiciunt & exturbant, interdum autem vitam quoque iis eripiunt iudicio constituto.

CAP. III.

Concordia catholicorum
& vnitas ecclesiæ.

Vnitas ecclesiæ catholicæ, tum in consensione doctrinæ, tum maxime in vno supremo magistratu elucescit.

Vnitatis symbolum ita proprium est ecclesiæ catholicæ, ut solum sufficiat ad hæreticos dignoscendos.

Hic de fructibus hæreticorum, locus ille euangelii, Attendite à falsis prophetis. &c. expenditur.

Vnitatem ipsam, eadem tradenda omnibus ætatibus doctrina, semper conseruauit ecclesia catholica.

Hanc igitur ecclesiam sequamur, alias detestemur.

ED mittamus iudicia hæreticorum, & rem ipsam putemus. Digladiantur inter se hæretici, & quidem sic, ut quotidie per summam suam inconstantiam & mobilitatem animorum, imò per singularem peruersitatē, de malis rebus præsentibus ad pessimas quasque magis ac magis delabantur; quis est igitur illorum, quem sequare? imouero quid est illorum, quod sequare? Nunc mihi, quæso, conuerte oculos, & exaduerso, miram quandam ecclesiæ ipsius catholicæ concordiam & consensum considera. quis erit, obsecro, ex omnibus catholicis, quem aspernere? quorum quidem omnium tanta est consensio, & tam coniunctæ in eiusdem religionis negotio operæ, ut vnum si cognoris, omnes nosse videaris. Iamuerò in ipsis eorum religionis capitibus, quotquot sunt, quid est, quæso, quod reicias? cum æquè omnia, magna & perpetua quadam omnium constantia & amore, sint pietati hominum & immortalitati ipsi consecrata? Sed hoc interim omittamus, & de consensu tantum eorum, quod est præsentis instituti, aliquid in medium adferamus. Nimirum ecclesia nostra catholica, ut semel dicam omnia, eam omnibus omnium temporum interuallis constantiæ laudē per Dei gratiam tenuit, ut omnium eorum, qui gremio ipsius continerentur, & doctrina vna, &, quod etiam maius est, cor vnū, & anima vna, & quod penè est mirabilius, labium planè vnum esse videretur. Fuit autem id semper

usque adeo ecclesiae nostrae proprium, ut non modo in iis appareret, qui, aut iisdem ex locis orti essent, aut iisdem temporibus vixissent, (quod quidem ipsum haeretici si haberent, orbis ipse terrarum iactantiam illorum vix ferre posse videretur) sed etiam multo magis in illis, quorum & origines, & aetates, magnopere distinctas esse videmus; à quibus tamen omnibus, magna omnium consensione, vnus Deus coli, vna fides praedicari, vnum baptisma usurpari, vna ecclesia teneri, &, quod ferè horum omnium vnica causa est, vnum, vnum semper in terris aspectabile ipsius ecclesiae caput agnosci simul & perhiberi videbatur. Qua quidem ex tot & tantarum rerum tam arcta communionem & consensu, ipsa etiam ecclesia VNA est facta; & quidem, ut dixi, ex eo maxime vna, quod vnum semper inter pontifices principem, ex hominibus ipsis hominem delectum, & hominum causa in ipso Pontificatus summi fastigio positum ac constitutum haberet, quo, cum in ceteris suis ad Deum negociis, pro sequestre veluti quodam, tum etiam in sopiendis de religione controuersis, pro summo quasi quodam arbitro ac disceptatore vteretur. Alioqui enim contentiones eiusmodi, neque deesse profecto vnquam possent, non vno aliquo earum moderatore & rectore constituto, neque, dum vigeant, ecclesiam vlla ratione vnā esse patiantur. Sicut enim vnā, quam sic populariter appellamus ciuitatē, nulla res ex omnibus, aequè ac vnus aliquis supremus, proprius quidem ipsi ac peculiaris magistratus constituit; qui, si modo statum ac conditionem ciuitatis illius vtiliter conseruare ac tueri debeat, cum eiusmodi sanè potestate in ea versetur oportet, ut legis loquentis vicem sustineat, & quae velit, non modo facile apud ciues, sed etiam necessariò obtineat; alioqui omnem illam multitudinem breui dissipari ac dilabi necesse sit; ita nisi ecclesia vnum semper cum summa potestate, aspectabilem, & ob ipsos oculos positum ducem habeat, cu-

beat, cuius interim supremo arbitrio, diuersa illa & planè infinita hominum studia moderetur, vna quidem esse ciuitas, vna respub. vna denique ecclesia non poterit. Atque hoc ita esse, abunde, ut puto, declarant tot & tam variae haeticorum synagogae; quae ut primum vni huic Duci ac moderatori ecclesiae, & parere ipsae desierunt, & alios ab eius obedientia auocarunt, subito & pacem ac tranquillitatem orbis terrarum mirificè perturbarunt, & deinde perturbatis ac permixtis rebus omnibus, ipsae quoque magis etiam quam si Babylonis alicuius aedificatrices extitissent, & mente & voce confusae sunt. Verè enim dixit Augustinus. In cathedra vnitatis doctrinā positam esse veritatis. Atque hic quidē disertus planè esse possem, si in hoc genere omnia & sanctorū patrū, & sanctorū scripturarum loca recitare vellē. Sed ad alia properat oratio. Est igitur verae ecclesiae nota prima atque verissima, symbolū ipsum vnitatis. Vsq. adeo sanè, ut ego quidē omnes quotquot sunt haeretici, hoc vno indicio satis teneri existimem, si modò scindere arguantur eam, quam dico, ecclesiae vnitatem. **EX FRUCTIBVS EORVM COGNOSCEtis EOS**, ait magister noster. Non ex foliis videlicet, quae praetendunt. sunt enim bonis quoque arboribus communia. Non ex radice: quae etsi eorum propria, penitus tamen abdita, & in ipsis conceleratis eorum mentibus est defixa, ut non tam facile animaduerti possit. sed **EX FRUCTIBVS** ipsis: qui neque latere omnino quenquam possunt, propalam positi, neque fallere, cum malis tantum arboribus conuenire videantur. Cum enim dominus mendaces prophetas ipsos, id autem est, haeticos, incedere, inquit, opertos vestimentis ouium, quid aliud, obsecro, quam folia quasi quaedam videtur designare, quibus arbores istae infelices vestiantur? Cum autem ait, intus esse rapaces lupos, nonne satis stirpem ac radicem eorū significat, odio quodam humani generis imbutam acerbissimo? Ut ita radice eorum descripta ac foliis, com-

liis, commodius deinde ad fructus ipsos eorum exponendos accedere videatur, cum inquit: EX FRUCTIBVS EORVM COGNOSCETIS EOS. Teneo, dicis; sed agè, inquires, iterà dum illud idem mihi. Quænam sunt tandem illa folia? Ouium, respondet dominus, vestimenta. VENIUNT AD VOS, inquit, IN VESTIMENTIS OVIVM. Perge porrò, dicis. Quæ sunt hæc ouiium tegmina? Atque hoc quidem in loco, ei, qui vim ac rationem eorum vestimentorum penitus cognoscere cupiat, ego dico, non dominus, tale quippiam esse inquirendum, quale utique prophetarum ipsorum muneri, prima fronte congruere videatur. Prophetas enim, ut dixi, eo loco dominus hæreticos appellat, cum inquit: ATTENDITE A FALSIS PROPHETIS. Est autem, quod constat, scriptura ipsa, quasi materies quædam subiecta prophetis, quam tractent, & in qua versentur. Eam igitur ipsam, scripturam inquam, amictum esse falsorum istorum prophetarum, tanquam quoddam ex ouiium vellere contextum integumentum, non absurdè, ut opinor, dixero; quo se quidem integumento hæretici ipsi venditant, & pro ouibus Christi, quæ vocem eius inprimis obseruent, videri faciunt. Nec verò prorsus ego ipse tantum, ad eum modum intelligendū esse, id quod dico, censeo, sed ipse etiam dominus, si bene attendamus, non fert planè obscurè; dum nobis paulo post eosdem istos, quos modò Græco verbo mendaces magistros appellauit, vellere hoc ouili cōtectos, ex propinquiore iam quasi loco spectandos proponit & cognoscendos, his verbis. NON OMNIS, inquit, QVI DICIT MIHI DOMINE DOMINE, INTRABIT IN REGNUM COELORVM. Id est. Non quilibet eorum, qui se existimant scire & nosse me, cœli simul ac terrarum dominum, quiq. passim, tanquam vellus quoddam ouiium, ita præ se ferunt, priuatam scilicet quandam ex lege & euangelio cognitionem mei, aditum habebunt, siue hic, ad ecclesiæ communionem

nionem fruendam, siue alibi, ad cernendam æternæ vitæ hæreditatem. Et ibidem paulo post. IN ILLA DIE, inquit, MULTI DICENT MIHI. Iam hoc primum animaduertendum est, quod dicit saluator: MULTI, non VNOS, videlicet innuens, sed multos esse asserens & diuersos. Deinde quod addit, DICENT, inquit. Hoc autem est, differrent tantum & disputabunt, non etiam vita ipsa exprimēt, aut repræsentabunt. Postremò autem, quod ita subnectit, DICENT MIHI. Mihi, inquit, dicent; sic scilicet, ut, si possent, me quoque ferè ipsum, eodem illo prætenso ouiium tegmine fallere, & in errorem inducere gestiant. Quid igitur dicent? DOMINE, DOMINE, inquit, NONNE IN NOMINE TVO PROPHETA VIMVS? Hoc autem est, nonne verbum tuum prædicauimus? nonne euangelium scilicet atq. legem tuam puram putam mortalibus nunciuimus? Videtūrne tibi, quæso, ouilia ista hæreticorum vestimenta, quasi cuiusdam arboris infelicitis folia, satis ob oculos nostros ponere dominus his verbis voluisse? Quid radicem? Ille verò etiam radicem eorum, verbis designat insequentibus, cum inquit: INTVS AVTEM SVNT LUPI RAPACES. Quasi si dicat. Penitus, inquit, in ipsis venis & visceribus, vel potius in ipsa stirpe ac radice sua, instar sunt rapacium luporum. Nimirum intimis suis cogitationibus hoc agunt atque moliuntur, ut ipsi quoque, ceu lupi, rapiant & dispergant gregem; hoc studium eorum est, hæc radix, ut sic dicam, & stirps hæreticorum. Cuius vos tamen radicis, inquit, vim & rationem, horribilem fanè ac naturis vestris inimicam & aduersam, sed penitus absconditam, & omninò benè celatam ac dissimulatam, ex nulla alia re melius & liquidius, quam EX IPSIS EORVM FRUCTIBVS perspicietis. Cum enim ipsi & tribuli sint, & spinæ, vuas profectò & ficus non ferunt; spinarum tantum & tribulorū fructus ferunt. NVNQVID LEGVNTVR, inquit, EX SPINIS VVÆ, AVT EX TRIBVLIS

Andr. Patricii Nid.

FIGVS? Atque hæc quidem dominus. Quid est autem, ficus & vuæ? quid item tribuli & spinæ? Equidem, ut puto, verbis his dominus ipse noster, ab vna quidem parte, rationem religionis & doctrinæ suæ, vuīs & ficubus comparat, idque ipsum vel ob gustus suauitatem, vel, ob alendi ac nutriendi facultatem, vel denique ob illam, in vuīs quidem acinorum, & ficubus granorum, in ipsius autem sacrosancta religione, gentium ac populorum congeriem, in vnus & fidei, & spei, & charitatis, &, quod caput est, ecclesiæ vnitatem. Ab altera autem parte, hæreticorum siue adeo pseudoprophetarum doctrinam, planè consimilem esse significat spinarum & tribulorum. Primum, quod uti baccæ illæ spinarum, exteriore quidem specie proximè ad vuas quodammodo accedunt, nec sunt vuæ tamen; & uti fructus ipsi tribulorum, erranti quidem oculo videntur ex longinquo nonnullam ficuum similitudinem repræsentare, re autem vera à ficubus magno distant interuallo; ita hæreticorum genus omne, speciem ac similitudinem quādam affectare videntur doctrinæ Christi, à vi tamen & potentia euangelii, quæ est in salutem omni credenti, absunt quāmlongissimè. Per dulces enī sermones, ceu ficus quasdam, & per benedictiones, tanquam vuas, non ad salutem dirigunt, non; sed ad interitum deducunt, quicquid est vsquam mentium bonarum atque innocentium. Hoc primum. Deinde verò, quod mihi planè magis etiam rem ipsam continere videtur, quod quemadmodum & spinæ & tribuli, frutices aculeati sunt, configendis ac lacerandis corporibus apti atque idonei, ita hæretici ad hanc vnam rationem nati ac facti esse videntur; configendæ ac lacerandæ ecclesiæ dei. Quisquis igitur, ut extrema cum primis & mediis contexamus, obtentu scripturarum sanctarum, odio autem penitus insito doctrinæ euangelicæ, vnitatem ecclesiarum dissipet, & quod integrū in iis erat, id quasi aculeo immisso punctim feriat, omninoque configat, la-

Eccl. Lib. I. Cap. III.

figat, laceret, & discindat, is mihi quidem & folium ac speciem ouilis velleris prætere, & fructum spinarum ac tribulorum edere, & radice ipsa ac medulla sua, quasi quendam rapacem lupum in ecclesia repræsentare, & omnino nomen hæretici ac pseudoprophetæ meritò obtinere videbitur. Illud enim demum euentissimum pseudoprophetarum *τεκμήριον* est, fuitque semper, illud etiam verissimum indicium hæreticorū, si assidue & illum quidem mirificum doctrinæ Christianæ consensum, diuersitate doctrinarum suarum, quasi quibusdam aculeis, dirimant, & mutuam hominum inter ipsos cōsociationem concerant atque dilacerent. O spinas & tribulos execratos. O ipsam quoque, quæ execratos frutices hos fundat, terram, diris ac execrationibus omnibus diuinitus deuinctam. Maledicta terra, inquit dominus ad Adam, in opère tuo, spinas & tribulos profundet tibi. Quos tribulos, aut quas spinas? Nunquid de sentibus, & non potius de hominibus cura est deo? Ego autem spinas & tribulos, hæreticos istos dico, terræ, & quidem execratæ filios; qui ex abditis & tenebricosis terræ cauernis atque latibulis emerfi, occultè quidem, sed planè miserabiliter, corpus ecclesiæ sanctæ aculeis suis pungunt ac fodiunt, & veneni præterea ipsius sui diritate, periculosè admodum lacerant ac cruentant. Quid ita? quia non vulgaris equidem soli cuiuspiam, sed, ut Apostolus ait, & abiectæ, & omnino diuinitus execratæ, atque combustioni destinatæ telluris, quasi venenatus quidam frutex est spinarum & tribulorum istorum. Si sagitta veneno tingatur, aut si magico carmine incantetur, scimus quos dolores & quantos, & quā penè immedicabiles soleat excitare in vulneratis; quid dicemus, si plaga infligatur, non illorum telorum interuentu, quæ aut vulgari veneno imbuta, aut ore tantum magico incantata sint, sed horum ipsorum, quæ os diuinum ipsum omni imbuunt execratione? Vulgaris cuneus, ut modò dixi, nullo

nec veneno infectus, nec carmine incantatus, ut primum corpori alicui impactus est, statim & soluit quod erat continuum, & viam facit, ad totum illud quidquid est, penitus diffindendum; quid dicemus de his spinis & tribulis execratis doctrinarum peruersarum, & inimicarum? quæ ubi semel animos nostros pungendo perforarunt, viam faciunt diabolo, lupo illi omnium rapacissimo, vel potius luporum ipsorum domino & magistro, ad nos totos, ubi libuerit, facillimè discindendos. Vbi igitur spinas & tribulos eiusmodi hominum viderimus, qui sub specie ficus & vuarum, id autem est, sub velamento verbi dei, pungant atque concerpant corpus illud compactum & connexum ecclesie Dei, ibi fructus manifestos pseudoprophetarum, ibi dolos & fraudes proprias hæreticorum, nobiscum recognoscamus, ab iisque eiusmodi hominibus omni attentione animi caueamus. Quod quidem ipsum usque adeo mentibus nostris infixum esse dominus voluit, ut non modo vi & significatione verborum illorum, sed etiam ipsa, ut sic dicam, figura eorum & collocatione, idem illud animis nostris imprimere quodammodo voluisse videatur. Nam cum dixisset, ex fructibus eorum cognoscendos esse, infert continuo id, quod fructus illos, quos dixi, ad quandam rerum omnium dissolutionem ac dissipationem pertinere quodammodo innuit. Inquit enim, μή τι συλλέγουσιν. **NUNQVID COLLIGVNT?** hoc autem est, Non colligunt certè quidem. Qui autem non colligit, is profectò, ut idem ipse alibi ait, dispergit; & qui dispergit, ut porro alibi etiam dixit, is lupo est rapiens & dissipans gregem; atqui pseudopropheta omnes, uti hoc loco inquit, lupi sunt rapaces. quid igitur præterea expectamus? Atq. hæc quidem propheta falsi. Veri autem quid? Vultis vno verbo dicam. Veri propheta piscatores sunt. qui sagem affiduè in mare mittant, ex omni piscium genere congregantem. Est igitur verorum prophetarum congregare. Dicam

Dicam hoc idem iterum, sed alio modo. Falsi prophetae lupi sunt rapaces, qui dispergunt oves; ergo veri prophetae pastores sunt, qui eas congregant. Est enim munus pastorum, cogere oves & congregare. Dispersæ sunt, inquit. Dominus, oves meæ, eò quod non esset pastor. Itaq. adeo princeps ipse pastorum Christus Iesus, ob id & venisse in mundum, & mortuus esse dicitur, ut filios dei qui erant dispersi, congregaret in vnum. Quoties volui, inquit, congregare filios tuos? Et alibi. Adhuc alias oves habeo, & eas oportet me adducere, ut fiat vnum ouile, & vnus pastor. Quid autem ait in eodem illo euangelii loco, ubi depingit notas falsorum prophetarum? **NON OMNIS**, inquit, **QVI DICIT MIHI, DOMINE DOMINE, INTRABIT IN REGNUM COELORVM, SED QVI FACIT VOLVNTATEM PATRIS MEI QVI IN COELIS EST.** Hoc enim ferè dicit verbis illis. Non statim, inquit, ut quisque quocumq. modo per speciem defungitur munere docendi & prædicandi legem & euangelium, dignus est veri propheta nomine & appellatione; sed is demum verus propheta esse ac dici poterit, qui se ad illam diuinam exequendam, & inter mortales ferendam, voluntatem componet, non ut ædificata diruat, aut plantata euellat, aut congregata dissipet, sed potius ut dissipatis, euulsis ac euersis operibus diaboli, ædificet, & plantet, & congreget ecclesiam dei, quæ ipsa etiam ex congregando nomen est adeptæ. Aedificans, ædificans Hierusalem dominus, ait rex ille prophetarum in psalmis suis, dispersiones, inquit, Israël congregabit. Dispersiones congregabit; non contra, congregationes dissipabit ac disperget. Et Christus ipse in euangelio. Hæc est, inquit, voluntas eius qui misit me, metere regiones quæ albæ sint ad messem. Tantumne autem metere? Non: verum etiam fructum hunc demessum, in vitam æternam, quasi in quoddam horreum domini congregare. Et ibidem addit statim ad discipulos. Ego vos, inquit,

„inquit, misi metere. Nimirum intelligit etiam & congregare; quod in ipsa quoque metendi significatione & actione, non obscure videtur contineri. Ita sanè, ut qui diuinum hoc eius, metendi & congregandi studium, inter mortales æmulentur, ii soli sint veri discipuli eius, ii soli veri pastores & prophetæ eius, ii soli denique veri vicarii, &, quod dicendum est, veri hæredes & filii eius. Pacifici enim profecto filii dei vocabuntur. Et hæc quidem hætenus. Nunc, vnde digressi fuimus, redeamus; & quoniam superiore sermone nostro abundè ostendimus, primum, ecclesiā ipsam vnā esse oportere, deinde, apud hæreticos, nihil vnum in religione apparere, sed omnia in illo genere, confusionis & perturbationis cuiusdam incredibilis esse apud eos plenissima, concludamus iam hoc loco quā breuissimè poterimus, id quod in ipso huius capitis initio ostendere cœperamus, vnum illud, quod est veræ ecclesiæ proprium, nostræ esse catholicæ ecclesiæ proprium. Non vagabor autem in eo demonstrando, per omnium gentium catholicarum historias, in quibus idem illud, quod de nostra dicturus sum, facile comperias: nostra domestica experientia contentus ero. Septingenti ferè anni sunt à suscepta per nos in Polonia, religione christiana, id autem est paulo minus quā dimidium, ab ea per orbem terrarum vniuersum fundata & propagata. Excutiamus igitur omnem temporum istorum, non omnino breuissimorum memoriam. Estne quæso, ut dicere possimus, iota vnum, apicem vnū immutatum interea fuisse, ab eo quod semel, ab Apostolicis viris traditum, à nostris ecclesiis susceptum extitit? Certè nihil. Inuocatio ad vota precesque nostras, sanctorum hominum qui in domino obdormierunt, eadem tunc fuit apud maiores illos nostros, quæ nunc est apud nos. Preces pro mortuis, eadē quæ nunc sunt. Missæ sacrificiū, idem planè quod nunc est. Sacra Latina, eadē quæ nunc etiam manent; Celebs vita sacerdotum, eadem hæc quæ

hæc quæ nunc viget. Veritas corporis & sanguinis domini in sacramento eucharistiæ, eadem quæ hoc tempore à nostris prædicatur. Vna eius species in communione populari, eadem quæ nunc per nostros distribuitur. Reliqua instituta omnia, planè uti in ecclesiis nostris hodieque & fiunt & geruntur. Nimirum vna est ecclesia hæc, cum illa quæ fuit, quam ipsam, ita ut est, vnā & eandem, omnes vna eademque mente, & vnus atque eiusdem doctrinæ genere, & vnis iisdemque ecclesiasticis ritibus ac ceremoniis conseruandis hætenus tenemus & tuemur; nihil inconstans, nihil varium, nihil ab aliis catholicis diuersum, nihil à prima conditione sua discrepans aut immutatum; nulla cuiusquā ab illa vnitate discessio, nulla inter omnes dissensio visitur; vsque adeò quidem, ut nunc etiam quisquis secum istam ecclesiarum nostrarum per tot secula, in ritibus ecclesiasticis æquabilitatem ac perpetuitatem diligentius consideret, is eosdem planè veteres illos Adalbertos & Stanislaos, Episcopos ac patres in Christo nostros, viuere adhuc existimet. Non quidem, ut in hoc tanto temporum decursu plusculum progressum esse negem, sicut alibi post alios, ita in Polonia post Stanislaum & Adalbertum nostros, (Semper enim profecto sanctis hominibus de virtute in virtutem progrediendū est, & gradus assidue eiusmodi faciendi sunt, ut non tam ad ea respiciamus, quæ retrò sunt, & quæ iam contentissimis maiorum nostrorum gressibus superata ac relictæ esse cernimus: quā ut ad ea semper contendamus, quæ ad augmentum scz̃t eiusdem illius fidei & religionis nostræ pertinere videantur. Alioqui quænam hæc esset, quæso, tanta & tam deploranda nostra ignauia, nulla ad veterem maiorū nostrorum pietatem ac religionis feruorem accessione facienda?) Sed ideò Stanislaos & Adalbertos dicas nūc etiā viuere, quòd quæ olim per ipsos illos bene cœpta sunt, eadem nunc quoque illa apud nos facta & tecta vigeant, & si quid amplius vrigas, eti-

geas, etiam aliquanto scit auctiora & ornatiores appareant. Cum igitur nos quidem catholici, siue hi, qui paternis istis Polonici regni nostri finibus continemur, siue illi, ad quos etiam ante nos verbum ipsum dei peruenit, & cum quibus nos in ecclesiam catholicam conuenit, vnum semper atque idem in religione professi simus, & vnum supremum Pontificem Rom. caput Episcoporum omnium catholicorum habuerimus, & reliquos etiam, qui ab vno illo, quamplurimi ad nos quotidie mittuntur, presbyteros & pastores nostros, sui semper similes esse, re ipsa experti simus; non qui aliud scilicet atque aliud docuerint, non qui, modo hoc, modo illud arripuerint, sed qui semper idem illud vnum atque simplex, quod semel, iam inde a suscepta christiana religione, in singulis orbis imperiis positum fuit, ac constitutum, hucusque custodierint, & ad nos transmiserint. Cum hæc, inquam, omnia ita se habeant, est sane quod nobis, omnes in vniuersum, de veritate ista ecclesie gratulemur, & statu atque conditione nostra præ cæteris omnibus contenti, a nouis quasi quærendis assidue sedibus abstinemus. Contra autem, cum hæreticos omnes, ab eiusmodi vnitatem non solum exulare & abesse, sed etiam refugere, & omnino abhorrerere videamus, cum eos, inquam, in eodem vitæ ac doctrinæ statu nunquam permanere, sed indies ad alia atque alia, & quidem semper deteriora, commigrare assidue cernamus, est profecto cur eorum sectas omnes, omni interposita execratione detestari, est, cur eorum crudelitatem tantam, equis, quod dicitur, & velis auersari debeamus; qui, dum corpus Christi mysticum, quod ipse vnum esse voluit, secare per summum scelus ac lacere non verentur, quid dicam? barbarum mihi sane ipsum & immanem Pilati militem videntur prorsus immanitate ipsa sua superare; qui miles non solum Christi mortui crucra ipse non fregit, sed etiam de vna illa inconsutili ipsius tunica sortiri maluit, quam eam in multas partes discindendo,

dendo, reddere ad vsum inhabilem plane & ineptam. Et erit quisquam, qui se tantæ ipsorum crudelitati aut socium adiungere, aut administrum præbere sustineat? Sed mittamus crudelitatem, incertitudinem ipsam expendamus, quæ varietatem illam doctrinarum necessario semper consequitur. Eritne quisquam, quæso, qui dubitet, vnum potius tutò consuetari, quod semper certum est, quam multa anxie hinc inde aucupetur, quæ sæpenumero omnia sunt incerta, nec habent ferè quicquam, quod nostrum animum in constanti aliqua ac definita veritatis ratione possit collocare? Nimirum ipsæ etiam cænæ lautæ atque opiparæ, dubiæ ex eo sunt appellatæ, quod in iis necessario dubitare oporteat, quid sumas potissimum. Nota & peruulgata loquimur. Quid illud in comœdia? Dic Crito, inquit. Dic Hegio, Dic Cratine. Quasi tu dicas. Dic Zuingli, Dic Lutere, Dic Caluine. Quid tum postea? Incertior, inquit, multo sum quam dudum. Sed relinquamus comœdias quoque & ad seria veniamus. Martha Martha, inquit seruator noster, sollicita es, & multitudine ipsa negotiorum obrueris. Vnum, vnum est necessarium, inquit, non tibi Martha solum, sed etiã meis omnibus. Quodnam autem, ô domine, vnum? Vnum, inquit Dauid, petii à domino, id ipsum requiram. Quid illud? Vt habitem, ait, omnibus diebus vitæ meæ in domo domini: quæ est illa, de qua loquimur, ecclesia vna. O vocem, omnibus Christianis usurpandam, nec sermone magis quam factorum imitatione.

CAP. III.

Sanctitas ecclesie catholice.

Alterum saxum fundamenti ecclesiastici est Sanctitas.

Ea in ecclesia catholica est sexcuplex.

I. Cum in filios dei adoptamur.

F

2. Cum à

2. Cum à sceleribus nos abstinemus.
 3. Cum mores sanctos sanctorum maiorum nostrorum imitamus.
- Quod quidem nunc in nobis minus conspicitur, culpa hæreticorum.
4. Cum si quid contra bonos mores deliquimus, penitentia eluimus.
 5. Cum publico ecclesie suffragio in sanctorum numerum referimur.
 6. Cum nos à tot hæresibus & tantis strenue vindicamus.

Erùm eadem hæc ipsa vna ecclesia, illam etiam habet alteram interiorem notam, quòd non solum vna est, vt diximus, sed, quod modò dicturi pariter & ostensuri sumus, SANCTA etiam & est, & ita dicitur. Ex quo sanè est illud Pauli. Christus dilexit ecclesiam, inquit, & tradidit semetipsum pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, & exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi, sed vt sit SANCTA & immaculata. Sancta, dico: non ita quidem, vt nos qui in ea versamur, non quotidie, dum hic sumus, Deo dicere necesse habeamus, Dimitte nobis debita nostra; cum natura ipsa omnes ad vnum deprauati simus; sed ita potius, vt primum, singulari Dei Opt. benignitate præoccupati, & ex illis, in quibus antea fuimus, naturæ prauitatibus erepti, ac in gratiam adoptionis filiorum dei admissi ac recepti, & ipsi quidem filii dei nominemur ac simus, & Deum quoq. ipsum patrem nostrum appellare minimè dubitemus. Quæ res, fons veluti quidam est totius sanctitatis nostræ, atq. adeò prima sanctitas ipsa nostra: quando ex radice sancta, non nisi rami sancti, & omninò ex sancto ipso, nihil nisi sanctum proficisci posse videatur. Atque ea sanè sanctitas, quemadmodum superioribus verbis Diuus Paulus innuit, ad baptismi sancti fontem sanctissimum, & conferri in nos, & quasi imago quædam diuina mentibus nostris insculpi solet. Quam deinde coelestem imaginem, sic mentibus no-

bus nostris impressam, quoniam noua quotidie labe, ac vitio nostro, in nobis deformamus, noua item sanctitate nostra, quasi recentibus quibusdam coloribus, euanescentem, quotidie renouare necesse habemus. Quia sanctitate? vt videlicet, quantum maximè fieri potest, aut à flagitiis nos prorsus abstinemus, aut verò remissionem eorum assidue flagitemus, & vetus illud carmen nostrum quàmsepissimè usurpemus. O cœli pater, ô deus ætheris, remitte nobis tuis liberis commissa nostra, sicut & nos fratribus vicissim nostris omnia condonare solemus, quæ in nos commiserunt. Vt ita liberati à peccato, in ea sanctitate viuamus, quæ est immunitas quædam scelerum ac vitiorum, nil conscire sibi, nulla pallescere culpa. In hoc enim propemodum vno, omnis sanctitatis illius, quam in hac vita consecramur, perfectio, videtur esse interdum constituta: vt quemadmodum stultitia caruisse, vel præcipuum sapientiæ caput est, ita vitio vacare, animumque nulla sceleris foeditate deformatum gerere, principis cuiusdam virtutis ac integritatis instar obtineat. Quæ est iam secunda quasi sanctitas nostra. De qua est Dauidicum illud. Pro hac, inquit, peccatorum suorum remissione, orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Atque ab hoc quidem vtroq. sanctitatis genere procul abesse necesse est, primum ethnicorum & infidelium genus omne; neque enim dat, neque dedit Deus eam potestatem, vt filii dei fieri possint, infidelium cuiquam; qui scilicet, cum insitas illas naturæ suæ sordes atq. prauitates, & quæ inde proficiscuntur peccata, aduersus legis ipsius diuinæ ordinem atque rationem non agnoscant, profectò non modò remitti sibi peccata nō postulant, sed illud etiam intra se audent dicere. Mundum est cor meum, purus sum à peccato. Quod cum faciunt, vt se nullis esse flagitiis immersos existiment, fit, vt nec emergere sanè magnopere studeant ex illa voragine vitiorum, & nouo præterea mendacii atque arrogantiae scelere

„ scelere se obstringant. Si enim dixerimus peccato nos vacuos esse, mendaces sumus, ait ille. Deinde autem si id faciamus, tum verò non modò vlla sanctitas in nobis non est, sed ne veritas ipsa quidem. ait idem iste. Absunt item ab hoc vtroque sanctitatis genere, vita ipsa improbi Christiani illi, qui cum non dimittant ipsi fratribus ex animo, noxas atque offensiones contractas, certè & filii Dei esse non possunt, (Diligendi enim sunt etiam inimici, iis qui filii patris cœlestis esse cupiunt) & sibi ipsis ad eundem illum modum dimitti, ad quem malè dimittant ipsi, postulare à Deo non audent: idque, ne sibi ipsis multam vltro irrogare videantur. Non audent autem, ergo ne postulant quidem. Gratia autem profectò huius sanctitatis, non est ferè ex eo genere, quod sic gratuitò concedi soleat: sed si inuenitur, non inuenitur nisi à quærente: si patet, non patet nisi pulsanti: si datur, non datur nisi supplicanti. Longissimè autem omnium abesse ab iis duabus sanctitatibus videntur hæretici, qui nec Deum habere patrem possunt, cum ecclesiam matrem non habeant, & vt maximè eodè illo vtantur deprecationis genere, quod est de debitis nostris remittendis, nihil tamen planè ex eo vtilitatis referunt, homines speciem quidem pietatis habentes, et blandis sermonibus tum seipsos fallentes, tum animos hominum innocentium seducentes: fructu autem ac vtilitate veræ pietatis prorsus destituti. Hi enim cum ecclesie sanctitatem verbo duntaxat fateantur, animo fideli nunquam amplectantur, fit, vt neque vllam cum sanctis communionem habere, neque vllam planè à nexibus suorum peccatorum solutionem, quæ duo egregia munera extra fidem & amplexum ecclesie sanctæ, neque dantur, neque accipiuntur, possint vnquam obtinere. Vt non immeritò quidem, in ipso quoque illo, fidei ac religionis nostræ symbolo, non nisi post sanctæ demum ecclesie catholicæ professionem, professio ipsa & sanctorum communionis, & remissionis ipsius

ipsius scelerum ac flagitiorum nostrorum fieri videatur. Et hæc quidem illi, infideles, improbi, factiosi homines. Nos verò contrà, qui ecclesiam sanctam credimus, quique studio illi & amore adhærescimus, laudem profectò nostram in ecclesia sanctorum obtinemus; & beati quidem sumus, peccatis vacui ac soluti. Beatos enim scriptura pronunciat, quorum remissæ sunt iniquitates. & hoc ipso sancti etiam sumus; sic, vt cum Dauide tutò possimus dicere. Custodi me domine quoniam sanctus sum. Et illud. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Ita duas iam esse ostendimus sanctitates catholicorum præ hæreticis; vnā quidem illam, quòd eius, qui solus verè sanctus est, dei filii simus, in Christo Iesu ita adoptati, vt semen quasi quoddam ac genus ipsum diuinū facti esse videamur; alteram autem, quòd fide & communione ecclesie ipsius sanctæ, quæ mater nostra est, tum à vitio immunes, tum eorum quoque bonorum, quæ sunt virorum sanctorum propria, consortes simus. Sic quidem, vt prior illa nostra sanctitas, quæ est filiorum dei, paternæ quasi hæreditatis sit, hæc posterior, quæ est scelerum immunitatis, sit maternæ. (cuius tamen vtriusque ea est ratio, vt quemadmodum patrem Deum sine matre ecclesia, habere non possumus, ita priorem quoque hæreditatem illam, citra posteriorem istam, tenere non posse videamur) Ex quibus vtrisque sanctitatibus istis, tertia porrò sanctitas, de qua mox dicturi sumus, efflorescit, omnibus iis reapse inhærens, qui ex semine illo dei immortalis concepti, in sanctæ matris ecclesie vtero efformantur: & quorum vita moresque casti atque integri, non solum eos ornant, in quibus sunt, sed etiam ecclesiam illam, in qua ipsi versantur. Quod quidem iam est apertum atq. populare sanctitatis genus. In hac igitur veræ & adulterinæ ecclesie comparatione, conferamus vtrinque hoc ipsum tertium genus sanctitatis, & quidem modo atque ratione populari, & vi-

ri, & videamus vtra vtri ecclesia antecellat, morum ipsorum sanctorum castitate, vt ita facilius cognoscamus, ab vtra potius stare debeamus. Ac primum quidem nostra hæc, de qua loquimur, ecclesia, sanctos habuit & auctores, & propagatores doctrinæ suæ, sanctum Iesum Christum, Deum & Dei vnigenā filium, sanctos apostolos, sanctos euangelistas, sanctos pastores, & doctores, sanctos martyres, sanctos confessores, sanctas virgines & viduas, sanctos. Atque hic me porrò pergere cupientem, morosulus nescio quis ex istis, in ipso huius sermonis mei initio, protinus interpellat, nec vterius progredi patitur. Heus tu, inquit. Quid ais? Nostrine tibi quoque alios edere videntur doctrinarum suarum & propagatores & auctores? Quid? nōne ab eisdem profectos se esse dicunt? Dicunt, dicunt; & quidem ipsis mirificè commentum id placet; at mihi quidem, inquam, nescio quomodo non fit verisimile. Agè enim, quānam fuit doctrina nostrorū illorum? eadem profectò quæ vita. Quæ vita autem? eadem nimirum quæ doctrina. Quæ autem & vita & doctrina simul? Quid verbis opus est? Ea sanè illorum & vita fuit & doctrina, quæ hæreticorum istorum tuorum nec fuit vnquā, nec deinceps est futura. Nam & aliter profectò illi vivebant, ac viuunt isti; & aliud planè doctrinæ genus secum afferebant, quā isti obtrudunt auditoribus suis. Quod quidem ita hoc tempore positum, paulò post erit manifestum. Cuius igitur frontis est, eos velle perhiberi auctores tuos, à quibus tu omni ratione dissentias? & quos tu nec vita exprimas, nec ipso doctrinæ genere referas aut repræsentes, eos velle videri & vita & doctrina sua præluxisse tibi? Parum dico. illud igitur potius. Quorum tu vitæ ac doctrinæ, vitam planè afferas & doctrinam contrariam, iis acceptam ferre velle vitam & doctrinam tuam, quæ est ista diuis iratæ frontis tanta impudentia? Dicet idem ille mihi. Vos autem quos esse vos dicitis? Dicam paulò post.

Sed vos

Sed vos ante omnia cum illis ecclesiæ nostræ sanctis hominibus comparabo. Equidem sunt in manibus hominū, vitæ sanctorum illorum nostrorum, ab eruditissimis hominibus conscriptæ, & deinde in aliquot etiam linguas alienas de aliis transfusæ. Cedò, quid vitam illorum fuisse existimas? Num insaniam? Sic quidem censent vāsani illi, qui eos quondam, dum hanc vitam viuerent, oppressos tenebant, & labores scilicet eorum, vt scriptura loquitur, auferiebant. Sed vos, qui istis sanctiores videri vultis, quid illam eorum vitam fuisse censetis? quam illi in assiduīs precibus, in vigiliis perpetuis, in ieiuniis quotidianis obeundis, in eremo, & locis solitariis ac desertis incolendis, in paupertate, in rebus duris & asperis, in ipsa nō tantum voluptatum extraordinariarum, sed etiam in cibi & somni legitimi atque quotidiani abstinentia summa, in castitate, in sobrietate, in mansuetudine, in humilitate, in patientia, corpori planè ipsi non tantum non indulgendo, sed etiam illud cinere, cilicio coercendo, flagro, humicubatione castigando, & ad summam maciem adducendo, posuerunt? cum ea quidem, quæ vulgus maximè vel odisset, vel reformidaret, maximè appeterent: quæ contrà amaret ille & miraretur, ea summopere fugerent ac vitarent? Quid censetis, quid censetis? Hei mihi, qui frustra quærendo tempus tero. Quid est in his vestri simile? aut contrà, quid est in vobis omnibus, quod huic aliqua ex parte simile videri queat? Dicite, dicite, si potestis. Sed non potestis. Itaque vos quoque, item vt cæteri, vitam hanc eorum insaniam non vocare non potestis. ego contrà, nihil aliud hoc tempore quā vestræ dissimilem dicere necesse habeo. Cuius autem similem? nescio. Illud scio, multos me, nec obscuri quidem nominis cognouisse viros, qui his ipsis sanctorum legendis vitis, non se omninò ad vos à nobis, non, inquam, à nobis ad vos, sed contrà, à vobis ad nos; ad nos, ad nos, dico, à vobis contulerunt; vt eandem scilicet vitam il-

tam illam, quam olim inter nostros, à viris illis grauiissimis sanctissime actam, & legissent, & adamassent, & cuius inter vos ne vestigium quidem reperiabant vllum, possent ad aliquem vtique modum inter nos æmulari. Qui mihi sanè soli, hoc ipso facto suo, grauiissimum contra vos testimonium ferre, maximumque adeò causæ vestræ præiudicium facere videntur, frustra vos his vitæ ac doctrinæ vestræ auctoribus gloriari, cum quibus non vitam, non doctrinam, non, quod pace vestra dixerim, oris saltem aut vultus habitum ipsum, communem habeatis. Quin & illud affirmare ausim, tam diuersum vitæ genus propositum habuisse sanctos illos, ab isto vitæ genere, quod vos sectari videmini, vt, si vos modò aliquando illas eorum vitas, vel per speciem tantum & simulationem legere, easque cum vestris istis moribus aliqua saltem ex parte conferre contingat, nimirum vestræ vos ecclesiæ, vestræ vitæ, vestræ doctrinæ, vestrorum istorum morum alienissimorum, vehementer pudere, vt leuissimè dicam, ac pigere necesse sit; si quis modò pudori locus apud eos relictus videri potest, qui non solum re ipsa vitam sequuntur profligatam, (quod etiam interdum nonnulla ex parte faciunt ii, qui nihilominus tamen permanent in ecclesia vera) sed etiam ipso doctrinæ suæ genere, eam vitam, quæ esset aliqua ex parte cum honestate coniuncta, iampridem in vniuersum & voce & scripto ipso profligarunt. Quod si quis tamen vestrum aliusmodi est, quàm vt frontem planè perdidisse videatur, is sanè legens illa, quæ de vitis sanctorum conscripta sunt, & rem ipsam secum penitus considerans, non dubito, quin, vbi eum prioris vitæ poenitere inceperit, omnem morum ac studiorum suorum emendationem, atque ad vitam illam sanctorum illorum, de quibus diximus, conformationem, ab ipsa statim auspicaturus sit reditione sua ad ecclesiam nostram. Quod quidem ipsum, omnium eorum quæ dico, magnum abunde indicium est: in sola

in sola videlicet ecclesia nostra sanctos esse, eos autem ad vos nihil omninò pertinere. Non est igitur, non est, quod vestris impiis ac nefariis factionibus, nomina virorū sanctissimorum frustra prætexatis. Nostræ enim huius ecclesiæ catholicæ, sine controuersia, non vestrarum priuatarum synagogarum, sancti illi viri fuerunt proculdubio & auctores, & fundatores. Quos etiam ipsos qui deinde posterioribus temporibus in eadē ecclesia nostra secuti sunt, pastores & doctores, etsi tanta fortassis sanctitatis, operumque illorum admirandorum opinione non claruerunt, non minus tamen quàm primi illi, sanctitatis & pietatis eiusdem præcones atq. internuncii fuerunt: nec minus populum, primū ad superioris, per scelus & flagitium actæ vitæ, tum detestationem ac poenitentiam, tum etiam oratione, eleemosyna, ieiunio, cinere, cilicio, expiationem vocauerunt; deinde verò in posterum, ad sanctioris vitæ studium, quod est in ipsa temperantia, obedientia, iustitia, charitate, liberalitate, diuini numinis inuocatione, malorum tolerantia, rerum denique humanarum contemptione, & breuiter in insigni quadam atque præcipua erga deum & homines pietate, constitutum, pellexerunt; seipsos etiam ad eandem vitæ regulam, quantum maximè potuerunt, componere studuerunt; aut si quid ab ea, in hac carnis infirmitate, & temporum corruptela, aberrauerant, vt non tam facile interdum quàm optarent, à corporis consuetudine abducere se potuerint, tum seipsos sanè & accusauerunt, & errorum eiusmodi poenitere ostenderunt; quæ omnia ne nunc quidem facere pro parte sua virili destiterunt. De magistris loquor. Quid porro eorum auditores? Non repetam vetera illa & meliora tempora, quorū exemplis etiam de scripto recitandis, ætas me propemodū deficeret. Illud dico, qui proximè Luteri tempora præcesserunt, maiores nostros ex omni gente & natione, quæ sub cœlo est, tantam erga superiores reuerentiam præ se tulisse,

tulisse, tanta clementia & humanitate erga inferiores vfos esse, ita fidem, veritatem, dictorum factorumque constantiam, ita iustitiam, liberalitatem, continentiam, modestiam, & reliquas eiusmodi virtutes, ex sacris illorum temporum contionibus haustas, cum æqualibus coluisse, ut nos, qui à novis scilicet magistris istis, novum quoddam sanctioris pietatis & religionis genus nuper haurire cœpimus, ne conferre quidem ipsis audeamus. Dicite enim populares, prò diuū atque hominum fidem. Et certè aut dicendum tandem aliquando liberè, aut saltem verè & ex animo inquirendum est. Quid inquiremus, aut quid dicemus? Dicite prò diuū atque hominum fidem, vbi nunc est prisca illa maiorum nostrorum integritas, pietas, innocentia, veritas, & quam iam etiam in vitio scilicet ponimus, simplicitas? Fontes mihi mehercule ipsi earum rerum cum religione vnâ, non tam exaruisse, quàm in contrarios liquores degenerauisse videntur. Vestram hic patrum auorumque nostrorum memoriam appello. Si fallo, venite, & quantum libet vanitatem orationis huius meæ impunè redarguite. Vestram etiam, o optimorum illorum virorum non pessimi filii & nepotes, conscientiam obtestor, ut si ea quæ dico, verissima esse agnoscitis, tum & orationem quidem meam adiuuetis, & maiorum præterea vestrorum virtuti debitum testimonium reddatis, & quod maximum est, vos ipsos primū, deinde etiam nos vobiscum, qui omnes sumus eorum posteri, ex periculosissimo isto nequitiae itinere, quod simul cum impia ac scelerata religione, iampridem videmur esse ingressi, aliquando pro officio naturaque & ingenio vestro, ad prisca illam & auitam maiorum nostrorum catholicorum hominum pietatem, & vitæ sanctimoniam reuocetis. Quam nos quidem sanctimoniam si factis ipsis nostris exprimere satis nō poterimus, in sæculo hoc tam corrupto, & moribus antiquis tam obsoletis, at id ipsum tamē dolore primū nostro, quan-

stro, quantum maximè poterimus, prosequemur, deinde confessione etiam ipsa deformata, & cum à diuinis ipsis præceptis nō leuiter deflexa, tum à vita maiorum nostrorum, planè degeneris vitæ nostræ, sponte apud tribunal sacerdotis edita, sarcire vtcumque studebimus. Quæ est quarta quasi quædam species nostræ sanctitatis. Papisticū esse, inquires. Metuebam, ne hæreticum aut lenonium diceret. Ego verò inter cætera, hoc quoque esse statuo discrimen catholicæ pietatis ab hæretica simulatione, plenum coniecturæ in optimam partem non obscuræ, primū de sanctitate, deinde etiam de veritate ecclesiæ nostræ præ hæreticorum synagoga. Quodnam illud quæso? Hoc planè, quod aut aliqua ex parte dixi iam, aut etiam planius nunc dicam, quod, etsi vtrique sanè nostrum, tam catholici quàm hæretici, in multis quotidie offendamus, alteri tamen errata ipsa nostra, verbis quàmmaximè efficacibus, ex summo doloris & acerbitalis sensu depromptis, ipsoque adeò verecundiæ bono exornatis, per singula erratorum nostrorum nomina diuagantes, non apud deum tantum, sed etiam apud hominem sacerdotem, & illum quidem nō minus interdum, quàm nos ipsos, per eadem illa omnia tētatū, volentes profiteamur; hæretici autem in hoc toto genere, principio aut nullum, aut perquam frigidum adhibent orationis genus, (aut enim scelera sua nunquam apud sacerdotem cōmemorant, aut verò generalitate modo ipsorum commemoranda, per speciem duntaxat defunguntur, formas singulas & peristases delictorum nullas persequuntur) deinde autem, quod grauius est, & ab omni sanctitatis genere quàmmaximè alienum, mala sua, bona ferè vulgo videri faciunt, & quæ vel maximè omnium tegere, ac summo prosequi dolore debuerunt, ea & palam præ se ferre, & in summa denique sua laude ponere, præposterī homines non verentur. Exaudire enim passim licet illas sanctissimorum scilicet istorum virorum gloriosas ne-

fas nequitias, vel potius ex nequitia gloriationes, ipsis etiā profanissimis atque adeò perditissimis hominibus, vix, ac ne vix quidem concessas; dum se sacra de templis signa, magno animo sustulisse, dum sacramenta & mysteria religionis nostræ, tum numero imminuisse, tum dignitate ipsa spoliauisse, dum ieiunia, cilicia, scelerum confessiones simul & expiationes, in malam rem abire iussisse, dum vota castitatis & continentiae, de suis contuberniis proscriptisse, dum veritatem corporis Christi in pane & vino sacramentali, penitus abnegasse, dum sanctos dei homines, ipsumque adeò sanctum sanctorum Iesum Christum, non tam in ordinem, quam infra omnem ordinem cōegisse, audacissimè gloriantur. O mores, o tempora. Bonarū mentium esse aiunt, ibi timere culpam, vbi nulla etiam subsit culpa: qualium igitur mentium esse dicemus, ibi nullam timere, vbi vigeat maxima? Acute & subtiliter conclusum esse aiunt. Quid igitur si *μακάριον* aliquid *κίσσερον* afferamus, & sanctam apud nos esse ecclesiam, rudius sed planius ostendamus? Certum est igitur, quotquot vnquam in omni ætatum ac temporum decursu, sancti facti, & in diuorum numerum, ad hominum opinionem relati sunt & consecrati, in hac sola ecclesia nostra sanctos factos, & in diuorum numerum relatos ac consecratos esse, quod planè in hæreticorum synagogis, non modò nulli hominum factum per hæc tempora, sed ne tentatum quidem esse scimus. An enim existimamus Hyacinthos nostros, Simones nostros, Cantios nostros, Casimiros nostros, Adalbertos nostros, ipsum, ipsum illū custodem & patronum huius imperii Stanislauum Scepanæum, ex hæreticorum istorum potius synagoga, quam ex nostra catholica Romana disciplina, ad sanctitatis istius opinionem profluxisse? vt eorū sanctissima memoria, tanta hominum veneratione in ecclesia vigeat & celebretur? vt eorum sepulchra ac monumenta gloriosissima, ab vniuerso Septentrione, summa cū deuotione

deuotione & pietate visitentur? vt ossa ac reliquiae eorum beatissimæ, maxima populi religione, & teneantur & colantur? Equidem facit hoc ecclesie sanctæ nostræ iudicium, vt illis, qui cum pietate singulari hic vixerunt, quique se, vel sanctis, vel admirandis editis operibus, sanctos & deo amicos, dum viuerent, probauerunt, diuorum & sanctorum appellationem tribuat, memoriasque eorum, tum festis diebus institutis, tum templis Deo ipsi, sub inuocatione nominis eorum, extructis & exædificatis, celebrari iubeat. Quod ipsum etiam pro quinta sanctitatis specie, non abstrusa aut recondita, sed planè visibili iam & oculis subiecta, potest in ecclesia nostra numerari. Et quoniam longiusculè in his sanctitatibus persequendis progressi sumus, agè addamus quàm breuissime sextam illam, si lubet, ecclesie sanctitatem, quæ iam non tam ad vitæ integritatem atque innocentiam, quam ad maiorem nescio quam dignitatem atque maiestatem pertinet: quòd vczc ecclesia hæc nostra maximè se stabilem atq. firmam præstet ad omnem posteritatem, sic vt & specie quidem ipsa sua hæreticorum omnium oculos præstinguat, & maiestate ipsa, ab ipsis etiam, si dicere fas est, inferorum portis, nauiter se tueatur. Quo quidem loco repetenda sanè nobis esset memoria, tot & tam diuersarum acierum aduersus eam instructarum, dolis, minis, suppliciis, cædibus, ingeniis, simulationibus, technis, artibus, disputationibus: quas tamen illa omnes acies tam horribiles, & tam sibi infestas, facile perrupit & prostrauit, illa ipsa, quam dudum dixi, vitæ sanctimonia, & quam nunc dico, quadam veneranda maiestate: qua se in hunc vsque diem ita sustinet, æternumque sustinebit, vt non modò deleri, sed ne lædi quidem à quoquam posse videatur. Sed de hoc, alio loco fusius loquemur. Cum igitur tot tantarum sanctitatum genera in nostra ecclesia vigere per dei gratiam videamus, partim, quæ ad adoptionem filiorum dei pertineant, partim, quæ

tim, quæ aut in immunitate quadam, vel saltem in liberatione ipsa à peccatis, aut in honestissimarum ipsarum actionum studio, aut in ipso denique pœnitentiæ sanctæ usu, posita sint & constituta, partim autem quæ ex publica illa & solenni virorum præstantium consecratione dependant, quæuè ad singularem quandam stabilitatem atq. firmitatem ipsius referantur: liquet sanè, vt opinor, ecclesiam nostram, quæ vna tot in se sanctitates verissimas cõplexa fit, sanctam ipsam iure optimo & esse, & dici oportere. Hactenus de nobis.

CAP. V.

Prauitas hæreticorum.

Sanctitas omnis apud hæreticos, cum catholicorum cõcionibus est proscripta.

Neg, igitur auditores hæreticorũ in diuorũ numerum referuntur.

Neg, magistri ipsi, non multò spurciorem & vitam præseferunt, & doctrinam profitentur.

Lutheri & aliorum, de euangelicorum vita profligatissima, testimonium.

An verum sit, à catholicis æque peccari atque ab hæreticis.

Hæretici ob vitam moresq; nostros, nullam discessionis à nobis causam habuerunt.

*Hæreticorum vitam, nostram esse multò laxiorem, ostenditur: tum in sacerdotum ipsorum coniugio, tum in calice populari, tum in vulgari-
bus sacris.*

Hæreticorum ferè culpa fieri, si quid in moribus catholicorum desideretur.

Hæreticos, quia charitate carent, ne vitæ quidem honestatem rectè tueri posse.

Ecclesiam, quæ est charitatis domicilium, cum oderunt hæretici, ne charitatem quidem habere posse videntur.

Ecclesiæ igitur sanctitatem amplectamur, hæreticorum prauitatem fugiamus.

Cæterum

Æterum quod ad hæreticos attinet, illud iam ne ipsi quidem inficias iuerint, quòd in summis illis clamoribus ipsorum, qui assidue fidem veram, qui religionem puram, qui expressum verbum domini, qui denique certam Dei gratiam atque solidam iactare non desistunt, nec maiorem, vt leuissimè dicam, tum obedientiam inferiorum erga superiores, tum clementiam superiorum erga inferiores, quàm olim fuerit: nec maiorem passim omnium cõtinentiam, castitatem, sobrietatem, pudorem, officium, nec maiorem planè vitiorum fugam, nec crebriorem percipiendorum sacramentorum frequentationem, nec omninò ampliorem aut vberiore, tum harum, tum reliquarum virtutum prouentum, liceat apud eos inuenire, præut paulò antè inter nos inueniebantur. Fatendum enim est, virtutes illas, quæ pridem inter nos egregiè vigerunt, simul vt nouorum istorum dogmatum, veluti quidam licentiæ discus increpuit, omnes propemodum, quod dolenter quidem, sed tamen verè dicimus, ex ipso quasi terrarum orbe emigrasse, & simul cum catholicorum cõcionatorum voce, esse consепultas. Nam, vt interim dicere omittam, de iis, quæ in eorum locum successerunt, & de iis incipiam, quæ doceant & ostendant, nomen etiã ipsum sanctitatis, de qua loquimur, verbo fortassis interdum ab istis, quasi per ludum vsurpari, re nunquam ne affectari quidem. Agè, quotusquisque obsecro, per totum hoc noui euangelii tempus, in vniuerso illo grege inuentus est, qui ob vitam honestè, & cum pietate actam, in diuorum numerum sit relatus, & ad hominum opinionem sit consecratus? imò quotusquisque inter eos est, qui hoc ipsum sic, sanctè, vt opinor, & religiosè effatum, non effusissimo statim risu & cachinno excipiat atque prosequatur? Vsq. adeò omnis cœlo digna vita, ab istorum cõtuberniis exultat, vt etiam ludibriis ipsorum subiecta tota atque obnoxia sit

xia sit facta. De communi hominum genere loquor. Quid dicam de magistris ipsis? Equidem si eorum sanctimoni-
am paulisper scrutari voluerimus, comperiemus magnam
eorum partem à rapina, à cæde, à periurio; maximam à
crapula, à lustris, à vino, à venere, ab ocio, ab alea; breui-
ter ab omni carnis lasciuia, ad eiusdemmodi porrò vitam
confectandam, & tum sibi, tum aliis propemodum com-
mendandam prorepisse. Nimirum illi, qui magna ex par-
te fidem omni virtute spoliant, & solam absque villo san-
ctarum actionum comitatu, in vitam hominum, tanquã
in scenam introducunt, quique adeò nullam in seipsis soli-
dæ aut expressæ virtutis effigiem, sed imaginem duntaxat
fictæ & adumbratæ, & vt ipsi loquuntur, imputatæ cu-
iusdam iustitiæ agnoscunt; eam demum magnam scili-
cet voluptatem esse ducunt, æqualem ac parem verbis vi-
tam agere, moribusque vicissim ipsis orationem tanquam
cothurnum accommodare; nec ferè quicquam in vita sua
tam dissolutum putare, quod non ex intimis ipsis professi-
onis suæ visceribus ac medullis deprompta doctrina tue-
antur. Videlicet nec qui ita viuunt, aliter loqui possunt, nec
qui sermone vtuntur tam illoto, vita honestiores sunt. Ita-
que ergo eius vitæ quam sequuntur, non solum eos aut
pudere, aut pœnitere non potest, sed, si modò sibi consen-
tanei esse velint, ne debet quidem; gloriandum iis potius
fuerit, vti quidem gloriari verè possunt, quòd & doctrinæ
suæ conuenienter viuant, & vitæ ipsi ac moribus suis aptè
admodum ac congruenter doceant; cum pro castitate in-
cestas nuptias, pro contemptu diuitiarum, sacrilegia & ra-
pinas, luxum pro ieiunio profitentur; cum pro obedientia
& subiectione aduersus magistratus, populum ad tumult-
um & perduellionem concitant, cum classicum passim
belli ciuile canunt, cum omnes honestas & laudabiles a-
ctiones eleuant, & tantum non ex vita hominum extermi-
nant, & proscribunt, cum ad omnem nequitiam & impu-
dentiam

dentiam fenestram aperiunt, non solum præcisa, & vltra
ferè medium resecta honestæ vitæ prædicatione, quæ a-
pud eos, remota & eiecta meriti ratione, necessario fri-
get, verumetiam, sublata prorsus è medio, vt diximus, vi-
tæ intemperantioris pœnitentia, atque adeò confessione
saltem ipsa, quæ vel sola, dum in ecclesia publicè obserua-
ta est, multos à scelere & flagitio potuit cohibere; breui-
ter, cum non virtutes colere, sed, vt dixit quidam, vitia co-
lorare, non ecclesiam Christi regere, sed Sathanæ synago-
gam instituere, atque adeò non religionem aut pietatem
docere, sed ipsum terrarum orbem, quemadmodum vide-
mus, stupro, nequitia, crapula, periurio, fraude, flagitio,
imbuere videri possunt. Homines arrogantia inflati, su-
percilio tumidi, dolo instructi, maledicentia armati, libi-
dine incensi, ambitione cæci, inuidia enecti, auaritia infa-
mes, amentia præcipites; omninò autem qui optimi eo-
rum sunt, aut Gnathones, aut certè Thraones meri. Atqui
initio quidem, cum primùm ad hanc suam, verbo religi-
onem, re ipsa omnis nequitie officinam accederent, eccle-
siam se ipsam vomitibus istis perpurgaturos profitebantur;
vbi accesserunt, omnia tetrioribus etiam quàm antea &
multò periculosioribus vomitibus atque vlceribus, scientes
ac volentes pròh dolor compleuerunt; hancque adeò, &
non aliam, magnificorum illorum promissorum suorum
fidem, deoque, ecclesiæque, nobisque ipsis datam, homi-
nes fraudulentè exoluerunt. Verum ex his malis quæ po-
stea consecuta sunt, facile quid iam tum cum animis suis
meditari videbantur, perspici ac cognosci potest; nimirum
ne tunc quidem aliud eos quicquam cogitasse palàm est,
quàm vt virtutis quidem neruos omnes eliderent, pro vir-
tutibus autem, regnum quasi quoddam scelerum ac vitio-
rum in orbe terrarum erigerent. O mores virorum. O do-
ctrinam philosophorum. Atqui ad eam tamen eiusmodi
magistrorum, vel, vt ipsi appellari amant, Ministrorum do-
ctrinam,

ctrinam, video plerosque etiam Ministraſtros ipſos, dociliores ſe, penè plus quàm ſat erat, præbuiſſe. Quis enim vnquam eorum, (qui tamen omnes, vniuerſis ipſis Miniſtris ſuis meliores, pudentiores, virtutis amantiores ſunt) quis, inquam, illorum, non dico, vt dicere, cæperam, aliquam inter homines ſancti viri opinionem eſt conſecutus? illud tantum quæro, quis illorum interim fortior, iuſtior, piæntior, liberalior, continentior, veracior, ſimplicior, ab ea doctrina eſt factus? quis non potius iniuſtior, impudentior, rapacior, diſſolutior, mendacior, verſutior? & omnino, quid quidã vir litteratiſſimus ſcripto ipſo ſuo teſtatum iam pridem facere ad perpetuitatem non dubitauit, non ſeipſo deterior? Quod quidem vſque adeò notum ac peruulgatum, primis etiam illis temporibus extitit, vt ipſe quoque ille Luterus, ne quid nos fingere videamur, qui primus eum nequitie ludum aperire, vel, vt modò dixi, regnum vitiorum ſtabilire ceperat, non multò poſt, ipſa exorientium iam tum flagitiorum copia atque magnitudine commotus, & tanquam victus veritate, queri alicubi in ſuis ſcriptis non dubitaret, ex illa eius rigida, ſi diis placet, regula atque diſciplina, tanquam ex equo ſcilicet Troiano, homines multò quàm fuerint in Papatu, (ſic enim loquitur) nequiores, id autem eſt, ſi ad eius opinionem referas, latrones meros, ad communem hominum vitam profluxiſſe. Hæc Luterus, nihilo etiam ipſe diſcipulis magiſter ſanctior, de ſuis gregalibus. His autem quoq. multò etiam atrociora ferunt teſtimonia, ii qui Luterum ipſum aliquanto poſt, in eadem ſunt ſchola conſecuti. Qui ſanè Euangelicorum ſcilicet iſtorum vitam, minimè ad euangelii normam, ſed potius ad maleſana Epicuri lutulenti hominis dogmata compositam, non Euangelicam illam, ſed Epicuream appellant; nec illam homine dignam, ſed proiectæ potius beluarum immanitati propriam, ſcriptis publicè editis aſſerere non dubitant; ita mehercule, vt ſi quis ſit, qui

ſit, qui quàm maximam nebulonum, impoſtorum, uſurariorum, & omnino temulentorum, ac cœlo diuiſque omnibus inuiſorum hominum turbam atque colluuiem ſimul cupiat intueri, hunc eas potiffimum perlustrare ciuitates aiant oportere, in quibus doctrina noui iſtius euangelii vigeat atque propagetur. Tales enim profectò in his vrbibus homines, ipſorum quidem ſententia, depræhendat, apud quos, virtute ac honeſtate omni extincta prorfus & proſtigata, nec metus peccati ſit vllus, nec appellatio vlla. Breuiter, eiufmodi portenta hominũ inueniat, quibus ſcleratiores ac flagitioſiores, ne inter Ethnicos quidẽ, aut Iudæos, aut Turcas etiam ipſos, (verba hæc ſunt teſtium ipſorum) poſſint reperiri: homines ita planè foedos ac infames, vt à diabolo tantum non obſeſſi eſſe, Lutero ipſi ſuo videantur. Sed ego eos quidem hoc loco nimium pugnaciter non vrgebo, vt tantis ſcleribus, quantorum, cum à cæteris, paribus æqualibusque ſuis, tum vel à magiſtro ſaltem ipſo arguantur, vtrò ſe ipſi alligent; illud modò bona cum venia ab eis petam, ecquid ſe ipſi maioribus ipſis ſuis Papiftis ſanctiores eſſe exiſtiment; vt, ſi aiant, prò diuũ hominumque fidem exclamem, & magiſtri ac ſociorum ipſorum aduerſus eos teſtimonium proferam; ſi negent, occaſum cum ipſis eius religionis deplorem, quæ earum virtutum, à quibus ſe ipſi longiſſimè abeſſe contentur, alitrix in eorum parentibus atque educatrix extitit. Quid tamen illi hæc contra? Quid? Ocioſi homines; vix ſatis magiſtrum ipſum ſuum, vix etiam ſuos, quid dicant exaudiunt; nos autem ipſos ne vix quidem. Verum vbi vehementius aliquanto quærere inſtitimus, in promptu ferè habent verſum Homericum, quem videmus etiã à pœta Latino eſſe poſtea uſurpatum.

Fliaeos, inquiunt, *intra muros peccatur, & extra.*
Quo quidem illi verſu, crimen ipſum, aduerſum ſe intentatum, non tam à ſe remouere, quàm nobiſcum communicare

nicare velle videntur; magistri autem ipsius, & ipsorum illorum suorum gregalium os, leuitatis conuicio verberare non dubitant. Sit enim ita sanè, ô amici, de muris ipsis Iliacis, vt voluit Homerus. Atqui de vobis, viuis scilicet synagogæ suæ muris atque lapidibus, diuersum respondet, non dico Homerus Græcus, sed Helias ipse vester Germanicus: qui planissimè & apertissimè, vt audistis, non Græca illa leuitate, sed Germanica scilicet vestra fide atque veritate, affirmare non dubitat, vos in comparatione Papistarum, quibus apud ipsum tamen vix quicquam fingi potuit profligatius, multo esse sceleratior. Sentitisne, amici, non versum aduersum vos Homericum ab aduersario contortum, sed plagam hoc verbo vobis à magistro vestro esse impositam prorsus insanabilem? Verum demus, quod velle videmini: & in eo quoque, quando ita vobis videtur, Heliam istum vestrum vanitatis coarguamus, vt dicamus, æquè peccari ab vtrisque nobis. Quid igitur? Sequitur nimirum primum, vos non esse meliores nobis. vestra enim ipsorum confessione peccatur profectò à vobis, non minus quàm à nobis. Quod si est, sequitur iam illud quoque alterum, nihil causæ nobis esse, cur vos, sectamque istam vestram, veteri nostra ecclesia relicta, sequi debeamus. Quid deinde sequitur? Sequitur etiam illud tertium, nos nihilo esse deteriores vobis. Si enim æquè peccatur ab vtrisque, fieri non potest, vt alteri alteris deteriores simus. Quod si est, dicite iam vos, quæso, per summam istam & planè incomparabilem constantiam sapientiamque vestram, quid causæ fuit, vt propter novos mores vestros, nihilo nostris meliores, veteres nostros, vestris nihilo deteriores relinqueretis, & Roma Veios, ne dicam Babylonem, commigraretis? Quod ipsum quidem, ne vos item possitis in nos aliquando retorquere, ab eo sanè vel ipsa illa, quam præ vobis obtinemus, antiquitas nostra, facile nos vindicabit; non nos esse videlicet, qui exiuerimus

ex vobis,

ex vobis, sed vos potius esse, qui ex nobis exiistis. Vos autem dicite obsecro, quam rationem potissimum secuti, nos esse relinquendos existimauistis? Equidem sunt apud nos sodalitatum certa quædam genera, ad exercēdos homines in pietate, & in euangelicis tum præceptis, tum institutis, ab optimis illis, & excellenti quadam ac planè diuina virtute præditis viris auctoribus pridem adinuenta. (Non puto quicquam eiusmodi extare inter vos. sunt enim mandata scilicet ac reperta hominum; & quædam quasi rudimenta ad exercitium, vt dixi, pietatis comparata. Vos autem domini Euangelici, qui in ipsa arce totius perfectionis constitisse iam vobis videmini, incunabulis videlicet eiusmodi non egetis, nec crepundia vlla virtutis aut pietatis desideratis; & omninò, quod olim per iocū dixit quidā de quibusdam, malos scilicet eiusmodi mores nō amatis. Non modò igitur eiusmodi sodalitia constituta non habetis, sed etiam is, qui in eiusmodi sodalitiis, dum apud vos extarent, specie ac nomine aliquandiu versabatur, Luterus vester, homo professione Augustinianus, postquam semel & exiisset ipse ex illis, cum tamen non esset ex eis, & indidem, ad consceleratas, nouo in ecclesia exemplo coniungendas monachales nuptias, Nonnam illam suam abduxisset, euestigiò ne vestigium quidem eorum sodalitorum apud vos reliquit.) In his igitur eiusmodi apud nos vitæ generibus, gradus veluti quosdā esse videas laxioris aut asperioris vitæ christianæ. In quibus quidem gradibus, ex remissiore & solutiore vita, ad astrictiorem cōmigrare, ius fasque est; & faciunt sæpè multi, non modò sine crimine, sed etiam cum laude summa; contra ex astrictiore ad laxiorem, sine magistratus superioris venia, temerè se conferre haud licet, neque adeò probro caret. Agite igitur, vtrum horum secuti estis? Nam si ad liberiores vestram, ab rigidiore vita nostra, conferre vos voluistis, vbi est maiorum petita aut obtenta venia? aut

H iij

verò po-

verò potius, vbi est, vbi est solenne illud promissum vestrum, quo vno, has, quas paucas etiamnum dolose tenetis, orbis terrarum partes, astute ab initio, per fraudem & dolum conciliaſtis vobis? Vbi est, inquam, nobile illud & magnificum promissum vestrum, vos, morum veterum in ecclesia restaurandorum, ac vitæ illius antiquæ, à rebus duris, ad omnem victus ac cultus molliciem prolapsæ, vita rursus ac doctrina vestra seueriore restituendæ, munus suscepisse? At enim si neque venia quæſita aut tributa est vobis, & vos tamen seueritatem veteris disciplinæ solutæ, &, vt dixi, inclinatæ, quam instaurare velle videbamini, nō magnopere, vt leuissimè dicam, moribus vestris astrinxistis, videte quæſo, ne licentiam magis quàm id quod liceat, vestra illa secessione secuti esse videamini. Sin contrà, ad vestram asperiores, à vita nostra laxiore, transire cogitastis, vnā, quæſo, saltem proferte vestram actionem, vnum exemplum ex omnibus, per hæc tempora rebus vestris gestis depromite, quod testimonio sit huius austerioris scilicet vitæ vestræ; & vincite. Equidem tria sunt vel præcipue, quæ Pandora ista vestra, orbi terrarum videtur attulisse, ex iis dico, quæ ciuilibus interdum viris minus vitique videntur posse improbari. coniugium sacerdotum, vel, vt vos vultis, Ministrorum vestrorum, communionē vtriusque speciei in eucharistia, & linguam illam popularem in sacris faciendis. Excutiamus igitur hoc loco obiter, in his tribus, rigidam scilicet istam vitam vestram; vt si eam vsquam apud vos reperiamus, Veios & ipsi continuo migremus Quirites, dextrasque vobiscum societatis coniungamus; sin in iis rebus, quæ probari tamen quibusdam videntur, reperiamus nullam, vt tunc eam scilicet multò minus in reliquis reperiri apud vos posse, vosque adeò sine causa secessionem à nobis fecisse, scire intelligereque possimus. Primum igitur. Sacerdotes vestri. Hei mihi, semper hic erro. Non sacerdotes, sed ii, qui nihil cum sacris com-

mune vn-

mune vnquam habuerūt, seu cerdones, seu Ministri isti vestri, vxores duxerunt. Quid exhorruistis? an metuebatis videlicet, ne, aut vestras, adderem; aut ipsos, Eremitas potius siue Anachoritas factos esse dicerem? ad quorum profectò alterum expalluisse vos, ad alterum erubuisse conspicio. Ego verò, nec vestras duxisse, nec Eremitas factos esse, sed præcisè, vt dixi, vxores duxisse aio. Atqui nos, ecclesiæ scilicet Romanæ præbyteri, consuetudinem eiusmodi non habemus. Vtri igitur viuimus laxius aut durius? Recita decretum Pauli, *QVI SINE VXORE EST*, inquit, *SOLICITVS EST QVÆ SVNT DOMINI, QVOMODO PLACEAT DOMINO. QVI AVTEM CVM VXORE EST, SOLICITVS EST QVÆ SVNT MVNDI, QVOMODO PLACEAT VXORI.* O austeram, amici, vitam vestram. Et scio quidem, quid huic loco opponere ferè soleatis, de nostrorum celibum vita sacerdotum, non satis in celibatu ipso, nec casta, nec pudica. Verum quid dicetis de aliorum quoque extra sacerdotium, in ipso, quod tantopere dilaudatis, matrimonio, inter vos ipsos degentium, vita nihilo castiore? Nostra id fortasse nihil interesse, excipietis, vt soletis. Sed quid dicetis rursus, de multorum sacerdotum nostrorum, in ipso celibatu, & castissimè acta vita, & pudicissimè? Paucos esse eiusmodi, inquietis. Nos verò quod datis accipimus: apud vos autem, omnes quotquot sunt Ministri vestri coniugati, scelestissimis esse dicimus nuptiis illigatos. Sed hæc mittamus. Illud constat. Eum quidem, qui iungit matrimonio, benè facere; eum autem qui non iungit, melius facere. Hæc sunt enim verba Pauli. Ex quibus etiam liquet, eum planè qui iungit, sed non matrimonio, perperam omninò facere. Vestræ autem istæ, quas creditis, non sunt profectò neque veræ, neque legitimæ nuptiæ. Et si sint, certè qui non iungit, melius facit. Atqui meliora omnia sunt etiā difficiliora. Difficilius igitur in carne præter carnem, quàm secundū carnem vi-

nem viuere. Vestri autem cū eiusmodi vitam, quæ in carne præter carnem uiuitur, non exemplis tantum, sed etiam sermonibus ac scriptis ipsis suis planè aspernentur, videte quæso, vtrum à laxiore ad rigidiorē, an contrā, collimare atque adeò contendere videantur. Choragus quidem ille & præfultor eorum Luterus, ab austerā illa, vti tunc ferebant tempora, Augustinensium vita, planè abiit ad laxissimā. Nam claustra illa monasterii sui, quæ arcebant vtcumque, si non animum, at corpus certè quidē hominis minimè omnium continentis, ea effugit homo transfuga, corporis autem claustra alieni, à quibus voto ac religione vtrunque suscepta arcebatur, ea homo petulantissimus, per summum sacrilegium perfregit; vt ne quid videlicet vsquam clausum esse posset intemperantiæ suæ. Eratne tunc autem ex vestris quispiam, aut verò estne nūc etiam, qui saltem, factum male, exclamasset? Nemo. Qui igitur tacuerunt, consentire planè videbantur. Omnes igitur, quod in ipsis fuit, assensum disciplinæ laxiori præbuerunt, omnes etiam frænum austerioris & horridioris vitæ momorderunt. Vin' autem scire, quid illis celebs ille maritus pro ea re gratiæ retulerit? Primum, quod solent boni focii, idem illud, quod sibi aliorum concessu licuit, illis etiam ipsis symmystis vel potius satellitibus suis omnibus, licitum esse voluit: id autem est, vxores omnibus promiscuè, non modò concessit, sed etiam inuitis nonnullis adiunxit; in eoque primū disciplinam ecclesiasticā feruore lege deuinctā, tum in seipso, tum in aliis, soluit & laxauit, atque adeò constuprauit. Quid autem deinde? Iam enim venio ad optatum illum calicem, & ad vulgaria sacra vestra. Ille verò ministrorum animis conciliatis sibi, ipforum etiam dominorum, id autem est, plebis ipsius animos conciliandos esse existimauit; & conuersa ad eos oratione. Eia, inquit, boni viri, vos quidem, quod vestrū esse propriū oportuit, vxores, non inuiti communicatis nobiscum;

haud æquum est, vt quod nostrum item est, inuideamus vobis. Ite igitur omnes, & prædicate euangelium omni creaturæ; omnes enim profectò estis regale sacerdotium. Parum est. Deinde igitur. accipite, inquit, hunc calicem, & ex eo, seu mauultis etiam ex quibuscumque, & ex quocumque tandem calicibus aliis, bibite, bibite omnes. Et quidem omnes, omnes. Tantum non addidit, oues & boues vniuersæ, insuper & pecora campi. Atque hic iam quoque iterum, de pristina ecclesiæ consuetudine laxauit permultum. Vulgus enim nostrum hætenus nec prædicando euangelio vacabant, nec calici adhibebantur; sorte & conditione sua vltro contenti, de pane domini participabant, calicem clero concedebant; & tamen verissimo Christi corpore & sanguine, non minus saginabantur. Quid autem præterea ille? Etiam. Quos hætenus singulos, suauitate illius cantus, vel potius hinnitus fui, de quo diximus, satis permulserat, rursū apud vtrosque eorum communiter gratiam inire voluit, & mysteria sacrorum, quæ antea solis latinis patuerunt, in vulgus protulit. In quo ipso soluissē eum quoque, vt in aliis, veteris habenas disciplinæ, quis non videt? Nam & Ministro profectò ipsi laxius est atque solutius, non tot linguis ad sacra ipsa obeunda opus habere, & plebi deniq. ipsi, ea quæ hætenus in archanis mysteriis numerabantur, nec archana deinceps ducere, nec mysteria deputare, est profectò ad omnem licentiam solutius. Ita ille, cū antea & sacerdotes domini vita ipsa celibe, & populus acquisitionis vna eucharistiæ specie, & vtrique illorum, latinis ac Romanis sacris, in ecclesia contenti essent, vtrosque vtrinque quasi patentibus quibusdam portis foras eduxit, & in summa vitæ, religionis, cerimoniarum, morum denique laxitate atque licentia collocauit. Hosne vos igitur mores, in deferendis nostris moribus sequebamini? hancne vitam segregatione vestra à vita nostra quærebatis? Ignoscite, ignoscite.

ignoscite. Non sanè nimis magnam, neque, vt leuissimè dicam, nimium iustam causam, vestræ à nobis discessionis cepistis. Quid? doctrinamne nostram refugistis potius quàm vitam? Sed de doctrina paulò post viderimus, nunc de vita & moribus catholicis nostris, illud respondemus. Ante vestrum hoc quidem recens à vobis promulgatum euangelium, multò, vt diximus, commodiores, nominiq. christiano congruentiores mores nostrorum fuisse; nunc cum vestris vna, moribúsne dicam an institutis nouis, de vetere veteris probitatis atque integritatis orbita, non leuiter fortassis deflexisse; nec tamen vsque adeò corruptos esse, quin in omni virtutis excellentia, vestro etiam Censore iudice, vobis ipsis (quod sine arrogantia dictum esto) superiores esse videamur. Deflexisse aliquid si quis miratus fuerit, is multò verius miratus fuerit, in tanta quidem omnium vitiorum licentia, impunitate, impudentia, quantum vos incircumcisis sermonibus vestris, exemplis etiam nō satis castigatis, in orbem terrarum inuexistis, nō ipsum etiam virtutis semen extinctum vbique interisse; à quo quidem paululum admodum abfuit. Nunc, vt in malis, semen fortassis virtutis & probitatis, apparet vsquam inter nostros, virtus quidem illa prisca, quæ maiorum nostrorū temporibus in ecclesia nostra vixit, nunc vestra culpa *διχέτο*, sic, vt ex omni propemodum vita mortalium videatur exulare. Nisi fortè illos, ex vestris Picardorum & Anabaptistarum sectis tectioribus, & fraudulentioribus homines, existimatis aliquid habere virtutis veræ & expressæ; qui ad mentum vsque adducto supercilio, sanctitatem mentiuntur, & vultu illo suo tætrico, orbi ipsi terrarum non tantum imponere, sed etiam imperare cogitant, atq. moliuntur; dum tristi quadam & seuera non tam assumpta, quàm assimulata persona, non alios ad ecclesiæ communionem pertinere censent, quàm eiusmodi quadam præditos perfectæ & numeris omnibus absoluta vitæ sanctitate,

ctitate, quæ in terris istis, in ista, dico, ecclesia mortalium, vel, vt passim loquimur, militantium, multò autem minus in cœtibus & cōuenticulis ipsorum, reperiatur nunquam. Stulti homines, ne quid dicam aliud, qui hoc ipso dogmate suo inciui, palàm testimonium ipsi contra se ferre videntur; vt, cum vita sua longe absint, ab illa, quam mente & cogitatione sua finxerunt, necessaria, & vt ipsi iudicant, maximè propria ecclesiæ puritate, extra ecclesiam quidem esse manifestissimè conuincantur. Sed quid agimus? Demus sanè tam his, quàm cæteris omnibus hæreticis, sanctitatem non modò nostra maiorem, (qui in vitio nos esse, à perfectione autem non solum sanctitatis, sed etiam morum ipsorum antiquorum, longe abesse, vtrò agnoscimus) verumetiam illorum hæreticorum antiquorum sanctitati parem, quos à vitæ eorum puritate, antiquitas Catharos appellarat: quid tum postea? si omnis eorum sanctimonia fucata est, & nullo charitatis ac beneuolentiæ Christianæ amictu conuestita? in qua vna charitate, vniuersum bonarum actionum decus, adeoque vita ipsa earū, posita est & constituta. Quam quidem isti charitatem & beneuolentiam christianam vsq. adeò oderunt, vsque adeò persequuntur, vt eam simul cum ecclesia ipsa, quæ est nidus, vt sic dicam, & domicilium ipsum, ac cubile veræ charitatis, proscriptam & extinctam, vi etiam, si aliter nō possint, tollere è medio gestiant. Quæ mihi sanè vna eorum improbitas, omnes omnium hominum impietates facile videtur vincere ac superare. Quid ita? Dicam, & quidem ita dicam, vt sentio. Facinus est, hominē vnum lædere; scelus est, parentem violare; maius paricidio est, Christum deum hominem in crucem tollere; quid dicam, ecclesiæ ipsi, vi vitam euitare? Etenim ecclesia, ita vna est, vt hominum tamen multitudinem compræhendant; ita parentis vicem obtinet, vt omnes tamen omnium propinquorum charitates complexa esse videatur; ita est

coniuncta Christo Deo, ut omnia inter ipsos, foedere plane coniugali, imò etiam plusquam coniugali, facta esse communia videantur. Coniugali quidem, quòd Christus ipse dominus vnum cū ea corpus fieri voluerit; plusquam coniugali autem, quòd pro ea, suum ipse corpus ad crucē figi permiserit, & denique ob eius amorem quendam singularem, vitam quoque ipsam suam profundere, ac mortem acerbissimam, & ignominia plenissimam oppetere nō dubitauerit. Qui igitur aut separet, quod ita coniunxit Deus, aut contemnat, quod ita honestavit, aut persequatur, quod ita adamavit, is etiamsi cæteroqui vir bonus esse videatur, hoc tamen ipso, & omne quidem bonitatis decus ac gloriam amittat, & se præterea teterrimo atque gravissimo omnium flagitio contaminet. Ita sanè ut omnibus intra gremium ecclesiæ versantibus, & amore atque charitate Christiana deuinctis, peccare quodammodo, quàm cæteris extra ecclesiā constitutis, rectè & ex ratione vivere, tutius propemodum esse videatur. Sentitisne amici, quæso, ecquonā progressus sit furor vester: principio quidē ad Papistarum tantū ludibriū, deinde ad Christi & ecclesiæ contumeliam, postremò ad vestrā ipsorū ignominia summā aptus & intentus. Sed hæc omnia, quæ de catholicorū & sectariorum sanctitate vtrinque, quantum præsentī loco satis est, dicta sunt, quæve aliàs ab aliis dici etiam possunt copiosius, re ipsa quàm verbis notiora sunt. Vtros igitur malumus? Equidem quorum vita tam impudenter flagitiosa est, eorum doctrina quoque turpis atque scelerata debet deputari, & vel despici ac contemni antequam suscipiatur, vel certè malè suscepta, benè tandem deferi ac relinqui. Quis consurget pro me, inquit psalmographus, aduersus malignantes? & quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem? Odiui, odiui, inquit ipse, ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo. Quid autem porrò facies, o regie propheta, vbi satis impios istos auersatus fu-

fatus fueris, & sedes eorum impiger reliqueris? Primum, inquit ipse ibidem, lauabo inter innocentes manus meas, ex iis videlicet sordibus eas eluens, quas interim, dum versarer inter malignantes, contraxerunt. Deinde autem manibus illis puris, & lotis iam atque absterfis, altare tuum domine, altare tuum, quod est in medio templi tui, in ipsa ecclesia tua sancta, id circumdabo & amplectar. Hæc ille. Quem nos quoque, quantum maximè poterimus, imitari contendemus, & hos quidem, qui sunt ex malignantium ecclesia, omni studio vitabimus, ecclesiam porrò, eam potius quæ sancta est, quàm illam quæ est scelerata, & corporibus & animis nostris semper requiremus.

CAP. VI.

Novitas & factiones hæreticorum.

Tertium saxū fundamenti ecclesiastici est, catholicam ecclesiā esse.

Ei rei opponitur novitas & factiones hæreticorum.

Quod utrumque suspectissimum habere debemus.

NOVITAS hæreticorum ostenditur: quæ millies etiam renascendo, deteri & antiquum obtinere nunquam potest.

FACTIONES hæreticorum demonstrantur.

Quia cum nulla veteri ecclesia consentiunt.

Ac ne cum recenti quidem, siue Græca, siue nostra, siue barbara.

Locus Ioan. Apostoli, de discessione hæreticorū ex nobis, explicatur.

VID aliud? etiam illud nobiscum expendemus, quod quidem est, in hac instituta notarum interiorum, & quasi fundamentorum ecclesiæ comparatione, tertium; quòd hi ipsi Ministri, de quibus loquimur, præter suam illam omnibus notissimam discordiam, de qua su-

qua superius, & nequitiam, de qua modò locuti sumus, vel ob ipsam saltem, de qua deinceps dicturi sumus, nouitatem, & à veteri ecclesia ipsa discessionem, non possunt non in grauissimam suspicionem venire, ne parum catholici, imò etiam, ne parum christiani, (inest enim in nomine ipso catholici, nota quædã melior christianitatis) imò uerò ne parum boni ciues esse videantur. Quemadmodum enim antiquissimam quanque ciuium inter ipsos consociationem ac consensum, maximè laudare, & ad cœlum ferre, & firmissimum quasi quoddam vitæ fortunarumque nostrarum, in rebus aduersis perfugium ac receptaculum ducere ac deputare solemus, ita contra, factionis & nouitatis ipsam etiam suspicionem studiosissimè non minus in ecclesia, quàm in repub. deuitamus; quòd qui sunt eiusmodi, iis nūquam vita nostra tutò, sine metu ac sollicitudine committi posse videatur. Cedò, quì vestram repub. tantam amisistis tam citò? quæritur apud Næuium veterem pòetam. Sed sic, vt apud omnem posteritatem valere debeat eiusmodi interrogatio. Cedò, quì vestrā repub. tantam amisistis tam citò? Respondetur autem, id quod omnium item animis maximè ad perpetuitatem infixum esse debet. Proueniebant, inquit, oratores noui, stulti, adolescentuli. Consideremus igitur nos quoque hoc loco, & inquiramus. Quando obsecro, Ministri isti orti sunt? Equidem maiorum nostrorum temporibus, quod scimus, non fuerunt; quibus quidem temporibus, vt meminimus, vnum erat, vnum illud erat vbique labium totius orbis christiani; quo ipso labio loquuntur nunc etiam, ita vt semel cæperunt, ecclesiæ nostræ. Præter hanc, quæ in præsentiarū viget, & quæ iam inde à primis temporibus hucusque continuata decurrit, religionis & pietatis doctrina, nullam tunc aliam doctrinam, nec Græci, nec Latini, nec barbari, pro Christi doctrina agnoscebant; discessionem ab ea doctrina, discessionem à Christi doctrina esse existimabant;

mabant; vel minimum autem eius doctrinæ apicem velle conuellere, planè non ducebant esse christianum. Itaque idipsum sapiebant, idipsum loquebantur, idipsum æquè colebant omnes. Agitabantur fortassis & vigeabant interdum inter Græcos & Latinos, leues quædam dissensiones de rebus paucis, quæ ipsæ non fidem sanè aut religionem euertebant, quæ vna ferè erat omnium, sed mutui tantummodo, qui ex coniuncta omnium fide ac religione expectabatur, amoris cursum nonnihil retardabant; in reliquis pietatem quidem certè christianam sartam & tectam cōseruabant. Quando igitur belua hæc immanis, quæ se admirabili, & maximè constanti eorum consensu opposuit, caput hoc inuisum, & ecclesiæ infestum, cœpit primum attollere? quando, inquam, nefanda ista cornua capitis execrandi, ministri, dico, isti, isti, inquam, omnis domesticæ seditionis, atque publicæ nequitie administri, cœperunt in hanc lucem prorepere? Quando, censes? Equidè Mescislaus eos noster, ante sexcentos annos in Polonia, Iagello etiam, ante ducentos, in Lituania, fundanda religione christiana, prorsus ignorarunt. Nam si non ignorarunt, cur recenti tum illi christianæ inter suos instituendæ religioni, non hos in vniuersum magistros quæsiuerunt? cur non aliquid saltem ab iis acceptum, reliquis admiscuerunt? hoc magis, quo eos propius, in cœnæ scilicet dominicæ cerimonia, sub vtraque symbolorum specie vulgo ipsi repræsentanda, videbant ferè ad Rutenorū vicinorum suorum, qui suos ipsi religionis ritus, ad Græcarum ecclesiarum auctoritatem conferunt, similitudinem accedere. Verum hi quidem eiusmodi magistri, an ministri potius, tum temporis profectò non extabant, & neque nostro Mescislao, neque adeò Mescislao ipso posteriori Iagello ni Lituano, vel ex nomine saltem noti erant. Qui si christiani doctores erant & magistri, diuersa præsertim in ea religione instituta sequentes, latère certè eos, qui Christo domino

domino colonias in ditionibus suis constituere moliebantur, minime potuerunt, quominus de ipsis, siue ab utroque eorum, siue ab altero, quorum ætas inuicem quadringentis totis distabat annis, aliqua vel tenuissima saltem fama atque auditio acciperetur. Sin autem in toto tum terrarum orbe, ut ostendimus, non extabant, quid est, cur dogma eorum, ab omnium christianorum dogmate diuersum, pro christiano, nostris demum temporibus deputari debeat; quod non nisi post mille quingentos à Christo nato annos, coepit nonnusquam apparere? Sed dices, fuisse fortassis iam dudum vsquam, verum pusillum illum gregem, obscuram tum admodum in tenebris vitam egisse. Quod si est, laudo equidem Mescislaum, & Iagellonem nostros, qui nec ad plantandam in regnis suis, illustrem iam tum Iesu Christi religionem, obscuros villicos quæsiuerunt, nec ad publicæ fidei ædificationem, priuatæ & modicæ fidei architectos ipsos adhibendos sibi esse existimauerunt. Sed quid aut Mescislaos & Iagellones mortuos, aut vltos omnino testes, in re tam clara & aperta, cieo? Isti ipsi nouarum apud nos doctrinarum auctores atque administri, cum primum aut ederentur in hanc lucem, aut vsuram saltem eius lucis sentire per ætatem atque intelligere inciperent, dicant per Deum, dicant, ecquemnam in hoc totius, siue Poloniae, siue Lituaniæ, quam longissimè patet, ambitu latissimo, viderint, audiuerint, senserint, qui se tunc istarum eiusmodi doctrinarum auctorem perhiberet? Dicant, dicant, si possunt, se eas doctrinas, patrum saltem suorum morientium testamento relictas accepisse, aut nascentes ipsos ex matris utero, tanquam cœlitus in has terras secum deportasse, aut verò ubi iam nati essent, cum ipso nutricum lacte suxisse, aut denique adultos, tanquam tradita aliquando à maioribus, in orbem terrarum reuocasse. Nihil horum, nihil horum. Non enim accepta tradere, sed ficta & excogitata, multò etiam post, quam & nati & adulti essent, nuper ad-

per admodum nostra memoria vtrò procudere cæperunt; atque hoc ipso, seipso recentissimos, & ut sic dicam, omnium nouissimos homines, religione ipsa sua antiquiores esse demonstrarunt. Quod tamen, si ex vera commendatione pendi res deberet, contrà esse decuit, ut religio ipsa, abortiua ista prole utique esset antiquior. Antiquissimam se profiteri aiunt. Vtinam quod dicunt, etiam docerent, atque adeò vtinam saltem id dicerent; hoc enim ipso aliquid se saltem antiquitati tribuere ostenderent. Verum nec docerunt sanè vnquam, cum eorum doctrinam, nostris demum in Polonia & Lituania temporibus natam esse, nos qui quinquagenarii sumus, memoria teneamus; nec dicere profectò cupient, cum maxima eorum pars, omnem antiquitatis opinionem tanto studio refugiant, ut se ipsos recentissimos homines, cæco ipsi, sic enim loquuntur, terrarum orbi, & diuturnis atque perantiquis superstitionibus immerso, primos recentis huius, & nuper adeò à se inuentæ, doctrinæ lumen, post annos demum à Christo nato mille quingentos & amplius, prætulisse gloriantur. Quid enim sibi vult illa inscriptio Confessionis eorum, in conuētu Augustano propositæ, ut eam, anno demum Christi domini M. D. XXX. fuisse Q. Carolo Cæsari exhibitam profiterentur? Nouitatis videlicet isti, quod dixi, gloriam, magis ferè quam antiquitatis, videntur semper aucupari; quam quidem, me etiam adstipulatorem, teneat licet. Quod si qui tamen sint inter eos, magis sobrii, qui aliquam antiquitatis laudem affectare, & propter paucula quædam capita, ex illa, rudis etiam tum antiquitatis christianæ memoria, repetita, sed perperam in recentibus suis synagogis vsurpata, omnium repertorum suorum decus & gloriam, ad illa ipsa nascentis ecclesiæ primordia referre non dubitent, his ego quidem ita respondeo, vel nihil esse apud eos, quod ex antiquitate rectè vsurpatum videri queat; vel, si quid est, vnius profectò hirundinis aduentu, volatu, cantu,

tu, cantu, ver effici non posse; vel denique, longè aliam esse oportuisse nascentis ecclesiæ conditionem, & aliam ecclesiæ iam constitutæ esse oportere; sicut ortus fluminum aliam esse faciem videmus, quàm progressus eorundem. Tum verò etiam illud addo. Nec malæ fidei possessorem vnquam in rebus ciuilibus præscribere, nec hæreticum, vilo antiquitatis vsurpatæ prætextu, nouitatis in religione appellationem posse euitare; vt pote qui & mala fide semper ea possederit, quæ aliquandiu possedisse videbatur, & cui præterea, cœpta quondam possessionis eius continuatio, semper sit, cum vigilantia & studio catholicorum hominum, tum verò multò etiam magis, iure ipso, & singulari Dei Opt. Max. prouidentia, ita interrupta, vt planè fuerit abolita. Condemnatis enim, verbi gratia, ante etiam annos mille, nouis illis, & nouiter tum obortis hæresibus quibuscumque, & pace ac quiete veteris & constantis religionis, ecclesiæ ipsi cito post restituta, equidem hæreses illæ, continuò, cum ipso vestigio sublata interierunt, & ipsum esse ac viuere, ita amiserunt, vt eadem illæ millies extinctæ, si millies deinceps renascantur, millies semper nouæ esse necessariò dici atq. existimari debeant. Quid ita? primum quia antea extinctæ iam fuerunt. Sicut enim tumultus nouos, & coniurationes nouas dicimus, iterum, post priores deletas coniurationes, ab iisdem etiam illis ficariis, & iisdem illis de rebus fortè excitatas, eò, quòd, quæ ante eas, aliæ eiusdemmodi fuerunt, eæ sopitæ iam ac oppressæ fuerunt; ita hæreses omnes, etiam ex aliqua specie antiquitatis, tanquam ab orco reuocatas, nouas ex eadem hac causa rectè atque legitimè appellamus. Quid porrò ex alia etiam causa? Ego verò etiam ex alia, dixerim; nec scio, an multo magis. Cum enim collatio sit hæresum ad verbum ipsum & effatum Dei immortalis, quod quidem à primis temporum initiis exortum, manet in æternum, cogens ac moderans æquabiliter ecclesiam sanctam,

etiam, planè constat, hæreses omnes præ eo nouas videri oportere, cum & discedant quidem assidue à norma eius, & denique ita & mutantur ipsæ quotidie, & religionem vnà immutent, vt eandem esse non credas; vsque adeò sanè, vt vigentibus iis, gentes ipsæ profanæ ac barbaræ, religionem christianam, in media christianitate vix reperiant, & vix agnoscant. Igitur & hæretici ipsi planè noui sunt, & doctrina eorum perspicue noua. Quid autem? num habent saltem communionem aut societatem vllam cum vna aliqua veteri christianorum ecclesia, ex omnibus ecclesiis, quas oriens, occidens, meridies, septentrio iamdudum est complexus? vt si ab hac discesserunt, ad aliam se saltem, quando in omnibus vno eodemque tempore lumen veritatis extinguere nulla ratione potuerit, contulisse videantur? Nihil profectò minus. Cum nulla enim planè ecclesia euangelium suum, (quod tamen non est euangelium, nisi quòd erant, qui eo orbem terrarum concussuri, & Christi euangelium conuulsuri erant) contulerunt, atque ita ne dexteram quidem societatis vllius ecclesiæ præhenderunt. Tentauisse quiddam eiusmodi videri possent, sub ipsa exorientis Luciperi, Luteri dicere volebam, initia; cum ille ad Leonem X. Romanæ ecclesiæ nostræ antistitem ita tum scripsisset. Viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit. Vocem tuam, vocem Christi in te præfidentis & loquentis agnoscam. Quæ enim vox conuentior erumpere poterat homini antiquæ ecclesiæ communionem atque auctoritatem imploranti? Verum ex animo id eum non fecisse, euentus ostendit. Condemnatis enim à Pontifice suis, quos obtruserat, erroribus, non ille Christi in Pontifice loquentis sermoni obediuit, sed quæsitis toties diuerticulis, nunc ad scholas & gymnasia doctorum quasi prouocare, nunc concilium Oecumenicum per speciem respectare, nunc Regum, Imperatorum, principum, & omnino gladio accinctorum magistratuum iudicio

dicio causam totam permittere; nunc denique eandem ad cerdones, coquos, lanios, nautas, caupones, stabularios, quoad liceret, transferre studuit. Miserum hominem, qui tam fluctuet, nec aut portum vnquam vllum teneat, aut vndis saltem ipsis, quo minus diu miser esse possit, obruatur. Nuperum esse oportet. Nam ni ita esset, equidem aut viuus, aut mortuus, fluctuare iamdudum desisset. Sed ita est hæresis, quemadmodum de morosopho olim nescio quo, dici in fabulis puerilibus memini; qui cum suspendium commeritum deprecari vel non posset, vel etiam non auderet, arborem tantum infelicem illam, vt posset ad suspendiū arbitrato suo deligere, id orabat. Quo impetrato, cum ad sexcentas arbores suspendendus duceretur, omnes ad vnam recusabat, & tum hanc, tum illam, alia atque alia de causa excipiebat, & auersabatur; atque hoc astu, vitam à suspendio, quoad longissimè poterat, tuebatur. Nec aliter sanè noster ille, de quo loquimur. Cum enim ad extremum, ne in illa quidem cerdonum ac laniorum colluuiæ, in qua vna, tanquam in inanisima quadam Aeoli aula, homo ventosissimus diutissimè se iactauit, despectus ab omnibus, & à seipso penè iam relictus ac desperatus, acquiesceret, verbo ad scripturam tandem ipsam appellare, reuera ad seipsum, & ad sua ipsius decreta, quibus & scripturam omnem, & omne mortalium genus voluit esse subiectum, repente ex monacho, monarcha orbis terrarū factus, causam ipsam aduocare non dubitauit. Nimirum enim cautè prouidit, tanto scilicet serius condemnatum se iri. Verum interea tamen, quid est, quæso, ab omnibus desciscere, si hoc non est? aut quid est ab omnibus deferi, si hoc non est? aut verò quid tandem turpe est, si hoc vtrumque turpe non est? Dices. Atqui hæreticis, vt desint accessiones ceteræ, ipsi quidem sibi, in illa ipsa gregis sui exiguitate, qua mirificè gloriuntur, satis sufficiunt; qui nō numero sententiarum, sed pondere valere, & non multi-

tudine

tudine hominum, sed doctrinæ veritate, se suaque volunt populo commendari. Audio, & quod das etiam accipio. Verum dic illud mihi. Si sibi ipsi sufficiunt, & si sua ipsorum paucitate gloriantur, cur modò Pontificem Max. modò concilia, modò scholas, modò aulas, interdum autem quoque modò non caulas, videntur respectare, vt diximus? Tum autem, si se suaq. quod tu ais, volunt populo commendari, quomodo quæso, seipsis contenti videri poterunt? Miserum, mihi crede, miserum, & falsum prorsus ac inane est, hoc eiusmodi consolationis genus, velle paucitate suffragatorum contentum videri. Visne autem ostendam tibi, tuos istos magnificentissimos, & tuo iudicio, sua sorte contentissimos homines, reuera sui ipsius poenitere, & sua ipsorum sorte contentos non esse? Non nimis, vt puto, diu est, cum gens ista, postquam se à Latinis, vt dixi, ecclesiis exclusam esse cerneret, & tamen non esse bonum hominem esse solum, intelligeret, fecit, siue illius, vt dico, domesticæ solitudinis pertæsa, siue, quod magis existimo, ipsa suorum facinorum victa conscientia, vt Græcorum schismaticorum prouincias adeundas, & eorum animos suppliciter sibi esse per litteras pertentandos existimaret; vt si fortè, fortuna ipsa, ad eam, quam ambiebant, affinitatem cum Græcis coniungendam, ipsis aspirasset, euestigiò ad eos commigrarent, & vna eademque opera, id quod fuerunt, hæretici permanerent, & quod non essent, assumerent, ac schismatici fierent, vel saltem vt hæretici in schismaticorum sinu, nidum suum locarent. Religionis igitur suæ capita, scripto vtcumque compræhendunt, scriptum id ad orientales illas ecclesias mittunt; si annuant, paratos se esse ostendunt ad dextras societatis cū eis coniungendas. Ita illi, cum latinas ipsas ecclesias, fundum veluti quendam populum suum, spreuissentne ipsi, an ab iis potius sprete essent, factum est, vt non iam Vcios, nec Babylonem, sed Byzantium se transferre, & Romam ve-

K iij

terem

terem, totius religionis caput, noua Roma, quæ nunc est totius abominationis caput, permutare voluerint. Verum ne hic quidem apud Græcos istos, magnopere quicquam miseri homines profecerunt, nisi quod suo se ipsi indicio, ut forices, prodiderunt. Est enim in manibus, luculentum Græcorum illorum Byzantinorum scriptum, scripto istorum oppositum; in quo sic tractantur isti, sic notis verè Threyciis, ad perpetuas quodammodo æternitates compunguntur, ut dum scripti istius nota vlla in dei ecclesia extiterit, extabit autem, ut arbitror, quamdiutissimè, cum sit etiam de sua lingua in alienam pereleganter translātū, tamdiu dedecus istorum sempiternum aboleri non possit. Quid verbis opus est? Genus planè hominum nullum est, cui hæc sua male feriata dogmata non obtruserint, & quasi vietam quandam ac malè conciliatam, diis deniq. iratis natam filiam non passim prostituerint. Ecce autem, vbi nullum se omninò generum vspiam acquirere potuisse intelligunt, faciendum necessariò esse animaduertunt sibi, ut eam tandem domi ipsi suæ retineant, quam ament, quam somnient, qua se oblectent, quam postremò animum suum esse ducant. Nempe cum spiritus immundus exierit de homine, loca ipsa arida obambulat, studio re-quietis. Qua frustratus, inquit, Reuertar domum meam vnde exiui, fixisq. ibi sedibus, reddit omnia posteriora multò prioribus deteriora. Sic isti, cum omnia circumquaq. lustrassent, nec satis vbi consisterent inuenirent, in sua tecta reuersi, ibi se necessariò, sprete ac contempti continuerunt: illud interea vetus, ignauissimorum hominū, taciti vsurpantes.

Populus me sibilat: at mihi plaudo

Ipsæ domi.

Domi, domi, inquam, in crassissimis suis tenebris latere, miseri isti homines necesse habuerunt, lucem ipsam hominum ferre amplius nequaquam potuerunt. Eam igitur

ego spon-

ego sponsam vestram appetam, aut etiam vltiò oblatam accipiam? quæ quoniam nemini obtrudi potuerit, itur ad me? Non ego certè quidem, sed nec quisquam alius, me auctore. Si enim in illa summa orbis totius impietate, & legis christianæ etiamtum ignoratione, magna se niti ratione existimabant Iudæi illi, ad ipsius Pauli Apostoli doctrinam christianam infamandam, quod illi sectæ, ut ipsi tum appellabant, christianæ, ab omnibus vbique contradiceretur; profectò multò nos verius æquius, in hac tanta euangelii luce, & hoc sæculo christiano, tam erudito, idem obiicere possumus hæreticis nostris, illudque summa cum confidentia dicere, non solum fidem, sed ne manum quidem vertendam nobis esse, eius ipsius sectæ causa, quæ passim ab omnibus orientis ac occidentis ecclesiis christianis, tanto studio & consensione, non tantum respueretur, verum etiam oppugnaretur. Apparet igitur, doctrinam hanc eorum, quam, si vera esse debuisset, aut vniuersalem omninò, aut alicui saltem ecclesiæ veteri addictam esse oportuit, vniuersalem quidem fortassis ex eo videri posse, quod locus ferè sit nullus, vbi obtrusa non fuerit; cum autem nusquam accepta sit, constat profectò, non priuatam solum atq. ab omnibus ecclesiis seiunctam ac separatam, sed etiam impiam prorsus atque nefariam, omninò autem erraticam, ne dicam hæreticam, esse oportere. Quod cum ita sit, meritò iam quidem non solum paulò antè Byzantini illi, quos modò diximus, ab hoc hominum genere studiosè se refugere, scripto publico edito ostenderunt, sed etiam maiores olim nostri, homines prudentissimi, legibus huius regni nostri communibus, & foedere, ac sanctione publica, eiusdem doctrinæ homines, (atque adeò tantò tolerabiliores, quanto Hussitarum & Calixtinorum doctrina, quæ tunc in vicinia maiorum nostrorum viguit, nostri istius temporis hæreticis, Anabaptistis & Trideistis, tolerabilior videbatur) abigendos ex hoc regno & exterminan-

minandos, ac in vltimas terras deportandos, putauerunt. Quid ago? Moscus, Moscus nuper ipse mediusfidius, princeps à religione nostra catholica, propter schisma suum, alienus, à Latino etiam & Romano nostro nomine, propter morum suorum barbariem, quammaximè abhorrēs, tamen cum nonnullos eiusmodi homines, de ciuilibus alioqui iniuriis ad se publico nomine allegatos, satis pro sua feritate comiter ab initio excepisset, vbi tādē de dogmate illorum insolenti, & suis quoque ecclesiis schismaticis inaudito, factus fuisset certior, non potuit dogma illud non penitus auersari, & styli quoq. sui acumine, non perstringere. De alienis loquor. Ego verò ipsos illos inter se ita separatos & ita exosos esse dico, vt alteri alteros, quod iam diximus, extra synagogas suas eiiciant, diris deuoeant, ignibus denique suffocandos & exurendos tradant. Sed de nouitate & discessione hæreticorum ab ecclesia, hætenus sufficiat. Vtrumque sanè eorum diuinitus mihi videtur Ioannes ipse apostolus in sua canonica epistola expressisse, cum ita scribit de hæreticis. EX NOBIS, inquit, EXIVERUNT. Defectionem notat exeuntium hæreticorum, ex ecclesia. SED NON ERANT EX NOBIS, inquit. Notat eorum nouitatem, qui nescio vnde orti, patrem quidem inter orthodoxos ciere non possunt. Pergit Ioannes. NAM SI FVISSSENT EX NOBIS, NOBISCVM VTIQVE PERMANISSSENT. Quasi si diceret. Si noui non fuissent, antiquum quidem planè obtinerent. Vt ita ex iis verbis apostoli abundè intelligi possit, sicut ipsum, permanere cum orthodoxis, catholicorum est, ita contrā, non esse ex orthodoxis; & tamen exire ex orthodoxis, proprium esse omnium hæreticorum; quorum alterum, vt dixi, arguit nouitatem eorum; alterum autem inconstantiam, & mobilitatem summam. Merito igitur idem apostolus, tempus ipsum hæreticorum, nouissimam iam tum horam ibidem appellauit, vt sicut extremo ipso tempore nihil esse potest

potest recentius, ita omnibus hæresibus nihil esse queat nouius. Vt igitur concedamus, hæreticos, ipsis iam tum Apostolorum temporibus extitisse, sicut ipsius quoque Ioannis Apostoli temporibus, ipso teste, extiterunt hæreticorum patriarchæ, Nicolaus, Ebion, & Cherintus, tamen ex eo nullam eis prorsus nec antiquitatem concedemus, nec ciuitatem. Neutrum enim obtinent, nec, esse ex nobis, vt ciues; nec, nobiscum permanere, vt antiqui inde dici possint; sed vti olim, cum initio ex nobis exiissent, id autem est, cum primum orthodoxos reliquissent, non ciues catholici, sed factiosi hæretici fuerunt, ita nūc nostris quoque temporibus, quum à nobis exeunt, non aliud quàm seditiosi, & à catholicorum ciuitate seclusi homines debeant appellari; quando vetus illud, nobiscum permanere, amiserunt. Vt igitur ea, quæ fufius aliquanto diximus, ad vnam summam contrahamus; quam, quæso, eorum ecclesiam esse putabimus, qui & nuper adeo nati, ab ecclesia vera descuerunt, & ad nullam aliam in orbe terrarum ecclesiam, temporibus suis antiquiorem, sese contulerunt? Sed cum ex nobis exissent, altare contra altare excitarunt, & se, pro nouæ synagogæ auctoribus, audacissime venditarunt; sic quidem, vt non minus à schismaticis, quàm à catholicis ipsis, nec magis à catholicis, quàm à seipsis reicerentur; homines, quibus

neque apud Danaos vsquam locus, insuper ipsi

Dardanidæ insensi, pœnas cum sanguine poscunt.

Si veram igitur religionem quærimus, à noua quidem & singulari, quantum possumus, declinemus; quæramus autem, nec recens natam, nec à communionē orbis ipsius Christiani separatam.

CAP. VII.

Ecclesiæ catholicæ consideratio.

L

Ecclesia

Ecclesia catholica est, quæ omnes vniuersitates complectitur. Rerum, Locorum, Temporum, Personarum, Rationum.

Singula horum explicantur.

Adaptantur omnia ad ecclesiam nostram.

In qua & rerum vniuersitas esse ostenditur. Ubi de communione alterius speciei, in eucharistiæ sacramento agitur.

& locorum, & temporum, & rationum,

& personarum. Ubi de Papistarum appellatione.

Ipsi hæretici nostram ecclesiam, catholicam esse profitentur.

Tenim ecclesia, quæ vera est, quæque hoc nomine verè appellari debet, ea non minus CATHOLICA, quàm vna & sancta esse debet. Quid est, catholica? non priuata, nō quotidie noua, non obscura; sed clara, prisca, perpetua, publica; breuiter, vniuersitatē quandam rerum, locorum, temporum, personarum, rationum etiam, & omninò generalem omnium, vt sic dicam, generalitatem compræhendens. Rerum; quæ videlicet, non vnum aliquid singulare ex doctrina sancta excerpit, vnumq. illud vrgeat; sed quæ omnia seruare doceat, quæcumque diuinitus, tam scripto, quàm voce viuâ, imperata, tradita, laudata etiam ac commendata sunt nobis. Locorum, quæ non hîc modò, aut illic, nec, aut in deserto modò & inculto, ac ignobili aliquo vico, aut in ædium tantum priuatarum penetralibus, Christum concludat, sed quæ vltimis ipsis terræ finibus imperium eius describat, atque definiat. Temporum; quæ non id, nunc demū disputandi atque in vulgum spargēdi causa arripiat, quod aut olim condemnatum est, aut modò natum, simul vt exortum est, paulò post humore destitutum exaruit; sed quæ, quod fuit iam inde ab initio, & quod etiamnum permanet, & ad extremum vsque extremi illius vniuersalis iudicii diem permanebit, id ipsa quoque, iam inde ab initio acceptum,

acceptum, ad extremum vsque retineat, & constanter profiteatur. Personarum; quæ videlicet neque Pauli se esse dicat, neque Apollo, neque Cephæ, neque multò his inferiorum, Luteri, Caluini, Bezæ; sed quæ se esse profiteatur corpus vnius & indiuisi Christi: ex quo tota ipsa compacta, & connexa, augmentum facit in sui ædificationem, hoc autem est, in constitutionē ouilis illius vniuersi, quod Christus vnicum se esse in terris omnibus prædixit habiturum; & quo se vno vniuersa ipsa ecclesia catholica concludit. Rationum denique; quæ nihil omninò priuatæ rationis priuatim sibi seligat, (ex hac enim eiusmodi priuatarum rationum priuata selectione, hæreses ipsas, & ortum pariter, & appellationem suam accepisse constat) sed quæ, cum commune naturæ, & quæ secunda quasi natura est, scripturæ, iudicium sequatur, tum verò in ipsa scriptura pertractanda, hos sibi veluti cancellos quosdam communes, & in omni professionis genere pernecessarios, circumscribat. Vnum, ne scripta in speciem contraria, verbis potius inter se committat, quàm sententia conciliet. Alterū, ne sententiam vnius, duorumue, aut communi omnium sententiæ, aut verò perspicuo ipsi scripto anteponat. Tertium, ne quod omninò, quantumuis in speciem perspicuum, tanto autem magis, ne quod apertè ambiguum legis mutæ scriptum, aut suo, paucorumue hominum sensu definiat, aut sententiæ omnium communi, id autem est, viuæ voci consuetudinis & auctoritatis receptæ, quasi ex aduerso obiciat. Postremum, vt priuatam quamlibet ratiocinationem, communi vel omnium, vel plurium hominum, vel certè consuetudinis, & quod omnium tutissimum est, auctoritatis ipsius receptæ ratiocinatione temperet. Omninò autem, ne aut secreta modò quædam veluti Stoicorum paradoxa, secretis, ac separatis à communi vniuersorum sententia rationibus defendat, cætera aspernetur; aut rursus solas vulgatas, & quæ secundo populo de-

pulo defendi possunt, sententias, protrita ipsa ac peruulgata ratione confectetur, prudentum decreta negligat, sed medium teneat, & in modum apis circumuolitans, vndiq. ita delibet ac decerpat, vt vulgaria sanioribus condat, humana autem diuinis regat atque moderetur. O speciem, Christiani, ecclesiae excellentem. Concupiscit & deficit animus meus in atria eiusmodi domus domini. Quibus sane omnibus rite examinatis & perpensis rebus, facile omnino constare potest, cum haereticorum synagoga, ad hanc eiusmodi catholicismi descriptionem ne aspirare quidem posse videantur, (si enim ea quae diximus, communia cum catholicorum sententiis haberent, haereses utique non essent) solam ecclesiam nostram esse, quae eam descriptionem plane exprimat atque repraesentet. Etenim principio quidem si rerum vniuersitatem ipsam respicias, nihil plane ab ecclesia nostra reici deprehendes, eorum, quae per diuinos aliquando homines, tam scripto, quam voce viua tradita, quaeque etiam siue praeepto atque iussu eorum imperata, siue adeo consilio, orbi terrarum ad perpetuitatem sunt commendata. Neque enim ecclesia catholica illud inculcat vnum. Fidem iustificare, quod vno aliquo in scripturae loco forte fortuna repertum, solum haeretici nostri percrepare, solum tonare, & solo eo orbem terrarum permiscere videntur; sed addit quoque, quod in aliis eiusdem scripturae locis non minus scriptum reperit, fidem in Christo, eam demum valere, quae per charitatem operetur. Alioqui si adsit omnis fides, omnis, inquam, fides si adsit, absit autem charitas, nihil perfectum videri posse. Fidem enim, quae factis cassa atque inanis sit, ociosam & mortuam plane esse. Neq. adeo solum illud usurpat, nihil damnationis esse, iis qui sunt in Christo Iesu; sed etiam adiungit, quod ibidem statim sequitur. his, inquam, nihil damnationis esse, qui non secundum carnem ambulant. Quid aliud facit ecclesia? Ea vero non solum illud

obtrudit,

obtrudit, Crescite & multiplicamini, & replete terram, quod vnum amici isti nostri, cum plausu, & quodam quasi hinnitu plus satis ingeminant; sed alterius quoque admonet, quo repleti posse coelum iudicat. De virginibus, inquit ipsa cum Paulo apostolo, praeeptum non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecuta, vt sim fidelis. Non solum ingerit, Scrutamini scripturas, quo ipso haeretici aures nostras plus satis obtuderunt; sed vna cum eo, illud quoque non dissimulat. State & tenete traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. De quo ipso paulo post copiosius agemus. Non solum denique dicit illud. Accipite hunc panem & comedite. & Bibite ex hoc calice omnes; cuius vnus rei causa nouatores isti orbem ipsum terrarum haecenus perturbarunt; sed etiam & dicit, & credit illud, quod ibidem continuo sequitur, quodque adeo non omnis credit synagoga. Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus. Praeuaricari nos dicent, cum haec scribimus, quae de calice domini scribimus. Quotus enim quisque, inquit, in ecclesia vestra, bibit ex calice domini, ad quem tamen a scriptura omnes sine discrimine palam inuitantur verbis illis. Bibite ex hoc omnes, bibite ex hoc omnes? Cum igitur vos quidem, inquit, non omnes homines ad bibendum admittatis, equonam modo in hoc genere vniuersitatem illam rerum atque dogmatum sanctorum, quam catholicismi nomine usurpando, vobis proterue arrogatis, complexu vestrae ecclesiae contineri arbitrabimini? aut vero, quomodo ecclesiam ipsam vestram, catholicam, hoc autem est, vniuersalem esse defendetis, in qua & symbolum sane alterum, sacramenti vel maxime praecipui, est accisum, & ex eadem illa parte, verba testamenti ipsius dominici clarissima, nullum neque honorem, neque usum habere videantur. Nam de symbolis quidem sacramenti, inquit, certum est, dominum Iesum, ea ipsa nocte, qua in

L iij

mortem,

mortem, pro vita & salute nostra, vita ipsa salusque nostra tradebatur, non magis panem quam poculum cum vino in manus suas præhendisse, utrique æquè benedixisse, vtrumq. etiam æquè suis omnibus ad participandum præbuisse; in iis autem ipsis præterea rebus, ad omnem temporum perpetuitatem in sua ecclesia stabiliendis, & quasi testamenti ipsius nuncupatione solenniter fanciendis, eo verborum genere vsum esse constat, quod non minus differt ad vinum & calicem, quam ad panem ipsum, ad duo scilicet, non ad vnum, pertinere videretur. Neq. enim modò dixit, Comedite, quod pani congruit; sed etiam dicit, Bibite, quod vino conuenit. Tum autem, illud denique luce meridiana clarius est, à vobis, qui catholici videri vultis, panem solum in ecclesiis vestris retineri, panem tantummodo asseruari, vinum & calicem posthaberi, nec ad vllum omninò ecclesiæ vsum adduci. Audio fratres mei, audio; & ut puto, etiam quid velitis intelligo. Speciem nimirum eius sacramenti alteram, præcisam in ecclesia nostra, & diminutam esse dicitis: vsum autem & honorem eorum verborum, quæ eodem pertinebant, quæque nos, dicis tantum causa retinuisse videmur, vel sublatum apud nos esse, vel interuersum. Nos verò, o amici, neque accusum quicquam horum aut diminutum, neq. adeò deprauatum aut deformatum in ecclesia nostra esse asserimus. Etenim speciei quidem vtriusq. præsentiam in hoc sacramento, quam vos in ecclesia nostra cernere, aut omninò negatis, aut saltem dissimulatis, non obscure sanè ferimus; cum in iugi illo, & non, ut apud vos ferè, menstruo, sed, ut apud nos, planè quotidiano, sacrosanctæ missæ sacrificio, vtramque seorsum, in ecclesia nostra, sacramenti speciem consecramus, vtramque etiam per manus hominis sacerdotis, in altum attollimus, & singulas earum palàm in ipso conspectu omnium defigimus, ac oculis omnium repræsentamus: idque adeò facimus, ne quid eorum hæretici,

gens im-

gens impudens & inimica, negare posse videantur, quæ nos tam clavis & apertis indiciis, apud orbem ipsum terrarum, quotidie, ad omnia propemodum templorum altaria, etiam atque etiam contestamur. Nullam igitur planè earum specierum partem abesse ab ecclesia nostra existimamus; non, ne latere quidem. Non abesse, quia consecrantur; non latere, quia attolluntur, & passim omnibus in conspectum dantur. Nisi vos fortè, sicuti alias corpus ipsum Christi in eucharistia, non verborum mysticorum vi consecrari, sed oris ipsius vestri & palati dignitate atq. præstantia perfici, hoc autem est, non tunc cum consecratur fieri, sed tunc demum cum à vobis manditur, confici & compleri asseritis, ita species quoque ipsas eius corporis, quia absint ab ore vestro, iccirco eas ab ecclesia planè abesse affirmatis. Quod si facitis, tunc vos quidem, dum palato tantum vestro, quid adsit, aut absit, iudicatis, diuinum illum ecclesiæ palatum profectò non perspicitis, quod ferè de Epicuro vestro pronunciauit olim Ennius non noster. Atque hæc quidem de specie vtraque eius sacramenti. Iam uerò quod ad verborum rationem attinet, illorum præcipuè, quæ in ipsa testamenti dominici nuncupatione, ad vini speciem referuntur, **BIBITE EX HOC OMNES**, magna sanè iam ex parte illud constat, nec honorem, nec vsum verborum eorum legitimum, deesse in ecclesia nostra. Quid enim? Equidem honos mihi verbis detrahi tū videtur, cum fides illis non habetur, vsum, cum illis nō obtemperatur. Quem vos igitur alium verborum istorum, **BIBITE EX HOC OMNES**, honorem apud nos requiritis, quando nos verba illa, uti ad Apostolos esse dicta, ex euangelio nouimus, ita ad eosdem illos, & quidem ad omnes, dicta esse, constantissimè credimus & confitemur? hoc etiam amplius, quòd illis ipsis verbis domini, euestigiò Apostolos obtemperauisse, & bibisse ex eo omnes, credimus planè & confitemur? Illudque adeò ipsum, iccirco statim

statim ibidem ab Euangelista Marco, Petri, aduersarii vestri summi, discipulo, quasi de industria ad reliquam historiam additum esse dicimus, ut vobis, qui vestro isto calice, opportunè importunè ingerendo, frustra ecclesiam conturbatis, crucem vnà cum calice, eo loco Euangelista ille figeret, vosque penitus hoc ipso, quasi quodam stimulo pungeret ac fodicaret. Bibite ex hoc omnes; & biberunt ex illo omnes. Bibite ex hoc omnes; & biberunt ex illo omnes. Honorem igitur & dignitatem verborum illorum. Bibite ex hoc omnes, integram manere in ecclesia nostra, constat. Quid vsum? Non minus & vsum quoque. Quomodo? Quia nos quidem verborum illorum vim, quæ Apostolis ipsis in cœna illa accumbentibus dicta sunt semel à domino, omnes ut biberent, quibusque etiam tunc illi verbis impigrè obtemperarunt, biberunt enim sanè omnes, eam vim extinctam statim cum verbis ipsis, & e medio sublatam non dicimus; sed uti tum erat, ita ad eorum posteros & successores sacerdotes propagatam, omni studio in ecclesia nostra retinemus; sic, ut quoties modò sacerdotes nostri pro populo faciant, toties eorum verborum vsum in ecclesia dei abunde, atque etiam multò quàm apud vos ipsos illustrius, renouari videamus. Quem tu igitur vsum alium requiris, cum is quem ostendimus, & legitimus sit, & factus apud nos ac tectus conseruetur? Dices. Atqui non sacerdotum tantum causa dictum est, Accipite & comedite; ergo ne illud quidem alterum, bibite ex hoc omnes, sacerdotum tantum causa dictum esse existimandum est. Agè. Quorum igitur tu causa dictum esse censes? Omnium, inquires. Atqui omnes iam biberunt. Recita Marci Euangelistæ testimoniū. Et BIBERVNT, inquit, EX EO OMNES. Dices. Atqui ad eosdē ipsos dictū est, bibite, ad quos dictum est, comedite. Cum igitur vos ipsi, inquis, illud, comedite, transferatis ad plebem ipsam quoque, quid est, quòd hoc, bibite, ad plebem eandem transferri re-

ferri recusatis? Respondeo. Iam hæc quidem vestra hæreticorum culpa est. Ab initio enim sic non fuit; cum pia & benigna mater nostra ecclesia sancta, quod acceperat à domino, id ipsum tradebat quoque promiscuè omnibus ferè nobis, iisque ipsis, uti panis, ita calicis quoque vsum liberum patere planè volebat; non quasi id omnino ad salutem necessarium esset, cum in quibusdam catholicorum ecclesiis, iam tum etiam temporibus Apostolorum, ab hoc ipso calice, sine detrimento, atque adeo sine reprehensione vlla, publicè abstineretur; atque haud scio, an eadem illa ex causa, ex qua etiam à sanguine & à suffocato abstinebatur, à recentibus illis christianis. Cum enim viderent boni illi viri, & ad vnā inter mortales exercendam charitatem facti, plerosque Iudæorum, abhorrentes ab esu sanguinis, propter dominicam in lege sanctionem, offendi cerimonia illa sacramenti nostri, in qua sanguinē ipsum domini sub vini specie fidelibus propinari audiebāt, dederunt hoc nō grauātē mutua ipsi charitati, ut ipsi quoque, illorum causa, sicut à suffocato & idolo thito, ita & à sanguine, in ipsa etiam cœna dominica abstinerent. Atque ita sensim quasi, posteritati ipsi modum præscriberent, ex quo posteritas ipsa intelligeret, in alterius istius sacramenti specie vsurpanda, charitati potius Christianæ inseruiendum, quàm summis verborum Christi apicibus inhærendum esse. Ergo, quod dicere cœperam, si ab ipso ortus sui initio, dabat ferè ecclesia catholica populo calicem hunc domini, palam profectò ostendebat, ipso etiam calice passim vsurpando, offendi, aut peccari nihil. Sin à calice abstinerebat, certè vsum illius non esse tantoperè vulgo necessarium, quàm nunc à vobis exigitur, iam tum re ipsa demonstrabat. Cæterum postquàm & olim quidem exortum esset odiosum quoddam & crudele nimis hæreticorum genus, qui absurdissimis de Christi domini corpore, spargendis in vulgus opinionibus, vsum temporibus illis libe-

rum ac penè promiscuum calicis domini in ecclesia morati essent; & hoc etiam tempore, vos ipsi successissetis item, qui de verbis illis, Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus, lites ex litibus fereretur, & omnia in summam dubitationem, ac perturbationem adduceretur, factum est, vestra quidem & vestrorum, ut dico, culpa maxima, ut & tunc quidem usus hic ipse calicis, decreto concilii Ephesini suspectus quodammodo redderetur plebi christianæ, & idem in proximo hoc Tridentino concilio, in locum pristinum non restitueretur. Dices, nec suspectum reddi debuisse, nec restitui non oportuisse, Christo quidem domino iubente. Bibite ex hoc omnes. Audi nunc iam, o bone. & audite, audite, quotquot estis ministri, non magis verbi diuini adulterati, quam nequitiae istius & licentiae cuiusdam inauditæ temporum istorum, præ qua orbis iam vniuersus ingemiscit; atque haud scio an vos etiam ipsi cum orbe vniuerso. Ferretisne vos, si quis sit, qui vos, cum vestra ista verbi istius vestri prædicatione, ab hominibus ad canes, ab aulis ad caulas, adigere conetur? vosque adeò tergiuersantes & omnino resistentes, illa denique diuina sententia grauissima perecellat? Ite prædicate euangelium omni creaturæ. Omni creaturæ? Abnuere vos video. Atqui scriptum est, inquam. Prædicate omni creaturæ; prædicate omni creaturæ. Atqui vos excipitis, non licere, ex ipsius etiam domini sententia, sanctum dare canibus, neque margaritas ante porcos proiici oportere. Audio, audio; idem ego tamen, euangelium nihilominus prædicandum esse omni creaturæ, ex ipsius verbis euangelii censeo. Non me fertis. Ne ego vos quidem. Dicitis enim, Bibendum esse omnibus de calice domini. Et in eo nimium sanè proteruè vrgetis illud ex euangelio. Bibite ex hoc omnes, Bibite ex hoc omnes. Ego contra excipio ex eodem illo euangelio. Bibisse ex eo omnes, bibisse ex eo omnes; & si quid, communicauisse certè veteres illos christianos homines, in fractione pa-

ctione panis, nulla calicis facta mentione. Quid vos ad hæc? Vos verò permolestè iteratis tamen, Bibendum esse omnibus. Bibendum esse omnibus. Quis vos ferat? Sed agam etiam vobiscum lenius. Ferretisne vos, si quis iam vos, de iis, quæ ad communionem vtriusque sacramentalis speciei pertineant, differentes audiat; & cum ex vobis plus satis audierit, in participatione huius sacramenti, & bibendum omnibus, & omnibus manducandum esse, continuo inferat, ne infantes iam quidem arcendos esse, ne nauseabundos quidem, ne saturos quidem, ne publicis quidem flagitiis coopertos? Quid faceretis? Non ferremus, inquires, hominem ineptum & importunum. Dicit igitur mihi. Si omnibus promiscuè ac communiter & bibendum esse, & manducandum censetis, quid est, quod vos ipsi, non omnes promiscuè ad vtraque admittitis; sed certa quædam hominum genera ab vtroque arcere audetis? et tamen vos legitimum sacramenti huius usum in synagogis vestris retinere iactatis: cum verbum, OMNES, non in omnibus planè retineatis etiam ipsi? Et bene vos quidem in eo facitis, quod non quoslibet promiscuè ad vestras illas vestrorum mysteriorum umbras temerè admittendos esse existimatis. Sed in illo tamen ferendi non estis, quod quæ vobis licere vultis, ea ne ipsi quidem ecclesiæ sanctæ licere existimatis; ac neque illud vlla ex parte reformidatis, quod fortè aliquis per iocum in vos iacere posse videatur.

Quid domini faciant, audent cum talia serui?

Deinde in illo, immanium etiam mihi tyrannorum mores imitari videmini, quod, cum vos ipsi vestra malitia, ipsis, dico, vestris maiorumque vestrorum hæreticorum factis foedis, hanc eiusmodi calicis quandam quasi orbitatem, in ecclesiam ipsam induxissetis, parum habetis induxisse, nisi nobis id ipsum, quasi non à vobis profectum, assidue vltro exprobetis, & tantum non lugere etiam, in ipsa plaga, crudelissimè nobis per vos ipsos imposita, superbissimè

prohibeatis. Nos verò, cum satis ob eam rem indoluimus, scelusque adeò vestrum, pro pietate nostra christiana, satis deplorauimus, etiam deo singulares gratias agere non prætermittimus, quòd in tanta, & tam rabiosa vestra maiorumque vestrorum aduersus ecclesiam conspiratione, etsi fieri sanè non potuit, quin magnis ecclesia incommodis afficeretur, eò tamen perueniri potuisse nunquam permiserit, vt, quod vos inprimis agere ac cupere videbamini, ratio ipsa ac series vniuersa dominici testamenti, in vniuersum, cum pane & calice simul, ecclesiæ ipsi eriperetur. Nunc autem, quod vobis oculi doleant, manet profectò ecclesiæ nostræ in perpetuum hæreditas plena, corporis & sanguinis domini, sub panis & vini elementis ipsis, & vt ad ea, vnde proximè digressi sumus, aliquando reuertamur, manent etiam eidem veræ Christi sponsæ, donationes omnes, semel à sponso suo Iesu Christo factæ, & ad omnem perpetuitatem consignatæ. Manent non modò, quas diximus, scripturæ bibliorum integræ, sed etiam præterea & scripturæ patrum, & leges ac instituta conciliorum, & traditiones maiorum, quas vos ne accipitis ferè quidem. Manent hodieque in nobis, scribit quidam non nimis vetus auctor, (ne dicas doctrinam aliquando fuisse interruptam) Manent, inquit, manent Apostolorum vestigia & eorum religio, quia ex deo est, nō potest dissolui. Vestes, inquit ille, Israelitici populi per annos xxxx. integræ in deserto permanserunt; atqui multò magis Apostolorum vestes, super iumentum impositæ saluatoris. Hic est autem quoque idem huius sponsæ vestitus ille aureus, peculiaris ipsi & proprius, quo sese à dextris sponsi sui maximè reddit conspicuam & insignem. Præter quem etiam ipsum, vndique illi suppeditant varia aliorum quoque genera vestimentorum variorum, quibus ita circumamicta est, vt non iam solum diuina possideat, sed vt etiam humana omnia meritò sibi vendicet; vsque adeò quidem, vt quicquid omnino vspi-

nò vspiam, in ipsa etiam ethnicorum philosophia, aut solidi est, aut synceri, aut veri, aut honesti, id omne iure optimo æquè suum esse ducere & possit, & debeat; vt abunde docuit D. Augustinus. Neque id verbis solum, in illis suis de doctrina christiana libris, sed etiam rebus ipsis, in omni genere librorum & scriptorum suorum; quibus copiosè admodum ostendit, depromptis tot & tantis ex media philosophia rationibus, ad catholicæ religionis defensionem. Quid ostendit? ostendit ecclesiam nostrā catholicam, dominā esse totius profanæ philosophiæ. Quod ipsum cæteri quoque omnes eiusdem nostræ ecclesiæ doctores & magistri, scriptis suis omnibus, philosophorum decretis refertissimis, affatim demonstrarunt. Atque hæc est sanè regia illa gaza, reginæ huius ecclesiæ nostræ, cum nullis quidem pellicum donariis aut monilibus comparanda. Cæteris enim singulis aliquid fortassis pro earum modulo datum est, in hanc vnam affatim omnia sunt cōgesta, quæ rerum omnium quasi quandam vniuersitatem, de qua primo loco dicere institueramus, repræsentare videantur. O speciem Christiani ecclesiæ nostræ excellentē. Concupiscit & deficit animus meus in atria eiusmodi domus domini. Atque hæc quidem de vniuersitate rerum. Iamuerò in ipsa etiam locorum vniuersitate, quod erat in distributione nostra alterum, non minus profectò ecclesiam hanc nostram insignem dabo. Neque enim ea vno se aliquo mundi angulo circumscribit, vt sunt fundi hæreticarum synagogarum, tam angusti illi quidem, vt fundamitti posse videantur; sed ecclesiæ nostræ vera sunt latifundia, toto ipso terrarum orbe longè lateque expansa, non solum in Vitebergensium aut Geneuensium agro atque ditione, sed planè quā patet hæreditas ipsa & possessio Christi domini, à mari videlicet vsque ad mare, & à flumine vsq. ad terminos orbis terrarum. Gratias Deo agit Paulus Apostolus per Christum Iesum, primis etiam illis Euāgelii tem-

„gelii temporibus, ad Romanos scribens, quod fides eorum
„annunciaretur iam tum in vniuerso orbe. Quanto magis
nos hoc quidem tempore & agere debemus, & habere
gratias summo Deo, cum videamus eadem illam fidei Ro-
manæ professionem non solum in Sarmatiam nostram
penetrasse, non solum Europam, Asiam, & Africam pera-
grasse vniuersam, sed etiam in ipsum iam nouum, & hac-
tenus omnibus mortalibus planè orbem incognitum cō-
migrasse; sic quidem, vt prius ferè ad nouos illos & toto
diuisos orbe Indos, euangelium catholicæ ecclesiæ nostræ,
& iterum dico, nostræ, & iterum atque iterum dico, Ro-
manæ, peruenerit, quam de ipsis ad cæteras orbis terrarū
nationes fama aliqua certior peruenisset. O speciem, Chri-
stiani, ecclesiæ nostræ excellentem. Concupiscit & deficit
animus meus in atria eiusmodi domus domini. Et rerum
igitur vniuersitatem complectitur & locorum. Quid tem-
porum? Etiam temporum quoque. Cum enim cæteras se-
ctas omnes heri & nudiustertius nasci, imò indies etiam
& oriri videmus & occidere, tum ecclesia quidem catho-
lica, nostra hæc, inquam, qua libenter continemur, eccle-
sia Romana, origines suas, iam inde ab Apostolorum, atq.
adeò ab veterum illorum patriarcharum temporibus re-
petit, eundem etiam illum vetustissimæ religionis ac do-
ctrinæ succum & fidelissimè retinet, & per omnes tempo-
rum vicissitudines constantissimè conseruat, sic, vt vel ex
ipsa quoque temporum ratione, iure optimo catholicæ
ecclesiæ vim atque appellationem debeat obtinere. Neq.
enim nos quidem, qui illis ecclesiæ catholicæ finibus pro-
pmodum infinitis continemur, nouam vllam, & recens
aut natam, aut partam religionem colimus, non etiam vl-
lam aut parimus ipsi, aut ex aliis concinamus, quod hæ-
reticorum est; qui nostris his temporibus, in nostra ferè
ecclesia catholica, ex catholicis nati parentibus, cum in
alia baptizati, in alia educati sint, in alia deinde viuunt, &
in alia

in alia denique moriuntur. Ita est fluxa & caduca omnis
hæreticarum siue religionum, siue ecclesiarum ratio. Nos
autem. Cum dico, nos, primùm nosipsos qui viuimus, in-
telligo, deinde verò & patres, & auos, & proauos, & aba-
uos, & atauos, & maiores etiam nostros omnes, quorum
fatu, siue mundo huic, siue deo mundi auctori, generati
sumus. Nos igitur, inquam, iam inde à temporibus, vt di-
xi, Apostolorum, eiusdem religionis catholicæ tempori-
bus, in eadem ecclesia catholica nascimur; nos cum ma-
ioribus omnibus nostris christianis, in hac ipsa ecclesia se-
mel nati, nos in eadem illa Christo domino per baptismū
initiati, hætenus in eadem viuimus; nos denique omnes,
omnes, inquam, non magis adeò cum maioribus, quàm
cum posteris etiam ipsis nostris, perfuncti huius vitæ stati-
one ac munere, in eadem morimur, nulla apud nos non
modò doctrinæ veteris cerimoniarumque Apostolicarum
mutatione subsecuta, sed eadem planè illa veteri, & hac-
tenus salua, & perpetuò vigente religione. Quod enim pro
Petro, Romanæ sedis præfide futuro, rogauit Christus do-
minus, vt ne deficeret fides eius, in eo profectò ita est pro
sua dignitate exauditus, vt non modò dum viueret, sed vt
etiam multò magis se vita functo, fides tamen eius viuere
ac vigere videretur. O speciem Christiani ecclesiæ nostræ
excellentem. Ac tantam quidem esse & doctrinæ & eccle-
siæ catholicæ antiquitatem, diuturnitatem, constantiam,
mirum videri non debet, cum ea, præter illa, quæ hætenus
dicta sunt, de rerum & locorum, & temporum vniuersali-
tate, etiam rationum eiusmodi vniuersalitatem adhibeat, in
tradenda & propaganda doctrina sua saluari; quas ratio-
nes omnium communissimas, vt diximus, & in omni pro-
fessionis genere maximè vsurpatas, atque ideò etiam per-
petuas esse, nemo est quin agnoscat. Ita enim scriptū ipsum
sequitur, vt duobus scriptis in speciem contrariis sese offe-
rentibus, semper aut magis perspicuum amplectatur, aut
verò

verò vtrumque commoda interpretatione leniat atq. moderetur, interpretatione, inquam, hausta, non ex vnius, duorumue, sed ex communi aut omnium, aut saltem pluriū, aut certè sapientiorum sententia, vel potius cōsensu. Communem autem quoq. ipsam eiusmodi sententiam, vel consensum, non vnius alicuius hominis priuata opinione, sed vel consuetudine ipsa, vel certè recepta, siue magistratus ipsius, siue adeò conciliorum œcumenicorum, auctoritate metiatur. Ita sanè, vt si quis fortè hanc, qua ad eum modum nostra vtitur ecclesia, ratiocinationem vniuersalem esse inficiari auit, is nullam planè aliam ratiocinationem vniuersalem possit vsipiam, in omni scientiarum genere reperire. O speciem ecclesiæ catholicæ excellentem. Longum sit, si singula coner vltèrius explicare, sed certè ita esse, vt dico, res ipsa loquitur. Ex quo patet, meritò eam ecclesiam & vniuersalem esse, & tot sæculis firmam atque stabilem permanere. Quæ quidē ad omnia, illud accedit denique, quòd ea ipsa, ita idem illud vniuersalitatis suæ nomen maximè tuetur, vt nullis etiam præterea personis mortalibus sit alligata. Etsi enim à suis partibus, tantam & habeat, & habuerit semper copiam hominum clarissimorum, siue potentiam quis spectet, siue doctrinam & eruditionem eorum, vt vel hac sola propemodum re, si desint cætera, meritò sibi catholicæ nomen ecclesiæ vendicare posse videatur; cum ab eo ipso tempore, quo Christi euangelium in orbe terrarum primum insonuit, omnes propemodum viri, siue probitatis, siue doctrinæ, siue adeò honorum etiam opinione præcellentes, (monstra modò quædam & portenta naturæ excipio) omnes, inquam, eiusmodi, ab ipsius nostræ ecclesiæ Romanæ partibus fuisse, hostibus autem eius & inimicis, omnibus suis viribus restituisse videantur. Tot doctores sancti, tot Episcopi, tot Duces, tot Reges, tot Imperatores, tot Pontifices Maximi. Et tamen ex tanto eorum numero, de quorum clarissimis nominibus, suam ecclesiæ ipsi nostræ appella-

appellationem desumere, non turpissimum profectò futurum fuerat, nemo vnus ita honoratus, nemo tantopere adamatus, nemo planè illi tam formidolosus extitit, vt ex eius vnius nomine nominari se permiserit, appetierit, sustinuerit, aut verò etiam vita & salute illius, salutem & incolumitatem suam contineri existimauerit; quod vtrumque conciliabula ipsa hæreticorum, & faciunt quidem, dum de suorum auctorum nominibus denominationem accipiunt, & experiuntur, dum eorum interitu, ipsa quoque ad interitum deducuntur. O speciem insignem, Christiani, ecclesiæ nostræ. Quo minus mirandū est, si ea ipsa, quæ tot illustrium virorum ac principum nominibus vti noluit, ad suam ipsius appellationem conformandam, de fece illa hominum plebeciorum & factiosorum haurire nunquam voluerit: vt aliquid videlicet, vel olim cum Arrianorum, Pelagianorum, Manicheorum, Donatistarum, vel nunc etiam multò magis cum Viclefistarum, Hussitarum, Luteranorū, Zuinglianorum, & cæterarum eiusmodi pestium, cognomine atque appellatione, commune habere videretur. Non diu est, cum incredibilis quædam hæreticorum prauitas, Papisticæ appellationem cœpit illi affingere. Quæ quidem appellatio, etsi planè neque probrosa per se est, (Paparum enim appellatio honoris semper, nō contumeliæ causa fuit vsurpata) & præterea, cum non ex vna quapiam persona priuata, sed ex Episcopo & pastore ecclesiæ vniuersalis desumpta sit, omninò inter priuatas denominationes censeri non potest; tamen ne hac quidem appellatione eiusmodi, tum satis honorifica, tum ab omni singularitate aliena, vtendum sibi esse ecclesia ipsa nostra existimauit vnquam, contenta hucusque, tum christianæ, vt est in Actis Apostolorum, tum catholicæ, vt est in symbolo eorundem, nominibus quàm latissimè patentibus appellari. In priore enim, propter eius ipsius mentionem, quem deus posuit caput super omnem ecclesiam, ipsius etiam omnis ecclesiæ,

N id autem

id autem est, reliquorum omnium membrorum eius, & totius adeo corporis eius, simul videtur fieri mentio; in posteriore autem catholicæ ecclesiæ vocabulo, omnes omnium hominum personæ, ætates, sexus, nationes, vnius ac eiusdem fidei, & amoris mutui conspiratione copulatæ, liquidius etiam multò esse videntur compræhensæ. Quam quidem eiusmodi personarum vniuersitatem, quemadmodum ipsa illa ecclesia nostra, Apostolici maximè muneris functione, solet in vnum congregare, ita rursus functionem eiusmodi, vel sola illa perennitate successionis, studet planè in perpetuum tueri ac conseruare, quòd pro patribus ipsis, assiduè nascantur illi filii: quos ipsa in demortuorum parentum loca, continuata successione substituit, & vt David inquit, principes constituit super omnem terram; atque ad eum modum quidem, non solum catholicam se esse, vt modò diximus, sed etiam, quod statim dicemus, Apostolicam ecclesiam demonstrat; dogmataque adeo ipsa sua, diuina esse, & diuinitus reuelata, vera etiam & in semetipsis iustificata, abundè declarat & ostendit. Opinionum enim humanarum commenta delet dies, veritas autem domini manet in æternum. Audisné hæc, ô nuper nata, ô nondum adulta, ô nunquam omninò nec staturæ iustæ capax, nec ætatis: sed veluti vitiosus quidam frutex, sic humili semper & ad terram abiecta, & nescio quomodo contorta ac compressa, & omninò in omnibus malè fausta specie ac figura infamis: ô denique & semper, & citò sponte tua ad interitum ipsum vergens: ô postremò, quod utique extremum interitus tui solatium videri poterat, omnis planè successionis expers, hæreticorum synagoga? Audisné hæc? Videsné ô misera, hinc quidem si spectes, veram ecclesiam, nisi vniuersalem esse non posse; illinc autem à parte altera, ecclesiæ tibi vniuersalis non modò rem, sed ne appellationem quidem posse vlla ratione conuenire? Excipit synagoga, & ait. Quid vobis ipsis? inquit, conuenitné

uenitné vniuersalis ecclesiæ siue res, siue appellatio? Ego vero maxime conuenire iam ostendi satis. Sed quoniam iterum atque iterum quæris, iterum tibi atque iterum pro ecclesia nostra respondebo; & respondebo, vt opinor, sic, vt hoc etiam ringare magis, & si vis, vt etiam siue rumpare ac moriare, siue adeo, quod ego omninò mallet, à via tua mala conuertare. Nonne legis apud Augustinum, tam certam esse catholicæ appellationem ecclesiæ ipsi nostræ, vt si in vrbe aliqua, rogentur ab homine peregrino singuli hæretici, de loco, vbi ad catholicam conueniatur, nullus ex iis tam perfrecta fronte futurus sit, qui suas, aut cæterorum hæreticæ factionis hominum ædes, ausit pro catholicis ædibus digito designare? Igitur non catholici omninò estis vos. Quod enim contra vos, vestro ipsorum testimonio, testimonium validius possum adducere? At, qui sunt tandem catholici, vestra etiam ipsorum confessione? Euoluite, euoluite libros vestrarum, elegantiorum præsertim, & aliqua saltem modestia ac verecundia præditorum: reperietis, in his eorum libris, toties penè nobis, ego autem dico, nobis, non vobis, catholicismum, hoc autem est, vniuersalitem attribui, quoties partium vtrarumque, in hac contentione, distinctio minimè odiosa, erat facienda. Satinè est? Ne sit satis à modestis viris & grauib; testimonium petere; petamus etià scilicet à facietis. Repetite igitur hoc loco memoria, illos quoque hominum vestrarum cachinnos, & sales in ecclesiam ipsam nostram, ab vrbani illis hominibus vestris, acutè scilicet & assiduè coniectos; nonne comperietis, in ipsis quoque eorum probris, non dubiè, eius, quam quærimus, vestigia veritatis? vbi Cacylicos nos, ad catholicorum videlicet nominis contumeliosam imitationem, semper fuisse appellatos videbitis. Nos igitur, & facietis & inficetis illi vestri, catholicos appellabunt; vos; qui neutrum profectò estis, & alterutrum tamen sententiæ stare necesse habetis: vos, inquam, aut negabitis, aut

tis, aut assensum sustinebitis? Vos verò, si sapitis, nostram hanc ecclesiam catholicam agnoscite, ad eamque equis, quod dicitur, & velis contendite; priuata illa vestra conciliabula, cane peius oderitis & angui.

CAP. VIII.

Ecclesiæ Apostolicæ consideratio: quæ est in successione.

Quartum saxum fundamenti ecclesiastici est, Apostolicam ecclesiam esse.

Ea res ferè in successione consistit.

Successionis ecclesiasticæ vis & utilitas.

1. *Ut unde veni doctrina petenda sit, sciamus.*

Loci aliquot scripturæ explicantur. De Magis.

De Maria peccatrice.

De Maria matre dñi.

Ostenditur, utilitatem hanc, propriam successionis esse.

2. *Ut nos ab ignobilitate religionis facilius defendamus.*

Tque hoc quidem, quod modò attigimus, de filiorum in vices parentum substitutione, præcipuum quendam, mea sententia, vsum habet, ad veram ipsam ecclesiam inuestigandam. Neque enim faciliè dixerim, quanam sit res alia æquè præstans, & ad id quod agimus, æquè efficax, quàm si quis illud assidue, non magis mente promptum gerat, quàm ob oculos positum intueatur, quod nos in hac interiorum christianæ, & huic oppositæ Satanicæ ecclesiæ notarum, & quasi fundamentorum comparatione, quartum esse volumus; quod ecclesia ipsa, præter cætera, quæ suprà exposuimus, eadem & est, & dicitur

citur APOSTOLICA; hoc autem est, quòd successionem quandam continuatam iam inde ab Apostolis, ad viuum, vt sic dicam, potest in seipsa demonstrare; successionem, inquam, non magis certorum hominum in loca & cathedras ac Episcopatus ab Apostolis institutos, quod quidem ipsum etiam per se magnum est, quàm doctrinæ suæ in doctrinam ipsam Apostolorum, quæ apud Episcopos ipsos, nec ferè alibi, deposita omninò extitit; qui etiam ipsi deinde, mittendis quaquaversum in vices suas, ac per manuum impositionem ordinandis præbyteris, doctrinam ipsam Apostolorum, & vicaria quasi ac delegata eorum opera, per totum terrarum orbem disseminauerunt, & eandem, sua quidem in præbyteros auctoritate, præbyterorum autem vicissim erga se obedientia, integram ac incontaminatam hucusque conseruarunt. Quid iuuat ea consideratio successionis, inquis? Permultum equidem. Ibi enim profectò vnumquodque reperiri verisimilius est, vbi reconditum est, quàm ibi, vbi nunquam est, neque conditum, neque positum. Vt enim ii, qui in arte differendi versantur, locum aiunt esse argumenti sedem, ita nos, qui certam ac firmam doctrinam de Deo quærimus, successionem hanc Episcoporum, sedem esse veram & Apostolicam ipsius doctrinæ existimare debemus; sic, vt eam quidem non aliunde, quàm ab iis Episcopis, qui in Apostolorum loca successerunt, hauriendam esse censeamus. Nam cum omnibus in vniuersum sacerdotibus ita demandata sit diuinitus custodia scientiæ salutaris, vt eam populus scilicet ex ore eorum requirat; tum verò nominatim eadem hæc ipsa scientia, tanquam peculiare quoddam depositum, eorum fidei credita est, qui ab Apostolis semel instituti, succedere sibi, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii debuerunt; & ita quidem credita, vt depositum eiusmodi, omni adhibita cautione, diligenter non solum sibi asseruarent, sed, vt Paulus Timotheo præcipit, etiam aliis custodirent. At

non custodierunt, inquis. Primum. Quis mihi id persuadet? deinde verò etiam, quis me eius rei iudicem constituit? Nam, ut de primo primum loquar, dicite obsecro, mortales quotquot estis, quis nobis alius scripturas, ceremonias, sacramenta, sacrificia: breuiter, tam doctrinam, quam vitam euangelicam, ab ipsis Iesu Christi Dei nostri temporibus, ad hæc usque tempora conseruauit, quam Apostoli, & Apostolici viri Apostolorum successores? Quis hæc alius, secundum Apostolorum quidem & Apostolicorum virorum tempora, in ipsum terrarum orbem propagauit, quam Apostolorum successores? Quis hæc aliquantò post, ad Gallos, Germanos, Anglos, Scotos, Saxones, Boëmos fratres nostros, atque adeo ad nos etiam ipsos Polonos, alius detulit, quam Apostolorum successores? Quis hæc denique alius, nouissimis istis nostris temporibus, ad has, tot olim antiquitati incognitas, Indias nostras nouas deportauit, quam Apostolorum successores? Dicite vos, qui primi omnium in Polonia, non sobrii, ut illi ad euertendam rempub. sed Luteranico veneno foedo imbuti, ad internitione delendam religionem accessistis, & qui primi, diuinos illos, ac fidelissimos & religiosissimos homines maiores nostros, nulla planè aut religione tangi, aut etiam pietate moueri, docere ausi estis; siue vos Ilfæ, siue Discordiæ, siue Cosmii, siue Crouicii, siue nescio qui alii fuistis. Dicite, inquam. Quis in Poloniam, biblia nostris hominibus cathechizandis importauit? nonne Apostolorum successores? quis ea ipsa, vestri similibus hæreticis confutandis conseruauit? nonne Apostolorum successores? Quis doctrinam euangelii apud nos, quis ecclesiarum traditiones, quis solennes sacramentorum ritus atq. ceremonias, Iesu Christi fouendis in Polonia ouibus custodiuit? nonne Apostolorum successores? Albertus primum, qui ex nostro Archiepiscopatu Gnesnensi, inter diuos relatus est: & post eum Gaudentius, Hippolytus, Bossuta, Stephanus, Petri duo, Martini duo, Iacobi tres,

bi tres, Ioannes octo, Nicolai duo, Vincentii duo, Borislus, Hæroslaus, Bozenta, Dobrogostius, Vladislus, Sbigneus, Fridericus, Rosa, Lascius, Dreucius, & cæteri, qui in Gnesnensi nostra Archiepiscopali sede, eorum loca deinceps tenuerunt, usque ad ipsa maiorum nostrorum tempora? Post illa autem tempora, dicite, quis omnem vim doctrinæ diuinitus inspiratæ, & viui illius ac maximè efficacis sermonis dei, aduersum vos & successores vestros, hæreticos, in Polonia vibrauit atque expediuit? Nonne Apostolorum & Apostolicorum illorum virorum, in eadem Archiepiscopali sede successores? Critius, qui vestram hæresim scriptis etiam suis oppugnauit, Latalitius, Gamratus, Zergouius, Prærembius, Vchanus; qui omnes audaciam vestram auctoritate sua sæpe compresserunt? Quorum ipsorum insistens vestigiis, is qui nunc eandem sellam honoris Archiepiscopalis obtinet, Stanislaus Carncouius, luculētis suis, tum in ecclesia contionibus, tum in senatu sententiis, & nefarios vestros in dei ecclesiā impetus, egregiè coercet, & doctrinam peruellit: non sine consentientibus ad omnia studiis & operis reliquorum cōsortium & collegarum suorum. Io. Demetrii Solicouii Archiepiscopi Leopoliensis. Petri Miscouii Episcopi Cracouiensis. Hieron. Comitis Rosrasseuii Vladislauien. Georgii Ducis Radiuili Vilne. Lucæ Coscelecii Posnanien. Petri Dunini Volsceii Ploce. Martini Cromeri Varmien. Victorini Virbicii Luceorien. Ioannis Borucouii Præmislien. Georgii Gedrocii Samogitiæ, Petri Costæ Culmen. Adami Pilchouii Chelmen. Martini Balobresii Camenecen. qui sunt hodie in Polonia Apostolicorum illorum virorum successores. Dicite, dicite, inquit, vos Ilfæ, Crouicii, Cosmii, Discordiæ; Dicite, & ad ea quæ rogamus, respondete. Aut verò quoniam isti, de quibus loquimur, vestratium hæreseon patriarchæ, mortui sunt, dicite vos ipsi saltem, qui viuitis hæretici, hæreticorum illorum hæredes & successores. Dicite, dicite. Vndenam illi ipsi

li ipsi patriarchæ vestri hæretici, biblia, quibus aduersus ecclesiam, pessimo suo consilio vterentur, acceperunt? nonne, vt dicimus, ab Apostolorum successoribus? Inficiari non possunt (interdum enim ferunt non obscure: & cum primum ipsi, ad omnia in ecclesia subruenda accederent, biblia ipsa sub scamnis presbyterorum nostrorum delituisse vociferantur) verbo tamen assentiri recusant. Quid igitur faciam, homo, in re clarissima, testimoniis destitutus, & vestro viuorum, & illorum quasi minorum gentium, vestrorum inter nos patriarcharum mortuorum? Quid faciam? Tu quaeso, Martine Lutere, qui nec viuus es, in frustra conceptus à tot successoribus tuis, nec mortuus: viuus enim, quanquam admodum miserè, in iisdem illis qui te discerperunt. Tu igitur, cui nonnunquam inuito solet verum ipsum erumpere; tu, tu, inquam, homo liber atque ingenue, adiuua hanc veritatem nostram testimonio tuo, & quod soles, tuo te ipsum gladio iugula. Quaero igitur abs te, sic, vt omnes homines possint exaudire. Quis tibi, Martine Lutere, homini & nato & facto ad interitum & occasum ecclesiae Christi, biblia sacra suppeditauit? illa, inquam, biblia, quibus tu, cum saluis & integris, ad tuam ipsius & multorum salutem vti potuisses, ad tuum arbitrium & cauillationem detortis atque deflexis, ad tuam, & multorum aliorum perniciem abuti maluisti? Sed tamen, quis ea tibi suppeditauit? Nonne Apostolorum successores? Quis baptismum, poenitentiam, cætera sacramenta, ad tuam usque ætatem, à prima ipsa in his regionibus fundatione christianismi, custodiuit? nonne Apostolorum successores? Quis doctrinam ipsam christianam conseruauit? nonne Apostolorum successores? Si negas, obsignatis tabellis agam tecum. An enim non hæc sunt tua verba, in tuo quodam libello ad posteritatis memoriam consignata? Atque hic equidem adeste mortales, & singularem hominis, non tam in exprimendis animi sensibus eloquentiam, quam in catholica

deferen-

deferenda ecclesia prudentiam, attendite. A Papa, inquit "Luterus, totam scripturam, & prædicandi officium habemus. fatemur enim sub Papatu plurimum esse boni christiani, imò omne bonum christianum, atque etiam illinc ad nos deuenisse. Est enim ibi vera scriptura, verus baptismus, verum sacramentum altaris, veræ clauces ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verus catechismus; in summa, verus nucleus christianitatis. Papæ, hæccine sunt Luteri verba? Papæ igitur, Lutere, qui sunt successores Apostolorum, hæc omnia tibi verè, vt quidem ipse fateris, conseruarunt; & me existimare vis, ea mihi filio à patribus ipsis inuideri, quæ tibi, hosti atque inimico capitali, tam prolixè, & tam liberaliter ab eis communicata sunt? Nimirum ecclesia catholica, vt se benignissimi patris illius, qui in cælis est, hæredem esse, omni, qua potest, ratione declaret & ostendat, solem quoque & ipsa suum oriri facit super bonos & malos, & pluit item super iustos & iniustos, depositumque hoc sanctum iis etiam ipsis communicat, quos non ignorat, suis istis bonis, esse aduersus seipsam abusuros. Quid tergiuersaris Luterane, & contra tam apertum magistri tui testimonium, euangelium te ab ecclesiae nostræ præpositis accepisse inficiari conaris? Atqui Augustinus multò verior religionis catholice doctor, & matris quoque ecclesiae obseruantior filius, plus etià illi aliquanto tribuit. Non enim sic solum dicit, Euangelium non haberem. Sed, Euangelio, inquit, non credere, nisi me ecclesiae auctoritas commoueret. At cuius tandem ecclesiae? Aude dicere, tuæ: si tua synagoga fuit temporibus Augustini. Facile igitur teneo, quod volui, Apostolorum nimirum successores, hoc autem est, Papas, & catholice nostræ ecclesiae præfectos, usque adeò depositum illud diuinum custodiuisse, vt ipsis etiam inimicis suis, isti, dico, genimini viperarum, qui, dum ipsi modò aliquam lucem erumpant, ipsa materna viscera erodere non dubitant;

O

tant; his, inquam, ingratiſſimis & crudeliſſimis hominibus, fideliffimè illud ſuppeditare, & quaſi lupos, in ſuam perniciem propriis vberibus alere, nunquam hætenus detrectarint. Certè Ambroſius quoque, (vt iam in ore duorum vel trium ſtet omne verbum) ſymbolum Apoſtolorum, quo non magis præcipua fidei noſtræ capita, quàm hæc, in quibus expendendis verſamur, veræ eccleſiæ veſtigia continentur, ab Romana ipſa eccleſia, ſemper intemeratum cuſtodiri ait & ſeruari. Et quidem diſertè, ab Romana, inquit: vt facile inde Papas, eius eccleſiæ præſides poſſis agnoſcere, ad quorum vnū epistolam etiam illam ſcribit. Quis igitur aduerſus res tam claras, vt oculis ipſis cerni, tam ſolidas, vt manibus prope teneri poſſint, tam denique certas, & ratas, vt per ipſa etiam hæreticorum ora erumpant, perſuaderi ſibi patiat, ea à ſucceſſoribus Apoſtolorum cuſtodita non fuiſſe, quæ orbis vniuerſus ex eorum manibus accepit? quæ hæretici, gens inimica, ex eorum ſcriniis ſuſtulerunt? Verùm demus interim, quod iſti volunt, non cuſtodiuiſſe, aut certè mala fide cuſtodiuiſſe. quid tum poſtea? Egone verò à quoquam aut magiſter aliquis ſum conſtitutus, cornicum oculis conſigendis, aut Cenſor, maioribus meis notatione cenſoria caſtigandis, aut iudex, patribus ipſis meis iudicandis, & non modò turpi, ſed etiam nulla actione condemnandis? Equidem res ipſa non modò magiſterium, cenſuram, iudicium uè meū non fert, ſed ne aduocationem quidem aut patrocinium deſiderat; adeſſe magis iubet ad imperandum, vel ad parendum potius; ſic enim antiqui loquebantur. Nimirum filius ego ſum, illi patres; ego diſcipulus, illi magiſtri; ego ſeruus, illi diſpenſatores, conſtituti ſuper familiam domini, ad ſuum cuique diſenſum opportunè, & vt ego interpretor, temporum ipſorum habita ratione, tribuendum; breuiter, ego ſum ouis, illi paſtores. Paſtoresne igitur à gregibus, an contrà, greges à paſtoribus paſcuntur? quod ait domi-

ait dominus. Enunquam, quaſo, quiſquam oues vidit, paſtorem ipſum paſcentes, aut alia ſibi ipſis pabula, quàm, quæ à paſtore præberentur, inquirentes? Mihi verò & paſci ſufficiat, non etiam paſcere; & illud præterea ſatis eſto, quod ſummus omnium paſtor Chriſtus ait. Quicquid de-
mum ii dixerint, qui in cathedram Moſis ſucceſſerunt, id omne præſtari à nobis oportere. In quo ipſo, illud etiam, quod dicam, obiter, non ſine ſingulari animorum noſtrorum voluptate, animaduertendum pariter ac expendendū eſt. Totidem penè verbis aſſeri hoc loco à Chriſto domino obedientiam noſtrā, erga præfectos eccleſiæ ſuæ, quot verbis à matre ipſa virgine, aſſertam fuiſſe quondam meminimus, obedientiam miniſtrorum illorum nuptialium in Cana Galileæ, aduerſus dominū ipſum Chriſtum. Quid enim ibi ait mater ad miniſtros illos de filio? QVODCVN-
QVE, inquit, DIXERIT VOBIS FACITE. Quid autem hoc loco filius ipſe de vicariis ſuis, eccleſiæ ſanctæ præfectis, ad nos omnes? hoc autem eſt, ad diſcipulos ſuos? Verba, vt dixi, totidem. OMNIA, inquit, QVÆCVNQVE DIXERINT VOBIS SERVATE ET FACITE. Potu-
itne, quaſo, aut ad ſermonem maternum ipſum, magis accommodatè loqui, quàm locutum eſſe videmus? aut verò etiam magis ſancire imperium eccleſiæ præfectorū, quàm vt à matre ſancitum erat ſuum? Vt iumentum factus ſum apud te, inquit regius propheta. Ergo mihi quidem an paſtores noſtri depositum ipſum ſatis fideliter cuſtodierint, nec liquet fortassis, nec adeò inquirendum eſt; eſt enim qui inquiret & iudicet; illud liquet, depositum hoc ipſum commendatum eorum fidei fuiſſe, aliorum non fuiſſe; me etiam ex illorum ore pendere, & ab eis, omnia quæ ad ſalutis meæ rationem pertinent, requirere iuſſum eſſe. Quemadmodū igitur Magi illi, qui nato Chriſto domino ex oriente proſecti, magna, incredibilis ſuæ pietatis cauſa, terrarum ſpacia peragrarūt; dum orbis terrarum domi-
num re-

num recens natum quærunt, Hierosolymis de eo percontantur, vbi Deus Opt. & Max. legū oraculorumque suorum sedem ac domicilium tunc esse voluerat; & quemadmodum Maria, dum eundem illum vita functum ac sepultum dominum, extremo honore prosequi desiderat, ad ipsum, in quo eum condi nuper viderat, sepulchrum rectā gradū facit; sic ego nunc etiam, si Christum salutis meæ ducem & auctorem, primum inuenire, deinde autem inuentū tenere cupio, ea sanè loca lustrare inprimis debeo, quæ sunt maxime insignibus ipsius aut testimoniis, aut verò etiam vestigiis, consecrata. In quo etiam, si fortè præter opinionem meam ita acciderit, vt dominum ipsum, neque Hierosolymis cum Magis, neque in monumento cum Maria, reperiam, illud tamen pro eo, lucrum feram, vt ibi quidem, principes sacerdotum & scribas, hic autē, angelum ipsum, reperiam, qui mihi interim, tanquam exoptata illa in naufragio Cynosura, solis orientis aut obeuntis regiones, ita in mediis illis meis dubitationibus, siue Bethleemum, siue adeò Galileam, certa tunc temporis domini mei hospitia ac receptacula demonstrent, & officium animo illi meo hæsitanti præstent iucundum inprimis atque salutare. Mater quidem ipsa dei, cum eundem illum quem pepererat, Christum filium impuberem, duodecim annos natum, Hierosolymis per obliuionem reliquisset, non temere huc illuc vagatur, non petit ignota loca vlla, sed cum illum paulisper inter notos & cognatos perquisisset, neque inuenisset, eandem illam subito viam redit, & statim filium Hierosolymis, vbi eum reliquerat, hoc etiam magis, quod inter doctores, audientem illos, & interrogantem illos, inuenisse perhibetur. Fratres, quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus. Facite igitur, facite. Facite quicquid vultis, homines miseri, & omnibus lachrymis dignissimi. Ecce nunc iam prædico vobis. Nisi

Christum

Christum intra eius propria sacrosancta ecclesiæ cubilia quæsieritis; & nisi, vnde paulo antè digressi estis, eodem cum Maria matre eius redieritis, nunquam vbi pascatur, nunquam vbi cubet in meridie, cognoscere poteritis, sed vti iam semel, post tot greges infamium & vagabundorum istorum sodalium ipsius vagari incepistis, ita perpetuò errabitis, & nec viam, nec vitam, nec veritatem reperietis vnquā. Hic, hic apud nos & via, & veritas, & vita deposita est. Hic, hic apud successores Apostolorum & quærenda ea vobis & inuenienda est. Sed vrgent aduersarii, qui fieri possit, vt hæc tanta, successioni isti accepta sint ferenda? Ego verò, qui id fiat, non valde quærendum esse putem, quando rem ita se habere planè videam. Vt enim pugnaciter admodum & per contentionem minimè necessariam facere videretur, qui non prius ignem ipsum, vi calfaciendi præditum esse fateatur, quam qui id fieri possit, ratione penitus & intelligentia comprehendat, ita planè præfracti, & ad iurgia atque rixas nati hominis esse dixerim, (qualem quidem iurgandi consuetudinem ecclesia dei prorsus repudiat) malle disputando tempus perdere, ecquonam modo fieri possit, vt tanta prærogatiua omnes Apostolorum successores diuinitus ornati fuerint, quam id fateri, quod verum ac manifestum esse docuimus, vel potius, quam eo frui, quod ad vsum & vtilitatem nostram diuinitus nobis datum & concessum esse meritò agnoscere debemus. Quanquam etiam si quis quærere amet, ne causa quidem eius rei nimis obscura esse potest, cum eiusdemmodi exempla in ipsis oculis nostris sint defixa. Constat enim, ne longè abeamus exemplis ad eam rem cōquirendis. Qui honos, quæ comoda, quæ prærogatiua, regibus nostris Polonia, ipsis etiam adeò Vitembergensibus Burgimagistris vestris, sunt vnquam attributæ, eas ab aliis ad alios, non noua vlla de singulorum magistratu ferenda lege, sed ipso illo successionis in magistratum illum iure atque beneficio deuenire.

O iij

Quaro

Quæro enim, cur Stephanus hic Batorius, quem nuper adeo principem optimum & prudentissimum, atque omnibus regis virtutibus ornatissimum, ex Palatino Transylvaniæ Regem nostrum creauimus. Cur hic, inquam, publico totius huius regni nostri consilio præsideat: id quod annis superioribus ne somniarat quidem? Respondes. Quia rex est. regibus autem id licere. Cur mandet, cui velit, honores reipub? Quia rex est. Cur fruatur vectigalibus & commodis Reipub? Quia rex est. Cur vitæ necisque meæ habeat potestatem? Quia rex est, & omnibus regis muneribus fungitur. Rex autem quî, inquam? Nimirum respondes, in locum regum suffectum & inauguratum successisse. Sed mitto reges, & eodem hoc modo quæro de Burgimagistris tuis. Cedò. Cur Volfgangus iste vester nescio quis vrbanam exerceat vestram iurisdictionem? Respondes. Quia magister ciuium noster est. Cur in ius vocet? Quia magister ciuium est. Cur in carcerem duci iubeat? Quia magister ciuium est, hæc autem, quæ dixi, magistri ciuium sunt omnia. Vnde autem ei magistratus hic ciuium? Nempe, ais, in locum magistrorum ciuium suffectum esse. Itane autem quæso? Tu verò iam me quoque, quid tibi de successione ecclesiastica roganti respondeam, egregie docuisti. Quare enim ex me nunc iam tu quoque? Quid ita Gregorius hic XIII. Pont. religiosiss. & sapientiss. vniuersæ ecclesiæ præsideat? Respondebo. In promptu causam esse, quia Petrus est, & maxime ad eum pertinet de omnibus ouibus Christi. Petro enim profectò dictum est. Pascere & oues & agnos meos. Quæres deinde. Quid ita porro liberè aut cōstituatur passim quos velit Episcopos, aut quos nolit destituat? vel saltem non constituat certè quidem? Dicam. Quia Petrus est. Quid ita vsurpet soluendi potestatem, & ligandi? Quia Petrus est, respondebo. Petrus autem quî? inquies. At ego totidem verbis. In locum Petri, dicam, suffectum & inauguratum successisse. Atque hæc est ferè prima successionis huius in ecclesia

ecclesia insignis admodum vtilitas: vt vbi potissimum à vacillantibus interdum ac dubiis nobis quærenda sit ecclesia, scire sine omni controuersia, atque adeò sine difficultate posse videamur. Cui quidem vtilitati ipsi, alteram hæc quoque exaduerso vtilitatem, nihilo, vt puto, priore inferiore, addamus licet, quòd vt non solum ad nobilitatem nostram gloriosum, verumetiam ad legitimi nostri generis demonstrationem, certum inprimis & maxime idoneum non esse non potest, habere domi quasdam veluti maiorum imagines, quibus semper ad certitudinem simul & claritatem nostri generis rectè niti, & ignominiosum illud S. P. quo Romani olim nothos & incerto patre procreatos significare solebant, vitare posse videamur, ita necessario fatendum est, nos, qui successionem hanc in ecclesia nostra, ceu quasdam maiorum nostrorum imagines, teneamus ac tuemur, facile præ cæteris omnibus, legitimum ac nobile genus nostrum in religione christiana, & tenere ipsos ac tueri, & ab aliorum etiam calumniis posse vindicare. Eorum enim videlicet progenies, & posteri, atq. adeò hæredes sumus, qui viderunt ipsi & audiuerunt, deque ipso visibili illo diuino verbo manibus suis contrectauerunt: vt hoc nomine certior ad nos earum rerum hæreditas deueniret, quarum in verissima possessione patres ipsi & maiores nostri extiterunt, ad quos ipsos ita os ipsum domini locutum est, vt ab ipsis deinde ad alios, eorum omnium mysteriorum possessio deueniret, quæ ad ipsos quondam ore ipso Dei veri & æterni, coram voce viua promulgata fuerunt. Cuius fanè hæreditatis cretionem, David etiam ipse in seipso aperte agnoscere videtur, cum ita in psalmo loquitur. Hæreditate, inquit, acquisiui testimonia sempiternæ legis ac voluntatis tuæ, domine: & acquisiui quidem, inquit, non mihi tantum, sed etiã posteris, & in eodem genere hæredibus ipsis meis in æternum. In ea igitur ecclesia, quæ sola hæreditate ac successionem tam locuples est, libenter per-

Successio 112.
apud hæ-
retic. nulla

Andr. Patricii Nid.

ter permaneamus, vel si quid ab ea digressi sumus, ad ipsam nos certè primo quoque tempore rursus referamus.

CAP. IX.

Successio Episcoporum nulla apud hæreticos, ac ne missio quidem: ex quo inuisibilis ecclesia.

Successioni in ecclesia opponitur Neglectus successionis apud hæreticos, & Missionis simul.

Nullam esse successionem apud hæreticos.

Caput successionis Missio est: qua carent hæretici.

Atque ideo audiri non debent.

Locus Apostoli. Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt.

Hæretici, cum Successionem & Missionem ostendere non possent, necessario finxerunt ecclesiam inuisibilem.

Ecclesia inuisibilis hæreticorum refellitur.

Loci scripturæ explicantur. Euang. Dic ecclesiæ.

Psal. In sole posuit tabernaculum suum.

Philip. λόγον ζωῆς ἐπέχουσιν.

Euang. Nō potest ciuitas abscondi &c.

Concluditur, Illam potius ecclesiam agnoscendam esse, quæ fundamentis nitatur, quàm quæ ipsis careat.

I possent, saltem successionem hanc, aduersariorū administri, in se ipsis utcunque demonstrare, quosnam, quæso, spiritus sumerent? quos triumphos agerent? aut verò quem tandem nostrum non iustissimè ad suam illam factionē trahere, atque allicere videretur? Nunc quis est, qui nō miretur, homines nullis natalibus insignes, nullis propemodum ortos maioribus, & breuiter, terræ filios, tan-

Eccl. Lib. I. Cap. IX.

113. Successio
apud hæ-
retic. nulla

lios, tantam familiam ducere? Cupio, inquit Tertullianus, ostendant mihi, ex qua auctoritate prodierint, edant originēs ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel ex iis qui fuerunt cum Apostolis, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim, inquit, modo, ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt, &c. Sic ille de Apostolicis ecclesiis. At nostri quidem isti, pugnent quantum volent, licet; neruos etiam, si videtur, intendant omnes, se ipsos denique in quassibet formas vertant, non modò tamen origines synagogarum suarum, Apostolicis ecclesiis æquales non edent, sed ne auctoritatem quidem vllam, ex qua ipsimet prodierint, poterunt vnquam, quod satis sit, demonstrare. Nam à vetusta quidem illa Apostolica successione tantum profectò absunt, ut ne nunc quidem nostris hisce temporibus, legitima via ingrediantur ad stadium illius successionis ritè aliquando conficiendum. Quæ est enim via legitima Apostolicæ successionis? Mitto interim respondere cætera, quæ in hoc genere non absurde fortassis dici posse viderentur; sunt enim, ut puto, alterius & loci, & temporis; illud dicam, quod & breuiter, & verè, & omninò sine controuersia, semper potest, & sanè hoc loco non solum potest, sed etiam debet, responderi. Caput eius viæ, de qua loquimur, necessariò scilicet non aliunde quàm à missione ipsa repeti oportere. Quæ malum est, inquires, ista missio? Apagè ego verò illam dico missionem, de qua ipsum etiam Apostolorum Græcum nomen planissimè est sumptum, & de qua item extat illud præclarum admodum Pauli elogium, in ea ad Romanos. **QVOMODO PRÆDICABVNT**, inquit ille, **NISI MITTANTVR**? Eam ego missionem, ceu caput & originem quandam totius eius viæ, sine qua successio Apostolica confici non potest, spectari inprimis dico oportere. Qua quidem vos missionem

Missio
nulla apud
hæretic.

114.

Andr. Patricii Nid.

fione cum omnino careatis, omnino etiam non modo successione & progressum Apostolicum non tenetis, sed ne initium quidem ipsum progressus aut successionis Apostolicae, recte capessere potestis. Cum enim ea missio sit initiatio ipsa, & primus, ut ostendimus, aditus ad Apostolicam exercendam functionem, dabitur mihi, credo, interim hanc veniam, si, quod rebus addico maxime necessariis, idem verbis quoque pronuncio, vos, quanquam vobis omnia audacissime vendicetis, tamen sine hac missione, & ut dico, initiatione, ne initium quidem habere eius cursus, qui in Dei ecclesia conficitur, speciosis illis pedibus euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Quam enim, quaeso, missionem, vestris istis conatibus, vestris ausis temerariis, vestrae isti incredibili licentiae, vultis, aut verò etiam potestis prætendere? illamne, obsecro, quae est, via & ordine hoc nostro usitato, ut vos missos fuisse ad nos perhibeatis, ab aliquo visibili, legitimo, ordinario magistratu? an verò potius illud dicitis, vos neque ab hominibus, neque per homines, sed diuinitus planè ad nos, amandatos fuisse, nec ordine cōmuni, nec ratione prorsus nostris temporibus usitata? An ne hoc quidem contenti, non vos homines ex hominibus natos, sed sic cœlitus in orbem ipsum terrarum, tanquam Diopetas quosdam, subito delapsos, vultis perhiberi? An quid est præterea? Quod si nihil est, ut certè nihil esse potest, tunc si vos quidem aut cœlitus profectos, aut saltem diuinitus missos esse dicitis, diuinæ fanè istius ac cœlestis vestrae, siue missionis, siue adeò originis, fidem nobis faciatis necesse est, iisdem illis diuinis & admirandis editis operibus, quæ cœlestem nobis originem vestram apertissime repræsentent, quæque adeò in omni ætate seculorum omnium, omnes extra ordinem diuinitus missi legati, secum quoquouersum afferre semper solebāt. Hæc sunt enim indicia & notæ quædam insignes, eorum, qui non ab hominibus, neque per homines, mitti ad homi-

nes con-

Eccl. Lib. I. Cap. IX.

115. Missio
nulla apud
hæretic.

nēs consueuerunt. Sin autem ad viam & rationem inter homines usitatam confugitis, quam vobis fortè arrogetis, tum aut ipsi planè fateamini oportet, missos vos non esse, cum vel à nullo reuera hominum missi sitis, sed vos ipsi ultro ingesseritis, vel, si ab aliquo missi estis, ab iis demum missi sitis, qui, cum ipsi antea missi non fuerint, vel non ad mittendos alios missi fuerint, mittendi certè vestri facultatem nullam habuerunt; aut verò, si, missos vos non esse, fateri non vultis, imò contrà, missos esse, omnibus persuadere studetis, videte quaeso, ne ad missionis eiusmodi vestrae fidem astruendam, non satis omnino sit, vos ex nobis prodisse, nisi etiam ex nobis fueritis. Quid est autem, ex nobis fuisse, nisi nobiscum permansisse? uti fanè egregiè beatus Ioannes Apostolus, in eo, quem supra exposuimus, suæ epistolæ canonica loco interpretatur. Quod cum ita sit, equidem si nostri isti missos se esse videri volunt, ante omnia, non modò videant, vtrum ex nobis prodierint; in probris enim id potius, quàm in laude duci solet; sed etiam, idque multò magis, an ex nobis fuerint, hoc autem est, an nobiscum permanserint; deinde verò, & se, & nos, omnibus illis incommodis expediant, quibus, ut dixi, suam hanc missionem maxime exagitari ac vrgeri intelligunt. Sin autem, quod extremum est, totam hanc missionis rationem contemnunt, & pro nihilo ducunt, tum & nos quidem eos contemnamus, ac pro nihilo ducamus, & ipsi, desinant iā tādē vllum penes se progressum aut successionem Apostolicam iactare, sibi que adscribere, quando initio quidem Apostolico, quæ ipsa est missio, planissimè destituuntur. Sic enim ait Christus ad Apostolos. ECCE EGO MITTO VOS. Et alibi. SICUT MISIT ME VIVENS PATER, ITA ET EGO MITTO VOS. Illud autem profectò constare inter omnes existimo, qui non procedat, id autem est, qui non incipiat Apostolico more atque modo; qui que etiam deinde cum processerit, non succedat, aut non progrediatur

P ij

Missio
nulla apud
heretic.

116.

Andr. Patricii Nid.

grediatur modo atque more eodem, ab eo mehercule finem Apostolicum frustra vnquam sperari, aut expectari. Quæ est igitur per Deum immortalem, tanta animi nostri cæcitas atque infania, vt, cum dux nobis & auctor quærat, ad patrum nostrorum sanctorum vestigia persequenda, & ad eandem aliquando metam cursu nostro contingendam, ad quam illi olim, ex his nostris carceribus euolauerunt, eorum tamen potissimum in hoc genere auctoritatem nobis sequendam esse arbitremur, qui non modò quò nos tandem perducant, quicquam pensi non habent, sed ne illud quidem curant, quò ipsi perueniant; &, quod maius est, non qua semita pergant, non etiam, quam saltè insistant viam, admodum considerant; cæci ipsi, & cæcorum duces, atque adeò ne duces quidem. Quid dico, duces? ne homunciones quidem; quando non ducem à quo missi fuerint, non auctorem à quo profluxerint, idoneum vllum edere; dicam amplius, non, ne illud quidem, quid sit, Ducem esse: non, ne an sit quidem vsquam Dux & auctor vllus, satis docere posse videantur. Mihi verò sanè Christus ipse eos potissimum nobis ad cauendum tanquã digito mōstrasse videtur, dum illis maximè seriis verbis ad nos vtitur, quorū antea quoque facere mentionem cœperamus. ATTENDITE, ATTENDITE, inquit, A FAL-
SIS PROPHE-
TIS, QUI non mittuntur, sed vltro ipsi AD
VOS VENIUNT, vobisque se obtrudunt. Hi sunt enim il-
li, quos ipsos totidem penè verbis designat Hieremias pro-
pheta in persona Dei. Currebant, inquit, & ego non mit-
tebam eos. Ergo, vt hunc tandem sermonem aliquando
concludamus, neque ipsi, cum missi non sint, Apostoli
esse possunt, neque nos, si eos audiamus, fideles esse vl-
la ratione poterimus. Pulchrè enim colligit Paulus, dum
ita gradationem illam suam instituit OMNIS, inquit, QUI
INVOCaverit NOMEN DOMINI, SALVUS ERIT.
QVOMODO AVTEM INVOCABVNT, IN QVEM
NON

Eccl. Lib. I. Cap. IX.

117. Inuisibilis
ecclesia
heretic.

NON CREDIDERVNT? AVT QVOMODO CRE-
DENT, CVM NON AUDIERINT? QVOMODO AV-
TEM AUDIENT, SINE PRÆDICANTE? QVOMO-
DO VERO PRÆDICABVNT, NISI MITTANTVR?
Ex quo sequitur, vt, nisi eos habuerimus, qui ad nos mit-
tantur, neque prædicatores sanè habere, & quæ huius cō-
sequentia sunt, neque audire salutare quicquam, neq. cre-
dere, neque nomen domini inuocare, neque adeò salvi es-
se posse videamur. Tantum est in hac missione momenti
constitutum. Qua missione dum carent isti, illam etiam
profectò perennem successionis Apostolicæ, de qua dixi-
mus, continuationem habere non possunt. Quibus duabus
orbati rebus, ad demonstrandam quidem ecclesiam sum-
mè necessariis, hoc ipso sanè confiteri perquam necessariò
cogebantur, si modò vera dicere volebant, ecclesiam pe-
nes se esse nullam. (Quibus enim rebus opinionem præ-
sentis apud se ecclesiæ tueri debuissent, quibusque adeò
indiciis, si quis pressius vrgeret, demonstrare eam potu-
issent, his qui eam legitimis quasi insistentes vestigiis in-
uestigassent, iis ipsi omnibus præsidiiis prorsus se esse in-
telligebant destitutos.) Verum cum nondum vsque adeò
desiperent, vt quæ sibi rebusque suis maximè nocitura vi-
derentur, iis se ipsi vltro alligarent, & aperte atque in-
genuè, nullam apud se esse ecclesiam faterentur; quid fe-
cerunt? viam atque rationem excogitauerunt, subtilem,
vt ipsis videtur, & totam tectam, beneque dissimulatam,
qua studia inquirentium ecclesiam, penitus ab instituto
dimouerent, potius quàm se in cuiusmodi necessitatem con-
iicerent, demonstrandi apud se ecclesiam, quam nulla pos-
sent ratione demonstrare. Quam igitur in eo viam &
rationem iniuerunt? Ecclesiam esse minimè aspectabilem
asserere cœperunt; vt si quis vnquam, eius videndæ atque
cognoscendæ cupidus, ostendi eam sibi, & ab ipsis eo-
rum cœtibus atque conciliabulis exhiberi flagitaret, is se
P iij nodum

nodum scilicet in scyrpo quærere, & rem quæ reperiri non posset, frustra confectari intelligeret. Totam igitur inuisibilem, vt dixi, id autem est, remotam ab hominum sensibus, & in solis eorum cogitationibus defixam atque recõditam ecclesiam esse dixerunt, sic, vt ipforum quidẽ iudicio, Christi domini ecclesia, veluti quædam imaginaria Platonis respub. non tam re existere, quàm mente duntaxat homuncionum miserorum concipi atque informari videretur. Nimirum versuto illo & callido, quod dixi, sermonis genere defungi semel maluerunt, vt omne mortaliū genus, sua illa, & à se conficta, inuisibili, id autem est, propemodum nulla, ecclesia includerent, quàm vt, visibili concedenda ecclesia, seipsos planissimè ab ea exulare, confiteri, vti oportuit, necesse habuissent. Atqui hoc quoque inscien-ter ab ipsis, atque adeò peruersè esse factum, facile intelligi potest. Cur enim toties Vitebergensem, toties Geneuensem ecclesias ipsi nominant, si Viteberga, si Geneua aspectabilis est, ecclesia non est? Quid autem? An verò ignorant, spiritum sanctum inuisibilem ipsum, posuisse visibiles Episcopos in grege dominico visibili, qui regerent ecclesiam Dei? Quid ita? nisi vt eam, quæ ex visibilibus constaret, & à visibilibus regeretur, visibilem quoque esse ostenderet. Neque enim vt inuisibili ipsi, ecclesiæ auctori, conseruatori, domino, visibiles sibi constituere vicarios non erat difficile, ita contrà visibilibus ipsis villicis atque vicariis, inuisibilem ecclesiam regere commodum esse poterat aut opportunum. Imouero erat incommodissimum: neque id villicis tantum & vicariis ipsis, qui regerent, sed gregi quoque ipsi qui regeretur, atque haud scio an huic multò etiam magis. Quò se enim grex ipse aspectabilis sub noctem, requietis causa reciperet, quouè aut ab imminente tempestate, commoditatis gratia se subduceret, aut lupo infectante, securitatis ergò confugeret, si ecclesiam ouile suum cernere non posset? Et ne de grege tantum vni-

tum vniuerso loquamur: quid si pauci quidam, ex iis qui in eodem censentur grege, alter in alterum, vt fit, iniuriosus existeret, quid agerent? Inter se, inquires, disceptarent. Atqui iam fecerunt, disceptarunt. Arbitros, inquires, adhiberent. Adhibuerunt, nec hilum tamen profecerunt. Quid agerent? quid agerent? Ad ecclesiam, inquires, referrent. Audio. Sic enim Christus ipse iubet. Ad quam autem ecclesiam referrent, quæso? ad eamne quæ cerni non posset? At quomodo quis ad eam confugeret, quouè modo eam alloqueretur, quæ omnem oculorum obtutum effugiat?

Numné inter densas umbrosa cacumina fagos

veniret, ibique iniuriam, quam accepisset,

Montibus & syluis studio iactaret inani?

Numné vt illa nescio quæ, apud nescio quem pòetam,

Cælo atque terræ suas proloqueretur miseras?

Sed nos hæc commenta inuisibilis ecclesiæ hæreticis relinquamus; & simpliciter, vbi Apostolos, vbi prophetas, vbi doctores, vbi gubernatores, & reliquos eiusmodi præfectos diuinitus positos viderimus, ibi ecclesiam esse, & vel ex eo ipso, oculis cerni posse, nobiscum statuamus, ad eamque eiusmodi ecclesiam querelas nostras deferamus. In ecclesia enim profectò positos esse eiusmodi præfectos, testatur Apostolus. Quod si est, vt est, equidem pastores fortassis ipsos, pro pastoribus interdum non agnoscere, per summam nostram proteruiam & contumaciam, poterimus; vbi autem pastores sint, ibi ecclesiam non esse, nunquam profectò cū ratione dicere poterimus. Paulus alicubi ignotum se de facie fuisse Iudeæ ecclesiis profitetur: ciné tu autem ignotas vicissim de facie ecclesias fuisse putas, qui eas & nominet, & toties adeat, & Euangelium cum illis conferat, & dextras iungat? Augustinus nonnusquam, in sole tabernaculum diuini illius gigantis positum esse, dum ex psalmo recitat, dictum id ad ecclesiam transferre non dubitat. Vt mihi sanè Solem de mundo deripere, aut certè inuisibilem ipsum

Inuisibilis
ecclesia
hæretic. 120.

Andr. Patricii Nid.

ipsum esse dicere videantur, qui ecclesiam inuisibilem esse
„ aiant. IN SOLE enim profectò POSUIT dominus TA-
„ BERNACVLVM SVVM ecclesiam. In quo sole? equidē
vel in illorum hominum splendore, qui, sicut luminaria in
mundo, ita prærogatiua functionis suæ, in ecclesia Dei
„ prælucent, in medio ethnicæ nationis prauæ & peruersæ,
„ λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, vt ait Paulus ad Philippenses; hoc autem
est, vicem atque rationem, & vt planius id quod volo ex-
primam, præstantiam omninò animæ, atque adeò mentis
ipsius referentes, in hac ipsa compage totius mystici corpo-
ris, quod est ecclesia; vel certè, quod idem penè est, In so-
le, id est in diuina illorum ipsorum, successorumque illorū
claritate, quibus ab ipsomet domino in Euangelio dictum
„ fuit. Vos estis lux mundi. Quorum mihi quidem prope-
modum vtrumque, pastores illos & doctores significare
videtur, quos ascendens Christus in altum, ecclesiæ suæ
dedisse perhibetur. Qua quidem etiam ex ratione, opportu-
nissimè illud in eodem illo Euangelii loco illatum fuisse
videtur, quod ibidem statim à Christo domino dictum fu-
„ it de ecclesia, non posse ciuitatem abscondi in vertice mō-
„ tis positam; neque lucernam vnquam eo consilio accen-
„ di, vt accensa sub modio delitescat, sed potius locari super
„ candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo versantur.
Ita sanè vt non magis pastores ipsi & doctores in ecclesia
esse positi, quod dicit Apostolus, quàm, quod ait psaltes,
ecclesia vicissim ipsa in eis, ceu in quibusdam mundi soli-
bus, collocata esse videatur; vel potius, vt ipse disertè lo-
quitur, in sole; & vt Christus in Euangelio, in vertice, tan-
quam in vno. Mala est enim multitudo principū. ἡ τοῦ κόσμου
ἡγεσία. Quæ mihi sanè omnia totidem videtur verbis expressif-
se vnus Cyprianus, cum scribens ad quendam dicit, & Epi-
„ scopum quidem in ecclesia esse, & ecclesiam rursus in Epi-
scopo sitam videri. Nam & fundamentum profectò eccle-
siæ, in ecclesia non esse non potest, & ecclesia rursus ipsa, nō
benè po-

Eccl. Lib. I. Cap. IX.

121. Inuisibilis
ecclesia
hæreticor.

bene potuit, nisi in suo fundamento, extrui & exædificari.
Videtis, amici, quò nos ipsa rerum series deduxerit, quam
quidem dum sequimur, eò sensim perducti sumus, quò
quasi non cogitabamus hoc tempore peruenire; vt funda-
menta scilicet ecclesiæ esse intelligeremus pastores ipsos &
doctores nostros, diuinitus in ecclesia positos & constitu-
tos. Quod ipsum quoniam diuinum donum est, maximi
sanè beneficii loco est reputandum. Sed de his satis. Nec de
his solum, verumetiam de illis omnibus, quæ ad illius qua-
drati ecclesiastici à nobis designati fundamenti rationem
pertinere videbantur. Quæ quidem cum hoc ipso, quòd
fundamenta sint, debeant nobis esse charissima, tum ali-
quanto etiam chariora, quòd eiusmodi sint, quæ ad com-
munionem & participationem sui, hæreticos non admit-
tant, catholicos admittant solos. Etenim quid aliud causæ
esse dicemus, cur hæretici, dum signa & notas illas studi-
osè persequuntur, quibus veram, vt putant, ecclesiam cir-
cumscribunt, hæc ipsa, quæ diximus, maximarum rerum
pondera, neq. recensent ipsi, & certè à nobis allata in me-
dium, repudiant? Quid? nisi quòd, si ea semel pro signis
ecclesiæ reciperent, statim fateri cogerentur, ecclesias suas,
quæ tantorum & tam illustrium diuinorum beneficiorum
exortes sunt, in ecclesia vera non posse numerari. Quod
cum ita sit, vt hæretici ad earum rerū communionem mi-
nimè possint pertinere, quæ res in ecclesia fundamenti ob-
tinent rationem, constat equidē, ipsos non modò in funda-
mento à nobis discrepare, sed etiam fundamentum tā ec-
clesiæ, quàm doctrinæ suæ habere propemodum nullum.
Ex quo ipso sequitur etiam, vt quemadmodum qui in no-
stra ecclesia sit, hic super firmam petram fundatus sit, ita
qui sit, aut esse velit in illorum synagogis, hic nihil habe-
at, cui tutò insistere atque inniti possit videatur. Quæ qui-
dem omnia accuratius cōsiderata & expensa, sicut multos,
ne ab ecclesia exciderent, tenuerunt, ita nihilo pauciores
Q abreptos

Inuisibilis
ecclesia
hæreticor.

122.

Andr. Patricii Nid.

abreptos iam & aberrantes, ecclesiæ restituerunt, & ex di-
uturnis erroribus reuocatos, in certissima rursus ecclesiæ
statione collocarunt. Restat igitur, ut quoniam hæc, ut po-
tuimus absoluimus, reliqua quæ supersunt, uti cœpimus,
persequamur; quæ ipsa non minus multis adiumento fu-
isse comperimus, ad euitandas vel contemnendas insidias
hæreticorum. Et quidem ab his quasi incunabulis ac fun-
damentis ecclesiæ, ad illos iam, quos dixi, parietes, & co-
lumnas, & omnino ad sublimiores huius ipsius ædificii
partes, non tam corpore, quam animo collustrandas, nos
ipso attollamus. Quæ quo altiores in ipso ecclesiæ ædifi-
cio partes obtinent, hoc & ipsa quidem magis conspi-
cua sunt, & structuram quoque ipsam ecclesiæ
ipsius, bene ac firmiter in fundamentis
cōstitutam, magis atq. magis con-
spiciam reddunt.

ANDR.

A N D R.

123. Biblia
catholica.

PATRICII NIDECICI

DE ECCLESIA VERA ET FALSA.

LIBER II.

Qui est de parietibus & columnis
ædificii ecclesiastici.

CAP. I.

Biblia catholica L x x. interpretum.

*Post fundamentum ædificii ecclesiastici, de parietibus & columnis
est agendum.*

*Parietes & columnæ ecclesiæ sunt quatuor, Biblia, Patres, Con-
cilia, Traditiones.*

Primus paries est, Bibliorum ipsorum.

Ecclesia nostra recipit Biblia sancta & veneratur.

Libros etiam omnes Bibliorum seruat & tuetur.

*Una conuersione Bibliorum, quæ olim facta est à L x x. viris,
est contenta.*

In una unius conuersionis interpretatione acquiescit:

quæ ipsa est omnium veterum theologorum communis.

Nos quoque ipsi ecclesiam in iis rebus sequi debemus.

Locus Deuteron. de libro legis à sacerdotibus desumendo.

Lacet igitur, quoniam fundamentum
ipsum ecclesiæ, saxa quatuor ad solidi-
tatem munuimus, eademq. saxa ista,
quasi signa & notas totidem esse ostē-
dimus, quibus vera ecclesia insignita,
facile ex fundamento ipso à non veris
ecclesiis internosci posse videatur. His
inquam, absolutis, placet deinceps, operis ipsius nostri pro-
sequendi

Q ij

sequendi gratia, totidem siue parietes, siue adeò columnas excitare, quæ lapidibus illis innixæ fundamenti, ecclesiam & sustineant, ne corruat, & sepiant atque muniant, ne dilabatur, neue etiam cuius facta peruia, ex domo ipsa casta ac pudica, fiat caupona latronum & spelunca ferarum; sed potius ut ita vndique apta nexaque sit, ut specie quidē structarum maceriarum istarum, hortū nobis veluti quendam conclusum, & furibus bestiisque inaccessum referat, atque repræsentet. Statuamus igitur has macerias eius, vel hos parietes, & has columnas quatuor, illas esse. Biblia, Patres, Concilia, Traditiones. Quas nos quidē ecclesiæ nostræ catholicæ notas omnes esse appositas, ubi quæserimus, inueniemus; in aduersariorum autem singularibus, quotquot sunt, ecclesiis, vix interdum vnam earum inueniemus; & si quid, vix omninò alteram; omnes autem profectò ne vix quidem. Etenim Bibliis exceptis solis, quæ tamen etiam ipsa quàm indignè ab istis accipiantur, & tractentur, paulò post suo loco dicemus, equidem quot verba præterea, ex iis, quas modò dixi, ecclesiæ notis, effatus apud hæreticos fueris, totidem angues horribiles de improviso pedibus eorum obieceris. Ita sunt illis hæc ipsa patrum, conciliorum, traditionum sanctarum nomina planè insuauius & iniucunda, res autem ipsa detestabilis etiam & execranda; cum contrà ecclesia ipsa nostra catholica sponsa Christi, & in thecis atque armariis suis sedulò hæc conseruet, & in quodam quasi mundo suo muliebri libenter admodū numeret, atque adeò in deliciis etiam habeat. Audiamus enim regem illum prophetarum, quid dicat. Astitit regina, inquit, à dextris tuis. Quo ornatu, quæso? IN VESTITV, inquit. Hoc primum. IN AVRATO. Hoc secundū. CIRCVMAICTA VARIETATE. Tertium & quartum. Ut vestitus quidem nomine, quemadmodum mea fert opinio, biblia ipsa; deaurati autem appellatione, patres ipsos denotasse videatur; circumdatam autem varietate cum di-

cum dicit, concilia penè & traditiones innuere voluisse videatur. Sed nos, ut dixi, singula hæc cum singulis hæreticorum conferamus; sic tamen, ut quæ sunt prima, prius explicemus. Ante omnia igitur, ecclesia ipsa catholica, sanctum hoc & diuinum donum BIBLIORVM, & scripturarum sanctarum, sancta quadam ac summa cum veneratione recipit; & quoniam omnes scripturas illas instinctu afflatuque diuino intelligit esse generi mortalium, ad spem salutis æternæ traditas & tributas, quibus, ut Apostolus inquit, & doctrina religionis proponi populo, & hostes ipsius coargui, & maledicta eorum in religionem, corrigi atque emendari, & omninò omnes, in iis, quæ ad colendam iustitiam pertinent, rectissimè institui posse videantur, idcirco eas omni debita pietate amplectitur. Hoc primum. Quid deinde? Etiam. Libros omnes eorū bibliorum, quos recipit, diligenter omninò seruat ac tuetur, & ut supra dixi, tanquam depositum fidelissimè custodit; ita quidem, ut quos semel diuinitus nacta & adepta est, non perdiderit ex eis quenquam, sed ita asseruarit, ut inde ad hæreticos quoque ipsos, nec aliunde, quod ostendimus, peruenisse videantur. Hoc secundum. Quibus quidem duabus suis actionibus, illorum hominum insipientem admodum palatum detestatur, vel potius infano & diabolico eorum furori magnopere occurrit, qui, (sunt autem hi quoque ex genere quodam hæreticorum nostri temporis) tanto scripturarum sanctarum odio exarserunt, ut eas non ab oculis tantum suis, sed etiam è conspectu ipso totius terrarum orbis, magno studio remoueant, & extinctas prorsus, atque è medio sublatas esse cupiant. Et recipit igitur scripturas sanctas ecclesia, & easdem seruat ac tuetur. Sed quoniam id ipsum synagoga quoque interdū vel facit, vel certè facere se simulat, (Hæc est enim ferè esca, quā illa, hamo ipsi letifero inducta, solet ignauis atque insulsis piscibus obicere: & hic est, ut superius diximus, quasi quidam vestitus illius, &

quasi operimentum illud ouile, quo induta hæc ipsa synagoga, solet se plerumque conspiciendam ouibus christi-
anis exhibere, ut eos tanto facilius fallat, & deinde in mo-
rem lupi, laniet ac dispergat) iccirco duo item alia facit ec-
clesia: quæ mihi multò etiam ipsa maiora esse, & multò
maiorum rerum momenta continere, nec ferè, quod ca-
put est, cum hæreticis communia esse videntur. Vnum;
quòd, uti quidem semel accepit de manibus Apostolorum
Biblia, à septuaginta ipsis interpretibus ex Hebræo conuer-
sa in Græcum, (hac ipsa enim Bibliorum cōuersione, ipsos
quoque Apostolos vsos fuisse, non difficulter ostendi po-
test, ex iis quæ in nouo testamento citantur per Apostolos
ex veteri desumpta) ita hac eorum translatione perpetuò
vitur. Alterum, quòd, ut illa sunt vno modo atque ratio-
ne, ab omnibus illis Lxx. interpretibus conuersa, ita ipsa
quoque, vnam iis atque eandem sententiam attribuit, hau-
stam ex vnanimi omnium catholicorum theologorum
consensione. Et ut illis prioribus duabus rebus, hostes ferè
suos atque inimicos ipsos Bibliorum sanctorum crudelio-
res, iugulat, qui in librorum illorum vitam videntur quasi
conspirasse, ita his rursus duabus posterioribus, nobis po-
tissimum, qui sumus eius ciues atque liberi, magnopere &
ex animo consulit. Consulit autem, tum quòd hac ratione
viam hæreticis, quam alioqui, insidiosis suis præstigiis, do-
losè ad nos affectare videtur, strenuè præcludit, tum quòd,
prouisis ad eum modum, & munitis iam nobis, facile dein-
de animis nostris & consensionem in diuinæ religionis do-
gmatibus instillat, & hoc ipso beneuolentiam quoque ac
charitatem inter nos mutuam, tum inchoat ab initio, tum
verò etiam alit inchoatam. Quod quidem vtrumque non
solum mirum, sed etiam planè miserum in modum discer-
punt ii, qui suis ipsorum distractis in diuersa studiis, ipsas
quoque distrahunt mentes aliorum: dum nec libros quidè
Bibliorum sanctorum, aut vllos, aut omnes, aut etiam ve-
rè & ex

rè & ex animo recipiunt; nec in iis quos recipiunt, vna lin-
guarum conuersione vtuntur, neq. adeò, si fortè vnquam,
quod fieri vix potest, in vnam eandemque conuersionem
consenserint, verborum illius cōuersionis sensum aut satis
callent, aut fideliter tradunt, nec deniq. in suo illo, què tra-
dūt, sensu, peruerso quidem ipso, & ut leuissimè dicā, alieno,
aut sibi satis constant, aut consensum ecclesiæ, vlla ex parte
reuerentur. Quod igitur olim Deus Opt. & Max. per Mo-
sen in Deuteronomio, omnibus Israëlitarum futuris regi-
bus, magna cum auctoritate videtur præcepisse, ut post-
quam in reges lecti fuerint, inque regio solio consederint,
ante omnia legem ipsam exhiberi sibi postulent, quam as-
fiduè intueantur; nec verò legem quamcumque, aut vn-
decumque descriptam, sed descriptam tantum de ipso sa-
cerdotum Leuitici generis exemplari, idem nos, vel tantò
etiam magis, quantò inferiores regibus nos esse intelli-
mus, præceptum nobis esse existimemus, ne quos alios
Bibliorum sanctorum libros aut aucupemur ipsi vndeli-
bet, aut verò obtrudi nobis vltro patiamur, quàm libros
de ecclesiæ sanctæ manibus acceptos, & ad vsum, vtilita-
temque nostram, in maximè fidelibus ipsius scriniis dilige-
ter hætenus conseruatos. Nam exotica quæ sunt, ea vim
illam boni naturalis retinere non possunt, quin aut veri a-
liquid non edant, aut falsi etiam admisceant, aut in toto
denique ipso genere, permulta, tum in verbis, tum in sen-
tentia ipsa corrumpant ac deprauent. Deinde autem eam
potius ecclesiam amplectamur, quæ sanctos hos libros
constantissimè asseruat ac tuetur, quàm illam, quæ
eos vel omninò non recipit, vel non ex animo
recipit, vel certè vtcunque receptos con-
torquet planè & inquinat.

C A P. II.

Biblia ab hæreticis aut contempta,
aut pessimè tractata.

*Hæretici qui minus violenti sunt, in scriptū bibliorū retinent quidē,
sed retentum, partim variis conuersionibus peruertunt.
partim diuersis interpretationibus, vel committendo
inter se scripturas, vel ex certis dubias reddendo, contaminant.*

Hic loci scripturæ expenduntur. Gen. Eritis sicut dii &c.

Euang. Hæc omnia tibi dabo &c.

Violenti hæretici tollunt scripturas e medio ipsas.

idq; vel ex parte: vt nonnullos scripturæ libros, vel ipsorū librorū capita.

vel omnino: vt scripturam ipsam vniuersam.

Gradus hæreticorū ad præcipitium. 1. Biblia perperā cōuertere.

2. peius interpretari.

3. pessimo consilio abiicere.

Hæreticorū discipuli bibliorū ignari. Nos scripturam primū ipsam à catholica ecclesia desumamus.

Deinde sensum eius scripturæ à spiritu ecclesiæ S. perquiramus.

Tenim quis est, qui nesciat, eò infaniæ, furorem istorum per id tempus processisse, vt ne à Bibliis iam quidē, quorum apud eos nonnulla vtique esse videbatur religio, admodum temperetur? Quæsitæ enim prò dolor ratio nefaria est, atque etiam vtinam inuenta ne esset, tam corticem earum quàm medullam, id autem est, tam scriptum quàm sententiam arrodendi, arte quidem & conatu diuerso. Interdum enim illi vtrumque retinent, tam scriptum quàm sententiam: sed quod retinent, idem illud retinendo, inquinant, vt dixi, atque contaminant; interdum autem ne retinent quidem: sed scriptum illud, sedem sen-

dem sententiæ, sub quo, quasi sub quodam cortice, sententiæ, quasi medulla delitescens continetur, aut membris illud mutilant, aut partibus principalioribus detruncant, aut totum cum ipso etiam vestigio interimunt & extinguunt. Quorum in altero, vestimentis se ouium amictos esse ostendunt, in altero luporum præditos natura atque ingenio; quod vtrumque in hæreticis omnibus, Christus dominus, diligenter, vt diximus, esse monuit obseruandum. In priore enim illo, cum & scriptum retinent, & scripto ipsi sententiam aliquam attribuunt, vestitum sibi mehercule ouium accommodant, vt eo tecti, facilius oues incautas fallant atque decipiant; in hoc autem posteriore, cum aut omnino, aut magna ex parte, illa tollunt, quibus & scriptum continetur & sententia, tum mihi iam non arte neque simulatione tecta vti, sed luporum in morem, vi omnino aperta atque crudelitate tyrannica rem agere videntur, de qua posterius loquemur. Nunc, quod dixi, inquinari ea ab iis & contaminari retinendo, id duorum ferè generum videtur esse. Vnum, cum scriptum ipsum, quod retinent, Bibliorum sanctorum, multis suis & variis conuersionibus sic peruertunt, vt illud quicquid est, ad nihil aliud quàm ad fucum modò hominibus faciendum, retentum esse videatur. Quod quidem facile verum esse agnoscet, qui secum modò in memoriam redierit, quantulo temporis spacio, pro vna illa Lxx. virum conuersione, quæ tot seculis in ecclesia catholica viguit, ipsi plus penè quàm Lxx. Bibliorum conuersiones nobis pepererunt; & pro vna atque vniiformi eorum ratione, varia quasi & diuersa Bibliorum genera substituere non dubitauerunt. Quid, quæso, vt agerent? fucum vt facerent. Alterum cōtaminandi Biblia genus est, cum illa ipsa scripti ipsius, quasi cutis ac coloris deformatione non contenti, quæ fit verbis ipsis scripturæ variè pro arbitrio conuertendis, ipsum denique iugulum petunt sanctarum scripturarum, ipsam dico sententiam, quæ

R

scripto

scripto ipso continetur; idque etiam non sic, ut nullam statim esse dicant, tunc enim profecto si nulla esset, nec petere eam possent telis suis, nec ad fallendum alios adhibere, sed sic, ut quæ recta & germana est, eam scholiis suis ac commentariis peruersissimis, de industria infirment, commutent ac euertant. Quo quidem in genere etsi multa cuique ultro in mentem venire certo sciam, repetenti secum hoc loco, quot & qualia illi scholia, tum in inscriptionibus capitum, tum in oris & marginibus librorum Biblicorum addiderint, quos ad sensus, & ad quàm varios, ab vno; ad quàm diuersos atque contrarios, ab æquabili atque perpetuo; ad quàm falsos atque impios à vero atque salutari, suis quibusdam commentariis rem omnem traducere studuerint; ita in vniuersum cœlum terræ permiscentes, ut omnia tanquam ebriis, sursum ac deorsum agi atque ferri viderentur. Ego tamen, quod ipse nuper adeo, cum summa mea admiratione cognoui, nec, ut arbitror, sine multorum admiratione efferre potero, id hoc loco prætermittere nec possum, nec debeo. Illorum quidem quatuor duntaxat verborum domini, *HOC, EST, CORPVS, MEVM*, interpretationes, ingeniis insanorum istorum & turbulentorum hominum confictas, non quatuor solum esse, ut essent quot verba, tot sententiæ; nec esse bis quatuor, nec quater quatuor, nec decies quatuor, nec vicies quatuor, nec quadragies quatuor, sed hoc etiam amplius, quinquagies quatuor; ut quidem sunt, non à me, cui hæc persequi minimè vacat, sed ab aliis hominibus integerrimis numeratæ, & in ipsis etiam istorum libris, quasi in quibusdam cubilibus, nominatim commonstratæ. In qua ipsa scripturarum sanctarum interpretatione sua, tam varia & multiplici, & quod caput est, planè inconstanti, nulla se obstringi verecundia existimauerunt, quominus scripturas aut inuicem inter se quasi committerent, atque ita altera alteri exitium molirentur, aut certè scripturæ ipsi exploratæ & minimè

minimè dubiæ, dubias planè & incertas interpretationes affingerent. Atque vtrumque, quod dixi, ex vetere est diaboli arte desumptum: qui & scripturas quidem ipsas hostiliter committere, & verbo ipsi certissimo diuino dubiam suam interpretationem attexere, quoties tempus occasioque tulit, minimè vnquam, in omni præteritorum seculorum antiquitate dubitauit. Mitte te deorsum, inquit belua illa ad Christum dominum. Quid ita? Scriptum est enim, inquit, Deum angelis suis custodiam tui demandasse. Malignè. Neque enim hac scriptura ritè abuti potuit, ad ultro tum appetenda tum accersenda pericula; quando eiusmodi proiecta audacia atq. temeritas, Dei prouidentiam, Deumque adeo ipsum, proteruè admodum tentare, ei que illudere dicatur: quod apertissimè alia scriptura, & grauissimè prohibetur. Verum sic solet ille quidem. Quid illud alterum, & quidem multò vetustius? De fructu ligni, inquit Eua ad serpentem, quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne vesceremur; ne fortè moriamur. Hæc illa. At serpens ille malignus Leuiathan affingit euestigiò interpretationem. Non hoc est, inquit: sed scit Deus, in ipso esu vestro fructus tam delicati & tam iucundi, oculos vestros apertum iri, vosque adeo ipsos tanquàm nouitios quosdam & repente factos deos, Deo ipsi similes futuros, insitæ scilicet habentes in animis vestris notitiam quandam absolutam & perfectam boni æquè ac mali. Quæ quidem interpretatio, confestim non modò vim ipsam mandati diuini eneruauit, sed etià Euam ipsam matrem, & omnino parentes ipsos nostros, de omni illo innocentia & immortalitatis statu deturbauit, & in hac ipsa, in qua versamur, miseriarum valle collocauit. Ita & tunc quidem mandatum, quod erat ad vitam largiendam institutum, inuentum est mortiferum & exitiosum, & deinceps semper, vbi modò litteræ ipsæ sanctæ, quæ natura sua sententiam sanctitatis, & vitæ totius plenissimam, ceu diuinum quendam odorem

continent, adulterinis hæreticorum interpretationibus fuerint deprauatæ, confestim suauissimum illum, & ut ita dicam, vitalissimum odorem amittere; ac tetrum quiddam, & quasi mortiferum concipere videbuntur. Nimirum scriptura omnis ut ventus est, qui vnus & idem existens, alium ex puro loco, alium ex impuro lacu odorem afferre secum solet. Quo autem tetrior est is, qui vitali cibo clàm insidiosè vitiato, quàm ille, qui letali apertè præparato veneno, hominem interimit; hoc nos quoque immaniolem & sceleratiorem ducere debemus eum, qui salutaribus diuinorū oraculorum percriptionibus, ad pestiferam & peruersam interpretationem detortis, occidit, quàm eum, qui apertò quasi Marte, diris & incantationibus ad hominum perniciem institutis, mortes procurat sociorum. Et item, quo scelestior est, qui ex insidiis, quàm qui vi aperta obuios trucidat: & denique quo crudelior, qui animos, quàm qui corpora interimit, hoc planè nequior ille putandus est, qui sub specie diuinorum oraculorū, mortem & quidem sempiternam, innocentium hominū animis machinatur. Quid ita? quia hic quidem, qui gladiatorio ad nos animo affectat viam, cauere utique ac vitari potest; ille autem, qui per occultas & minimè suspectas insidias tollit homines, quo magis latet in illo simulatæ religionis nomine, hoc ad nocendum accedit non solum promptior, sed etiam & tectior, & commendatior. Quo sanè in genere, vel ipsum illum, quem dixi, intueamur, artis istius exitialis principem, & quasi architectum diabolum; qui quidem, dum olim, in locis illis solitariis & desertis, cominus ageret cum Christo domino, nisi ante omnia vestitum illum ouium prætendisset, SCRIPTUM EST, inquit, & nisi se primum, hoc eiusmodi sermone, sermoni bonorum & religiosorum virorum similimo, in quendam quasi lucis angelum transformasset, vix profectò, aut etiam ne vix quidem, postea se tam apertè lupum, vel potius tam manifestè angelum fa-

lum Satanæ exhibuisset, ut auderet deinceps Christo dicere, Hæc omnia tibi dabo, inquit, si procidens adoraueris me. O vocem sacrilegam. O impietatem execrandam. Iuuat hoc loco, iuuat, antequam vltèrius progrediamur, obiter intueri, & cum animis nostris quammaximè possumus expendere, in quem tandè lupum & quantum, ouina illa pellicis, in quam se Satan pro illo tempore induerat, euaserit; vel potius quem lupum & quàm infestum, intus aluerit, ut ex vno magistro omnes discipulos, & ex vno crimine, omnes eiusdè criminis affines, tanto & pressius cognoscere & diligentius cauere posse videamur. Audet, audet, non ià olla, aut vas aliquod luteum, in ipso fictoris sui conspectu apparere, & hiscere; sed audet titio ille infernalis, cui iam inde à primo rerum omnium exordio, cum vniuerso illo teterrimo apparitorum suorum grege ac numero, sempiternus est ille inferorum ignis accensus & præparatus; audet, inquam, propius pedem conferre, & in os dicere. At cui, quæso? Præstanti ipsi ac præpotenti rerum omnium domino, effectori, parenti, moderatori, arbitro; qui se fecit, quique omnia fecit, quæ in his terris constituti circumquaque videmus, quæque etiam non videmus. Quid audet dicere? O vocem, omni omnium illarum linguarum executione dignissimam, quæ eam vnquam ausint quomodocumque vsurpare. Audet dicere ambusta ista fudes, & titio, ut dixi, infernalis, suo rerumque omnium domino. Huc, huc, procide, inquit, supplex, ad pedes istos meos infastos & infelices, omnibus & flagitiis patrandis destinatos, & pœnis simul ac suppliciis æternis luendis deuotos. Procide, procide, inquit: & cultum illum, tibi vni ab omnium mortalium genere debitum, in me vilissimum simul ac nequissimum mancipium transferens, & te ipsum quasi natura ac maiestate diuini tui numinis expolians, meq. adeò illa vestiens, ac omni gloria & honore coronās, adora, adora me, inquit. O vocē plusquàm Tartaream, o vocem plus-

quàm omnibus Erebis dignissimam. Atque hoc quidem, quod nunc audet stigmatias iste, infinitis partibus maius est, & atrocius, si conferatur, illo ipso, quod olim ab ipso statim ortu suo, idem hic leuissimus transfuga, per summam suam impudentiam ausus fuisse perhibetur, cum diceret, „Conscendam, inquit, super astra, & ponam atque erigam „in Aquilone sedem meam; atque ita sublimè elatus, reddar „æqualis sublimi illi & excelso, qui in altis habitat, quique partes mundi & tenet, & numine adeò suo complet altissimas. Longè hoc, inquam, illo atrocius est. Quid enim? Ibi quidem fremit modò aduersus Deum, & meditatur secum inania; hic autem in voces iam erumpit sceleris & sacrilegii plenissimas. Ibi, fatis habet rapinam modò illam arbitrari, & mente tantum atque cogitatione secum voluere, qua Deo æqualis esse queat; hic se nebulo non æqualem Deo facit, sed fert planè superiorem. Ibi, futurum duntaxat tempus spectat, à præsentì abstinet; hic, euestigiò in ipso foedissimo conspectu suo, procumbere vult cœli ac terræ dominum. Ibi, de absente hero loquitur seruus nequam contumacius; hic furcifer præsentem præfractè & contumeliosè alloquitur: vel, vt planius dicam, non tam alloquitur, quàm præcipit, & tantum non pro imperio mandat. Ibi, temeritate potius quadam ductus, quàm elatione aliqua animi subnixus, quæ esset digna imperio, non dicit, iubebo poni à meis & locari sedem meam: sed dicit, ipse eam manibus meis ponam, vel ipse conscendam, & ipse solium hoc meum exaltabo, idque adeò, superis inferisque omnibus inuitis, vtrò occupabo, nec in eo aliorum operis præstolabor, vt me in solio meo reponant, & sedere faciant. hic autem quid? Tu, tu, inquit, per teipsum, fili Dei altissimi, pone hanc ipsam sedem meam; & subiiciens non solum humeros, sed etiam omnes istos sacrosanctos artus tuos, quos mortalium tuorum seruandorum causa induisti, pedibus hisce nefandis meis, me in ea, ad quam semper aspiravi,

aspiravi, maiestatis sede, libens ac volens colloca. At vbi tandem, quæso, vult mastigia iste collocari? Est enim id quoque audire operæprecium. Olim quidem temporibus illis præantiquis, Aquilonis tantum nescio cuius latera videtur affectasse; hic, iugulum ipsum petit, & ceruices domini, in quibus maiestatis suæ solium figi ab eo velit ac locari. Ibi videlicet relinquit tamen deum pristino loco suo, se modò vtrumque ipsi opponere, & ex aduerso locare conatur; hic deum de solio deturbat, sibi que ipsi, quantum potest, subiicit. Ibi, particeps tantum & socius regni vult esse; hic solus sine socio vult regnare. In summa. Ibi, inuidere magis gloriã videtur deo: hic auferre. Quid auferre? etiam magna ex parte quodammodo iam videtur velle videri abstulisse. Quid enim est aliud, regna & imperia distribuere cupere, quod hic facit, nisi velle videri diuinam in se transmouisse gloriã? Sanè ab initio sic non fuit. Etsi enim, in hoc ipso nequam & impuro spiritu, statim post exortum ipsius, vt diximus, prauitas quædam est reperta, ea tamen intra certos, vt ostendimus, cancellos constitit; eousque, quò deinceps in istis desertis ac incultis locis progressam esse videmus, progressa non fuit. Vnde igitur dicemus, tantas postea collegisse vires hanc beluam, vt auderet nunc iam, id, quod illi antea ne per somnium quidem optare in mentem venerat? Nimirum illam, illam sibi viam callidissimus artifex, ad hæc omnia, fatis, vt putat, communiuit, quòd pii ac religiosi cuiuspiam assumpta & assimulata persona, conatibus suis infandis, scripturæ sanctæ nomen & appellationem per speciẽ prætexuit, & hæc duo verba, SCRIPTUM EST, admurmurauit. En, quibus gradibus, à minoribus illis sceleribus, ad hæc tanta, & tam atrocia facinora, capitalis hic ascendit. En, quam viam & quam callidam ac occultam institit. Quid hæc ad nos? inquires. hæc enim, quæ narras, acta transacta sunt dudum. Quàm vellem fratres mei, quàm vellem. Sed, ô quot sunt, his etiam nostris temporibus,

poribus, quos hoc istud hæreticū, vel potius diabolicum, SCRIPTVM EST, hoc inquam solum, SCRIPTVM EST, plane totos perdidit & evertit, & in maximos deniq. ac terribilissimos totius vitæ errores, prò dolor, præcipitavit: atq. etiamnū perdit, evertit, præcipitat? Permultū igitur, & iterum atq. iterum dico, permultū pertinere ad nos existimo, nos in alieno, & quidem maximè in hoc tam illustri, quod proponitur, exemplo, etiam atque etiam intueri casus ipsos nostros; & cum videamus, quid tentatum sit in capite ipso & magistro nostro Christo Iesu, ab ipso omnis fraudis & nequitiae capite & magistro diabolo, considerare item, quid agatur cum membris ipsis Iesu Christi, hoc autem est, quid agatur nobiscum quotidie, qui sumus membra Christi, ab ipsis membris & instrumentis diaboli. Quid mirum enim, si homo homini, æqualis æquali, audeat, ad obtegendas quaslibet versutias, obicere *SCRIPTVM EST*, cum idem ausus sit diabolus obicere Deo? Quid mirū, si interdum homo levis, per aliquem mentis ipsius suæ errorem, opponat id homini, eoq. ipso imponat etiam homini, quod ipsum, diabolus pater totius vanitatis, summa animi confidentia & obstinatione opposuit Deo? atq. adeò, quo ipso, si dicere fas est, imponere voluit deo? Nonne videmus? nonne quotidie cernimus? nonne his oculis assidue intuemur, quid fiat, quæuē insidiæ tendantur bonis? & quàm sæpe illo ipso, *SCRIPTVM EST*, oculi eorum præstinguantur, non dico tantum ab hæreticis illis immanibus, sed interdum etiam ab his, qui hoc ipso arbitrantur obsequium se præstare deo? Prouideamus igitur, quod in nobis est, ne ab his quoque in speciem bonis viris, qui id quod *SCRIPTVM EST*, libenter, sed ex mentis potius quadā leuitate, quàm malignitate solent obtendere: prouideamus, inquam, ne in fraudem aliquam capitalem, verè boni impellantur. Sed de his satis. Quid dicemus de aliis? (iam enim ad illos, quos proposuimus, violentiores Bibli-

orum ho-

orum hostes veniamus) qui leuiorum istarum velitationū omnium, harum, dico, quasi quotidianarū hæresum per-tæsi, quæ scripturarum sanctarū cauillatione occupantur, ad illa, quæ dicere cœperam, facinora capitalia, statim, quo iure qua iniuria decurrunt: & scripturas ipsas sanctas, interdū per partes, quā possunt, vellūt, interdum cum vestigio planè vniuersas tollūt è medio. Per partes. Modò enim Danielis prophetæ quædam, & Marci ac Ioannis Euangelistarum quædam, ex scriptis eradunt sacrosanctis: modò autem integros Thobiæ, integros Iudithæ, integros Esteris libros, integram Sapientiam, integrum Ecclesiasticum, integram Baruchi prophetiam, integram Machabeorum historiam, à veteri testamento, à nouo autem, integram Iacobi, & integram Iudæ epistolas, & Petri ipsius secundā, & Ioannis secundā pariter ac tertiam, & Pauli deniq. eam quæ ad Hebræos est, refecare non verentur. Parua loquor. Iam enim non desunt etiam, qui cœlestium, nescio quarū, reuelationū recentium amici, omnium autē in vniuersum veterū scripturarum sanctarum capitales inimici, vsq. adeò furunt, vt omnes in vniuersum, quod dixi, scripturas, ad mortem decretis suis adigere, & de ecclesia, quasi de ciuitate, exterminare minimè dubitēt. Necem se afferre aiunt litteræ ipsi necem adferenti. Quid? etiamné ludunt in re plusquam seria? Falsam & adulteratam repudiare se inquit. A quibus autē, nisi ab ipsis, & ipsorū maioribus adulterata est? Suis opinionibus contrariam esse dicunt. Imò, suas opiniones scripturis esse contrarias, dicere debebant: nunc autem ita agunt, quasi normæ ipsæ ad eorum opiniones, & non contra potius, opiniones eorum ad normam ipsam seu quadrare, seu flecti debere videantur. Naso cereo eam esse criminantur. Vos verò, amici, nimis rigido cū ferro, ad eū cereum truncandum nasum accessistis. Non primi, inquit, sumus qui ad hoc opus accessimus. Proles igitur, quod fatemini, nequissimorum hominum estis, & in licariorum

S illorum

illorum labores introistis; & cum illi ante vos, scripturam sanctam, partim libris ipsis integris, partim certis librorum capitibus, pro sua libidine, quati mutilassent, idque etiam, quod reliquum factum erat, tum conuersionibus variis, tum interpretationibus diuersis exagitassent: vos reliquiis illis vi vitam euitare non dubitauistis, easque ad eum modum extremo supplicio mactatas, regie & superbè ex ecclesia, decretis ipsis vestris eiecistis, atque sic quidem mensuram facinorum patrum vestrorum compleuistis. Vt ita veniat tandem super vos vindicta omnis, Bibliorum tum mutilatorum, tum perperam conuersorum, tum multò etiam peius, ad hominū intelligentiam transmissorum; quæ vos propemodum omnia suscipienda vobis esse existimauistis, contra templum, & altare, quæ vobis omni ratione adoranda, non violanda fuerunt. Quæ quidem ipsa in aggredunda re, iidem illi gradus nefarii, licentiæ atque audaciæ vestræ notati sunt, ad ruinam vestram præcipientes, qui in aliis item omnibus ausis vestris, fuerunt semper obseruati; vt primū videlicet aliquis vestrum existeret, qui Bibliorum sermonem bonum, malè in aliquem popularem sermonem conuerteret: tum alius deinde succederet, qui perperam conuersa peius etiam interpretaretur: postremò autem exoriretur ille, qui maxima cum ratione, omnia illa abiiceret, & semel omnibus in hoc genere molestiis minimè necessariis defungeretur. Quid enim rectius faceret, quàm cum nucleum corrosū iam atque à vermibus confectum depræhendisset, euestigiò & putamen vñ cum nucleo abiiceret, & ter quater in terram despueret, & hianti planè ore suo, nauseam illam omnibus præsentibus & intuentibus, necessariò testaretur? Hoc interest, quòd in nuce quidem vermes nucleum bonum exederunt, excrementa reliquerunt; hic autem, isti videlicet magistri vestri, per summam suam malitiam, & sibi, & vobis, fontem ipsum Bibliorum perlucidum turbauerunt, & cum turbassent,

non mi-

non minus ipsi, quàm vos quoque, qui eorum ductum secuti estis, de fece ipsa haurire nō dubitauerunt. Quæ igitur ex hæresiarcharū ipsorū fraude atq. malitia deliberata, viderentur aduersus Biblia ipsa proficisci, diximus hætenus vt potuimus. Quid cæteri, capita illa viliora, qui in hoc quidem genere malitia peccare non videntur? Illi verò, si qui eiusmodi sunt, qui in media hæresi, malitia aliqua non peccent, crassa omninò ignoratione peccare videtur. Cum enim sibi pulcherrimos in scripturis progressus fecisse maxime videantur, homines ridiculi, propter aliquot selectiores saltem sententias, pro fide aduersus opera, ex euangelio excerptas, & mente atque cogitatione compræhensas, ita sunt vel maxime præcipuorum religionis nostræ capitum prorsus rudes, vt corticem modò quendam, eorum quæ Bibliis contineantur, tenere, à medulla illa interiore, in qua sola vis boni est, procul omninò abesse, & propterea in circuitu tantum ipso ambulare, medium nunquā ferire, & nunquam quò destinauerunt, peruenire posse videantur. Non secus ac Pharisei & Sadducei quondam; qui cum sibi pulchrè sapere, & in ipsa scripturarum cognitione satis excellere viderentur, audiunt tamen à Christo domino. Illi quidem. Euntes, inquit, discite quid sit, Misericordiam volo & non sacrificium. Isti autem hoc etiam acerbius. Erratis, inquit, scripturarum ignari. Quomodo, discite? & quomodo, ignari? Vtique ignari: quòd verba tantum, inquit, scripturarum teneatis, vim earum penitus ignoretis. Discite, autem: vt quod verbo tenetis, re ipsa aliquando tandem exprimatis; nec sitis, quod estis perpetuò, semper discentes, & nunquam ad veritatis cognitionē peruenientes. Nimirum veritas & vis omnis scripturarum sanctarum, non in litteris est, vt isti putant, aut in characteribus, sed in vi & interpretatione spiritus. At cuius spiritus? non quidem priuati nostri, multò autem minus hæreticorum, sed spiritus ipsius diuini. Vt sicut nemo omninò ho-

S ij

minum

minum scire potest, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est, ita & quæ dei sunt, nemo præter spiritum dei, cognoscere posse videatur. Quem quidem ipsum suum spiritum Deus non alii quam soli ecclesiæ appromisit. Ergo in hæreticis, quod ad Biblia ipsa attinet, nihil quartum reperiatis, præter aut capitale scripturarum odium, aut meram earum calumniam, aut certè summam ignorance. Nos autem si differre ab ipsis volumus, sicut certè velle debemus, illa duo præcipue in hoc genere memoria teneamus. Vnum. Scripturam sanctam, nec voluntate humana allatam esse, sed à spiritu sancto profluxisse: nec humana item voluntate, sed eodem illo sancto spiritu interprete exponi oportere. Quis enim legē verius interpretetur, quam is qui eam condidit? Alterum. Spiritum illum sanctum, diuinarum scripturarum & auctorem & interpretem fidsimum, non vni alicui priuato homini alligatum, sed ecclesiæ ipsi, verè, vt modò dixi, & maximè propriè esse appromissum. Quamobrem si quid ex scripturis puri, si liquidi, si salutaris, haurire cupimus, ne ad solas, quæso, scripturarum chartas nudas accedamus, imò si viui esse volumus, ne consulamus mortuas; si catholici perhiberi, ne alias quam catholicas, & de manu præbyterorum catholicorū sumptas. Quin & earum quoque ipsarum catholicarum sensus scripturarū, ne à Pythonibus istis nescio quibus perscrutemur, qui litteram quidem scripturæ emortuam, & mortis ministram, tenere possunt, à sensu ipso viuo & vitali scripturarum sanctarum penitus sunt exclusi; sed relictis iis, semper in rebus nostris dubiis, certissimum totius veritatis magistrum, diuinum spiritum adeamus: eumque ipsum in sola catholica ecclesia, nec alibi, & conueniri, & inueniri posse, persuasum habeamus. Quid enim? Nunquid nos, qui in populo dei censemur, non à deo nostro responsum requiremus? num viui ipsi, à mortuis hæreticis consilia scilicet rerum nostrarum capiemus? Ad legem, inquit propheta,

pheta, ad legem; sed & ad testimonium, sed & ad testimonium. Quam ad legem, quæso? ad legem, quod satis superiore capite admonuimus, descriptam de sacerdotum exemplari. Quod autem ad testimonium? ad spiritum, dico, sanctum & diuinum, qui solius ecclesiæ catholicæ, non hæreticorum synagogæ, & doctor est, ac magister; & testis, non modò pro testimonio spiritui nostro, quod simus filii Dei, sed etiam pro sigillo promissionum, & pro pignore futuræ hæreditatis nostræ: & omninò pro duce etiam & auctore, cum aliorū omnium bonorū, tum ipsius inprimis veritatis, in vna, sancta, catholica, Apostolica ecclesia inquirendæ, adipiscendæ, tenendæ etiam perpetuò ac possidendæ. Quæ cum ita se habeant, nos quidem interim ad id quod nostri instituti est, oculos diligenter referamus, & cum diuinum prorsus beneficium esse intelligamus Bibliorū sanctorū, quibus ferè ecclesia catholica, in media huius præsentis vitæ morte viuit, in mediis etiam istis cœcæ huius nostræ ignorantie tenebris atque erroribus, regitur; demus sanè operam, vt in ea potius ecclesia persistamus, quæ Biblia ipsa, (at quæ & qualem parietem?) in ipso suo ædificio integrum ac benè munitum retinet: quam aliam vllam quæramus, quæ vel sine hoc pariete, hiare, nosque ad eum modum, omnibus omnium bestiarum ac latronum impressionibus periculosissimis obicere videatur; vel quæ, pro integro illo ac benè firmo pariete, pertuso vndique ac comminuto vtatur: nosque adèò si nō iam feris bestiis, atque sicariis hominibus, at certè ventis pestilentibus, vel saltem ruinæ ipsi imminenti obnoxios exponat ac relinquat. Libro enim vtiq. Bibliorum tectos nos esse ab ea parte oportuit. Quod autem tantum robur libri esse potest, quod non tot conuersiones labefactent, non tot interpretationes debilitent, non tot censuræ infirment, quot ab hæreticis ad Biblia conuellenda, certatim quasi tela quædam, assidue contorquentur? Quæ quidem

Biblia, quando ad eum modum tractantur ab hæreticis, in eo præsertim genere, in quo vno se ipsi magnopere, præ nobis penè etiam ipsis, iactare solent ac venditare: quid expectas quid facturi sint in aliis, cum videas quid in iis faciant, quæ se pro sacrosanctis habere videri planè volunt, & censeri.

CAP. III.

Hæreticorum contra patres & Doctores SS. indignatio.

Hæretici suo sensu scripturas interpretantur.

Idcirco patrum expositiones, qui est secundus paries ædificii nostri, vel non curant: ex quo in multa incommoda incurrunt, vel ut à suspectis refugiant, vel certe eas cauillari non desistunt, vel denique palam contemnunt.

Patres contemni non debent. tum quia doctissimi ac fidelissimi, tum quia ad sedandas controuersias maxime idonei.

Hæretici cum patres reliquerunt, ad sua ipsorum somnia delabuntur. quæ neque eruditione cum scriptis patrum conferri possunt, & tempore ipso citò euanescent.

Ixi de Bibliis, de quæ eorum interprete spiritu ipso diuino. Verum hæretici, cum non ignorent, & scripturas quidem ipsas Bibliorum sanctorum ita esse difficiles, ut ad earum intelligentiam, quemadmodum nunc diximus, sensus ipsi nostri penitus sint hebetes & obtusi; & donum præterea ipsum interpretationis earum, donum esse proprium ecclesiæ, ab eodem illo diuino profectum spiritu, à quo potissimum ipsæ quoque illæ emanarunt; utrumque tamen utrinque æque negligunt, & susque

susque de quæ habent. Nam & ea, quæ non intelligunt, interpretari tamen audent, & interpretationes ipsas tuas neque spiritu illo sancto auspice aggrediuntur, neque ecclesiæ sensu atque intelligentia definiunt, sed sic, nulla neque ecclesiæ expositione fulti, neque diuini illius spiritus adiumento nixi, propria interpretatione, quam quidem, de sententia beati Petri Apostoli, ab omni prophetia scripturæ necessario amoueri oportuit, quicquid modò vndecunque arripiunt, id omne ad priuata detortum desideria, deprauant potius quàm declarant; atque hoc modo non solum ipsi per se, in sacrosancta adyta illa scripturarum ingredi non queunt, sed etiam duces ipsos difficilis & inuii, addo etiam & periculosi itineris, Doctores ipsos ecclesiæ sanctæ, indignissimis acceptos modis reiiciunt atque aspernantur. Homines, in postremo illo & contemptissimo hominum genere positi & locati: quos Hesiodus nec per se sapere ipsos dixit, nec aliorum sapienter inuentis uti velle, siue ad vitam ipsam, tum suam, tum aliorum, rectè & laudabiliter instituendam, siue ad ingenia saltem, tum sua ipsorum, tum omninò elegantium quorumque hominum vel pascenda, vel oblectanda. Indocti planè atque instabiles, uti iam pridem ab eodem illo Apostolorum principe sunt appellati; indocti quidem, qui lumen illud docentis intus, ac præeuntis spiritus sancti, de industria extinguant; quo doctore simul ac ductore quoque, in tantis errorum tenebris, verum ipsum & dispicere, & sequi, & tenere potuerunt; instabiles autem, quòd posteaquam à columna illa & basi totius veritatis, ecclesia discesserunt, nusquam omninò, ne in ipsis quidem illis recens susceptis suis erroribus, diu consistere posse videantur. Vbi enim ex illo ipso tutissimo ecclesiæ portu semel soluerunt, seque deinceps non rectoribus legitimis, patribus et doctoribus sanctis, vehendos tradiderunt, sed tetrīs fluctibus, ac spurcis opinionum suarum tempestatibus iactandos permiserunt, tum verò magis

rō magis atque magis, nunc huc, nunc illuc, miserē natem allidunt, & ad extremum, gubernaculo ipso scripturarum sanctarum vel fracto, vel amisso, vel certē de manibus excusso, quolibet deinde, & quantumvis vario atq. etiam aduerso doctrinarum vento correpti, temerē circumagūtur: ut ita non solum velut cœci, errent & vagentur, non solum ut illi qui sine duce sunt, sæpissimē offendant, sed etiam, ut furiosi, vltro oblatum lumen respuant atque auersentur, nec se à sanctissimis quibusque hominibus & doctissimis, duci ac doceri sinant; inuidi etiam & maligni, qui non solum ipsi hoc tanto bono non vtantur, verumetiam alios uti eo siue prohibeant, siue adeo minimē patiantur. Suspectos se viros illos habere, aiunt. Ego verò si id de suorum temporum æqualibus, theologis nostris, æmulis istis suis dicerent, cum quibus propriē concertatio ipsis doctrinæ atque ingenii intercedat, minus mirarer, prudentiam etiā fortassis illorum approbarem. Nunc verò quis non miretur, eos ab illis aliquam in suspensionem vocari, cum quibus lis ipsis nulla, certamen nullum, controuersia etiam nulla intercedat? quis non miretur, viros à memoria quasi hominum præsentium remotissimos, à suspensione istorum remotos non esse? & eos ipsis in eiusmodi suspensionem venire, quos mors ipsa, pridem vel naturæ reddita, vel huius ipsius, quam profiterentur, religionis causa adita, sicut de vita planē ipsa prius exemit, quam de huius temporis controuersis nostris, aut sentire, aut diuinare saltem potuissent, ita eos ab omni istiusmodi suspensione iamdudum vindicauit. Suspectos se habere aiunt. Quī quæso? cum ipsi iam quidem voluntatem ambulatoriam illam non habeant, ut aut in gratiam, aut in odium cuiusquam, diuersum ab eo quod semel dixerunt, loqui possint. Dixerunt autem? imò, quod ita litteris ad perpetuitatem consignatum reliquerūt, ut scripta eorum non amplius pro scriptis priuatorum, sed pro quibusdam quasi ecclesiarum actis ac monumētis publicis, pas-

blicis, passim habeantur: quibus fides, sine summa capitalis fraudis suspicionē, derogari nequaquam posse videatur. Quod cum ita sit, permirum sanē est, & iterum atque iterū dico, permirum est, an potius dixerō etiam periniquum, non modò ea non teri manibus istorum, sed etiam planē violari, & suspensionibus indignissimis onerari. Non enim, quod videmus, parcitur sanctitati, non eruditioni, non innocentiae eorum; vi geritur res, & furore quodam insano atque præcipiti, quando illos eorum virorum libros, quibus ducibus, ad veram scripturarum intelligentiam facili-
mē potuissent peruenire, eos ipsos omni cura atque diligentia tanquam ad necem conquisitos, aut studēt e medio tollere ac opprimere, ut ita pereat anima eorum, cum inimicis eorum; aut si non opprimere, saltem ita suppressere, ut tamen iis, cum commodum est, aduersus catholicos abutantur; aut si ne id quidem possint, tum eleuare saltem, & in ordinem quasi cogere adnituntur, ut non modò admiratores deinceps nullos habeant, sed ut vix etiam lectores ipsos. Quod planē nascentibus hæresibus nostri temporis, apertissimē ab hæreticis nostris, maximis eorū studiis procurari videbamus. Nunc enim, cum ne in hoc quidem magnopere se quicquam profecisse intelligunt, ut auctoritatē librorum illorum minuere potuisse viderentur, ad cauillos cōuersi, callidas quasdam illorum interpretationes admo-
uere, & omninò varias, pro re, & tempore, & loco, machinas, vario ac mirabili quodam artificio, ad eorum qualecunque incommodum comparatas, conferre moliuntur: idque vel tum maximē, cum maximē testimoniis atque auctoritate eorum, pro catholica adductis à nobis fide ac religione, premi se intelligunt. Quo quidem in ipso genere, illa etiam veteratoria prorsus ratione uti non dubitant, quod initio quidem non statim aut odisse se patres ipsos ostendunt, aut contemnere, imò ut facilius rudi popello persuadeant, illam etiam venerandam antiquitatem, aliqua ex
parte

parte à se stare, auctoritatem eorum tueri se magnificè simulant, atque id quamdiutissime possunt, omni ratione præferunt. Verum ubi iam doctrinam eorum, in suæ doctrinæ contentionem veluti quandam adduci, & quasi ex aduerso opponi sibi intelligunt, tum mihi continuo aut de auctoritate eorum muti fiunt, verbis autem ipsorum, in rem præsentem productis, interpretationem aliquam, si possunt, affingunt, leuem, falsam, ineptam, putidam; aut verò, ne se diu torqueant, statim commutata velificatione, omnes quotquot sunt patres, in turbam, interdum verò etiam infra turbam coniiciunt, & cuilibet de vulgo pares, imò ne pares ferè quidem faciunt. Sic enim alicubi Luterus de Diuo Hieronymo. Hieronymus, inquit, historiæ gratia legi potest; fidei autem & religionis causa ne debet quidem. Nam de iis verbum nullum in eius scriptis reperiatis; ideoque inter patres & Doctores ecclesiæ ne numeretur. Quid Origenes? Eum ego, inquit, iam proscripsi. At Christomus saltem. Ne is quidem, inquit, quicquam apud me valet. est enim tantum rabula. Quid Basilii? Monachum duntaxat esse censeo: cæteroquin eiusmodi hominem, quæ ego totum quātus est, ne pilo quidem vno putem esse æstimandum. Quem igitur pro his recipiendum esse iudicas? Eloquar, an fileam? Vereor enim, si dixerò, ut

Auditum admissi, risum teneatis amici.

Sed dicam tamen. vos risum quantum potestis comprimite. Vna, inquit Luterus, vna Melanchtonis, hoc autem est, Mei Lanscnechtonis Apologia, omne omnium in vniuersa ecclesia Doctorū genus longè superat. Quid risistis? Nisi fortè mutuum scabentes mulos. Nimirum

Labore alieno magno, partam gloriam

Verbis sæpe in se transmouent, qui habent salem:

Quod in his est. O Gnathones & Thrasones insulsißimos. His isti elogiis, lumina illa & columnina religionis ac totius ecclesiæ sanctæ, quibus mundus non erat dignus, isti, qui mundo

mundo non erant digni, afficiunt: his atque eiusmodi laudibus & præconiis ipsos prosequuntur. Quid nos eorum elicientes, qui illos pro patribus patronisque agnoscimus, quique in omni doctrina nostra, libèter eos nobis, vel præire, vel certè suffragari patimur? Nos verò illi, vocabulo, non tam contempto quàm contemptibiliter à se adinuenito, Patrologos, non Theologos videlicet appellant: & nihil aliud quàm patrum ipsorum dictata, in medium afferre quiritantur. Portenta hominum. Quid seipsos? Se quidem ipsos, planè uti germanissimos theologos deceat, nihil humanum pro diuino recipere, omnia in ecclesia, ad sola, verbo Biblia, re, insani sui cerebri deliria, conferre profitentur. Quid agitis boni viri, quid agitis? quò ruitis? siccine vos solos sapere existimatis? Quasi verò diuini illi & cœlestes viri, patres nostri, aut non super Bibliorum fundamentum, genus ipsum doctrinæ suæ ædificauerint, aut ea, quæ Bibliis continentur, minus intellexerint, aut etiam intellecta, de industria, siue tenebris obduxerint, siue adeò dissimulauerint; quorum vnum quidem à rei ipsius euidencia, alterum ab eorum maximis ingeniis, tertium autem à fide & integritate summa, manifestò abhorreat. Quid est enim cuiquam æquè tritum aut familiare, quid æquè planum aut expositum, quid æquè colendum aut venerandū, quàm sunt Biblia his, de quibus loquimur, patribus? Quibus cum vos, id quod est & ipsis conuenientissimum, & per se manifestissimum, ac verissimum, audetis velle adimere, dicite, obsecro, per genium vestrum, cui tantopere indulgetis, per vestram istam eruditionem atq. prudentiam, qua se vobiscum nemo non stultissimus conferre cupiat; dicite, inquam, si qua difficultas incidat in Bibliis sacrosanctis, uti multa eiusmodi in ipsis etiam Pauli epistolis esse, ipse quoque Apostolorum princeps atq. coryphæus, & sentit, & testatur. Dicite, si qua de rebus illis difficilibus, interpretationum varietas oriatur & existat, quonam potissimum siue

nos, siue vos etiam ipsos, incertos ac perplexos, confugere velitis? aut vnde vacillantibus nostris animis confirmandis, subsidia comparare debere existimetis? Nos quidem ad vos medius fidius non ibimus, vt inde aut nihil, aut, quod etiā peius est, meras pietatis offensiones hauriamus; nec vos item ad nos, vt opinor, ituri estis. Qui enim magistri vestri sunt, ii millies errare vos malunt, quā semel à nobis ad salutem informari. Aut igitur suspensi vtrunque manebimus, aut suis quisque inuentis molliter ac delicatè indormiemus. Atqui neque vos nostris, quanquam, quod verè dicere liceat, vestris longe melioribus, frui nos, sine risu vestro permittetis, neque nos rursus, sine commiseratione, vestris vos decretis insanissimis furere in vulgus & bacchari patiemur. Quid igitur? itāne nobis perpetuò vtrunque blandiemur, vt suo quisque studio delectati, contemnamus alteros? aut contrā, itāne semper animo erimus dubio & suspenso, vt ne nostris quidem ipsorum decretis magnopere niti audeamus? Quid si vtrunque non iam solum aliena contemnamus, non etiam contemni solum nostra ab aliis sentiamus, sed, qui ferè exitus est eiusmodi contentionum, armis sua quisque tueri incipiamus? atque ita non modò eam charitatem discindamus, quæ sola nos facere debuit christianos, sed etiam orbem ipsum terrarum & rempub. bello ciuili ac seditionibus inuoluamus: & illis, quæ bella ac seditiones necessariò consequuntur, funeribus scelestis ac nefariis omnia compleamus? Eriāne tum, nullā de eiusmodi dissidiorum tollendorum remedio, cogitationem suscipiemus? etiāne de rebus interdū vix persuasis, sæpenumero autem temerè omninò arreptis, digladiari inter nos nunquam desistemus? Quid? si pertæsi tandem aliquando mutuarum dissensionum illarum, congruere etiam nostras inter nos sententias cupiamus? ecquānam tibi aptior & conuenientior coniungendorum animorum nostrorum ratio esse videbitur, quā vt vtrique viros ab

viros ab omni factionum nostrarum suspitione remotos adeamus, sententiasque eorum de nostris inter nos dissensionibus exquiramus, & eorum decretis standum nobis esse existimemus? Minimè, inquiunt. Quid igitur? Ad scripturas, inquiunt, ad scripturas. Rectè sanè. Erubescimus enim nos quoque, quoties sine scripturis loquimur. Ad quas autem scripturas, quæso? ad illasne à vobis tam in cortice quā in medulla violatas? ad illasne aut inuisas vobis, aut vestrarum, tum conuersionum malignitate an imperitia peruersas, tum interpretationum diuersitate distractas, multis etiam librorum quasi capitibus truncatas, atque adeò ipsis libris integris mutilatas? & denique, ad illasne, vobis ipsis & hæreticis omnibus, non minus quā diabolo ipsi, vt diximus, communes? Verū hæc interea relinquamus, & optata loquamur. Quid, quæso, si de scripturarum istarum intelligentia atque sensu, aut non planè nobis constet, aut non prorsus inter nos conueniat? Quid agas? Quid agam? Scripturam, inquiunt, obscuram, dubiam, difficilem, scriptura apertiore, clariore, faciliore explicabo. Audio. Sed quid, si hæc posterior, nihilo mihi priore clarior aut facilior videatur? quid si non solum videatur, sed etiam ita sit? Fieri non potest. Imò potest. Sed mittamus. Quid si tu vtramque scripturam illam ita contorqueas, vt, non quod ipsa dicat, sed quod tu velis, id eam & dicere, & sentire iubeas atque cogas? Malitiæ, inquis, hoc esset. Et quidem summæ. sed quid, si facias? aut quid, si etiam ego ipse idem faciam? quod tamen sciens, profectò nunquam faciam. Sed vtrumque est, quid si aut tu facias, aut ego faciam? Malitiæ, inquis, hoc esset. Quid autem, (quod non est iam malitiæ, sed, quod est aliquanto minus, imperitiæ) si tu, quid vtraque illa scriptura velit, non assequare? Fieri non potest, inquis. Imò potest. Sed quid, si illud, quod omninò potest, eueniat, vt tu assequare quidem, ego verò te assecutum esse, aut studiosè negem, aut saltem tacitus non credam, aut

dam, aut verò dubitem, aut certè ipse non assequar? Quid autem, ut demus cætera rectè esse, quid, inquam, si eum tibi honorem habere noluerò, quem tu quoque ipse patribus ipsis habendum esse non putasti? ut decretis mihi tuis, etiam alioqui optimis & sanctissimis, standum esse vlla ex parte existimem? sed, cum tu tibi licuisse in animum induxeris, à communi antiquorum patrum consensu, arbitrio tuo demigrare, ego item, atque etiam multò magis, licere mihi putem iure meo, à tuis ipsius decretis novis discedere? Atqui verissima sunt, inquires, optima sunt. Mitto. At tu me initio, non ad decreta vlla & interpretationes tuas, à scriptura velle transdere, sed ad scripturas potius ipsas vocare, videbare. Hoc age igitur. Hoc agam, inquit, & verbum Dei purum putum afferam. Verba. Nec enim in eo quoque à leuitate sua discedere norunt hæretici, ut faciant in hoc genere, quod facturos se receperunt. Sed ubi se initio, in solius expressi, ut ipsi loquuntur, verbi dei auctoritate conquiescere, hominumque interpretationes repudiare ostenderit, ad medium progressi, primum illo ipso expresso dei verbo, quo, tanquam certissimo receptu, aduersus omnes impressiones uti, constitutum habebant, vel percelli se, vel destitui, vel certè depelli intelligunt; deinde autem eò impudentiæ ad extremum delabuntur, ut Luteriue, Caluiniue, suumue ipsorum verbum, pro verbo dei, nobis obtrudere, vel etiam præ verbo ipso dei, & æstimare, & amplecti, non vereantur. His nos igitur tam imperitis figulis, prohi pudor & dedecus temporum simul ac ingeniorum nostrorum, salutem nostram commitemus? quorum, ut cætera omit- tam, tanta est leuitas, tantaque inscientia, ut cum ampho- ram ab initio instituere cœperint, rota ipsa corrente iner- tiæ atque inconstantia suæ, subito nobis vrceum pro am- phora produxisse videantur? Sed de vrceo facile est. Illa eorum cœcitas, & iudicii peruersitas, omnes profectò per- peram effictos vrceos longè superat, quòd dum Augusti- num, Hie-

num, Hieronymum, Ambrosium, Theophylactum, Orige- nem, lumina illa, ut dixi, & columnina fidei catholicæ con- temnunt, ac floccifaciunt, & prorsus è scholis christiano- rum excludunt, ad scopulos istos, quos dixi, religionis, ad Luterum, Calvinum, & cæteros id genus, miserè adhære- scunt, homunciones ipsos planè indignos, qui superiorum illorum diuinorum virorum fibulam soluant calccamen- torum, si eruditionem spectes; nam in pietatis comparati- one, hi quidem cum illis locum habere nullum queunt; cum quantum ab ætate, tantum à reliquis omnibus eorū laudibus, planè abesse videantur. Ex quo fit etiam, ut eius- modi peruersa illorum iudicia, non modò ratione & argu- mento refellantur, sed etiā confutentur ipso tempore. Nam illorum quidem diuinorum libri hominum viuunt hæcte- nus, & tempore ac vetustate ipsa, quæ aliis rebus omnibus interitum adferre solet, indies magis ac magis roborantur; horum autem amicorum nostrorum libri, cum nullum prorsus, ut dixi, nec apertæ pietatis, nec eruditionis recon- ditæ genium habere videantur, cum auctoribus ferè ipsis, atque adeò sæpenumero ante auctores etiam ipsos, suos moriuntur; & quæ opiniones de rebus ad religionem per- tinentibus, post ipsos demum natos, natæ primum, ut osten- dimus, & in orbem ipsum terrarum inuectæ extiterunt, cæ- non rarò ante ipsos etiam suos fabricatores extinctos, ipsæ vltro extinguuntur. Atque hæc quidem eius- modi temporū & tempestatum ludibria, amores sunt tamen ac delitiæ eiused- generis hominum.

C A P. III.

Sanctorum patrum honos in ecclesia
catholica.

Hoc ipso quod ecclesia patres recipit, recipiendi sunt.

Patribus opus est, ultra Biblia & catechismos, praesertim in medio haereticorum.

Obiectio haereticorum. Patribus non sunt tribuendi diuini honores scripturae sanctae.

Responsio catholicorum.

Ex sola patrum lectione, multos ad ecclesiam rediisse.

Ceterum quando illi ab eo, quominus tantopere se ipsi ament, dimoueri non possunt, legant sane sua cum suis, sine inuidia, quoad libeat; ament etiam eadem quae coeperunt, sine riuali.

Non equidem inuideo, miror magis.

Nobis ecclesia ipsa, non istos nescio quos, sed plane P A T R E S, ex omni antiquitate selectos, quos oriens, quos occidens, quos vniuersus denique terrarum orbis, summos religionis Doctores ac magistros agnouit pariter, & coluit quidem semper, & adhuc agnoscit colit atque veneratur, eos pro columinibus doctrinae sanctae proponit, eos denique quisquiliis istis opponit. Vtros igitur vtris anteponemus? Dicam clarius. Ecclesia catholica mater nostra, Chrysostomum, Augustinum, Cyrillum, Epiphanium, Ambrosium, Tertullianum, Bernardum, Gregorios proponit nobis. Synagoga haereticorum, non mater, sed nouerca, Lutherum proponit, & Melancthonem, & Brentium, & Sarcerium, & Musculum, & Caluinum, & Beza, & Zuinglium. Vtri igitur maiorem fidem habebimus? Vtros etiam vtris praeremus? Orbis quidem vniuersus, ante hos nostros quinquaginta, post mille quingentos & ampli-

& amplius à Christo nato annos, haereticos istos non norat, & tamen vitam pariter & doctrinam Christianam norat. Quid igitur dicemus? Dicunt interdum. Patribus minime opus esse; Biblia ipsa sufficere; imò catechismum ipsum sufficere. Dicunt haec quidem, & tamen ipsi & catechismos catechismis accumulunt, & Bibliorum conuersiones multiplicunt, & libros praeterea multos, quasi magistros quosdam, ad sua sibi desideria coaceruant; prurientes ipsi auribus, & à veritate quidem auersi, ad fabulas autem conuersi. Quibus quidem omnibus non egerent, si Bibliis solis contenti essent. Catechismus sufficit. Fortassis: sed quasi modò genitis & lactentibus, non adultis. Biblia sufficiunt. Sufficiunt fortassis: sed adultis, sed solo lacte ecclesiae enutritis, non iis qui à materno ecclesiae vbere abrepti, tetro haereticorum veneno sunt imbuti. Biblia sufficiunt. Sufficiunt fortassis: sed Augustinis, Ambrosiis, Chrysostomis, Gregoriis, aut simili ingenio & doctrina praeditis, non iis, qui nisi praemansum, in viscera traicere aut concoquere non possunt. His enim profecto Patres & Doctores ecclesiae opus sunt. Quid enim? an verò ignoramus fratres, id quod Paulus ad Ephesios scribens, litteris reliquit consignatum, Doctores ipsos & pastores, non minus quam Apostolos, & prophetas, & Euangelistas, datos esse diuinitus ad consumationem & perfectionem sanctorum? Quomodo, quaeso, AD PERFECTIIONEM? Nimirum ut non statim perpetuò, in omnem vitam nostram, conditione illa puerili contenti simus, primis ipsis agnitionis filii dei rudimentis vtcunque degustandis, in quibus etiam, veluti semper paruuli, semper fluctuemus: sed ut deinceps, insignibus admodum incrementis, ad illam & aetatis maturitatem, & perfectionem staturae, et, quod caput est, morum absolutionem quandam, nauiter contendamus, quae est virorum perfectorum: ut nimirum ab eo, quod semel in ecclesia catholica praehendimus, non tantum dimoueri nos
v
nunquam

nunquam patiamur, sed potius, actis semel beneficio muneris pastoralis, altissimis in doctrina Iesu Christi radicibus, securè deinceps ventos contemnamus doctrinarum contrariarum, iisque nos ventis vel auferri quòlibet, vel iactari qualibet, vel certè in loco sumergi ac suffocari non permittamus. Hoc magis, quòd istiusmodi hæreticorum paratis quidem ad circumueniendum animis atque ingenis instructorum, doctrinas, aduersas nobis atque contrarias, in eiusmodi versutia & nequitia, scribit beatus Paulus
 „ occupari, vt hominibus iam quidem ipsis pro talis, ipsa autem illa sanctissima Dei Opt. & Max. religione, pro leuissimo talorum ac tesserarum ludo abuti non vereantur.
 εν τῇ νεβηλῇ τῶν ἀνθρώπων, inquit Paulus. Significans, quemadmodum malitiosi lusores, talis huc illuc pro arbitrio, quo iure qua iniuria locandis & transferendis, omnem ludi rationem soleant permiscere, ita nequissimos istos homines, animis innocentium virorum temerè illudendo, eosque in diuersa atque contraria superstitionum studia seducendo, omnia vitæ eorum instituta perturbare, ludumq. adeò religionū, non iam tanquam fidium, qui elegantium est scilicet hominū & vrbanoꝝ, sed omninò ceu tesserarum, qui latronum ferè ac sicariorum ludus esse consuevit, ludere, atque in hoc tam proiecto ludo, hominibus etiam ipsis miseris, pro talis, vt dixi, abuti solere. Quorum sanè hominum siue fraudibus, siue ludibriis, ne vsque adeò patère videatur vita nostra, iccirco ecclesia ipsa, quos diuinitus, vt diximus, ad eorum malorum remedium, accepit pastores & doctores, eos studiosè retinet, eorumque opera, in eiusmodi technis vel aperiendis, vel amoliendis, libenter omninò vtitur: hisque adeò auctoribus admodum idoneis, tum seipsam veram esse ecclesiam demonstrat, (veræ enim profectò ecclesiæ, non falsæ, neque assimulatæ, dati sunt diuino munere pastores & doctores, vt vbi corpus fuerit, eodem congregentur & aquilæ) tum aduersarios, in-

scitia,

scitiæ, simulationis, erroris, fraudis denique conuincit: opponens ipsis os tutorum ac defensorum suorum, & sapientiam eiusmodi, cui ipsi, cum omnibus portis inferorum, resistere non queant. Quod quidem dum facit, tum verò denique rationem omnem doctrinæ, institutorumque suorum, maximè omnium cõfirmat & tuetur. Etenim quanto quisque propius aberat ab ortu illo religionis nostræ, cum primùm ecclesia ipsa christiana & orta & nata extitit, hoc profectò & acutius omnia vidit, & certius ac fidelius omnia tradidit, quàm isti tanto interuallo, non modò videre, sed etiam suspicari saltem potuerunt. Illorum igitur pastorum & doctorum libros, quæso Christiani mei, quæso catholici mei

Nocturna versate manu, versate diurna.

Magna enim, mihi credite, continent archana sapientiæ, & scientiæ Dei. Facite, si lubet, periculum in nostra, vt dixi, catholica doctrina defendenda, facite in hæreticorum cõuellenda, facite in humanis, facite in diuinis litteris: facite in virtutibus serendis, facite in vitiis extirpandis, quæ theologos scire æquum est, solertes dabo & diuinos. Diuinos, inquam, dabo. Diuinos prorsus dabo. Vt habeant aduersarii quod eos mordeat, quodque & queri eos, & diuū hominumque fidem implorare cogat: si hominibus ipsis mortalibus, atque adeò, si naturam communem respicias, etiam vanis, diuinam planè auctoritatem tribui intelligant. Primùm enim vani esse non possunt, in quibus est scientia Dei, deinde, quanquam illa quoque eorum auctoritas, si Latinè quidem dicendum sit, diuina prorsus videri non possit, quæ diuinis ipsa auctoritatibus opus habeat ad se confirmandum, tamen illud quoque negandum non est, vbi se his satis corroborauerit, & earum sententiis, vt sic dicam, obsaturauerit, ipsarum sanè quodammodo induere & vim & naturam. Scitum est enim illud Augustini. Ego, inquit, solis eis scripturarum libris, qui iam canonici ap-

V ij

pellantur,

„pellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, vt
 „nullum eorum auctorum scribendo aliquid errasse firmis-
 „sime credam. Alios autem ita lego, vt quantumlibet fan-
 „ctitate doctrinaque polleant, non ideo verum putē, quia
 „ipsi ita fenserunt, sed quia mihi vel per illos auctores ca-
 „nonicos, vel probabili saltem ratione, quæ à vero non ab-
 „horreat, persuadere potuerunt. Hæc Augustinus. Quæ ipsa
 fanè totidem verbis, in legibus & canonibus ecclesiasticis
 extant repetita; ne quis ecclesiam, vti arbitrantur hæretici,
 eius sententiæ pudere, aut pigere vnquam existimare que-
 at. Etsi igitur patres suam ipsi auctoritatem diuinæ aucto-
 ritati parem prorsus nunquam faciunt, nō, ne nos quidem
 ipsi auctoritatem eorum; tamen quoniam & suam ipsi do-
 ctrinam ex diuinis potissimum fontibus hauriunt, & au-
 ctoritatem suam, maximè diuinorum, vt dixi, scriptorum
 & oraculorum auctoritate muniunt, & ab ecclesia, quod
 summum est, rectæ, piæ, sanæ, orthodoxæ denique do-
 ctriinæ, iampridem testimonium ferunt, fit, vt eorum no-
 bis quidem auctoritas meritò diuinæ auctoritati proxi-
 ma, atque adeò diuina etiam ipsa esse videatur. Quæ enim
 ecclesiæ auctoritas, has aut illas, & Matthæi, & Marci, &
 Pauli, & Petri, & Iacobi, & Moysi, & Esaiæ, & Hieremiæ, &
 reliquorum eiusmodi, scripturas, diuinas præ aliis videri,
 & passim existimari fecit, (quid est enim, aut quid fuit vn-
 quam, ad eas pro diuinis amplectendas, auctoritate eccle-
 siæ efficacius?) eadem profectò effecit, vt Augustini, &
 Hieronymi, & aliorum consimilium patrum scripturæ, di-
 uinis scripturis proximæ, & suo quodam modo etiam di-
 uinæ esse videantur. Aut igitur ego quoque, in ipsius diui-
 næ scripturæ auctoritate æstimanda, quodammodo vacil-
 labo, nisi me auctoritas ecclesiæ commouerit; aut eadem
 fanè ecclesiæ auctoritas, teipsum profectò debet com-
 mouere, vt suam, hoc autem est, paulò minorem, patribus
 ipsis auctoritatem tribuas, si me voles Bibliorum tuorum
 auctori-

auctoritatem recipere pro diuina. Et certè si diligenter at-
 tendas, quàm vtiliter eorum auctoritas facta tecta in ec-
 clesia conseruetur, tum verò & tantam illis tribui, & tan-
 topere eam conseruari, multò profectò mirè minus. No-
 ui equidem quàm plurimos, qui in hoc nostræ ætatis mise-
 rando, & inprimis calamitoso fidei atque religionis nau-
 fragio, cum, quid amplius facerent, quoue se verterent, in
 tantis angustiis, nec haberent, nec viderent, cæteris quasi
 omnibus destituti auxiliis, & cunctis desperatis rebus, vnā
 hanc veluti tabulam quandam amplexi, patrū sanctorum
 lectionem, cum eam ita tenuissent, vt eam de manibus di-
 mittere, & aliò desilire noluerint, salui per Dei gratiam at-
 que incolumes ex illa tempestate enatarūt, & ad optatum
 tranquillitatis ac securitatis portum appulerunt. Sic, sic ec-
 clesia catholica, ipsis quoque patrum scripturis retinendis,
 proponendis, defendendis, suam mirificè aduersus hæreti-
 cos constituit auctoritatem.

CAP. V.

Conciliorum auctoritas in ecclesia catholica.

Tertius paries in ecclesia catholica, sunt Concilia.

Utilitas huius parietis, comparatione superiorum.

Concilium quid.

Conciliorum auctoritas quanta.

*Idè ecclesia necessario suo tempore, etiam cum periculo ad ea con-
 fugit.*

Hic de concilii Tridentini frequentia & libertate.

Non alit igitur controuersias ecclesia, sed sopit.

Non dominatur fidei, sed omnium iudicio se summittit.

Non aduersam sententiam in conciliis, sed benignam reportat.

*Et hæc quidem omnia inde maxime eueniunt, quòd concilia à solo
 Pont. Max. indicuntur.*

V iij

Atque

Tque hæc quidem de patribus, qui no-
bis alterum quasi ecclesiæ parietem re-
præsentant. Sequuntur, vt dixi, C O N-
C I L I A, quæ à tertio veluti latere, ful-
cire videntur ecclesiam Dei, & quidem
fulcire sic, vt inter humana præsidia,
vbi à diuino discesseris, (quanquam
ipsa quoque Concilia, diuina magis quàm humana præsi-
dia censenda sunt) vix quicquam validius ad firmandum
statum ecclesiæ posse excogitari videatur. Magnum est, sub
vno iudice causam semel obtinere, maius, binorum, ternor-
umue subselliorum decreto, rem iudicatam habere, quid
orbis terrarum iudicio vincere? quid? eius ipsius tam latè
patentis iudicii, non semel atque iterum, sed semper, quoti-
es opus sit, secunda suffragia reportare? Nimirum ipsius
quoque catholicæ ecclesiæ prærogatiua magna est, testi-
monium ipsum solius scripturæ sanctæ, quod est vnius
veluti suffragium iudicis. Quo ipso adminiculo, ac velu-
ti pariete, fulta ecclesia ab vna parte, egregiè se sustentat,
nec hæreticorum sepes, quæ ad illum quoque interdum
parietem adniti velle videntur, magnopere reformidat.
Verùm altero illo pariete multò etiam se robustius tuetur
ecclesia, patrum ipsorum, iudiciū videlicet complurium au-
ctoritate, quæ etsi aliquanto infirmior per se, nec admodū
firmiori scripturarum ipsarum parieti innixa, hoc ipso ta-
men mutuo vtriusque parietis complexu angulari, & se-
ipsam roborat, & scripturas sustentat, & quod caput est,
hæreticos, ceu fures quosdam & latrones, facilius amoli-
tur. Maximum autem robur ecclesia colligit, ex tertii præ-
terea parietis ad secundum parietem accessione. hoc autem
est, ex decretis conciliorum sanctorum. Qui quidem pari-
es tanto est firmior, tantoque validior, quanto connixus
ipse omnium mortalium, qui conciliis vniuersalibus quo-
dammodo repræsentatur, connixu certorum hominum, in
quibus

quibus sunt patres & doctores, fortior vehementiorq. ha-
betur. De quibus quidem conciliis statim dicemus, si mo-
dò hoc loco eodem, quo structuram ipsam trium ecclesiæ
parietum obiter perstringere volumus, quartum etiam il-
lum parietem Traditionum sanctarum, silentio interea nō
præterierimus; qui mihi ita aptè ad huius totius ædificii de-
scriptionem, positus esse videtur, vt & illum quidem scri-
pturarum ipsarum parietem primum, ex altera parte fulci-
at, & omninò omnium parietum istorum, tum conforma-
tionem totam perficiat, tum firmitatem ipsam, vltima cū
primis iungendo, corroboret. Vt iam in hoc amabili ædi-
ficio ecclesiæ sanctæ, ex vna quidem parte, scripturæ cum
traditionibus, ex altera autem parte, patres cum conciliis,
manibus ipsis iunctis ac colligatis, speciem nobis reddant
atque imaginem quasi gratiarum illarum, quas implexis
inuicem manibus finxerat ingeniosa illa antiquitas ethni-
corum. Sed de quarto ipso pariete, vbi de tertio dixerimus,
vberius loquemur. Nunc breuiter tertium explicemus ec-
clesiæ parietem, Conciliorum sanctorum. Quæ quidem
non aliud esse videntur, quàm Senatus quasi quidam, ex
omnibus & viuis, & vita functis patribus, vnum in locum,
vnus etiam illius auctoritate coactus, qui solus vel maxi-
mè aspectabilis, aspectabili nostræ catholicæ præest ec-
clesiæ: & quidem coactus, de rebus in religione dubiis, aut
controuersis, vel certè ad religionem quomodocumque
pertinentibus. Quo ipso tertio addito pariete, minus iam
profectò ecclesia pertimescit flabra illa Aquilonum con-
trariorum. Cū enim singulorum per se patrum, tantam,
quantam superiore loco breuiter expressimus, auctori-
tatem esse statuatur, tum de vniuersis sanè ad concilium co-
actis & congregatis, magnificè & sentiri, & prædicari opor-
tere iudicat. Intelligit enim, Christum ipsum Dominum,
qui duobus, tribusue, in ipsius nomine conuenientibus
hominibus, præsto se semper fore est professus, multò ma-
gis plu-

gis pluribus, vicem omnium fidelium suorum obeuntibus, & vniuersam rempub. christianam repræsentantibus, suumque adeò diuinum numē inuocantibus, vnum quidem in locum coactis ac congregatis, coram affuturum, & decretis eorum interfuturum, vel potius præfuturum esse. Atque ea profectò ratio tanti fuisse videtur apud Augustinū, vt magna illud cum ratione, imò magna planè cum libertate & auctoritate, scribere non dubitarit. **DICITVR AB ALIIS, INQUIT, QVOD ACCEPIMVS AB APOSTOLIS, HOC SEQVIMVR. AT NOS MVLTRO ROBVTIVS, INQUIT, DICIMVS. QVOD ECCLESIAE CONSVETVDO SEMPER TENVIT, QVOD DISPVATIO DISSVADERE NON POTVIT, QVOD PLENVM ATQ. FREQVENS CONCILIVM CONFIRMAVIT, HOC SEQVIMVR.** Quid est, quæso, in hoc genere, quod maiore confidentia pronunciari potuisse videatur? Si dixisset Augustinus. Non inuiti sequimur, quod disputatio obtinuit: non inuiti, quod plenum concilium confirmavit: magnā profectò rem dixisse videretur, is præsertim qui in ecclesia catholica, maximi ac religiosissimi testis est instar. Nunc idem illud dicit: sed hoc vehementius, & maiore cū energia, quòd cum comparatione & contentione quadam dicit. Dicunt, inquit, alii: neque sanè nihil dicere videntur: se ea in ecclesia sequi & tenere, quæ ab Apostolis acceperunt. Honesta enim planè oratio est. Nos autem amplius etiam aliquid dicimus, inquit, speciosius dicimus, robustius dicimus: ea ipsa nos in ecclesia nostra sequi & tenere, quæ neq. disputationibus labefactari potuerunt, & auctoritate præterea œcumenicorum, maxime celebrium conciliorum, ad perpetuitatem sunt confirmata. Sed iteradum, quæso, eadem hæc mihi, Augustine. **DICITVR AB ALIIS, INQUIT magnus ille ecclesiæ catholicæ antistes, & defensor. Quid dicitur? QVOD ACCEPIMVS, INQUIUNT, AB APOSTOLIS, HOC SEQVIMVR.** Et quidem, bona cum tua venia dixe-

nia dixerim, ô pater Augustine. Verissimè planè ab illis dici, quod ad eum modum dicitur: magna etiam cum ratione dici, & denique ita dici, vt refelli ac redargui non possit, existimo, quod ita ab illis dicitur. Quod ab Apostolis hausimus, quod ab Apostolis accepimus, hoc sequimur, hoc sequimur. Nimirum enim catholicam ecclesiam, non aliam, quàm quæ sit Apostolica, profiteamur. Non nego, respondet Augustinus; nec, quod ad eam partem attinet, magnopere quicquam contradico. **DICITE, DICITE SECVRI. QVOD ACCEPIMVS AB APOSTOLIS, HOC SEQVIMVR. ATQVI NOS, INQUIT, MVLTRO ROBVTIVS, & ad refellendos hæreticos multò efficacius DICIMVS. QVOD ECCLESIAE CONSVETVDO SEMPER TENVIT, QVOD DISPVATIO DISSVADERE NON POTVIT, QVOD PLENVM ATQVE FREQVENS CONCILIVM** (nimirum his verbis, non obscure perstringit, hæreticorum minuta & admodum infrequentia conciliabula.) quod igitur non infrequens & imminutum, sed **PLENVM** prorsus **ATQ. FREQVENS CATHOLICVM CONCILIVM CONFIRMAVIT, HOC SEQVIMVR, HOC SEQVIMVR.** Si igitur Apostolorum traditio, & doctrina certa est, firma est, constans & stabilis est, profectò ea traditio & doctrina, quæ Conciliorum decretis sancita est & perpetuitati consecrata, longè certior ac firmitior debet deputari. Quod enim disputatione probatum est, id certius est multò, eo quod nudis verbis est traditum: quod etiam in ipsa quoq. occultissimarum latebrarum inuestigatione, repertum est sanctum, id sanctius utiq. est, eo quod simpliciter pro sancto est receptum, quod denique igni illo Conciliorum sanctorum ita examinatum est, vt nihil tamen in eo vitii depræhenderetur, id profectò purius, eo quod nullam vnquam ignis probationem subiit, esse putandum est. Quo maiorem nos quoq. ecclesiæ esse firmitatem, ex tertii huius lateris, qui est Conciliorum sanctorum, ad

rum, ad priora duo latera accessione, existimare debemus : Cui quidem firmitati innixa ecclesia, iam & sibi magnopere præfidere, & aduersarias omnes potestates secure admodum audet contemnere ; vsque adeò vt si quando hæreticorum armis appetatur, magno sanè animo, castris conciliorum sese committere, & inde, maiore etiam ardore atque fiducia, in ipsa quasi acie dimicare ; semper videatur ; neque se ab iis castris, vllis medio sæpe in itinere obiectis atque oppositis discriminibus arceri, non fluminum periculis, non latronum incurfionibus, non insidiis in ciuitate, non horroribus in solitudine, non æmulationibus in falsis fratribus, morari patiatur. Ne longe abeam, pro teste eius rei locupletissimo, esse potest, vel Tridentinum hoc, nostris his temporibus & indictum, & celebratũ, & per dei gratiã perfectum conciliũ, quod quidem cũ in vicinia hæreticarũ nationum habitum fuerit, tãta tamen catholicorũ Episcoporum & theologorũ frequentia ac concursu, & quod maxime rem continet, tanta etiam sententiarũ libertate celebratum est, vt cũ antiquis illis conciliis certare iurè possit. Nam ipsorum quidem patrum numerus, qui concilio subscripserunt, vltra ducentos quinquaginta pertinebat, libertatem autem sententiarum eius concilii, illi demum abunde testari possunt, qui, cũ catholicorum nomine ad concilium ipsum venissent, contrarias tamen ibi plerasque moribus ecclesiæ catholicæ positiones, & verbo, & scripto, liberè sunt tutati. In hoc igitur eiusmodi concilio, atque adeò in omnibus œcumenicis conciliis, quid est tandẽ constitutum, quæso ? num pro hæreticis quicquam contra catholicos pronuntiatum est ? Diu prohibento. imò & hic, & alibi semper in omnibus conciliis, p catholicis aduersus hæreticos pronuntiatur est. Quæ cum ita sint, iam equidẽ, tum ex huius concilii, tũ ex aliorũ omniũ œcumenicorum conciliorum modo atque ratione, tria sunt, vt opinor, quæ pro catholicis diligentius notari ac obseruari possunt.

Vnum.

Vnum. Studium illud singulare sedandarum in religione dissensionum earum, quæ essent aliquanto antè, inquietorum ingeniorum opera in ecclesia excitatæ: hoc magis etiam, quod ab eo studio, nullo vnquam sumptu, nullo labore, molestia nulla, tempore etiam nullo, excludi se homines catholici ac dimoueri patiantur ; quominus publicæ paci, ocio, concordia, quieti, in commune consulant. Quæ qui inter homines ferunt, ii verissimè se possunt & Dei filios, & Christi Iesu discipulos appellare. Pacifici enim, ait Christus Dominus ad discipulos suos, filii dei vocabuntur. Et vos quidem sic demum, inquit, pro meis discipulis reputabimini, si dilectionem mutuam vobis cordi esse demonstraueritis, in vinculo pacis. Hoc primum. Alterum, quod in hoc quidem indicendorum conciliorum genere, notandum pariter & obseruandum esse putamus, illud est, quod iidem illi præpositi ecclesiæ nostræ, ad quos maiorũ more conciliorum indictio pertinet, tantum abest, vt fidei nostræ, quod fingunt hæretici, dominari cupiant, vt etiam vltro se ipsi omnium iudicio submittant. Quid enim minus tyranno conuenit, quàm multos habere consilii sui aut præsides, aut consortes ? quid magis, quàm publica consilia maxime infrequẽtia esse ? Regũ enim profectò & iustorũ atq. legitimorum magistratuũ est, rogare sententias : tyrannorũ, irrogare multas. Tyrannorũ est, Sic volo, sic iubeo : iustorum ac legitimorũ magistratuum, Senatores, quibusq. sententiam in senatu dicere liceat, ad portã Capenam conuenirent. Tertium est in hoc genere quod obseruandũ est, ille ipse, illorum sumptuum, laborum, molestiarum comitialium, de quibus diximus, euentus prosperus admodum ac fortunatus : qui velut æquus quidam iudex, vnde aliquando ius stabat, ei parti per Dei gratiam semper victoriam dedit, in conciliis legitimè congregatis. Atque hæc quidem quæ dixi, ex illo mihi vno præcipue capite, omnia dependere videntur, de quo superius, cũ rationem conciliorum

X ij

orum breuiter describerem, breuius etiam quodam modo admonui, quod concilia quidem nostra, vnius illius maxime ductu, auctoritate, iussu, imperio regi solent, qui ipse vnus atque primus, vnam nobis quodammodo ecclesiam catholicam repræsentat: sine quo, vti concilia quidem legitime aut iudici, aut conuocari, aut etiam celebrari non possunt, ita si qua vnquam indicta, coacta, celebrata fuerunt, nullam legitimorum conciliorum rationem, formam, figuram habuerunt: neque tam sedandarum controuersiarum excitatarum, quam inanis potius cuiusdam & importunæ dominationis constituendæ gratia coacta fuerunt: nunquam etiam, quod caput est, exitus aut pios, aut optatos, aut saltem diuturnos habere potuerunt. Quæ quidem si considerentur omnia, sanè mihi vel ex eo saltem capite, plurimum dignitatis, existimationis, honoris, ecclesiæ ipsi nostræ, cōciliatura esse videantur. Cum enim ecclesia hæc nostra, in conciliis suis legitime in spiritu sancto congregatis, & sopire semper controuersias quàm alere, & in iis sopiendis seruire potius bono publico, quàm dominationē ipsam affectare, aut tyrannidē, quod absit, parare sibi vllam voluerit, profectò dignissima esse videri potest, quæ ita Deo Opt. Max. curæ esset, vt omnia propemodum illa, quæ per eam in conciliis gesta essent, pro salute, & dignitate, & quiete totius reipub. Christianæ, Deus ipse benignus & immortalis bene atq. prosperè, tum ipsi illi, tum reipub. vniuersæ, faceret semper euenire.

CAP. VI.

Conciliorum metus atque odium apud hæreticos.

*Hæretici quietem ecclesiæ ferre non possunt, quin eam perturbent.
Et tamen in eo iudicia hominum refugiunt, nec ad concilia venire
volunt.*

Hæretici

Hæretici semper in iudicio orbis terrarum condemnantur.

Quanti faciendū sit, orbis terræ iudicio absolui vel condemnari.

*Quid sibi volunt hæretici, cum indictionem conciliorum à Pont.
Max. tollunt.*

Hæretici multitudinem ipsam se aspernari simulant.

Quod perperam faciunt.

*Hæretici, etiam ante conciliorum sententiam, dogmata sua præda-
mnant.*

*Fidem pro concilio vniuersali, priuata sua & epbemera conuenti-
cula obeunt.*

Fidem sua somnia totius orbis decretis anteponunt.

*Ecclesiæ decreta conciliis confirmantur, hæreticorum somnia re-
felluntur.*

Ontrà apud hæreticos, omnia in hoc genere eiusmodi esse reperias, quæ rationibus ipsius ecclesiæ quasi ex aduerso obiici atq. opponi videantur: quæq. ipsa benè considerata & expensa, nusquam eos non modò consistere, sed ne vestigium quidem tutò ponere patiatur. Vnum, quod ocium & quietem ecclesiæ, atque adeò reipub. non ferunt, quin in iis omnia, omni qua possunt ratione perturbent & confundant. Principiò enim secedunt à nobis, & deinde hac ipsa secessione sua turbascent, magnamque rerum omnium confusionem, atq. ordinum inter ipsos discordiam, in ecclesiam, quasi in ciuitatem introducunt. Nam vt interea de nostri potissimum temporis hæreticis loquamur. Pacatæ planè ante Luterum res erant totius reipub. christianæ, vsque adeò quidem, vt ipsam quoque temporum nostrorum historiam, qui tunc scripserunt, ab ea sibi reipub. pace & quiete insigni, opus suum exordiendum esse existimauerint. Quiescebat, inquiunt, terrarum orbis. Quiescebat igitur planè & ecclesia & Respub. vniuersa; cum subito, vt quondam in optima reipub. Ti. Gracchus, & in philosophia bene constituta Arcefilas, ita

X iij

in paca-

in pacata & tranquilla religione catholica, exortus est Luterus, qui, nouis nouæ religionis præceptis atq. institutis suis promulgandis, perturbare primum, deinde etiam euertere ecclesiā conaretur. Ocium is igitur ecclesiæ nō tulit, sed cōfusionem in eam, & omnium rerum perturbationem induxit. Tantūne autem? imō etiam amplius. Cum enim in illis inceptis suis, non ratione quicquam ipse ageret, nec iudicio, facile eō delapsus est, vt iudicium quoque hominum & cognitionem de factis suis, serio admodum refugeret. Est enim hoc quoque alterum hæreticorum omnium proprium, vt iudicio neque fuscipiant quicquam in rebus gerendis, neque adeo contendere cupiant, omnia libidini, omnia temeritati subiiciant, siue id superbia, siue astu, siue etiam metu faciant, non disputo: rem ipsam in medio relinquo. Quæro tantum. Venturusne aliquando ad conciliū fuerit, vt sui doctrinæq. suæ cognoscendæ facultatem præberet, ille, qui dixit, causam suam neque à deo cœptam esse, neque in deo finiendam? Ille verò dum vixit, non venit, cæteri etiam, qui de grege illo, post eius obitum superfuerūt, non venerunt; cum tamen concilium & in vicinia foederatorum suorum celebrari audirent, & ad illud benignissimè fide publica inuitarentur. Cur ita? nisi quia omnem cognitionem refugiunt, & audacia, non moderatione nituntur. Satin' est? Iam hæc quidem ingentia sunt, & omni odio dignissima hæreticorum facinora, velle semper tumultus excitare, & animū ad eos comprimendos adducere nūquam. Sed est & tertium maius, vt existimo; quòd causa eorum, in iudicio orbis terrarum nunquam stetit, semper recessit condemnata. Parui refert, inquis, Hei mihi. Quanti, quæso, putatis, nunc etiam mercentur isti, si quis Pontifex Max. quod tamen fieri non potest: sed si quis saltem consiliariorum eius Cardinalium, vnus, minimus, aut quod etiam minus est, si quis saltem Episcoporum vulgarium, in ipsorum partes concederet, & se inter Protestantes numerari

merari pateretur? Ferebatur olim, si benè memini, de nescio quo Cardinali, quiddam eiusmodi, ab ipsis illis, vt arbitror, hæreticis confictum. Et item apud nos, de nostrate quodam Episcopo, fortassis etiam alibi de aliis. Quod quidem ipsum an verum fuerit, viderit qui videt omnia, Deus immortalis. Et tamen in illa seu inanitate summa, seu certe in proxima admodum inanitati, paucitate eorum, qui ipsis nomina dedisse videbantur, homines in aliqua dignitate constituti, omnibus lætitiis miseri homines inceslerūt, omnibus etiam gaudiis exultauerunt, quòd Cardinalem vnum, quòd Episcopum vnum, & item fortassis alterum, habere in suis partibus dicerentur: quid censetis facturos, si pro illis staret concilium vllum? quid si ecclesia vlla? verbi gratia, ecclesia cathedralis Cracouiensis? quid si ecclesia metropolitana Gnesnē? Insulam vnam, Vitebergam vnam, Geneuam vnam, popellum aliquem vnum, homuncionem etiam vnum, si quando fortè in nassam suam incautum pertraxerunt, terrarum orbis ipse lætitiā eorum capere non potest. Quid facerent, quid facerent, si orbis ipsius terrarum partem aliquam, Europam puta, aut Asiam, vel iam minorem saltem, sui dogmatis adstipulatricem haberent? Equidem dum hæc fere typographis exprimenda committeremus, solennes indixisse gratiarū actiones publicè per synagogas suas nonnusquam dicebantur, quòd virum quendam genere nobilissimum, doctrina & litteris ornatissimum, morū integritate cōmendatissimum, nobis etiā amicissimum (cuius nomen honestiore aliquo in loco proferrem libentius) ad se à nobis transiisse, falsò siue audiebant, siue etiam ipsi fingeant. Quid, facerent, si, quod Deus omen obruat, reuera transiisset? Quid, si vnus atq. alter secutus eum fuisset? Quid, si, vt Iudæi de Christo in Euangelio loquuntur, mundus totus abiret post eos? quam quæso & quantam lætitiā animis concipere viderentur? Non parui igitur refert, iudicio orbis terrarum stare aut cadere. Non

dere. Nō parui, inquam, vtrumq. refert: tum, quod nos qui-
dem, quod benè vertat, multas indies singulorum homi-
num illustrium, eruditorum, accessiones ad nostram eccle-
siam fieri videamus, prouinciarum externarū videamus, re-
gnorum & imperiorū barbarorum maximorū videamus:
orbem denique ipsum terrarum, (concilia enim œcume-
nica, orbis terrarum speciem, nomen, imaginem, vicem eti-
am repræsentant) pedibus, vt sic dicam, in sententiam no-
strā venire videamus: tū, quod illi contrā, nō solum aut ab
omnibus, aut ab optimis quotidie se deferi, sed etiā ab orbe
ipso Christiano vniuerso condemnari, ab eoq. horribile sibi
anathema videant irrogari. Quid igitur dicemus? Si, cum ex
xxx. iudicibus, vnus cōdemnaret, xxix. absoluerent, aliquid
tamē acerbitalis vna illa sententia haberet cōdemnatoria:
quid censes, cum vnus absolueret, xxix. condemnarēt? quid?
cum nullus absolueret, xxx. condemnarent? quid? cum nō
xxx. nec xxx. iudices, sed orbis ipse condemnat vniuersus?
Cum igitur amici isti nostri, omnia hæc multò ante præui-
sa magnopere vereantur, id vnicè dant operam, ne quā ad
concilium adducantur: imò ne concilia ferè celebrentur
vlla. Et quoniam eiusmodi orationem suam, omnium ho-
minum auribus ingratam, atq. adeò inhonestam planè fu-
turam esse sentiunt, si se conciliis palàm esse inimicos pro-
fiteantur, ideo concilia quidem ipsa laudant per speciem &
simulationem, sed cum eadem tamen per Pont. Max. indi-
ci nolunt, cum libera & Christiana nescio quæ, desiderare
se ostendunt, id agunt reuera, ne quā omninò vnquam ha-
beantur. Quis enim, quæso, alius indicat concilia, nisi is,
qui etiam pœna proposita, venire ad ea possit cogere? Quis
autem est iste vester, siue Pomeranus, siue Luterus etiam
ipse, cuius in hoc genere, aliqua sit, non dico apud terrarū
orbem vniuersum, sed vel apud reges saltem & principes
Christianos, atque adeò vel apud me saltem ipsum, aucto-
ritas? Nam in illa liberi & Christiani concilii circumscripti-
one, quam

onē, quam vsurpant isti, quantus cauillus lateat, quantus-
que item pateat campus, ad subterfugiendos omnes con-
uentus, etiam liberrimos, & Christianissimos, quis igno-
rat? Nempe liberum statim concilium non erit, si modò in
eo libertas ipsa arbitrii humani defendatur: Christianum
non erit, si in eo vis ipsa sacrificii Christiani asseratur: Li-
berum denique simul & Christianum non erit, si, pro his,
quæ hætenus, ab ipsa Christianæ ecclesiæ origine, pro li-
beris & Christianis moribus, aut legibus, aut carimoniis,
ab omnibus liberis & Christianis nationibus habita sunt,
propugnatio suscipiatur. Apagè, inquis, cum propugnati-
one & iudicio omnium: atque adeò cum propugnatione
& iudiciis multorum: semper enim erudita ingenia mul-
titudinis iudicia studiosè vitauerunt. Cur vos igitur, vt mo-
dò dixi, tantos, ex vno profelyto facto, triumphos agitis, si
multitudinem negligitis? Cur vos etiam, vt plurimum, po-
pulo venditatis, si frequentiam & celebritatem fastiditis?
Cur vulgi suffragia, in confirmandis ministris vestris requi-
ritis, si coetuum iudicio nihil tribuitis? Cur denique cerdo-
num penè vestrorum iudicia interdum nobis opponitis, si
multitudinem tantopere contemnitis? Vnum malumus,
inquiunt. Deus benè vertat. Vos igitur, vt confido, nobi-
scum tandem vni Pontifici Max. manus dabit, & cum eo
dexteris societatis iungetis. Diui prohibèto, inquiunt. Vos
verò iam diuos etiā fortassis agnoscetis, quos olim & cœlo
& ecclesia pellebatis. Nec diuos, inquiunt, nec multos vo-
lumus: hominem vnū volumus, sed quemuis potius quàm
Pontificem Max. vestrum. Bona verba quæso. Quis erit igi-
tur ille vester, quem vos vnum præ multis, homuncionem
præ Pont. Maximo, sequendum esse censebitis? Num Pla-
to erit, qui vnus olim nescio cui multorum fuit instar? Nū
Pythagoras? vt quod de illo quondā dici solitū accepimus,
nūc nos ipsi de vestro illo vsurpemus, & ὡς ἐφ' ἑαυτὸν. Nō hunc, nec
illum, inquiunt. Tantummodo non addunt, Sed Barrabam.
Y Nimi-

Nimirum enim Luterum dicebant ipsum, aut Zuinglium, aut Seruetum nescio quem. Nam hi tres tum simul ecclesiā oderāt. Quos omnes scimus ita multitudini studuisse, ut eam non tantū amare, sed nonnulli etiam eorum, armare, & ex ea exercitus aduersus dominos ipsos conscribere, minimè dubitauerint. Multitudinem igitur reuera vos amatis, si modò habere eiusmodi possitis, quæ cæca ipsa, vos cæcos duces sequatur. Sin cæcam habere non possitis, tum videntem contemnere vos simulatis; & in vnius vel paucorum iudicio, contorto & diis hominibusque inuiso, cōquiescere vos, præ vobis fertis: imò, omnium vel certè plurium, vel sapientiorum, atque adeò ipsius orbis terrarum iudicio anteponitis. Quod ipsum quàm rectè faciatis, vos ipsi videritis. Dicite enim mihi. Si quis hodie, qui dies purificationi virginis matris antiquitus est in ecclesia consecratus, exurgat, & siue mentis errore aliquo, siue adeò certa quadam animi obstinatione, conetur vobis persuadere, Calendas hodie Februarias agi; quæ quidem, nostra omnium sententia, heri præteriere; quid ageritis? statimne homini, vel stulto, vel temerario temere effutienti acquiesceritis? nonne ad alium quempiam, quicquid id est referretis? & si fortè quis vnus, homini importuno assentiretur, nonne plures adiretis? & si plures etiam idem illud dicerent, nonne ad extremum illos demum conueniendos esse existimaretis, ad quos vel maximè feriarum ipsarum indictio pertineat? Quod igitur in re momenti minimi, faceretis, ut plurium, vel certè peritiorum saltem, sententiæ standum vobis esse existimaretis, id secus, in re maximi omnium momenti, facietis? & cum de salute vestra agitur, non id quod omnibus, aut pluribus & sapientioribus (ego autem iam dico, non hominibus sed conciliis) verum, iustum, sanctum, legitimum denique visum, sed quod vni, soli, apostatæ, semel, vesperi, in conuiuio collibitum, imò, quod est grauius, quod ab omnibus, vel saltem à pluribus &

bus & sapientioribus (ego autem dico, conciliis, non hominibus) seriò, nec semel, reprobatum ac damnatum est, id vos solum pro saluari dei verbo recipietis, & mordicus retinebitis? Ne sinat hoc Deus Opt. & Max. ut catholicæ mentes nostræ, priuatorum potius & singularium hominum ludibria, quàm vniuersalium membra conciliorū esse videantur. Dixi, istos nō vnius hominis, sed totius christianitatis iudicio, atque adeò legitimorum omnium sententiis iudicium, causa semper cadere solere. Magnum est: sed est etiam, ut puto, aliquanto maius; quòd ei causæ vtrò ipsi semper diffidere, eamque, multò etiam antè, quàm aliorū iudicio amittant, ipsi, ipsi tacitis suis suffragiis apertissime condemnare videntur. Quid enim aliud in causa esse dicemus, cur ad concilia œcumenica, nūquam libenter venire, semper eorum nomen horrere, semper ad eorum mentionē expallescere, semper ea ipsa, haud secus quàm quosdam veluti omnium reorum, inprimis autem perfidiæ suæ scopulos, fugere ac vitare videntur? Nimirum ut quisque est improbissimus, ita maximè odit lucē, nihil tam verens, quàm ne quā pateant consilia, & facta sua; nihil tam optans, quàm ut terra dehiscat illi potius, quàm cogatur de causa sua publicè, in medio doctorū & honestorum virorum, legitimo iudicio disceptare. Quisquis autem sic est, is certè vel seipsum tacitus iam condemnat, vel saltem animo iam tunc præcipit, ac quodammodo præsentit, se cōdemnatoriam sententiam, iudicium suorū seueritate omnino esse relaturum. Quorum equidem vtrumque ita magnum est, ut tamen alterum altero; ad causam cuiusque prægrauandam, maius esse videatur. Modò non maximum enim est, suo quenquam iudicio esse condemnatum: quod à Paulo Apostolo, pro insigni nota hæreticis ipsis palam esse appositum, & quasi inustum, non ignoramus; & quod non ignoramus, nunquam etiam non meminisse debemus. Sed audiamus, quæso, id quod dicam. audiamus reuera

maximum in hoc genere scelerati eorum animi indicium, hoc enim ipso omnia illa, quæ in homines nefarios dici possunt, planè superarunt; quòd, ubi rixarum iam & contentionum plus fatis excitarunt, ubi iudicia de se hominum prorsus contempserunt, ubi causa sua, orbis terrarum iudicio ceciderunt, ubi seipsos tacitis suis cogitationibus condemnarunt, tum non solum nullum finem iis malis imponere, sed eò etiam magis contentiones accendere, & mala ex iis exorientia alere connituntur. In vicem enim œcumenici concilii nostri, quod est domiciliū publicæ concordiae, ab ipsis quidem planissimè neglectum, sua ipsorum conuenticula priuata & clandestina, apta accendendis indies pluribus contentionibus, obire, atque inter se agitare cōsueuerunt; in quibus conuenticulis, nec spacium vllum tantis deliberationibus accommodatum adhibent, nec legitimum rogandi sententias ordinem retinent, nec moderatæ alicuius disputationis speciem præ se ferunt; sed inflati superbia, præcipites amentia, cum omnia ita confuderunt, ut ad superiores illas variarum doctrinarum confusiones non ferendas, magna præterea facta videatur accessio, post aliquot statim dies discedunt, magis etiam tum quàm antea, ocio, tranquillitati, antiquitati, vniuersitati, conciliis, ecclesiæ denique ipsi, omnes ad vnum facti inimici; in cæteris autem rebus omnibus, magis etiam tunc quàm antea diuulsi ipsi inter se & distracti, atque adeò omnia facere parati, præut conciliis ipsis œcumenicis parere, aut aliquid saltem concedere videantur; magno non solum superbiæ, verum etiam insignis stultitiæ suæ argumento. Sicuti enim arrogantis profectò cuiusdam stupiditatis est, contemnere id, à quo sis grauissimis iudiciis in perpetuum condemnatus, ita arbitrari se vnum duntaxat, ad ea peruidenda, & oculis propemodum cernenda peruenisse, quæ antea nulli vnquam hominum patuerint, in eoque ipso ita iactare se ac venditare, ut opiniones tuas, & priuatas, &

tas, &, quod pace tua dixerim, interdum futiles, communibus omnium hominum sententiis ac decretis, diu ac multum examinatis ac perpensis, anteponas, stultissimæ cuiusdam, mihi crede, arrogantiae est. Quem quidem mentis non satis sanæ errorem insignem & apertum in aduersariis nostris, si quis est, qui aut non videat, aut, cum videat, non ex animo detestetur, is haud scio, quidnam præterea in vita aut videre, aut verò vitare etiam ac detestari debeat. Esse enim vnum aliquem, qui suam vnius sententiam, inueteratæ ac receptæ totius orbis sententiæ, atq. adeò non solum naturæ, sed Dei ipsius voci anteferat, & qui non iam cornicum oculos configere, sed orbem ipsum terrarum vniuersum impietatis pariter atq. insaniam condemnare audeat, seque vnum, in ipsis reliquorum omnium hominum tenebris & caligine, ^{τὸ ἴνας} videre iactet, id verò est, quod mihi quidem omnem non solum impietatem, sed etiam insaniam videtur superare. Atque hic quidem si quis antea parum miratus est, exiguam ab istis, patrum aliquot & Doctorum ecclesiæ haberi rationem, is ex hoc iam tempore seriò mirari incipiat, incredibilem hanc eorum temeritatēne an vāsaniam, an vtrumque, an omnia, quæ in homines stupidos & inertes dici possunt; quòd vsque adeò sanè, ne totius quidem orbis terrarum consensus rationem sibi vllam habendam esse existimant, ut malint, omnium etiā mortalium iudicio condemnari, quàm semel de priuata, hæretica, impia, stulta etiā nōnunquā & putida sua opinione decedere; de qua tamen paulò post, vel tēpus ipsum, vel certè ipsa animi eorum mobilitas atque inconstantia, ingratis eos deducet atque dimouebit. Sic est enim profectò, id quod, præter cæteras prouincias, vel nostra Polonia vniuersa teste locuplete, liquidò dici potest, quòd quæcumque conuenticula vnquam hæreticorum habita sunt, ea ut diuturna non fuerunt, ita edictorum suorum auctoritatem nullam habuerunt; sed qua leuitate ab ini-

tio coierant, eadem sunt citò post, cum decretis suis omnibus dissoluta. Quibus quidem rebus ex omnibus, illud denique excerpendum hoc loco, & ad vitandas hæreses diligenter inter cætera considerandum est: solius, ut dixi, ecclesiæ catholicæ dogmata, conciliis, id autem est, totius terrarum orbis consensione confirmari; contra hæreticorum placita omnia, iisdem conciliis, hoc est, suffragiis omnium gentium & nationum christianarum semper condemnari. Legat, qui hæc volet pressius cognoscere, veterum sanctiones & execrationes conciliorum; legat etiam patres ipsos, Epiphanium, Theodoretum, Augustinum, Damascenum, & reliquos, comperiet, eos ipsos, depingendis & publica auctoritate configendis illius temporis hæresibus, ita nostrorum istorum temporum hæreses omnes depinxisse, ita etiam confixisse, ut libri illi tam patrum quam conciliorum sanctorum, illa quidem parte, qua aduersus sui temporis hæreticos pugnas cient, recentium istorum hæreticorum nostrorum non modò speculum, sed etiam spiculum videantur tanto antè extitisse. Neque enim in his nostris hæresibus quicquam reperias, quod non sit olim, & sanctorum illorum patrum, & verò etiam conciliorum ipsorum, tum ingenis animaduersum, tum decretis condemnatum. Non est autem profectò prudentiæ, id anteferre, quod sententiis omnium penè nationum condemnatum est, iis quæ sunt omnium suffragiis in omnes æternitates approbata. Quod cum ita sit, quamdiu, quæso, dubitabimus cum ecclesia potius ipsa errare (fas enim mihi sit abuti interea hoc verbo, quo ipso eadē in re abusus est D. Augustinus) quam cum hæreticis benè sentire? si modò aut hi benè sentire possunt, quos ostendimus, ne sentire quidem; aut si illa etiam errare potest, quæ, ut Apostolus censet, columna est, & firmamentum ipsius veritatis. At quæ columna? quæ tribus ipsa columnis, sicut hætenus ostendimus, sustinetur, & quasi triplici illo funiculo, ad rumpendum quidem & discindendum diffi-

dum difficilimo nequitur, Bibliis, Patribus, Conciliis. Hæresis autem ubi arroganter contempsit hæc omnia, nihil planè habet, quo se ad aliquem saltem modum tolerabilem sustinere posse videatur.

CAP. VII.

Traditiones Apostolicas repudiant hæretici.

Quartus paries & disci ecclesiastici sunt traditiones.

Inuisus est hic paries hæreticis.

Hæretici eleuandis traditionibus tentare nos videntur.

Quod Hæretici nullas præter scriptas traditiones esse docent, refellitur.

Euangelium fuit antequam scriberetur.

In scripto Euangelio non omnia acta Christi contineri.

Locus scripturæ contra hæreticos adducitur. State & tenete traditiones.

Locus alius pro hæreticis adductus expeditur. Scrutamini scripturas.

Verarum traditionum nota quæ. ex Augustino.

IS porrò tribus siue columnis, siue parietibus, quartus etiam paries, iritandis natus hæreticis, quartaue columna fulciendæ ecclesiæ addatur licet, TRADITIONES ipsæ sanctæ, & illa Apostolorum, ac maiorum nostrorum non scripta, sed viua voce per manus tradita, instituta; quæ ipsa non minus quam tria illa, quæ modò diximus, oderunt sanè hæretici; imò, quòd ex his illa manasse intelligunt, idcirco odio etià multo maiore prosequuntur; ut ita

natumque, patremque

Cum genere extinguant;

atque haud scio an ut ipsi etiam vnà intercant. Tanta est illorum

illorum rabies, & ecclesiæ nocendi amor. Itaque hoc nomine, & nostram vicem, baronum scilicet, qui hæc non scripta, sed tradita maiorum instituta stupemus, ac pro verbo Dei recipimus, alii inter ipsos rident, alii miserantur, & suam ipsi insignem admodum, ut ipsis quidem videtur, felicitatem, mirifice prædicant, & penè laudibus in cælum ferunt, quasi iis solis noua quædam, & ante hunc diem oculis mortalium inuisa lux oblata sit, ad peruidendum, nihil esse nobilitatis, nihil excellentiæ, nihil etiam momenti, in his ipsis, quas tantopere admiramur, traditionibus sanctis; falsoque ab his assumi & usurpari honores ac titulos verbi Dei, quod nulla hominum traditione, sed sola scriptura sacra contineatur. Quod nos quidem cum audimus, tentari planè ab his existimemus mentes nostras, & per hæc simulationem contentionis, alterius aduersus alterum, sensim ac paulatim assuefieri, ad vtrumque æquè contemnendum; ut ita primo quasi gradu facto, in contemnendis non scriptis Dei sermonibus, quos solos hoc tempore, traditiones appellare cœpimus, viâ sibi deinde muniant, ad ipsum quoque scripto compræhensum Dei verbum, quod ipsum quoque traditio est, tandem pro nihilo deputandum. Primum igitur, nullas omnino esse eiusmodi traditiones diuinas criminantur; sed omnia, quotquot sunt, diuina instituta, scripto solo esse aiunt compræhensa. Iam hoc primum esse non potest. Si enim solius duntaxat Christi gestorum historiæ conscribendæ, illorum dico gestorum, dum is homo factus, quatuor & triginta ferè annos inter mortales versaretur, vix ambitum hunc terrarum suffecturum esse Ioannes Euangelista arbitratur, quònam quæso mundos Democriti requiri censebimus, si quis præterea historiam scribere instituat, non factorum solum, sed etiam dictorū eius? neque enim profectò facere tantum cœpit Iesus, sed, ut scribit alius Euangelista, cœpit etiam docere. Atq. hæc de solo Dei filio, & quidē homine facto, loquimur. Quid dicemus

dicemus de Deo ipso, patre, filio, & spiritu sancto, iam inde ab ipsa æternitate in perpetuas æternitates, aliquid semper agente atque moliente? quot, quæso, non iam solum mundis, verumetiam intermundiis, eam historiam contentam fore putabimus? Vrgent proteruè sanè, nec magis contra nos, quàm contra se. Quicquid sit, Christum tamen omnia quæ audiuerit à patre, cum Apostolis communicauisse. Audio. Sed quid tum postea? addendum enim ac ostendendū fuerat, & ipsum scripto id fecisse, & ipsos scriptum eiusmodi ad nos transmississe, & scriptum id extare. Nunc & ipse quidem, præter pauca illa, quæ humi quondā litteris ipsis euanescentibus descripsisse dicitur, in adulteræ nescio cuius accusatione, nihil ferè præterea in omni vita scripsisse legitur; & illi qui scripserunt, primum ex traditionibus non scriptis hauserunt; deinde, uti Lucas ipse initio euangelii sui de seipso nō diffitetur, multò post scripserunt quàm hæc à domino dicerentur; & denique tam pauca scripserunt, ut indignum prorsus fuerit credere, non plura ipsum à patre, quàm quæ his eorum scriptis compræhensa sint, audiuisse. Hic reprimunt se, & dicunt, omnia quidem, sed non alia, quàm quæ nostra modò scire interesse iudicasset, nobiscum communicauisse. Quid si hoc negem, & non potuisse eos potius omnia portare, vigeam? quid si etiam parabolas non explicatas, explicationis tamen indigas opponā? Sed adiuuo te, & id quod vis dico; omnia necessaria nobiscum communicauisse. Verum scriptone, quæso, nobiscum ea communicauit, quæ communicauit, an voce viua? Nam si viua voce, teneo equidem, quod ego maximè, tu minimè omnium volumus, non omnia scripto esse compræhensa; si scripto, suone quæso, & ecquonam, cum aut nullum extet, aut, si quod extat, à vobis pro vero non recipiatur? an alieno? ut scripto Platonis & Xenophontis, sententiæ sunt Socratis consignatæ? Quæram igitur, huic quidem scripto eiusmodi alieno, ecquanam scriptura est, (nam vos ad scri-

pturam

pturam solam omnia reuocatis) quæ auctoritatem tantâ tribuat, vt eo omnia, quæ ad salutem nostram pertineant, contineri, certò persuasum habeamus? Quod si quam fortè scripturam vnâ proferatis, quæram deinceps etiam de illa, quæ huic ipsi fidem faciat, scriptura altera; & deinde de tertia, quæ fidem faciat alteræ; & de quarta, quæ tertiæ; & sic necessariò progrediar in infinitum: ita enim facere, vos me cogitis, qui nihil, non assentiente scriptura, recipitis. Sin aut nullam eiusmodi scripturâ proferatis, aut verò proferendis iis, progredi in infinitum non possitis, sed illam, quam vltimâ attuleritis, sua se maiestate tueri, dicatis; tum sanè aut vos victos esse agnoscatis, necesse erit, (iam enim erit aliquid, cui, contra vestram opinionem, credi sine scriptura oporteat) aut mihi saltem, quid sit, cur Thomæ aut Mathiæ, aut Nicodemi euangelium, non item vt aliorum euangelia, quæ recipimus, sua se maiestate tueatur, respondeatis; aut certè, quod vnum præterea vobis supererit, ad traditiones ipsas ecclesiæ non scriptas confugiatis, iisque ipsis auctoritatem sanctarum scripturarum nobiscū tribuatis. Quod si facitis, tum sanè & illud sequetur, quod modò negabatis, & quod ego statim post ex Paulo ostendam, traditiones ecclesiæ non esse nullas; & illud vicissim sublatum erit, quod aiebatis, omnia quæ diuinitus ad salutem nostram fuerunt vnquam instituta, scripto esse compræhensa. Ego verò initio quidem, cum primum hæc doctrina nostra christiana, in ipso terrarum orbi sereretur, nihil planè scripto compræhensum fuisse, & tamen doctrinam euangelii integram extitisse, successu temporis pauca modò de multis in litteras relata, permulta ita omissa, vt nunc etiam desiderentur, fuisse aio. Ac vtrumque sanè nō difficulter doceri potest. Quod enim ad ipsa nascentis doctrinæ initia attinet, equidem nullum tunc temporis, Christi neque verbum, neque factum, litteris consignatum fuisse, & euangelii tamen nomen cū re pariter viguisse, cum multa

multa alia sint quæ euincant, tum locus sanè ille minimè reconditus, cum dominus & magister noster, in ipso discessu ab Apostolis, & in cœlum ad patrem abitu suo, illis ad eos verbis vteretur. Euntes, inquit ille, prædicate euangelium omni creaturæ. Nam si præter scripturam nullum est euangelium, (vt vos vultis religiosissimi scripturarum vindices & assertores) ecquodnam, quæso, fuit illud euangelium, quod dominus & magister noster iussit tunc temporis prædicari? ecquod etiam illud fuit, quod deinde Apostoli ipsi profecti, prædicauerunt vbique, domino cōoperante, per integros propemodum triginta annos illos, qui ascensionem ipsius sunt consecuti? Nam scriptum quidem euangelium, nondum vllum tunc fuisse, ex eo apparet, quod, qui primus omnium ad mandandum litteris euangelium, animum appulisse dicitur, Euangelista Matthæus, is non nisi anno demum post ascensionem domini trigésimo, vt volunt quidam, ediderit euangelium suum. Sin autem nullo scripto existente euangelio, dominus tamē prædicari iubet euangelium, constat profectò, non modò vltra scripturam esse aliquod euangelium, sed illud demum verè esse atque propriè euangelium, à domino ad prædicandum commendatum, quod ipsum scripto non sit compræhensum. Iamuerò antiquiora etiam euangelii ipsius nostri incunabula perlustremus; &, quid tum euangelio ipsi, cū scripturis cōmune esset, inquiramus. Equidem conceptionem Iesu Christi in Mariæ vtero, primum ipsum cōceptum euangelii fuisse existimo. Hæc est enim illa veteris plenitudo temporis, cum misit Deus filium suū in mundū. Quomodo igitur ea conceptio peracta est? Missus est Angelus Gabriel à Deo, ad virginē desponsatā viro, cui nomē erat Ioseph: & virgini ipsi Maria. Et ingressus ad eā, quid facit? Profertne in mediū libros Moysi? aut librū vllū veterū prophetarū? Minimè gentium. quanquā hæc quidem etiam prolata si essent, nunquā tamen ad euangelium ipsum ita

Z ij pertine-

pertinere potuissent; vt dici posset; quia lex & prophetæ libris scriptis continerentur, ideo legem quoq. ipsam gratiæ, scripto etiã euāgelio cōtineri oportuisse. Hæc igitur mittamus. Sed, profertne saltē, quæso, litteras vllas recens diuinitus scriptas, & sibi ad Mariam deferendas traditas? vt hoc modo euangelium, cū scripto ipso cœpisse, dici potuerit? Ne hoc quidem. Sed quid facit? Narrat Euangelista, ingressum ad virginem, non scriptum vllum exhibuisse, aut de scripto quicquā recitauisse, sed sermone tantum vsum esse. Ingressus, inquit, ad eam dixit. Quid autem dixit, quæso? aut quod exordiū dedit adueniens? Numquidnam ex Mose illud attulit? Semen, inquit, tuū, ō Maria, conteret caput veteris illius serpentis. Numquidnam ex propheta illud? Ecce virgo concipiet & pariet filium? Nequaquam. Nam illud, quod paulō post affert, huic simile. Ecce, inquit, concipies in vtero & paries filium: aliō pertinere videbatur; & quidem ipsi etiam virgini: quæ continuō excepit, & ait. Quomodo fiet istud, quoniam virū non cognosco? Quā enim istud rectē obiici poterat, si angelus ex scripturis prophetiis pronunciauisset, virginem concepturam primū, deinde etiā parituram fuisse? Verū ille nihil planē ex scripturis depromptum affert, nihil etiam de scripto recitat; sed verbis modō nudis virginem salutat. Aue, inquit, gratia plena, dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quid autem postea, cū virgo ad legationem ipsius, suspensio nescio quomodo esse animo videretur: qua ratione, quæso, id quod vult persuadet? Scripturamne tunc in rem præsentem affert vllā, qua fidem verborū suorū sanciat? Non. Sed quid? Simplici sermonis genere exponere pergit. Et. Spiritus, inquit, sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Et si quid præterea, exēplo certē tantum ipso pugnat. Et ecce, inquit, Elisabet cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mensis, sextus est illi quæ

illi quæ vocatur sterilis: quia non erit impossibile apud deū omne verbum. Igitur euangelio ipsi, siue quis euangelii prædicationis initia spectet, siue ipsius illius origines excutiat, qui euangelii ipsius dux fuit & auctor, suum etiam sine scriptura nomen, suam etiam sine scriptura auctoritatem constituisse, liquet. Quod autem ad posteriora tempora attinet, quibus iam tum extabant euangelia scripta; illo quoq. ipso tempore, non omnia Christi acta scripto fuisse, quoad opus sit, compræhensa, vel vnus mehercule sermo ille, quē dominus ipse, apud duos illos, Emaunta proficiscentes discipulos suos, habuit die ipso suæ resurrectionis, exorsus, vt Lucas scribit, à Mose & prophetis, demonstrabit. sermo, dico, maximarum rerum, & maximorum mysteriorum plenissimus: quem ipsum tamen vnus ille modō Euangelistarum, quem dixi, significat potius, & innuit, quàm scripto persequitur: cæteri ne significant quidem. Qui sermo cū inter cæteros domini sermones in scriptum relatus non fuerit, indicio est, quod etiã ex multis aliis euangeliorū locis aperte ostendi potest, multos eiusdemmodi sermones domini, eandē conditionem passos esse; atq. adeo tā de scripto, quàm de hominū memoria intercidisse. Quod quidē cū ita sit, quæro, si quis bonus fragmentū saltē aliquod eorū sermonum alicunde proferat, repudiandusne is nobis fuerit, cum tanto munere hoc? Non puto. Atque eas traditiones quidem, quas nos defendimus, fragmenta esse dictorum aut factorum, vel Christi, vel Apostolorum, vel omnino eorum, qui cum iis versati sunt, & præ se fert ecclesia ipsa catholica, & iisdem sibi standum esse profitetur. At hæretici negant; at ecclesia ait. At hæretici oppugnant; at ecclesia constantissimè tuetur. Vtri igitur credemus? Vtrinam censes? Mea quidem sententia, ecclesiæ potius, quæ neque scripturæ testimonio in hoc genere destituitur, & si fortē etiam destitueretur, ipsa tamen sua auctoritate optimum quenque frangeret; quàm vobis, ō hæretici, qui neque scri-

que scripturam ferè ad eam rem habetis vllam, &, quamquam maximè ambitiosi estis, tamen ne ipsi quidem tantū vobis arrogare audetis, vt sine scriptura loquentibus, quicquam vobis fidei velitis adhiberi. Interea igitur, dum vos aduersus traditiones nostras, aliquam siue traditionem, siue scripturam contorquetis, vel vnam saltem, vel minimā, vel vix vi expressam; audite, audite, id quod sanè facere debetis maximi, vestrum scriptum dei verbum, pro traditionibus nostris non scriptis, à nobis bona fide recitari? Vt præter comparisonem auctoritatis & scripturarum vtròque allatarum, illud denique tertium ad contentio- nis nostræ comparisonem accedat, quòd nos quidem scrip- turam ipsam, vnicum vestrum præsidium, contra vos afferi- mus, et vestro vos iugulamur gladio; vos aduersum nos nec scripturā fortassis, nec certè traditionē vllām. Sic igitur ha- bet Paulus Apostolus, in ea quæ est scripta ad Thessaloni-
„censes. FRATRES, STATE ET TENETE, inquit. Quid
„teneamus, Paule? TRADITIONES, inquit ille. Sunt igi-
„tur, tua quidem sententia, aliquæ traditiones. Ecquānam
„autem ex illis teneamus, quæso? Respondet. QVAS DIDI-
„CISTIS ET HAVSISTIS, SIVE EX SERMONE, SIVE
„EX EPISTOLA NOSTRA. Hē quid ais Paule? etiāne
verò traditiones nescio quas, præter epistolam quidem tu-
am promulgatas, seruari ac teneri à christianis hominibus
scribis oportere? Ego verò, inquit, & scribo, & aio. Quid
illud Paule alterum? quod maiore nos etiam propemodū
admiratione afficit? Etiāne id, quod scriptum, & ad per-
petuitatem consecratū, ex epistolis tuis sacrosanctis hau-
simus, leuissimo & odiosissimo traditionum nomine appel-
las? Sic enim dicere videris; cū scriptas æquè & nō scri-
ptas traditiones teneri iubes. Ego verò, inquit, & iubeo, &
dico, & appello. Si igitur Paulus Apostolus & traditiones
esse ait, & non scriptas, æquè atque scriptas tenendas esse
scribit; & ipsas præterea scriptas, non minus quàm non scri-
ptas, vno

ptas, vno traditionum communi nomine appellat; quid est, quæso, amici nostri, inimici traditionum, quod Paulo pos-
sit ex aduerso respondere, pro auctoritate traditionum nō
scriptarum depugnanti? Nisi fortè hoc etiam loco, quasi
per ludum & iocum aliquem, ad vestra illa, omnibus no-
ta, sed dudum vobis erepta iam arma, recurrere libeat, va-
nas quasdam & pharisaicas, & legi diuinæ ex diametro op-
positas, hominū *εὐλοθενοκείας* impugnandi: quas nos scimus,
nihilo magis, quàm istam vestram, in aspernandis sanctis
& diuinis ecclesiæ non scriptis traditionibus, temeritatem,
lege quidem diuina meritò exagitari, ad nostras autem &
ecclesiæ traditiones, de quibus loquimur, minimè omniū
pertinere. Sed intueamur, obsecro, interea, qualem tandē
& quantam machinam ex scriptura depromptam, admo-
ueant, ad traditiones ecclesiæ subruendas. Scriptum est, in-
quiunt, SCRVTAMINI SCRIPTURAS. At benè habet
quidem. Ego enim non scriptum id solū, sed etiam quasi
pro testimonio, per quendam exprobrandi modum, dictū
esse agnosco, & quidem dictum Iudæis ipsis; qui, vtut scri-
pturas, in quibus ipsi vitam se æternam habere putabant,
rimarentur, Christum tamen Messiam illum esse diuinitus
promissum non agnoscebant, nec ad eum, vt vitam habe-
rent, adire volebant. Et scriptum igitur, & dictum esse fa-
teor; præceptum hoc loco omnibus esse, idem vt facerent,
id verò non planè inter omnes dico conuenire. Agè verò
etiam, præceptum esse agnoscamus; ad scripturas tamen
euangelicas, id autem est, ad scripturas propriè nostras ex-
tendi non posse, necessariò est confitendum. Quæ enim
tunc scripturæ euangelii extabant? vt eas scrutari potuissent
viderentur ii, quos sibi verbis illis dominus & magister no-
ster admonendos esse existimabat? Nullæ, opinor, præter
veteris scripturas testamenti; quæ etsi de eodem hoc Chri-
sto nostro testificarentur, at & obscurè tamen id facerent,
nec multum omninò, sine spiritu non scripto, in mentibus
hominum

hominum proficerent. Non igitur nos cogit, etiam si præceptum sit, quod dictum de lege veteri est, id trahere ad nouam, quæ est propriè nostra, id autem est, christiana. Sed id quoque mittamus, & scripturas illas Mosis ac prophetarum veteres, scrutemur quantum libet Christiani: quis enim eas contemnat, aut quis non potius magnificiat? Verum ubi illud est, quæso, siue in Mose ac prophetis, siue adeò iam quoque in Euangelistarum ipsorum scriptis, quod tamen à vobis, si causam planè vincere, & traditiones omnes ex ecclesia proscribere voluistis, proferri utiq. oportuit? ut ita scilicet vsipiam diceretur. Negligite mortales securi, & pro arbitrio vestro omne traditionum genus reiicite. Aut illud etiam non paulò valentius? Si amici traditionum vllarum estis, Christo inimici constituimini. Aut saltem illud mollius? Ne traditiones aut scrutemini vllas, Christiani, aut verò in scrutandis & interpretandis scripturis, vllò modo sequamini. Vbi sunt ista, inquam? Quando igitur hoc non adfertis, illud à vobis interim bona cum venia petimus, si placere potis est, nobis ut respondeatis. In vtro horum maiorem cogendi vim inesse existimetis; in eòne, cum scrutari scripturas iubemur, quod vos obiicitis; an verò, quod nos vrgemus, cum stare in traditionibus, easque tenere iubemini? nobis enim vestrum illud, vnico verbo, SCRVTAMINI, neque, ut ostendimus, aut satis firmo, aut ad nos dicto, neque, ut constat, admodum vehementi, niti, nostrum, duobus, & quidem multò pressioribus, conceptum verbis esse videtur. STATE ET TENETE. Et vestro illo, SCRVTAMINI, labor tantum & industria hominum, ad rem difficilem & obscuram inuestigandam fortè excitari & accendi videtur; ut quemadmodum scribit Lucas in actis Apostolicis, scrutemur scripturas, nū hæc ita se habeant; hoc autem nostro, STATE ET TENETE, vos ipsi, obligatione quadam, & planè vinculo parendi, in re magis necessaria, & magis salutari, & magis etiā certa ac

certa ac nota, quàm ardua atque difficili, astringi videmini. Commouent se, & aliò desiliunt, ac dicunt. Quid enim? aut quì, inter tot, & tam varias traditiones, illas saltem germanas atque legitimas, ex Pauli & Apostolorum sermone haustas, à falsis & supposititiis internoscant? Commodè loqueris. Hoc verò vos, ô amici, verbo vno docere poterant, iidem illi qui docent nos, patres nostri, & canones ecclesiæ, & concilia œcumenica ipsa; sed quum vos egregiè contemnatis hæc omnia, docere sanè vos iam nō possunt; illo tantum decreto Pauli, quod vobis de scripto recitatū, ob oculos assiduè ponere non desistent, mentem vestram perpetuò quatiant, & conscientiam ipsam vestram etiam atque etiam stringent atque vincient, ut Pauli ipsius scriptam, de traditionibus non scriptis, sanctionem obseruare, inque iis adeò STARE EASQUE TENERE necesse habeatis. Quem ita præcipientem Apostolum si non audiueritis, Christum ipsum non audiueritis, si ita monentem spreueritis, Christum spreueritis, imò vos ipsos planè, vestramque omnem existimationem prodideritis, qui perscriptam Apostoli auctoritatem, quibus vos auctoritatibus parère, dicis causa simulatis, re vera floccifaciat. Quid agetis igitur? aut quò vos conuertetis, si tenere iubemini quod ignoratis? Equidem adiuuabo vos in his angustis rebus vestris, &, quæ ignoratis, ostendam, ne ignoretis; adferam enim, quid ea de re censuerit magnus vir, & fidei plenus Augustinus, qui ita scribit ad Ianuarium. ILLA QUÆ NON SCRIPTA, inquit, SED TRADITA CUSTODIMVS, QUÆ QUIDEM TOTO TERRARVM ORBE OBSERVANTVR, DATVR INTELLIGI, VEL AB IPSIS APOSTOLIS, VEL PLENARIIS CONCILIIS, QUORVM EST, inquit, IN ECCLESIA SALVBERRIMA AVCTORITAS, COMMENDATA ATQVE STATVTA RETINERI. Et alibi. QVOD VNIVERSÆ TENERENT ECCLESIAE, NON CONCILIIS INSTITV-

Aa TVM,

TVM, SED SIMPLICITER RETENTVM, ID NON
"NISI APOSTOLICA AVCTORITATE TRADITVM
"RECTISSIME CREDITVR. Hoc magis etiam Leo ma-
"gnus. DVBITANDVM, inquit, NON EST, QVICQVID
"IN ECCLESIA IN CONSVETVDINE DEVOTIO-
"NIS EST RETENTVM, ID DE APOSTOLICA, AT-
"QVE ADEO DE IPSIVS SANCTI SPIRITVS DO-
"CTRINA PROFLVXISSE. Hæc isti ante etiam mille
annos. Nec desunt sanè his quoque ipsis antiquiores, qui
idem sentiunt, quique de ratione ac vi sanctarum traditi-
onum non scriptarum, præclare admodum existimant. Vos
autem dum veras traditiones à falsis internoscere posse vos
negatis, nullas obseruatis, nullis autem obseruandis, scri-
pturam profecto ipsam, quam vos tenere verbo iactatis,
re ipsa ludibrio planè haberis. Nam si non habetis, cur tra-
ditiones, quas per sermonem Apostolicum didicit ecclesia,
non tenetis, quum eæ tam apertè, vt audistis, vestra scriptu-
ra sanciantur?

CAP. VIII.

Traditionum sanctarum domicilium ecclesia catholica.

*Ecclesia & scripturas magnificat, & traditiones non scriptas non
spernit.*

*Quia vniuersalis est: sine traditionibus autem non essent vni-
uersa.*

Locus Apostoli iterum. State & tenete traditiones, explicatur.

*Obiectio hæreticorum. Paulinas traditiones non scriptas, easdem
esse cum iis, quæ ex eius epistolis hauriuntur.*

*Solutio. Obiectionem esse alienam primum à Pauli ipsius sententia,
deinde autem à veritate, pietate, perfectione, simplicitate Christiana.*

Obiectio alia. Leuem esse auctoritatem traditionum.

Soluitur multis exemplis.

Præroga-

Prærogatiua traditionū sanctarū. 1. quod sunt propriæ catholicis.

Non ethnicis, non Iudæis, non Hæreticis.

Locus Apostoli. Depositum custodi.

2. quod ecclesiā et firmet et ornēt.

Maximè enim obsequenti Christi sponsā videri faciūt.

Contemptores traditionum vapulabunt.

*Hos igitur vitare; traditionum autem amicam ecclesiam complecti
debemus.*

OS equidem, qui catholici & esse, &
dici volumus, vtrumque sanè traditi-
onum genus, & si quid præterea impe-
ratum, laudatum, propositum etiā no-
bis esse nouimus, id omne ad nos per-
tinere libenter profiteamur. Nam deli-
gere quidem quid obserues potissimum,
quidue item non obserues, cum omnia præcipiantur, de-
lectus est, id autem est, hæresis est, quæ ex delectu, vt di-
ximus, apud Græcos nomen est sortita. Atque in hoc qui-
dem, vtut vobis incredibili sapientia præditis hominibus,
bardi fortassis ac stupidi videamur, magnificè nos efferi-
mus, & quod vobis stultitia est, id sapientiam esse maxi-
mam interpretamur; cum enim scripturas ipsas magnifi-
ciamus, tum traditiones præterea illas vocis viuæ, eodem
prorsus loco ducimus. Quid ita? quoniam eadem illa scri-
ptura, quam æquè vobiscum veneramur, nisi quod nos re,
vos verbo tantum; sic docemur. Hominem quidem viuere
verbo Dei, verum non illo solum quod perscriptum est, sed
omni prorsus, quod procedit, non dico è calamo, & atra-
mento, sed multò magis, vt scriptura dicit, ex ore ipso dei,
& vt nos certa admodum coniectura assequimur, illo planè
Dei verbo, quod vel ex nutu saltem ipso & significatione
eius, verbum esse ipsius possit quomodocumque apparere.
Vtrumque igitur æquè retinemus, in eaque re officium no-
strum catholicorū hominum perlibenter agnoscimus. Cum
enim

Aa ij

enim ad hominem catholicum, omnes, ut ostendimus, rerum, locorum, personarum, rationū, temporum vniuersitates pertineant, profecto apparet, ex illa, quam primo loco dixi, rerum vniuersitate, rerum, inquam, quæ Christo deuotis, & ecclesiæ addictis catholicis hominibus proponuntur obseruandæ, non magis traditiones non scriptas, quam scriptas ipsas, posse eximi, quo minus obseruentur; cum alteræ sine alteris, vniuersitatem illam rerum à catholicis obseruandarum minime perficiant. Quid enim scribit Paulus? **ELEGIT VOS DEVS**, inquit, **Ô THESSALONICENSES** (nunc autem ad nos conuerso sermone idem profecto loquitur) **PRIMITIAS IN SALUTEM**, idque **IN SANCTIFICATIONE SPIRITVS ET FIDE VERITATIS**; ad quod quidem electos, **VOCAVIT VOS PER EVANGELIUM NOSTRUM**. Per euangelium? Itaque fratres, inquit; & iterū dico. Itaque, **STATE ET TENETE** hoc euangelium, id autem est, **TRADITIONES, QVAS DIDICISTIS, SIVE PER SERMONEM, SIVE PER EPISTOLAM NOSTRAM**. Patet igitur, vtrumque traditionum genus & euangelii nomine appellari, & à piis omnibus æquè retineri oportere. Sic enim propemodū sonant Pauli verba. **VOCAVIT VOS**, inquit, **DEVS, PER EVANGELIUM NOSTRUM; STATE IGITUR** in hoc euangelio, per quod vocati estis, **ET TENETE** eius ipsius euangelii **TRADITIONES**; non minus illas, **QVAS DIDICISTIS PER SERMONEM**, quam illas **QVAS DIDICISTIS PER EPISTOLAM NOSTRAM**. Quid his apertius? Atqui nostri Paradosimastyges, cum aliter nō possunt, confusione sola introducta, illa etiam, quæ sunt apertissima, velle videntur obscurare. Aiunt enim, acutè, ut ipsis quidem videtur; vtrasque traditiones æquè commendari, & parem vtrisque commendationem tribui; sed quibus vtrisque? Nimirum Paulinis, inquit; idque non tantum ob Apostoli auctoritatem ipsam, sed etiam ob traditionum

ditionum ipsius scriptarum & non scriptarum conuenientiam inter se summam. Quæ enim sunt aliæ, inquit, Paulo Apostolo, traditiones ex sermonibus eius haustæ, quàm quæ hodieque hauriuntur ex eiusdem epistolis? Neque enim consentaneum esse putant, aliud Paulum scribere, & aliud loqui; qui ipse fateatur apud Corinthios, eundem se illum vnum scire ac nosse per epistolam, quem ipsum coram etiam inter ipsos cum versaretur, solum nouisse se ostendit, Iesum Christum, & hunc quidem crucifixum. Alioqui magna voce Galatas per epistolam contestari. Si quid diuersum, siue ipse ille, siue adeo quispiam non solum hominum, verum etiam angelorum, afferre conetur in doctrina euangelica, ab eo quod semel ex eo Galatæ ipsi accepissent, hunc ipsum qui id adferat, non doctorem euangelicum, non internuncium aliquem salutarem, sed virum sacrum ac celestem, sed omni execrationum genere deuinctum hominem, sed, ut ipsius denique Pauli verbo utar, anathema ipsum censerī oportere. His igitur demum traditionibus solis non scriptis, cōmendationis aliquid relinquere se ostendunt isti, quæ vnas prorsus cum perscriptis traditionibus, & easdem res subiectas habeant, non quæ alteræ ab alteris, rebus ipsis subiectis differant inter se atque inuicem dissentiant. Tunc enim profecto verum esse negant, ut salutariter aliquid, toto illo non scripto traditionum genere præcipiatur, quod ipsum non præcipiatur scripto. Caput igitur est, quod accipere se tandem & venerari inquit, traditiones non scriptas, quæ quidem cum scriptura conueniant; auersari, quæ repugnent. Honestā oratio est, inquis. At mihi quidem tota primum à Pauli ipsius sententia, deinde partim à veritate, partim à pietate, partim à perfectione, partim deniq. à simplicitate christiana videtur esse aliena. A Pauli sententia quidē. Quis enim hæreticos ferat ita argumentantes? Paulus scripto ipso fatetur, se, cum venisset olim Corinthum, nihil prorsus aliud scire iudicauisse, nisi Iesū crucifixū. Ergo,

non aliæ traditiones Pauli in ecclesia locū habere debent, quā quæ ex eius scriptis hauriuntur? Quod esset enim hoc argumentationis genus? Dices. At nihil sciuit Paulus aliud quā Iesum crucifixum. Respondebo. At hunc vnū & eundem, quem solum sciuit, variè sanè pro loco & tempore, tradere non modò potuit, sed etiam voluit; cum omninò is fuerit, qui omnibus omnia fieri studuerit, sapientibus videlicet scriptura ipsa proponenda, in qua se exerceant, insipientibus autem, vt ipse loquitur, & ignaris, qui litteras nesciunt, traditione ecclesiastica relinquenda, cui acquiescant. Dices. At Paulus execratur eos, qui aliud doceant quā docuerit ipse. Meritò id, inquam. at hoc quidē, o bone, pro me magis quā pro te facit. Ego enim ex eo, conuenientius, & ad Pauli sententiam, vt arbitror, accommodatius argumentabor sic. Paulus execratur eum, qui traditionibus eius, viua voce factis cōtraueniat, (de his enim, vocalibus nō scriptis traditionibus, eum loqui in loco proposito, illud euincit, vt opinor, quod præter hanc, nullam ante hac aliā scripserit epistolā ad Galatas, & hanc tamē execrationē de tradito et accepto euangelio, primi iam tū ipsius epistolæ capitis principio ipsi interserat) Ergo præter traditiones ipsas viuæ vocis, quod solum ibi Paulus appellat euāgelium, nemo omnium quicquā aliud in ecclesia docere potest, ne scripto quidē ipso. Quod si est, sequitur sanè, doctrinam ipsam scriptam, traditionibus potius viuæ vocis esse moderandam, quā econtrā. Et certè ita semper factitatum fuisse in ecclesia, infrā etiam per occasionem ostendemus. Nunc satis sit vidisse, argumentationes hæreticorum contra traditiones, à Pauli esse mente prorsus alienas. Videamus iam cætera, quæ diximus; hunc videlicet eorum sermonem totum, etiam à veritate, pietate, perfectione, simplicitate christiana penitus abhorrere. A veritate. Ostendam enim, traditiones non scriptas, etiamsi rebus subiectis differant à scriptura, commendari necessariò oportere. A pietate.

pietate. Docebo enim, illis ipsis, multa piè ac salutariter etiam præcipi posse. A perfectione. Neque enim plenum aut perfectum videri potest, quod illarum duntaxat traditionum meminit, quæ scripturæ ipsi aut conueniant, aut repugnent, cum sint præterea quæ neque repugnent, neque tamen idem dicant; sed aut id, quod in scriptura desit, suppleant, aut, quod obscurum sit, illustrent. Atque hæc quidem tria interim ostendere sufficiat. Nam quartum, planū per se ac manifestum est; summa calliditate ab hæreticis approbari traditiones scripturæ congruentes, respui repugnantes; nimirum, vt per hanc occasionem, iudicium ad se arbitriumque aduocent, vel potius vi atq. astu pertrahant, de his, quæ sint quæ cum scriptura conueniant, & quæ sint quæ repugnent. Ostendamus igitur tria, quæ promisi. Non longè abiero. Quid enim, quæso, ait Paulus ille idem, de iisdem eiusmodi rebus Corinthiis scribens? Equidem cum scripto ipso satis ipsis tradidisset, ea quæ tunc scripto tradenda esse existimauit, infert. CÆTERA, inquit, CVM VENERO DISPONAM. Hic ego sanè, dum tria illa demonstrare laboro, ostendo quatuor. Vnum. Traditiones ipsas non scriptas distinguere rebus ipsis, à traditionibus scriptis. Alterum. Non scriptas traditiones vel supplere quod desit scriptis ipsis, vel illustrare, quod in illis fuit obscurius. Nimirum, CÆTERA, inquit Apostolus. Cætera. non ergo eadem hæc quæ scribo, sed cætera; sed alia; sed ab his diuersa; sed reliqua, quæ non scribo, inquit, & quæ desunt scilicet. Hoc est enim, τὰ λοιπα. Deinde ex iisdem illis verbis, ostendo tertium. Hæc enim cætera, quæ non scribit, non negligit profectò Apostolus, sed dispositurum se ea esse ostendit, cum venerit. Ex quo patet, vtiliter multa præcipi posse traditionibus non scriptis. Quorsum enim disponentur à Paulo, nisi id vtiliter fieri ab eodem iudicaretur? Et certè cum mecum considero, multa ibidem statim Paulum scribendo fuisse persecutum, cætera tamen illa, scripto tunc

pto tunc persequi noluisse, sed in aduentum vsque suum distulisse: cum hæc, inquam, considero, ita planè iudico, aut illa, vtilius coràm quàm per litteras, tradi posse, Paulū existimauisse; aut certè eius rei aliā ab hæreticis causam inuestigandam esse. Ex quo ipso liquet etiam illud quartū, quod mihi in rebus propositis videtur esse præcipuum, Traditiones non scriptas, re etiam à scriptura differentes, cōmendationem mereri. Atq. hoc sanè illud est, quod idē iste Apostolus Thessalonicensibus quoq. scribēs significat, dum ait, „optare se magnopere, vt illos coràm possit cernere. At cuius rei gratia? vt tū temporis, inquit, perficiam & absoluam ea quæ mihi ad instituendam fidem vestram deesse etiam videtur. Et ad hunc eundem modum alius Apostolus quoq. „dum ad suum quendam ita scribit. Multa se habuisse quæ „illi scriberet, verum chartæ per atramentum & calamum „committere noluisse: venturum se tamen ad eum esse propediem, & coràm de his acturum. Quibus quidem ex duobus duorum Apostolorum locis, satis apparet, primum, alia esse quæ transacta sint, alia quæ restent, & quæ ad mutuum congressum differantur. Deinde constat etiam illud, ea de quibus coràm agendum sit, necessaria Apostolis videri. Nam & ea, quæ deesse dicuntur, necessaria profectò ad perfectionem sunt, & de quibus Apostoli agendum sibi esse existimant, inutilia sanè videri non possunt. Quin & illud postremò perspicuum est, pleraque esse in diuinis ipsis præceptis atque institutis, quæ chartæ malè commissa, rectissime tradantur voce viuā. Cur enim & is ipse Apostolus, ea quæ in hoc genere necessaria esse iudicabat, voci viuæ committere vult, scripto non vult? & ille alius, cum facultatem haberet, facere per epistolam Thessalonicenses certiores, de his, quæ illis deesse viderentur, coràm tamen potius ea se esse suppleturum pollicetur? Quibus ex rebus omnibus conficitur, illas etiam non scriptas traditiones, quæ à scriptura re ipsa differunt, suam laudem & cōmendationem

dationem habere. Leuem fortassis, inquires: hoc enim tibi solum, vt diceres, restare videbatur. Verum tu quidem de his, vt lubet, ita iudica, cui cœlum, cœnum, vel vt est in vulgari nostro prouerbio, ahenum esse videtur; nobis autem profectò, ea in quibus constituendis Paulus Apostolus industriam suam versari non erubuit, quæque etiam per se instituta, tanto studio seruare ac tenere præcepit, & quæ alioqui ad perfectionem eorum fidei, ad quos scribit, deesse ostendit, leuia videri non debent. Et si sint leuia, tantò hercle magis amplectēda, quòd leuibus, potius quàm grauibus & difficilibus cōsectandis, officio nostro ritè perfungi videamur. Vis autem quoque videre, quàm non sint futilia, ea quæ ex traditionibus non scriptis emanarunt? Non recito, quæ Tertullianus, & alii commemorant, adorationes nostras ad orientem; non, diei dominicæ interdictum ieiunium, non contrà, quartæ & sextæ feriæ imperatum; non recenseo quadragesimæ obseruationem, non, vsum & honorem imaginum, non, orationes pro fratribus vita functis, non, cerimonias, cum aliorum sacramentorum, tum baptismi præcipuè, quæ omnia ex vetustissimis traditionibus non scriptis ortum habuisse constat, ipsum illum baptismum paruulorum, quo nunc passim, inuitis quibusdam hæreticorum cuneis, vtimur, vnde, quæso, habemus, nisi ex traditionibus? Homoussii vsurpationem, vnde, nisi ex traditionibus? tres personas, vnum Deum, vnde, nisi ex traditionibus? Trinitatem ipsam, vnde, nisi ex traditionibus? Ex traditionibus autem, dico, non scriptis. Vbi enim scriptum est, infantes esse baptizandos? vbi scriptum est, Dei filium patri ipsi esse consubstantialē? vbi, Mariam matrem domini, & esse, & fuisse semper virginem? Deum trinum esse in personis, vnum in essentia, (audeamus enim his iam vtī) vbi scriptum est? Trinitatis ipsum vocabulum, vbi scriptū est? Et tamen hæc omnia, ceu normæ quædā, non loquendi solum, sed etiam ita prorsus sentiendi, ad magnas olim

in ecclesia excitatas controuersias sopiendas mirificè valuerunt, finemque adeò ingentibus dissidiis imposuerunt, & nos ipsos in maximarum & maximè necessariarum rerum certa cognitione statuerunt. Vnde? nisi ex non scriptis traditionibus? Debilissimo, dices, fundamento res maximas inædificatas. Atqui secus pronunciant iidem illi auctores maximi. Iræneus in primis, grauis & perantiquus auctor, „dum scribit. Si scripturæ deessent, vel ipsis traditionibus abunde regi potuisse ecclesiam Christi. Et certè si penitus introspicere, ac rem suis examinare ponderibus voluerimus, ita planè cōperiemus. Cū scripturæ quidem ipsæ, communes nobis sint cum ethnicis, & Iudæis, et hæreticis, à quibus omnibus non solum leguntur, sed etiā sæpenumero ad vsus præposteros contorquentur, tū traditiones sanè ipsas in ecclesia non scriptas, Christianorum ipsorū esse maximè peculiare, ita vt ad earum communionem soli Christiani pertineant, gentes autem vel nullo veræ diuinitatis sensu præditæ, vel superstitione ipsa profanæ, vel à vera & catholica religione discessione, impiæ, vix, ac ne vix quidem possint vnquam peruenire; illæ quidem, quod eas ignorent, hæ autem multò etiam magis, partim quod eas grauissimis contumeliis afficiant, partim verò, quod planè contemnant, & pro nihilo ducant, omnes autem in vniuersum, quod eas ecclesiæ ipsi, vti maximè proprias, relinquāt. Atque ego quidem depositum illud, de quo diligenter custodiēdo, non frustra toties & tam accuratè, vt dixi, admonet Paulus Timotheum suum, non magis ferè ad scripturas, quàm ad traditiones ipsas non scriptas pertinere iudicem. Sic enim scribit idem Paulus eidem isti Timotheo epistola posteriore. FORMAM, HABE, inquit, SANORVM „VERBORVM. Quorum, Paule? eorūne quæ scripsisti „tu? non inquit, sed QVÆ EX ME AVDISTI TV. Quonā „quæso in genere doctrinæ? IN FIDE, inquit. Solāne verò, „vt isti volunt? Minimè, inquit, sed ET IN DILECTIONE

QVOQ.

QVOQVE IN CHRISTO IESV. Tum statim infert. BONVM DEPOSITVM CVSTODI, inquit. Quod quæso? „Ecquodnam censes, inquit, præter id quod dixi, sanorum de fide & dilectione verborum? & quidem eorum verborum, quæ audisti ex me potius, quàm quæ in meis scriptis legisti. Habebone autem tantum penes me formam hanc, non etiam aliis communicabo? Tu verò, inquit ipse capite sequenti eiusdē epistolæ, ETIAM ALIIS EADEM ILLA COMMVNICA ET COMMENDA. Quænam illa? „Iterum, inquit, dico tibi, EADEM QVÆ AVDISTI EX ME, PER MVLTOS TESTES. Non, quæ legisti scilicet, aut priore ad te ipsum scripta, aut aliis ad alios scriptis, & atramento consignatis epistolis. sed quæ audisti. sed quæ audisti. Hoc depositum, inquit, & ipse custodi, & aliis cōmenda fidelibus hominibus. Atq. hæc quidem Apostolus. Non frustra autem neq. immeritò hæc ab eo toties inculcari, dubitationem non habet. Eiusmodi enim depositum τὸν ἀποστολικόν, sicubi aut absit, aut minus vigeat, ibi, etiam si fortè scriptura ipsa ad omnia occurrat, neque neruis prorsus careat, omnia tamen nescio quomodo, vel languere in ecclesia videas, vel certè multa quotidie noua, ad conturbandam eius pacem & quietem exorientia sentias: quæ deinceps, vt leuissimè dicam, tolli sanè aliter, nisi traditionū ipsarum non scriptarū subsidio, non posse videantur. Contrà autem, vbi modò depositum hoc traditionum sanctarum fuerit, iuxta præceptum Apostoli, custoditum, ibi, ipsius quidem præcipuè beneficio, omnem statum ecclesiæ veteris & totius christianitatis, in sua semper integritate & quiete permansisse, & ad posteros etiam ipsos in eadem esse transmissum, ex omnium temporum historia notius est quàm vt verbis debeat explicari. Neq. enim vnquam quicquam, quod esset apertè impium, irrepere in ecclesiam potuit, saluis traditionibus; & dubia, si qua fortè interea emerfissent, semper sunt, ex ipsa certa traditionum interpre-

Bb ij

tatione

ratione definita, & pro certis, in ecclesia stabilita. Quid ita verò? quia ecclesia sancta in eiusmodi euellendis zizaniis, non semper ad illud confugit, Scriptum est, Scriptum est. quod ipsi quoque diabolo nouit esse cōmune: sed illud etiā nō minore asseueratione atq. fiducia audet sæpenumero v-
surpare aduersus nouatores. Nos, inquit, consuetudinē eius-
modi nō habemus. Hæccine igitur quispiam reiiciat? hæc-
cine aspernetur? hæccine contemnat? quibus ecclesia & securitatem quidem ac tranquillitatem suam, quod modò diximus, maximè tuetur, ab hostium hæreticorum impres-
sionibus, & seipsam præterea morigerā inprimis & Christi sponsi sponsam amantē maximè exhibet? Agē enim videamus, quæ res est, quæ sponsam facit videri sponsi amantem maximè? Nū, si ea in gratiā ipsius, nihil nisi ex præscripto agat? Nū, si nihil, nisi verberare coacta, faciat? nihil nisi cōuitio expressum in animum admittat? An potius si ipsos quoque sponsi nutus, quantūuis remissos, ipsas etiā illas quātumuis tenues animi significationes, quā diligētissimè obseruet? Mihi verò hoc nomine, & hac appellatione, ea demū sponsa dignissima videbitur, quæ nullis sponsi nutibus expectatis, ipsa vltro, quid sponsus amet, quidūe oderit, ex domesticis eius familiaribus perquirat, & omni quā potest ratione odoretur; perspectis autem & exploratis eius studiis ac voluntatibus, nihil tam in iis minutum esse existimet, quod sibi eius deuinciendi gratia, reiiciendum, aut recusandum esse arbitretur. Si enim semper syngraphas quasi quasdam à marito expectet, si semper descriptos ipsos officiorum suorum indices requirat, nec præter scriptum, aut credat, aut agat, aut incēptet quicquam, quo placeat ei, cui se probauit, mihi quidem non tam sponsa aut coniunx morigera, quā morosa quædam ingenii patientiæque maritalis irritatrix esse videbitur. Sic igitur ecclesia quoque, si omnia ad summum ius reuocet, & nisi quæ scripta sint, reliqua aut sponso ingratissima esse deputet, aut ad se nihil pertinere existimet,

existimet, næ mihi illa quidem, non tam sponsa legitimo iure deuincta, quā plebeia mulier in concubinæ tantum locum ducta esse videretur. Contra verò si se obsequentē potius Christi sponsam domini, quā difficilem & importunam de grege foeminam, videri vnquam cupiet, tum mihi ad omnia, illas potius aut his similes ad Christum suum voces vsurpabit.

Tuus, o rex magne, quid optes,

Explorare labor, mihi iussa capeſere fas est.

Aut illas potius ex propheta. Audiam quid loquatur, non tantum quid scribat; loquatur autē, non tantum ad me foris, sed etiam in meipsa intus, Dominus deus meus. Audiam audiam: sed & obediam quoque. Nam si aliter sponsa ecclesia faciat, & Dei vocem, quanquam non scriptā, quocumque tamen modo exauditam, negligere audeat, in illas profectò horribiles verborū comminationes protinus incurrat, quas eiusmodi scilicet acutis atque subtilibus, sed iisdem importunis ac fastidiosis seruis, Dominus in euangelio denunciat. Seruus qui norit, inquit, voluntatē domini, nec secundum eam se gerat, vapulabit nimis. Quomodo nimis? Exponit Apostolus Petrus. Vsque adeò, nimis, inquit, vt præstiterit cos non cognouisse voluntatē domini, quā cognita ea discedere à sancto mandato dei. A quo mandato, Petre? Num ab eo, quod scripto consignatum ad eorum notitiam peruenit? Non, inquit, sed ab eo, quod traditum illis fuit. & quidem traditum, seu scripto, seu voce viuā, & traditione aliqua. Rectè igitur dominus ipse vapulaturum seruum ait, qui se ad voluntatem domini non accōmodet, quam norit. Quid autem interest, ex ipsōne domino, & quidem scribente, an loquente, voluntatem ipsius cognitā habeas, an verò aliunde, & alio quopiā modo? Solent enim quoque domini per alium, imò etiam per aliud, suam ostendere sententiam. Hodie, hodie, si vocem domini audieritis, etiam si scriptum eius nullum, & tabulas obsigna-

tas nullas videritis, nolite, nolite obdurare corda vestra. Quis sapiens, & custodiet hæc, & intelliget misericordias domini? Beatus ille, & quidem ter beatus, & quater, qui Deum audit, & quæ is velit, intelligit; eaque ipsa ad officiū suum pertinere iudicat. Contrà, miserum & infœlicem, qui obturat aures suas, vt non exaudiat Dei vocem incantantis sapienter. sicut loquitur propheta. Neque igitur traditiones ab ecclesia tollere, neque nos ab ea, quæ traditiones non scriptas tuetur; rectè segregare possumus: imò conuētus omnes hominum quorumlibet, traditionibus sanctis periniquos, non suspectissimos habere non debemus; ecclesiam verò, quæ traditiones magnificat, maximi sanè facere debemus. Denunciamus vobis, inquit Paulus Thessalonicēsis, & quidem in nomine domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem acceptam à nobis. Ipsi enim nostis quomodo oporteat imitari nos. Vnde autem nostis? ex scriptisne nostris? Non, sed ex consuetudine & familiaritate nostra. Quoniam, inquit, non fuimus inquieti inter vos, neque ociosi. Et quæ eo loco sequuntur.

CAP. IX.

Digressio. Cur biblia, patres, concilia, malè tractentur ab hæreticis.

Scriptura hæreticis tam odio est quàm lex & iudex improbis.

Patres & doctores tam terrori hæreticis sunt, quàm licitor & carnifex sceleratis.

Concilia hæreticis instar sunt mortis & supplicii extremi.

IC iam à proposito nos cursu nostro aliquantisper reuocemus, gradumque sustineamus, & quasi iustis in cœpto itinere confectis spatiis, non nihil insistamus; aut adeò, si lubet, in hanc potius

potius interim cogitationis nostræ amœnitatē veluti quādam, obiter, maiore iam operis nostri confecta parte diuertamus; vt, quoniam diximus superius, traditiones sanctas illa maximè inuidia flagrare apud hæreticos, quòd ex his, omnem & scripturarum, & patrum, & conciliorū ipsorum, trium maximè sibi inuisarum rerum auctoritatē profectam esse intelligunt; inquiramus nunc iam, in hoc ipso quasi quodā sermonis nostri diuerticulo, quidnam in causa potissimum esse existimemus, cur & Biblia ipsa ac scripturæ sanctæ, & patres item ac doctores sancti, & denique concilia ipsa sacrosancta, in tantum hæreticorum odium atque offensionem incurrisse videantur. Quo quidem in genere sermonis disputationisque nostræ, licitum sanè velim esse cuilibet, ea hoc loco adferre in medium, quæ modò quisque ad rem propositam existimet vtcunq. posse pertinere. Habet enim nescio quid hæc eiusmodi variarū de vna proposita re cogitationum congeries et cōcursus, quod singulari quadam suauitate perfusos nostros animos & oblectare, & pascere, & ad maiora etiā aggredienda plurimum excitare videatur. Ego quidē dicā quod sentio. Hæreticos homines sceleratis mihi & perditis hominibus in eo persimiles videri, vt pronunciare nō dubitem, quod facinorosis alioqui hominibus lex sit & tribunal iudicis, hoc hæreticis scripturas esse bibliorum; quod illis licitor & carnifex, hoc istis patres & doctores; quod illis carcer, crux, furca, hoc iis nomen & auctoritatem conciliorū esse. Quod cum ita sit, sanè quo loco iudex, lex, licitor, carcer, crux, habetur passim apud homines nefarios, eodem apud hæreticos haberi biblia, patres, concilia, minimè esse mirandum. Dic elarius, inquis. Dicam, si potero, vt magis etiam id quod volo intelligi possit. Legibus, inquam, & iudiciis, nefarii homines mirificè admodum, quod scimus, sunt infensi. Quid ita? quia vitæ, & actionibus eorum vniuersis mirabiliter repugnat vniuersa ipsa legum & iudiciorum ratio. Oderunt igitur

igitur ex animo ea, quæ sibi tantopere videt aduersari, nec sanè prius quicquam facerent, si possent, quàm vt ea, quæ sibi ad eum modum obstare intelligunt, primo quoque tempore è medio tollerent. Verè enim dictum est à vetere poëta. Quem metuunt, oderunt; quem quisque odit, perire se expetit. Sed quoniam ea tollere posse se desperant, sine quibus, viui inter homines non posse animaduertunt; tum autem, quoniam confidunt, quicquid in legibus ipsis acerbis est, id se innata quadam ingeniorum suorum calliditate, aut omninò, aut magna ex parte posse euitare, iccirco retinent eas quidem, vt videtur, verum interim ita se comparant, ita technis & cauillis instruunt, vt non tam leges, & iudicia retenta, quàm latebra modò quædam & perfugium scelerum, in retentis illis legibus ac iudiciis, quæsitum ab ipsis esse videatur. Et certè ad hanc eiusmodi mentem suam improbam, si modò concessu alicuius, facultatem legum pro arbitrio interpretandarum adepti sint, nullo negotio legibus ipsis & iudiciis ad omnes fraudes & latrocinia abutuntur. Sic isti. Atque eodem planè modo inter scripturas & hæreticos res habet, si quis modò velit propius intueri. Nam & lucem profectò ac splendorem illarum, vita illa & doctrina istorum tenebricosissima, nequit non odisse; & quod oderit, id ipsum sanè extinctum etiam nò cupere non potest; aut, vt iam id possit, illud certè non potest, quominus saltem refugiat, & clarissimum illud ipsarum lumen ita auerfetur, vt quemadmodum olim Iudæi aduersus faciem Moïsis radiantem, ita isti aduersus diuinarum scripturarum splendorem clarissimum, non ausint oculorum suorum aciem attollere. Cur igitur eas quas tantopere oderunt, non extinguunt? cur non tollunt è medio? Ne hoc quidem, mihi credite, non cogitant; verum, quoniam ecclesiam diuino illo sanctarum scripturarum splendore, quo quidem eam non solum illustrari, sed etiam prorsus animari intelligunt, priuari posse non vident, iccirco, dum tollere se posse, id quod

quod oderunt, desperant, fucò saltem illinere, & totum illud quicquid est, paratis ad eam rem fallaciarum suarum operimentis, quasi cucullione quodam inuoluere, ac verissimam diuinarum scripturarum faciem obscurare ac deturpare nituntur. Tum autem, hac tanta ipsarum patientia abusi, antequam scilicet iudicium earum subeant, vtrò eas quasi pro reo substituunt, & ad suum ipsorum quasi tribunal quoddam aduocant; vt tum demum & vultum earum pro arbitrio fingant, & ludos de ipsis, quantum liberit faciant, & postremò, ludibrio plus satis habitas, veste etiam in speciem splendida indutas, remittant ad aliquem Pilatum, tot calumniis, tot contortarum interpretationum integumentis obuolutas, vt non facile, præ eiusmodi inuolucris, vera ipsarum effigies possit apparere. Postremò, ita fœdè & contumeliosè acceptas, ac faciem velatas, in folio per ludibrium, quasi pro fœneo quodam iudice, collocant; collocatisque eis, pugnos, pugnos etiam ingerere non dubitant; amatulentum illud tantum non vsurpantes. Prophetiza, prophetiza, quis est, qui te percussit. Itaque non tollunt eas ferè quidem, (quomodo enim eas tollerent? aut quomodo sublatas ex oculis, pugnis cederent?) imò ita eas sæpenumero in os catholicorum dilaudant, vt in ipsorum comparisonem, nullam aliam quantumuis sacrosanctam auctoritatem admittant; verumtamen cum eas ita indignè tractent & illiberaliter, vt ab ipsis aut apertè depalmari, aut certè non ex animo laudari, sed veluti iudex a nocente reo palpari tantum videatur, mihi equidem verbo solo ab eis retineri, re, hoc est sententia planè vniuersa euerri videntur. Atque hoc sanè illud est, quòd interdum nullas rursus scripturas, vt diximus, recipiunt; quòd nouas assidue bibliorum conuersiones quærunt, quòd de numero sanctorum librorum illorum diminuunt; quòd inscriptiones biblicorum capitum, de suo ipsi capite apponunt; quòd denique ad librorum oras, callidis quibusdam inter-

pretatiunculis attexendis, extremū pietati & religioni exitium moliuntur. Progrediamur vltcrius. Auerfantur flagitiosi homines leges & iudicia. sic est. sed multò etiam magis timent & auerfantur carnificem & lictorem. De legibus enim verè dixit, qui eas telis aranearum similes esse dixit, vt ad quamlibet impressionem, vltro potius ipsæ vel cedere, vel perrumpi ament, quàm vt potentes, & factiosos, & nobiles latrones in sua retia immisos, imbecillitate telarum suarum tenere queant; præsertim vbi nulla instantis & vrgentis magistratus diligētia ac rigore fuerint obfirmatæ. At verò licia lictorum & laquei carnificum, quoniam firmitate ipsa sua, manifestò telas aranearum videntur superare, iccirco maiorem etiā metum animis sceleratorum illorum hominum incutiunt, eosque omninò sic exterrēt, vt cannabum quoque ipsum, quod laqueis ac liciis materiam suppeditare solet, despuere, iuxta vulgare prouerbum, atque execrari cogantur; lictorem autem & carnificem, prope vt mortem ipsam perhorrescāt. Quorsum hæc? vt intelligamus eandem planè esse rationē inter hæreticos, & patres ecclesiæ ac doctores. Cum enim hæretici scripturam ipsam omni, quod ostendimus, ratione auersentur; tū verò patres ipsos ac doctores sanctos, multò oderūt acerbius, atq. adeò multò plus etiam pertimescunt. Et quidem nō sine causa quoq. Scriptura enim cum pro se ferè non loquatur, trahi se interdum inuitam ab istis, & vi violari patitur: patres pro scriptura apparent, patres aduersario manus colligant, caput obnubunt, in ipsum etiam propemodū lege agunt. Prorsus vt lictoris quasi cuiusdam munus, in hoc sanctissimo ecclesiæ ministerio, sustinere videantur. Quamobrem, quod vulgo quoq. in rebus politicis de carnifice & lictore vsurpatur, plusquam ius & lex permittat, vim & potentiam illius non valere; id de ipsis quoque in suo genere catholicis ecclesiæ doctoribus, passim audias ab hæreticis vsurpari, non plus illis fidei esse tribuendum, quàm

quàm auctoritas permittat sanctarum scripturarum.

Bibliorum igitur leges oderunt hæretici, à patrū etiam animaduersione grauitè sibi metuunt; quid dicam de conciliis? Ad horum verò mentionem, subito hæreticis

refugit sanguen, atque exalbescit metu;

quòd ea non iam iudicii, aut etiam licii, sed furcæ planè instar habere existiment. Vt enim qui seueritatē legū aut iudiciorum minimè reformidant, nec virtutis amore à peccando abstint, traduntur lictoribus; quod si ne horū quidē vinculis aut verberibus cōercentur, vt discant saltē formidine pœnæ, minus malefacere, in crucē tandem aguntur; ita, qui scripturarū sanctarum præceptionibus simplicibus & apertis, in officio non continentur, quominus noua, & ecclesiæ catholicæ inaudita dogmata in vulgus disseminent, ad doctores demum & columnina illa religionis Christianæ relegantur: quod si ne sic quidem ad officium redeunt, tum postremò ad concilium, tanquam in carcerem detruduntur, & ibi, nisi resipuerint, condemnantur. Horrent igitur isti planissimè concilia, & ad omnem eorum mentionem contremiscunt: cumque adeò quodlibet trium illorū magnopere auersentur, scripturas quidem, vt legem & iudicē, patres, vt iustitiæ administratos; tum concilia sanè non modò auersantur, sed etiam vt mortem ipsam & supplicium extremum perhorrescunt. Atqui ipsa etiam scriptura, si illi tantopere, vt iactant, obedire voluissent, docere eos poterat, consentientes esse catholicis aduersariis suis, dum sunt in via cum eis; ne fortè ab ipsis tradantur iudici, scripturæ, & à iudice, ministris, patribus ipsis & doctoribus; qui tandem mittant eos in horrendum ipsis carcerem conciliorū sanctorum. Quas quidem omnes machinas, in ipsos hæreticos, palàm à catholicis contortas, & strenuè aduersus illos vibratas, ac vbi & quando opus esset, commolitas per Dei gratiam fuisse, ætas hæc nostra vidit, cum insigni quidem hæreticorum probro atque dedecore, catholico-

rum autem ipsorum victoria & triumpho admodum glorioso. Vt mirum non sit, tria hæc, biblia, patres, concilia, suo ipsorum nomine, traditiones autem ipsas, & suo, & trium præterea illorum sibi maximè exosorum nomine, quorum illæ progenitricæ & parentes existimentur, odio ab hæreticis haberi. Sed nos ad ea quæ restant pergamus.

ANDR.

PATRICII NIDECICI

DE ECCLESIA VERA ET FALSA.

LIBER III.

Qui est de tectis ædificii ecclesiastici.

CAP. I.

Sacramenta ecclesiæ catholicæ.

Due partes tecti in ædificio ecclesiastico. Sacramenta & sacrificia. Utraque & veritatem ecclesiæ demonstrant & dignitatem magnam. Quibus & qualibus & quot sacramentis utatur ecclesia catholica. Sacramenta ecclesiæ septem, & cur.

1. Quia res ipsa & necessitas sic ferebat.
2. Quia ita conueniebat.

Sacramenta sunt vasa gratiæ diuinæ.

1. Quibus grati Deo efficimur.
2. Quibus ad implendam diuinam legem adiuvamur.

Singulorum sacramentorum utilitas.

Alia ratio colligendorum septem sacramentorum.

Cum igitur iam fundamenta primum, deinde parietes etiā ipsos ecclesiæ veræ; quantum in præsentia fieri potuit, satis lustrauerimus, & vtrumque cum fundamentis ac parietibus hæreticarū synagogarum ita contulerimus, vt manifestò apparuerit, & fundamenta, & parietes synagogarum istarum, ne in comparisonem quidem, cum ecclesiæ nostræ siue parietibus, siue fundamentis, venire iure posse; quando illæ quidem synagogæ, & quatuor saxa illa, vnius, sanctæ, catholicæ, apostolicæ ecclesiæ,

clesiæ, quæ nos, substructionibus sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ nostræ pro fundamento assignamus, non agnoscunt; & ex bibliis, patribus, conciliis, traditionibus sanctis, quos nos totidem parietes esse ecclesiæ nostræ definimus, vix biblia ipsa, idq. per speciē tantum, recipiant; cæteros parietes eiusmodi, non modò ad sui ædificationē non adsciscant, sed etiam ad nostram ecclesiam extruendam non admittant. Hæc, inquam, cum oratione nostra utcumque perstrinxerimus, restat, ut ad opus intermissum nostrum redeunt, tectum denique ipsum operis instituti conscendamus, atque aliquid de sacramētis & sacrificiis, quæ in hoc sacrosancto ecclesiæ ædificio, tecti veluti cuiusdam instar nobis videntur obtinere, breuiter differamus; ex eoq. ipso aliquid præterea, tum ad continendos nos ipsos in gremio ecclesiæ, tum ad reliquos, per dei gratiam à synagogis istis reuocandos, præsidii desumamus.

Intelligendum est igitur, sacramentis & sacrificiis ipsis magnopere etiam dignitatem simul & veritatem ecclesiæ demonstrari. Veritatem. Quid enim tam proprium ecclesiæ esse potest, quàm sacerdos? quid tam peculiare, quàm sacramentum? quid tam eximium, quàm sacrificium? sine quibus omnibus, ecclesia non modò constitui nulla potest, sed ne cogitatione quidem adumbrari. Quid enim, quæso, tam versatur nobis in animo, cum nomen ecclesiæ usurpari audimus, quàm cœtus & conciliū hominū religiosorū, sacramentis in cōmune utentiū, & sacrificiis ipsis, sacrificiorūue fructu ac utilitate deuinctorū? Non credis? Tolle ex ecclesia sacramēta & sacrificia. Non vis tollere? an verò ne debes quidē? an verò ne potes quidē? Finge igitur saltē sublata esse, videbis euestigiò tantis & tā necessariis rebus ecclesiam nudatā ac spoliatam esse, ut sine iis, ne nomen quidem ecclesiæ tueri, sed pro ecclesia, conuenticulum tantū nescio quod, & sicut loquitur propheta, vix ymbraculum in vinea, & tuguriolum in cucumerario, dici atque appellari posse

lari posse videatur. Ergo veritas ecclesiæ, ut dixi, sacramentis inprimis & sacrificiis demonstratur. Quid dignitas? Eodem planè modo. Ponamus enim ab hac quidem parte, cœtum aliquem, primò religiosum, esto deinde sacramentis & sacrificiis utentem, esto hoc quoque, nam sine iis ecclesia esse omninò nulla potest, uti ostendimus. Verum, ut dicere cœperā, ponamus cœtum & religione obstrictum, & sacramentis ac sacrificiis utentem: quod concessimus. quid tum postea? Equidem si is eiusmodi cœtus, sacramenta religionis suæ aut diminuerit ipse, aut quæ non dimi-
nuit, ea in contemptum ac vilitatem adduxerit, aut deniq. diminutis & in contemptū adductis uti voluerit, tum profectò cœtus ille, secundum quendam fortassis modum, ecclesia dici poterit, at dignitatem, mea quidē sententia, certè nō habebit: sed res ipsa nescio quomodo, diminutis quidem illis, manca, & quasi membris capta, in vilitatem aut adductis, tota inhonorata ac contempta apparebit. Quid ita? quia caret earum rerum plerisque, quæ ecclesiam constituunt, quæque eam maximè illustrem atq. conspicuam reddunt. Hæc igitur ab vna quidem parte statuamus. Cōtrā autem ab altera parte ponamus ob oculos, cœtum ac conuentum hominum, religione insignem, & præterea, sacramētis numero plenis, sacrificiis dignitate augustis, utrisq. utilitate præstantibus, inprimis nobilem; equidem iis ita positis, & ecclesiæ ipsi attributis, quid est, quæso, quod magnopere ad hanc eiusmodi speciem, & dignitatem in ecclesia, addi oportere videatur? Hæc enim vel sola, mea quidem sententia, quasi quædam insignia sunt, quæ ecclesiam, veluti lampada quandam accēsā, videri faciunt, eāque non sub modium detrusā, atque reconditam, qui locus solis debetur hæreticorum conuenticulis, latitantibus & obscuris, sed super candelabrū ita repositam, ut & ipsa quidem locum eminentiorem habeat, & cæteris quoq. omnibus lumen ipsum communicet, qui intus sunt, & qui iisdem

iisdem eiusdem domus parietibus continentur. Hæc sunt, inquam, quæ faciunt, ut ecclesia non solum lucerna sit, in domo reposita, quemadmodum ex Euangelio diximus, sed etiam ut sit domus ipsa, sicuti Paulus Apostolus eam vocat: & domus quidem non in agro, sed in ciuitate, imò ciuitas potius ipsa, ex sententia Christi domini: ciuitas, inquam, illa conspicua & magnifica; non vallibus ipsis depressis atque humilibus obruta prorsus & sepulta; non, ne in æquis quidem ac planis campis posita, sed in monte omnino ipso, ut ait idem Dominus, ita collocata, ut, cū fundamenta ipsius, quemadmodum Dauid inquit, in montibus sanctis iacta sint, ipsa benè supra eiusmodi fundamenta extare, totaque adeò eminere videatur. Imò, quod verè tandem hoc loco dicendum & concludendum est: hæc sunt quæ ecclesiam, & lucernam in domo, & domum in ciuitate, & ciuitatem in monte; nec id solum, sed etiam, ut ait Esaias, montem planè ipsum, videri faciunt, neque adeò quemlibet montem, sed montem domus domini, montem, in ipso summo omnium collium, ac montium vertice, de industria collocatum: montem, dico, non solum humeris vicinorum collium in altum subleuatum, sed etiam vertice quasi ipso, omnium quotquot sunt reliquorum montium in sublime elatum: ut ita ad eum modum, hæc lucerna, hæc domus, hic mons, hæc ciuitas, supra montem, in alto posita & collocata, omnium oculis maximè exposita esse queat, & ipso statim primo aspectu, omnibus se cognoscendam præbeat, adeoque Hierosolymam nobis illam repræsentet, sanctam, nouam, de cælo delapsam, diuinitus instructam, & omnino tanquam sponsam ornatā viro suo. Quæ de re & diximus iam quidem antea aliquid, & quoties necesse fuerit, etiam inferius dicturi sumus. Sic enim statuendum est. Cū ecclesiam visibilem esse oporteat, ut paulò antè ostendimus, quando eam in Episcopis & Pontificibus, & omnino in magistratibus ac præfectis eius, visibilem esse docuimus,

docuimus, tum, vbi à personis discesseris, & ad res ipsas te conuerteris, nihil esse, omnium, quæ quidem in ecclesia fiant aut gerantur, quod æquè incurrat in oculos, cum aliqua specie dignitatis & sanctitatis, ut sunt sacramenta et sacrificia ipsa: quorum alterum signum est rei sacræ, alterū etiam res est ipsa sacra. Nisi autem sint sacra in ecclesia, ne ipsa quidem ferè ecclesia, sancta omnino dici posset; quæ nisi sancta sit, ne catholica quidem, sed ne apostolica quidem posse videretur appellari. Rectissime enim vetus illa formula antiquitus est in ecclesia usurpata. S A N C T A S A N C T I S. Nimirū ut qua in ecclesia vtrumq. id appareat, eā & sanctā profectò, & catholicam, & apostolicam esse ecclesiam agnoscamus: in qua autem non appareat, ibi verissimam quoque ecclesiæ ipsius sanctæ, catholicæ, apostolicæ effigiem non posse apparere intelligamus. Quamobrem si ita est, ut est, primum, ut neque ecclesia à sacramentis & sacrificiis, neque sacramenta rursus & sacrificia ab ecclesia ipsa separari posse videantur. deinde, ut, vbi ea plena, integra, augusta, habeantur, ibi integerrima, plenissima, augustissima ecclesia esse censenda sit, sequitur certè, ut quoties siue veram ecclesiam quærimus, quam amplectamur, siue falsam & adulterinam cognoscere cupimus, quam fugiamus, ad sacramenta ferè semper & sacrificia vtroque proposita, respectum habeamus: & vbi hæc quidē, aut nulla, aut diminuta, aut indigne adeò accepta & tractata viderimus, ibi ecclesiæ nomen suspectū habeamus: vbi contra adesse illa, & cū numero pleno, tum summa dignitate vigere, conspexerimus, ibi ipsissimam, ut ita dicam, ecclesiam esse, omnemque eius dignitatem atque principatum vigere, ne dubitemus. Quid restat igitur? Illud, mea quidem sententia, ut videamus hoc loco iam nunc, & consideremus vtrinque: hinc quidem, ecclesia illa vna, sancta, catholica, apostolica, quam & nostram, & veram esse ecclesiam ostendimus, bibliis, patribus, conciliis, traditionibus

D d

denique

denique ipsis, quasi suis quibusdam parietibus circumscriptam: illinc autem rursus exaduerso, altera illa, neq. vna, vt leuissimè dicam, neque sancta, neque catholica, neque apostolica ecclesia, quam ipsam scripturis traditionibusq. omnibus aduersariam esse docuimus; restat, inquam, vt videamus, quibus singulæ earum & qualibus sacramentis ac sacrificiis vtantur. Vt ne videlicet in vtrumque pedem amplius claudicemus: sed, si dominus ipse est Deus, sequamur eum, sin Baal; sequamur illum: nec amplius, vt ventis ita opinionibus circumferamur, delati, & quasi rapti tempestatibus, modò in hanc, modò in illam partem. Constat igitur, in nostra hac ecclesia, sacramentorū quidem & numerum esse plenissimum, & pondus existimationis grauissimum: sacrificium autem ipsum tam sublime esse, & tam excelsum in ea constitutum, vt ad eius excellentiæ prædicationem, nullæ nec hominum nec angelorum ipsorū linguæ satis sufficere posse videantur. Constat item, in illa aduersariorum synagoga, nullis planè fundamentis nixa, & nullis etiam legitimis parietibus circumsepta, nihil esse, nō modò ad comparationē nostræ in eo genere, sed ne ad speciem quidem ecclesiæ alicuius: vbi, nec omnia sacramenta plenè numerare, nec vllum eorum non foedissimè tractatum videre queas: ad sacrificium autem quæ pertineant, ea omnia ita abiecta deprehendas & contempta, vt hoc ipso, ipsi illi synagogarum illarū auctores, quasi de industria omnes ignominiarum maculas, quas synagogis suis aspergerēt, quibusq. eas passim inuisas redderēt, quæsiuisse videantur. Longus sim, si singula hoc loco explicare coner: generibus modò ipsis rerum proponendis, hoc tempore contentus ero. Principiò igitur, quod ad catholicæ nostræ ecclesiæ sacramenta attinet, ea in vniuersum septem esse constituit, & eorum singula singularibus etiā honoribus prosequitur. Sic autem ea nominat. Baptismum, Confirmationem, Pœnitentiam, Eucharistiam, Ordinem sacrum, Matrimonium,

Matrimonium, Vnctionem extremam. Cur septem numerat? Primum id facit necessariò, deinde etiam aptè & conuenienter. Necessaryò facit: totidem enim casus, vt sic dicam, & opportunitates quasi quasdam esse intelligit, quibus sacramenta ipsa administrari necesse sit. Cum enim eorū administrandorū rationem, hominum ipsorū causa esse institutā meminerit, tum in numero ipsorū inuestigando, homines ipsos maxime intuetur, et quidem tum eos, quibus ea cōferri debeant, tū per quos cōferri debeāt. Ex quarum considerationū altera, Matrimonii extitit sacramentū, vt inde scilicet homines legitimè procreentur, in quos sacramenta cōferantur: ex altera autem cōsideratione, Ordinis sacramentū est constitutum: quod collatum in homines sacerdotes, idoneos eos facit, qui ipsi sacramenta hominibus distribuant atque administrent. Atque ita iam habemus duo sacramēta, necessitate ipsa expressa, & in ecclesiā introducta. Ordinem primum, ex quo sacerdotes, qui sacramenta distribuant. deinde Matrimonium, ex quo coniuges, ex quibus deinde genus ipsum mortalium, aptum percipiendis sacramentis. Quibus duobus absque esset, sacramenta quidem aut distribui non possent, aut si possent, perperam distribuerentur. Etsi enim & homines ipsi, ex non matrimonio gigni vtcunque possent, quibus sacramenta in ecclesia administrarentur: & iidem postea, nullo sacri Ordinis sacramento initiati, possent sic subito sacramentorū in ecclesia dispensatores quomodocunq. constitui: tamen quoniam ecclesia catholica, præter cætera, in his duobus sacramētis interuenientia mysteria, connubiū quidem Christianorum honorabile esse in omnibus cum Paulo dicit, ac thorum ipsum immaculatum appellat: honorem autem in ecclesia vllum, neminē nisi vocatū, temere sibi sumere aut vsurpare patitur, iccirco hæc quoq. necessaria hominū siue viuendi genera, siue in ecclesia ministrandi, voluit sacramentorum appellatione consecrare: vt & ipsa quidem dignitatis plus haberent,

haberent, & cæteris actionibus in ecclesia secuturis, tantò etiam maiorem dignitatem conciliarent. Habet hoc enim ecclesia sancta, vt ad nullam ferè vnquam actionem suam, quæ modò maioris momenti alicuius esse videatur, illotis, quod dicitur, manibus soleat accedere, nisi prius omnia actioni illi necessaria, legitimè & præparauerit, & si opus sit, expiauerit, atque adeò consecrauerit. Ex quo est illud, vt baptismo ipsi futuro, & oleum catechumenorum, & chrisma ipsum, multò ante consecret, & aquam ac sallem consecratum adhibeat, & dæmonia exorcizari iubeat, & tum demum baptizet. Quam quidem ipsam rationem sequitur etiam in aliis eiusdemmodi rebus infinitis. Nam & ad ipsius quoq. Missæ sacrificium ritè atq. legitimè peragendum, quid est quod non faciat? aut quid est quod omittat? Templum consecrat. Parum est. Altare consecrat. Parum est. Vasa cōsecrat. Parum est. Indumenta consecrat. Parum est. Sacerdotem consecrat. Etiam parum est: nisi se idem ille sacerdos iamiam ad sacrificium peragendum accessurus, & precibus multis muniat, & confessione præterea ipsa atq. exomologesi delictorum suorum, tum priuata ipsa, priuatim, quantum satis est, expiet, tum publica etiam altera, in ipso iam sacrificii initio, maximè ad id quod agit, aptum atque idoneum reddat. Alioqui non rectè nec ordine sacrificatum, nec sacra illa non polluta prorsus ac violata esse duceret. Planè vt quemadmodum, honoris ipsius Iesu Christi causa, cui nihil neque in conceptu, neque in ortu ipso, labis originalis adhæsisse verè profitetur, à matris etiam ipsius fatu ac conceptu, eandem hanc eiusdem peccati noxam atq. labem studet quàm maximè remouere: ita omnibus aliis in rebus, quas vnquā aggreditur, illud obnixè dat operam, vt singulis sensim ac paulatim, in ipsis iam tū eorum incunabulis, auctoritatem atque opinionem conciliet sanctitatis. Vix enim profectò quicquam esse videtur, quod repente existat purissimum & sanctis-

sanctissimum, nisi antea gradibus veluti quibusdā, ad summam illius & eximiae puritatis atque sanctitatis opinionem conscenderit. Cū igitur omnibus in rebus, eiusmodi ferè consuetudinem ecclesia nostra teneat, tum in ipsis quoque sacramentis constituendis, ab ea consuetudine non discedit, sed quinque ipsis sacramentis præcipuis, quæ mihi videntur ex totidem vulneribus Iesu Christi crucifixi, ad procurandam hominum salutem profluxisse; cuius generis sunt Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia, Extrema vnctio: duo illa, quæ modò diximus, Matrimonii & Ordinis sacramēta præponere necessarium esse iudicauit: quibus homines initiati, alteri quidē distribuunt, alteri autē illa, quæ dixi, percipiant sacramēta. Sic enim facilè prouidet, vt ne sanctum ipsum canibus potius, contrà Christi præceptum, traditum, quàm aut sanctis præordinatis, ad distribuendum commissum, aut verò ex sancto, vt plurimum, matrimonio procreatis, ad participandum concreditum esse videatur. His igitur duobus ad eum modū rectè atque ordine constitutis, cū quinque deinde genera esse perspiceret eorum hominum, qui sacramentis participaturi esse viderentur, quinque etiam sacramenta illa necessariò prioribus esse adiungenda existimauit. Quòd enim esse quosdam videret quasi modo genitos, qui videlicet mysteriis totius futuræ religionis suæ tunc primum soleant initiari, ideo his, primum quoque sacrosancti baptismi sacramentum assignauit; quem esse primum quasi aditum omnibus voluit, ad religionem ipsam Christianam. Quòd autem alios rursus videret, quasi adolescentes in fide, & qui maturitatem iam veluti quandam religionis & fidei, animo consecrarentur: iccirco deberi iis alterum sacramentum existimauit, quod Confirmationis appellauit. Atque ita deinceps, quòd alios initiatos iam & confirmatos, inque religione Christiana quasi adultiores factos, & deo iam consecratos, sæpenumero deinde, siue casibus, siue

imbecillitatibus humanis, in vitium labi, & primæ illius consecrationis suæ notam quasi obliterare cerneret: fecit sanè ipsorum causa, vt Pœnitentiæ præterea sacramentum tertium proponeret, contritionis, confessionis, satisfactionis partibus exaggeratum & perfectum. Itemque, quod alios fore etiam prospiceret, atque adeò votis omnibus optaret, qui post lapsus illos superiores, ad maiora quædam, in sancta Christiana vita moliēda excitati, ad meliorem se deinde frugem essent per dei gratiam recepturi, quartum Eucharistiæ sacramentum, proprium ipsis & peculiare esse voluit: quo ipso non minus sæpe quàm ipso illo proximo pœnitentiæ sacramento, ad omnes opportunitates suas vterentur. Postremò autem, cùm illorum quoque hominum conditionem cum animo suo reputaret, qui perfuncti iam huius vitæ, & in hac vita ipsius religionis, statione ac munere, beatam iam tum illam beatorum animorum stationē, quæ est merces laborum, & honestè ac religiosè actæ vitæ, meditarentur; & à domino ipso ac imperatore suo ex hoc mundo paulò post ad percipiendam mercedem illam euocandi, in proximo iam, ad sedes illas beatas commigrandi gradu, esse viderentur positi ac constituti: tum verò quoniam maxima illis impedimenta, ad speratam illam & desideratam coronam consequendam instare intelligit, à carne, mundo, diabolo; ideo his ipsis, in extremo & periculosissimo actu illo versantibus, quintum Extremæ vñctionis sacramentū destinauit: extremum quasi omniū sacramentorū colophonem. Quæ quidem quinque sacramenta prioribus illis duobus coniuncta sacramentis, septenario planè numero cōpræhendit, nō minus sancto quàm perfecto. Necessitatis in eo, vt dixi, secuta rationem: quam, notandis generibus hominum, sacramentis indigentū, egregiè obseruauit. Nam conuenientiæ, quod iam dicendum est, illa est ratio, quod ecclesia, hunc ipsum sacramentorū suorum numerum, ad numerum, non iam personarum, vt

modo

modò ostendimus, sed potius rerum earum quæ sacramentorum vi atque beneficio, seu depelluntur, vt mala, siue, vt bona, conferuntur, & conuenire intelligebat, & quadrare omnino volebat. Pelluntur enim iis septem illa, omnis nequitia spiritualis capita mortifera. Superbia, auaritia, luxuria, ira, gula, inuidia, segnitia. Conferuntur autem totidem dona ac munera spiritus sancti, quæ Esaias quondam his nominibus videtur expressisse. Sapientiæ, intellectus, cōsiliū, scientiæ, fortitudinis, pietatis, timoris domini. Quæ quidem omnia, sacramentis, ceu quibusdam vasis atq. instrumentis certissimis delata, inuisibiliter in hominum animos, legitime ad eam rem præparatos, illabuntur, & illapsa conseruantur. Atq. hic est quidem honos ille, omnium sacramentorum catholicorum communis, quod nostrorū quidem hominum sententia, omnia sacramenta, pro rata parte, vasa gratiæ dei & sint & appellentur: hoc autem est, quod ipsa suā vi, & ratione quadam intima, nisi tu fortè impediās, & obicem aliquem de industria opponas, dei immortalis gratiam non conferre non possint, omnibus iis ad quos peruenerint. Quæ quidem etiam gratia eousq. valere dicitur, vt iugum domini, quod cæteris nationibus, extra communionem sacramentorum catholicorum positis, durum atq. asperū & planè intolerabile esse videtur, nobis diuinorū istorum sacramentorum participatione resectis, & leue redditur; & inprimis suaue: vt ita ad omnia mandata dei nostri implenda & pro officio nostro exhaurienda, non solum scientia apti, nō solum voluntate proclives efficiamur, sed etiam re ipsa expediti prorsus & parati, & quod caput est, insignibus quibusdam diuinis auxiliis, fulti ac roborati. Verum hi fructus quidem, omnium, vt dixi, sacramentorum sunt: illi singulorū, qui pressius paulò antè expositi, vberiore etiam aliquanto explicationē hoc tempore desiderant. Cōstitutis igitur duobus illis, vt dixi, quasi præuiis quibusdam sacramentis, matrimonio dico sancto, vt illi

vt illi etiā in ecclesia sancti essent, qui prolem sanctam atq. legitimam, percipiendis ecclesiæ sacramentis suppeditent: & ordine ipso sacro: vt ita ex sacratis quoq. viris desumatur illi, qui futuri sint ministri Christi, & dispensatores mysteriorum atq. sacramentorum diuinorum. His igitur duobus ad eum modū constitutis, quid facit ecclesia? Equidem dispensationem hanc mysteriorum istorum, à baptismo ipso sacrosancto auspicatur: quem summa cum plurimarum cærimoniarum dignitate atq. sanctitate, solenniter admodum administrat; quemque adeò omnibus in vniuersum, primum, vt dixi, aditum, & veluti ostium proponit, ad ingressum ecclesiæ dei præpotentis. Quid deinde? Deinde à baptismo, ad Confirmationis sacramentum progreditur; vt quorum mens purgata in baptismo à scelere, vacillat adhuc in fide, ea, virtute istius sacramenti roboretur, & quasi adolescere incipiat, ad dignam personæ & instituto suo vitam inchoandam. Tum autem quoniam ferè fit, vt dum adolescimus, in multos & varios vitæ casus atq. offensiones plerumq. incidamus, quibus à recto virtutis & honestatis cursu depulsi, & quasi ad periculosum aliquem vitæ scopulum illisi, ad naufragium faciendum deducimur, iccirco deinceps, salutare nobis pœnitentiæ sacramentum ab ecclesia proponitur; vt quicumq. post susceptum baptismi sacramentum, & tanquam post ingressum maris cuiusdam, in hac Christiana vita, turbulenti, & omnibus tempestatibus expositi, rectum atq. tutū nauis ipsius cursum tenere non potuerunt, quominus sanctæ & honestæ vitæ naufragium paterentur: sicut sanè, in hac & naturæ nostræ tanquam nauis, imbecillitate; & in his mundi istius illecebris, quasi in maris ipsius pellacia, & syrenarum cantu; & deniq. in hac malignorum spirituum, quasi ventorum quorundam, aut Pyratarum sæuitia & furore, nemo est, qui non aliquando in eiusmodi periculum adducatur. Qui igitur tales sunt, iis ecclesia, hanc quam dico, pœniten-

pœnitentiam sacramentalem, quasi alteram secundum baptismum tabulam, ex naufragio suppeditat; qua se miseri mortales vtrumq. sustentent, dum optatum salutis portū cōsequantur. Videtur autem omnis pœnitentiæ istius salutaris vis & ratio, in ipsa potissimum, de contractis criminibus venia obtinenda, posita esse & constituta. In eius enim usurpatione, quod scimus, erratis quidem atque culpis nostris profitendis, magnopere nostri nosmet pudere, & pigere, & pœnitere necesse est: hunc autem ipsum dolorem atq. pudorem nostrum, quem tunc de præteritis delictis nostris, volentes suscipimus; grauem imprimis nobis, præter alia, monitorem & magistrum deinceps esse necesse est, etiam atq. etiam cauendi in posterū, ac diligenter prouidendi, ne nos iterum atq. iterū, eadem aut simili de causa, & suffundi pudore, & dolore angi necesse sit. Expresè enim illud & significanter admodum dictum fuisse à quodam memorant; cum ex eo, ætate iam prouecto, familiarium quidam quærent, vtereturne etiam tum rebus veneris? Diui meliora, inquit, Ego verò non iam ob metum diuini numinis tantum, neq. ob terrores consccleratæ cōscientiæ, quæ vereri piarum mentiū est; neq. adeò ob honorem solum cani istius capitis, & turpitudinem scelerum admissorum, sed vel ob pudorem saltem hominis sacerdotis, cui abditissima illa atque fœdissima animi mei vulnera detegere necesse habeo, libenter meipsum ab alienissimis istis ætati meæ flagitiis abstineo & subduco. Quī enim grauitatem illius admonitionis sacerdotalis sustineam, inquit, si me, commissā illa mea apud se confitentem, ita excipiat? Non te pudet filicernium, senem capularem, ad ineptias iterum redire iuueniles? & eiusdem rursus tyranni dominationi sponte colla subdere, ad cuius seruitutem tolerandam, ætas te iam ipsa magnopere præcipitata, reddidit inhabilem & ineptum? Multa in hac parte dici possent, quæ non solum ad terrendas, & castigandas, sed etiam ad in-

struendas, & fouendas, & recreandas hominū conscientias, ex hoc sacramento, tanquā ex fonte, videntur in ecclesia catholica proficisci: quale est illud, cum per hāc huiusmodi pœnitentiæ sacramentalis occasionem, de multis, quæ ad vitam laudabiliter, & sine repræhensione degendam pertineant, instruimur & docemur: quale item, cum de plurimorum scelerum nostrorum venia diuinitus obtenta, non minus ore sacerdotis certiores reddimur, quā si deum ipsum corā, de gratia sceleri nostro proposita, verba ad nos facientem audiamus. Sed & hæc nota sunt iis, qui sacramentorum catholicorum vsum habent, & omnino ad alia festinat etiam oratio ipsa nostra. Posteaquam igitur ecclesia, hoc eiusmodi pœnitentiæ ceu quodam obsonio, hominem illa quasi quadam peccati fame atq. inedia dudum enectum, ad quandam veluti cibi appetentiam satis excitauit, tum verò illi dulcem illum inprimis & optatum ac salutarem τῆς εὐχαριστίας panem proponit: ipsumque dolore illo pœnitentiæ sanctæ fractum & penè confectū, hoc ipso sacratissimo, & Iesu Christo plenissimo reficit sacramento. Quod quidem etiam ipsum tanto verborum honore prosequitur, vt, cum in eo panem duntaxat & vinum, quotidiana illa & egena elemēta, hominum oculis vsurpanda obiciat, diuina tamen institutione informata, audeat verissimè dicere, populoque ipsi verissimè persuadere, sub illo tam panis quā vini velamento aspectabili, Christum ipsum dominum, non ratione quidem aspectabili, sed & verè tamen, & integrè, & re ipsa, contineri; verè etiam & integrè, & re ipsa, sub alterutra, siue panis, siue vini specie, quod antea monuimus, totum populo diuidi ac dispartiri. Quid hoc obsecro admirabilius? quid magnificētius? quid ægris mentibus leniendis & sanādis accommodatius? Ego enim tunc planè, dū me de hoc pane, aut de hoc calice, participare sentio, in coelū me mortālē subuectū esse, & inter coelicolas ipsos translātū, terrigenam accumbere existimo; & quoties

& quoties me epulis illis sacrosanctis, hominem indignissimum interesse video, toties me diuorum atque angelorum omnium epulis interesse censeo. Ita me tum glorificare, & planè portare deum in corpore meo arbitror: & omnino ita me primitias quasi quasdā, illius immortalis futuræ vitæ, in hac præsentī mortali, non vita sed morte mea, delibare sentio. O sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis eius, mens impletur gratia & futuræ gloriæ nobis pignus datur. Alleluia, alleluia. Aestu- at, æstuat mens mea, vel vnus huius sacramenti diuini læticia incitata. Quo quidem vno freta, & plus etiā satis animata, victoriam se certissimam, de cunctis hæreticorum confictis & vmbatilibus sacramentis, certò consecuturā esse, abundè ibi pollicetur. Vt enim baptismi sacramento, pœnitentiæ sacramentum, ita sacramento confirmationis, ipsum eucharistiæ sacramentum è regione quodammodo respondet, hominemque ipsum in ipsa catholice religionis suæ statione, bene firmum ac bene stabilem constituit, & omnino ad omnia quantumuis ardua pro se aduersus alienos suscipienda, audentem & fortunatum facit: id quod multis sanctorum martyrum nostrorum testimoniis & exemplis luculenter est cōprobatum. Hoc magis, quòd neq. Pœnitentia ipsa sit vt Baptismus, neq. Eucharistia ipsa sit vt Confirmatio, quominus possint iterari: cū vtrāq. ad omnes & singulos lapsus nostros corrigendos & sanandos, ita videantur esse instituta, vt ipsis identidem, & quidem quāmsæpiissime, vti necesse habeamus, si ad primam illius institutionis rationem, qua vtrumq. eorum in ecclesiam introductum ac receptum est, quā proximè accedere, & si de hostibus deniq. ipsis nostris victoriam referre cupiamus. His igitur ad eum modum ecclesia nostra perfuncta sacrosanctis sex sacramentorum muneribus, manum supremam quodammodo sustinet, eamque Extremæ ipsi vnctioni, in corporibus suorū morbo debilitatis, reseruat, quā
E e ij deinde

deinde ex hac vita propemodū exituris hominibus cōferat, eosq. ad certamen illud omnium terribiliū maximè terribile, vi ipsa occulta sua corroboret & cōfirmet. Quod cum ita sit, equidem in his vniuersis sacramentis constituendis suis, ad eiusmodi mihi quandam rationem Ecclesia, omnia sua cōponere videtur, vt Baptismo ipso ante omnia constituto, quem, vt diximus, nihil ferè aliud esse voluit, quàm primum ipsum aditum ad religionem ipsam Christianam; reliquorum sanè sex sacramentorum suorum vsum, mirifica quadam ratione partiatur. Nam distributis in tria paria singulis sacramentis, primum sacramentorum suorum par, infirmis ipsis referuat; & quidem infirmis, vel animo, quod appellauit Confirmationis sacramentū: vel corpore, quod appellauit Extremæ vnctionis. Alterum rursus par, firmis planè hominibus attribuit & robustis: his quidem qui corpore firmi sunt, Matrimonium sanctum; firmis autem animo, Ordinem ipsum sacrū. Reliquorū porrò sacramentorū par tertium, Pœnitentiæ, inquam, & Eucharistiæ sanctæ, id verò promiscuè inter hos pariter atq. illos cōmunicat, & omninò inter omnes diuidit ac dispensat, ad eum quidem modum, qui paulò antè expositus est nobis. Quid obsecro his rationibus ecclesiæ robustius? quid hac distributione illustrius? quid ad omnes vsus nostros accomodatius?

Cap. II.

Sacramenta hæreticorum.

*Hæretici sacramenta diminuunt, & tantum ad duo contrahunt.
Hæretici matrimoniū laudant, sed inter sacramenta nō numerant.
Hæretici sacramenta sua diminuta, etiam paruifaciunt.*

In eucharistia corpus Christi non agnoscunt.

Baptismum indignissimè tractant.

Obiter contra calumniatores Eucharistiæ & baptismi Christiani.

Sed quid

ED quid contra hæc hæreticorum synagoga? Primum sacramenta ipsa, vt cuique eorum collibitum est, numero sensim deminuunt; eaque postremò ad dualem ferè, Romanis nō magis in sermone quàm in sacramentis ignotum numerum restringunt, nec plura quàm Baptismum ferè, & Cœnam, vt appellant, domini, in sacramentis numerant. In quo ipso multa sunt quæ mirer; in his autem illud vel maxime, quòd, cum negent reliqua, hæc ipsa duo tamen, sacramentorum nōmine dignari dignentur; cum de eo ne verbum quidem in scriptura, à qua ipsi nunquam se recedere profitentur, reperiant. Tum autē quis non miretur illud quoque, hunc ipsum etiā lapidem ab istis loco suo motum esse, qui à multo tempore, satis firmis in ecclesia fundamentis niti videbatur. Quid enim? idne agitur, quæso, vt eorum nobis suffragiis, ad constituendum sacramentorum ecclesiæ numerum, magnopere sit opus? vt ea isti nobis quasi vendidisse videantur, quæ pro sacramentis admiserint? Aut verò, eane sunt tēpora, vt quasi de re integra, sic de sacramentorum numero constituendo, deliberandi etiamnum sit locus? de quo iam pridē sanctorum conciliorum decreta intercesserūt. Hæc, inquam, cum ita de omnibus sacramentis ab istis dicta, mirari planè necesse sit, tum verò de Matrimonio sanè ipso quòd dicunt, tunc cum illud in sacramentis esse negant, id verò eiusmodi est, vt sine admiratione, non modò ab iis dici, sed ne à nobis quidem audiri posse iudicem. Cum enim ipsi aliàs Matrimonium hoc ipsum, magna passim vocis & clamoris cōtentione in vulgus dilaudēt, & cum in singulis propemodū hominibus, in sacerdotibus etiam ipsis, non sine contentione quadam vrgeant, cunctosque ad illud, non iam dico inuitent, sed tantum nō adigant: hæc, inquam, omninò cum in hoc matrimonii sacramēto faciant, & tamen ipsum hoc

E c iij

sacra-

sacramētum esse negent, non mihi iam certè quidem incō-
stanter solum, sed etiam admodum insipienter, & quod di-
xi, etiā mirabiliter quodammodo facere videntur. Ita, vt si
fortè cæteris hominibus, idē de reliquis omnibus sacramē-
tis facere integrū sit, istos id tamē, de eo sacramento vel co-
gitare saltem, in quo ipsi, cū multorū aliorū decreta fa-
uoris plenissima intercessisse, tum sua quoque ipsorum stu-
dia aliās, mirificè enituisse, intelligant; id verò omni profe-
ctò admiratione dignissimum esse videatur. Quod quidem
etiam hoc mihi ab istis fieri videtur inscitius, quòd à Paulo
quoq. Apostolo, cuius se ipsi germanos æmulos atq. imi-
tatores haberi volunt, hoc ipsum, de quo loquimur, Matri-
moniū, non sacramentum modò, sed magnum omninò &
insigne sacramentum, in Christo & in ecclesia, haberi non
ignorant. Nisi si fortè ne Paulum iam quidem magnopere
vereri videantur, quominus sacramentorum ipsorū nume-
rum, magna, vt diximus, ratione ab ecclesia traditum, hoc
ipso eximendo Matrimonii sacramento imminuant, quod
ab Apostolo illo agnitum, & sacramenti appellatione tam
apertè honestatum esse intelligunt. Sed sit leue, imminuere.
Quid? illa ipsa tam imminuta, & ex septenario numero ad
dualem redacta sacramenta sua, putasne magnificiunt? Mi-
nimè certè quidem. Imò verò de gradu planè, eius, quæ
ipsis debebatur, dignitatis deiiciunt, & ad terram quasi af-
fligunt. Nam cū duo duntaxat, vt diximus, sacramenta
ferè numerent, tum Baptismum quidem, primū infantibus
ipsis inutilem, deinde cæteris quoque parum necessari-
um, & neque tollendo funditus sceleri, neque diuinæ con-
ferendæ gratiæ, efficacem esse aiunt. Ipsam autem eucha-
ristiam, quam nos verissimi corporis & sanguinis Iesu Chri-
sti sacramentum dicimus, ipsi non nisi signum ac figuram
quandam Christi corporis & sanguinis esse aiunt, quæ si e-
tiam adoretur, statim in ipsa illa adoratione, nefarium ido-
latriæ crimen committi, impiè vociferantur. Quibus ego
vtrisque

vtrisque. sanè de rebus dum cogito, quanquam, si in alteram
partem peccandum fuit, augeri potius ipsum remediorum
numerum, quàm vlla ex parte diminui maluissem; non mo-
dò quòd pluribus remediis propositis, minus mali ex da-
mnis ipsis sentiretur, sed etiam quòd bonitatem omninò
quandam naturæ atque ingenii redolere videretur, mala
quidem quàmmaximè fieri posset, restringere, commoda
autem ipsa humani generis, diuinitus præsertim inuenta,
nobisque liberalissime attributa, quàmmaximè exaugere;
tamen cū præterea considero, non numero ea tantum ab
istis diminui, verum etiam, quod peius est, vi, fructu, digni-
tate, atque adeò efficacitate omni spoliari, & nuda penè
signa relinqui, equidem fieri non potest, quin multò magis,
ad hanc tantam, eorum qui id faciunt, malevolentiam, eo-
rum qui approbant & recipiunt, amentiam & stupiditatē
cohorrescam. Nec verò ego tantum, sed etiam, vt puto,
quisquis tandem fuerit, qui modò hæc secum rectè confi-
deret & expēdat. Nam, vt principio pro Eucharistia aliquid
loquamur; quis non miretur, quæso, aut verò etiam quis
æquo animo patiat, Christum quidem ipsum dei filium,
hoc quod porrigit, corpus esse suum, palam atque apertè
profiteri; homuncionem autem ex aduerso nescio quem
asserere, signum modò esse & figuram eius ipsius corporis,
atque adeò ne signum iam quidem aut figuram, sed non-
nihil duntaxat, id autem est, tantum non nihil: & non ad
aliud ferè quicquam conducibile, quàm ad homines in
idololatriam impellendos. O audaciam, imouero ô scelus:
& nequitiam. Deinde autē, quod ad baptismi sacramētum
attinet, quis ferat, quæso, cū circūcisio quidē Iudaica, ma-
gis etiā propemodum ad infantes, quàm ad adultos perti-
nuerit, omnesque, qui modò ea insigniti fuissent, in nume-
rum populi dei retulerit, baptismum nostrum, ita infra ipsi-
us conditionem abiici, vt neque ad infantes pertineat, &
cæteris præterea nullam insignem vtilitatem pariat? Quis
hæc fe-

hæc ferat, aut quis patiatur? Atqui de his vtrisque sacramentis Anteccelesiani nostri vtrumque non solum ferunt, sed primi ipsi in vulgus spargunt atque disseminant. Quid tum? inquires. Permultum sanè quidem. Esse enim homines, qui Christo deo exaduerso respondere, & quasi conuitium ingerere non vereantur, impudentiæ est non ferendæ; quæ in nostris istis mirificè appareat. Hoc est corpus meum. Hoc non est corpus tuum. Et item. Esse, qui homines Deo æquiparare, atque adeo, qui hominum ipsa malefacta, Dei ipsius benefactis antepone, & in suo quidem genere potentiora facere non dubitent, id verò extremæ, vt opinor, ac deploratæ stultitiæ est. Quam sanè obscure non ferunt ii, qui in prima quidem hominis generatione scelus contrahi, in diuina ipsa regeneratione nullā penè gratiam tribui cauillatur. Adam igitur, istorum sententia, modico suo fermento, totam generis nostri massam penitus corrumpet, & non multò magis Christus, copiosa admodum sua redemptione, corruptionem hanc restituet, & re ipsa reparabit? Dant manus, & quod volumus fatentur; sed quærunt fortassis, quid baptismo cum redemptione Christiana? Dicam igitur, si fortè audire sustineant. Equidem, sicut mortes scriptura duas memorat, primam & secundam, ita etiam, qui mortes vtrasque antecedunt, ortus duos memorat, primum & secundum: & sicut à primo ipso ortu nostro, in quo inest quasi contagio & hæreditas quædam paterni criminis, quod per Adam, primum omnium nostrum progenitorem & parentem perpetratum, in omnes eius posteros est diffusum, eadem hæc scriptura, reos nos apud dei tribunal constituit; (clamat enim Paulus, nascendo nos fieri iræ filios,) ita rursus ortum secundum, & quandam, vt ita dicam, renascentiā, quæ quidē diuinitus fiat, proponit nobis, per quam, veluti per canalem quendam, beneficium liberationis, à contagione illa paterni criminis, per Christum partæ, ad nos debeat permanere. Sic enim ait Christus. Nisi

quis rena-

quis renatus fuerit, non intrabit in regnum Dei. Quid autē addit Paulus? Quid? Illud scilicet, Vbi abundauit delictū, ibi magis atque magis exundauisse gratiam. Sequitur igitur, primum, vt, cum Adam infantes etiam ipsos scelere suo infecerit, multò magis Christus eosdem quoq. liberauerit, & ex reis exemerit; deinde, vt cum Adam re ipsa maculam nobis omnibus insignem asperferit, Christus eandem multò magis re verissima, in omni perfectionis excellentia eluerit, totamque ita sustulerit, vt nos prorsus in Dei ipsius oculis puros ac putos reddiderit. At qua ratione? gratuita nimirum communicatione obedientiæ, iustitiæ, innocentiaque suæ. Quomodo autem ea ad nos peruenit? Docui. Per canalem renascentiæ. Quæ verò est hæc renascentia? Hanc quidem tanquam extento digito monstrat Christus idem, ita planè apud Ioannem, eodem illo loco, quem supra cœpi recitare, inquires. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Potuitne baptismum melius, non dico adumbrare, sed exprimere? Cui ipsi baptismum quantum D. Paulus tribuat, vel vno interim illo ex loco æstimemus licet; cum inquit. Omnes quicumq. baptizati essent, Christum induisse. Patet igitur, quod cogere volumus, baptismum non minus infantibus, quam cæteris omnibus esse propositum: hoc primum. Deinde verò patet; in omnibus, quicumque abluti eo fuerint, maximam habere, non solum ad tollendum peccatum, sed etiam ad iustitiam Christi largissimè communicandam, efficacitatem. Contra verò (vt tandem vnde digressa est, eò reuertatur oratio) patet etiam, & meritum quidē Iesu Christi, quod latissimè patere debuit, nimis in angustum ab iis redigi, qui sacramentorum tum numerum diminuunt, tum eleuant dignitatem; & propterea etiam ecclesiam istorum, qui dogma tam spurcum & immane defendunt ac tuentur, maximè deformatam videri, ac prorsus infra omnem synagogæ Iudæorum conditionem relinqui.

Ff

CAP.

CAP. III.

Sacrificium hæreticorum nullum.

Alteri tecti pars, in eodem ædificio ecclesiastico, sunt sacrificia.

Ut sacerdotem, ita sacrificium hæretici ipsi habent nullum.

Sacrificium autem catholicum omnibus viribus oppugnant.

Pæna pro sacrificio sublato.

Quam longè absint hæretici nostri à religione auita.

Hæretici prodromi Antichristi.

Hæretici vitandi, utpote apud quos nihil est sancti.

ED hoc ferè leuius. Quid enim aut tã humile est, quod abiectissimæ isti synagogæ non conueniat? aut tam probrosum, quod non iustissimè in illam possit contorqueri? quæ nihil in scelere mediocre cogitat, nihil molitur, quod non sit

breuibus Gyaris & carcere dignum?

Quid igitur addit præterea hæreticorum ista synagoga, ad illa, quæ dixi, tetra atq. impia? O cœcam furiosorum hominum vefaniam, o vecordiam deplorandam. Propitii dei signa semper esse pii homines sunt arbitrati, sacerdotem & sacrificium ipsum; auersi contrà & irati plusquàm manifesta indicia, vastitatem altarium, & sacerdotii pariter ac sacrificii interitum & occasum. His enim rebus sanè maximis multatos esse olim, pro maximis eorum sceleribus meminerunt, ipsos dei contemptores. Quod igitur, si fortè, quod absit, per aliquam Dei inclementiam accideret, omnibus esset eiulatibus ac lamentis sempiternis prosequendū, hoc ipsum est, in quo nequissimi homines isti magnificè se efferrunt, & ex quo laudem scilicet ac commendationem synagogarum suarum primariam aucupantur. Quod enim sacerdotis

cerdotis & sacrificii ipsa etiam vocabula procul à conciliabulis suis eiecerint, proscripserint, exterminarint, ex eo omnibus honoribus dignissimos se esse arbitrantur: cum se propterea sempiternorum opprobriorum affines, & diuinis pariter atq. humanis suppliciis maximè obnoxios esse, existimare debuissent. Sed ipsi tamē & sacerdotem, vt dixi, contemnunt, & sacrificium ipsum: & quanquam appellationibus illis ludunt interdum magis quàm reuera vtūtur, neutrum tamen ex animo agnoscunt, vtrumque potius sic oderunt, & vtrumque ita auersantur, vt neque rem tandē, neque nomen propemodum ipsum, in suis illis conuenticulis extare patiantur: vsque adeò quidem, vt illos quoque vulgatissimos vitulos labiorum, & illud ipsum communissimum sacrificium laudis, quod verbo adhuc vtcumque retinuerunt, non maximi, si modò in emptorem inciderint, videantur esse vendituri. Quare cum genus penè vniuersum ipsum sacrificii tantopere exosum habeant, vt ne rationem quidem vllam recōciliandæ cum illo gratiæ admittere videantur, non est mirum, si nostrum illud ecclesiæ catholicæ tremendum, & modis omnibus adorandum sacrificium, atque hostiam immaculatam corporis & sanguinis Iesu Christi Dei nostri, non modò non recipiant, sed etiam omnibus machinis oppugnent; omnibus & neruorum contentionibus, & animorum acerbitatibus inuadāt; & quantum in ipsis est, omnibus viribus labefactent ac euertant. Itaque quod nulla ferè hætenus impietas, nulla ferè quantumuis hæretica hæresis ausa fuit, id nostra ista insana ac temulenta, facere non dubitauit, vt diceret, oblationē illam mundam, atq. sacrificiū ecclesiæ sanctum, rem esse rerum omnium profanissimarum profanissimam: imò rem esse deo ipsi Opt. & Max. (Audisne hæc Christe fili dei viui, ad dexteram patris in cœlestibus collocatē?) maximè detestabilem & inuisam. Quam ad eorum vocem sanè execrandā, & omnibus suppliciis dignissimam, terra mihi ipsa tremere,

tremere, flumina etiam ad fontes relabi, sydera denique ipsa auerso vultu retro commeari, & apertissima significatione, tantum scelus palam detestari videntur. Sed gratia sit Deo meo æterno & immortalis, ante cuius conspectum flecto supplex genua mētis meæ, quod diuino ipsius nutu atque imperio iustissimo factum sit, ut perditī isti & nefarii homines, illam præsentem, & simul in ipso illo scelere suo delitescentem poenam, necessario sustineant, & ut Apostolus loquitur, mercedem erroris sui in se recipiant, quod, dum vanitatē hanc orationis impiæ de industria in vulgus spargere non dubitant, illam etiam manifestam admodum veritatem, eodem tempore, nolentes profiteri coguntur, suas illas non minus perditas, quàm perdentes synagogas ac coitiones, quæ & sacerdote carent, & sacrificio, ecclesiam neque esse posse vlla ratione, neque appellari. Ecquis igitur earum consortium appetat, quæ & vtrō quidem tam aperte ecclesiæ nomen à se abdicant, & in rebus pessimis exultant, & quod præterea vna illa, sancta, catholica, & apostolica ecclesia sanctissimum hætenus duxit, omniq. veneratione coluit, quod patres nostri, iam inde post susceptam semel religionem Christianam supplices semper & proni adorauerunt, cui cereos incenderunt, cui thus adoleuerunt, cui flores sparserunt, cui cymbala percusserunt, & quod omnibus denique diuinis honoribus sunt prosecuti, id idolum, id abominationem, id detestabile & execrandum vocent. Possumusne, quæso, arcem perditorum istorum hominum fortius inuadere? Possumusne, cum degeneres ipsorum animos, tum summam eorundem impietatem, singulari atque perpetuæ maiorum nostrorum pietati, quasi exaduerso oppositam & obiectam, magis etiam in conspectu totius orbis terrarum statuere? possumusne ipsos illos, à deo prorsus & à religione esse alienos, vel potius deo & religioni esse contrarios, luculentius conuincere, quàm cū ostendimus, ita esse omnem eorum rationem, in rebus ad religionis & cerimo-

cerimoniarum sanctitatem pertinentibus, commutatam, vel potius ita miserabiliter perturbatam & peruersam, & planè aliam factam, ut, quod olim à mille & quingentis amplius annis, maioribus illis nostris, hominibus Christianis, pietissimis, & ad sanctitatem ac religionem natis, fuerit in ecclesia quammaximè sacrosanctum, & maximis quibusque ceremoniis cultum, id isti potissimum, per summū paternæ & auitæ religionis Christianæ contemptum, acerbissimè inuadant, in id omnibus verborū contumeliis irruant, id pedibus planè sacrilegis conculcent, & quod maximè auersos illorum ab omni penitus religione animos coarguit, id non iam vile & abiectum, non commune & vulgatum, non nullum aut inane esse dicant, quod tamen ne ab extrema quidem improbitate prolatum ferri potuisset, non hoc, inquam, sed (prò nefas & summū seculi nostri dedecus atque opprobrium sempiternū) rem esse prorsus execrandam, statuunt nequissimi homines & decernant. Quo vno nihil hic sol vidit tetrius, nihil hic orbis audiuit in Christum contumeliosius. Hæcine sunt autem obsecro, initia aduentantis Antichristi, an nondum etiam ne hæc quidem? Et. Hinc sunt iam, an verò alios expectamus, prodromos & præcursores hominis illius scelerati, filii nequam? illius, inquam, perditionis filii Antichristi, quem Daniel olim summis esse viribus hoc sacrificium oppugnaturum prænunciauit nobis: & post eum, Paulus etiam Apostolus, illis quasi certissimis notis circumscripsit, quod se ita aduersum atque contrarium ferre, & planè opponere debeat, non solum deo ipsi, sed etiā dei ipsius appellationi, & quicquid denique esse viderit in aliquo hominum cultu & veneratione, ut non modò Deum esse nolit, sed nomen etiā & memoriam Dei, si fieri possit, abolere atque extinguere cupiat, atque adeò ut ne coli quidem quicquam patiatur, se excepto. Sed quid ego istos Antichristi præcones & antesignanos appello, cum ipsi illi, non solum aperte fateantur, sed

tur, sed etiam planè glorientur, diaboli se esse emissarios, ad hoc ipsum Missæ sacrificium euertendum. Longa est historia Luteri hominis ingenui, in eo libro, quem scribit de Missa priuata, in qua ostendit palàm, se ex longissimo illo diaboli ipsius per noctem intempestam colloquio didicisse, sacrificium Missæ in ecclesia catholica, meram abominationem & idololatriam esse. Et nec pudet nec piget hominem ingenuum eiusmodi auctoritatis, quæ esset meritò bonis omnibus summopere defugienda. Est liber ipse Luteri in medio, à Iusto Iona ante annos propè quinquaginta ex Germanico conuersus. Eum legat qui hæc volet penitus cognoscere. Tu verò nate deo quisquis es, fuge obsecro hos eiusmodi non tam homines, quàm pestes atque perniciēs hominum. Recedite ab istis, quæso Christiani mei, recedite; exite inde, exite inde, pollutum nolite tangere, pollutum nolite tangere. Exite de medio eorum, mundamini qui fertis vasa domini, Vel potius vos ipsi discedite à nobis in vltimas terras, non homines, sed monstra atque portenta diaboli, faceffite ab ecclesia sacrorum omnium euersores, abite hinc cœlo inuisa nomina

procul ô procul este prophani.

Quid est enim apud vos quod commendatione saltem vlla dignum esse videatur? quid non potius pollutum? quid non profanum? quid vel nomine ipso sacrum? parum dico, quid non potius spurcum? quid nō tetrum & immanè? qui vetera quidem illa, quæ antiquitus sacra in ecclesiis habebantur, semel omnia aut re violastis, euertistis, sustulistis, aut certè insanissimis decretis vestris condemnastis, ac de pristino atque legitimo dignitatis gradu deiecta, in ordinem cōegistis, atq. adeò contaminastis: in eorum autem locum, nec aliunde quicquam, quod vsquam sacrum esset, asciulistis, nec ipsi denique per vos ipsos eiusmodi aliquid aut inuenistis, aut saltem quæsiulistis, quod in honorem & venerationem vllam adduceretis, sed cū omnia in

vniuer-

vniuersum confudissetis, in totius profectò religionis vestræ ratione, non modò sacri & prophani discrimen nullū reliquistis, sed etiam sacrum in prophanum, imò sacrosanctum in maxime execrandum, per vestrum inauditum furorem atque insaniam, conuertistis; & denique in ipsis vestris cœtibus ac conciliis, nihil præter execrationem atque anathema retinuistis. Eheu prisca fides.

CAP. III.

Sacrificium catholicorum.

Et sacrificium, & sacrificii dignitatem tuentur catholici.

De oblatione catholica cuiusmodi sit.

Quantum & quale sit sacrificium in ecclesia catholica.

Væ est autem eratque semper, prisca huius fidei, de catholico sacrificio sententia? Non abutar exordiis minimè necessariis, rem ipsam exponam. Principiò dicunt nostri, & idem dixerūt semper, qui ante hos fuerunt, nostri. Quid dixerunt? aut quid dicunt? Duo & dicunt & dixerunt. Vnum. Sacrificium in ecclesia omninò retinendum esse. Id adeò contra hæreticorum sententiam, qui ecclesiam sacrificio quasi multare videntur. Facit autem hoc ecclesia eo consilio, ne videlicet ipsa sacrificio non retento, peiore etiam conditione remaneat, quàm fuerint vnquam adumbratæ illæ atq. adeò execratæ religiones, vel potius superstitiones omnes, quæ sine sacrificio tamen non fuerunt. Nam & adumbratarum quidem ecclesiarum illarum, quæ legibus gubernabantur, siue naturæ ipsius, in animis hominum impressis, siue adeò scriptis ipsis & in tabulis Mosaicis consignatis, sacrificia extitisse memorantur: & inter impios, atq. à veri dei religione auersos homines

homines, imolatum nihilominus fuisse dæmoniis, legimus in scripturis sanctis. Quod igitur per speciem in ecclesiis adumbratis, per æmulationem quandam in ecclesiis ethnicorum & profanorum, studiosè admodum est obseruatū, vt sine sacrificio nō essent, id certè multò magis, in ipsa verissima & sanctissima Iesu Christi ecclesia, meritò obseruari dicunt oportere, vt sacrificium retineatur. Hoc primū. Alterum est quod dicunt, quodque etiam ipsum dixerunt semper nostri. Retento nimirum sacrificio in genere, pro forma deinde & specie, ac certa quadam notione sacrificii ipsius, nō vulgarem aliquam rem, sed quammaximè eximiam deligendam ac statuendam esse: imò potius, quæ res diuinitus semel iam delecta, & pro sacrificio in ecclesia catholica, cōstituta est, eam omninò esse retinendam. Præclare. Quo enim dignius, quo sanctius, quo deo ipsi acceptius sacrificium in ecclesia extiterit, hoc & mater ipsa ecclesia dignior, & filiorum ipsius spes, de votis ac precibus exaudiendis suis, certior ac firmior est futura; cum se obfidem quasi quendam præsentem habere senserint, præsentis cuiusdam beneuolentiæ & gratiæ diuinæ, quæ & iacientia ac languentia eorum desideria excitet, & ardentem iam atque erectas in deum spes, ratas etiam esse iubeat, & vitā deniq. iam nunc cœlestem illam, in hoc corpore faciat eos meditari. Quid autem in hoc genere dignius, quid sanctius, quid denique aut nobis ipsis ad firmandas spes nostras cautius, aut Deo ipsi acceptius, atq. in diuino eius conspectu preciosius, vel esse, vel etiam fingi atq. excogitari potuit, corpore ac sanguine filii eius? ipso dico dei filio, carne nostra infirmissima vestito, & cruci infami pro sceleribus nostris affixo? quem vti semel, in ignominiosa cruce illa, proposuit deus sacrificium, & sicut loquitur Apostolus, propitiationem pro peccatis nostris, nec pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi (hoc autem est, vt ego quidem sentio, pro peccatis omnium & natorum & nasciturorum,

& tam

& tam viuorum ipsorū, quàm etiam vita hac mortali perfunctorum, fructum tamen adhuc propitiationis illius in certa aliqua vitæ illius immortalis sorte ac conditione expectantium hominum) ita & nunc quidem, eundem hunc ipsum, in hoc ipso catholico & quotidiano missæ sacrificio, sacrificium & propitiationem esse statuit, & in perpetuum eodem planè loco, pro iugi sacrificio & propitiatione esse volet, donec ipse veniat, iudicaturus viuos & mortuos, in ipso iam extremo fine sæculorum. Ipse igitur dei filius, ex catholicæ ecclesiæ sententia, & sacerdos est, ac placator quasi quidam iræ dei, qui offert; & sacrificium est propitiatorium, quod offertur pro peccatis ac sceleribus nostris, sanctificans ecclesiam ipsam, tum sui participatione, in sacra ipsa communione corporis & sanguinis sui, sub speciebus panis & vini; tū oblatione ipsa patri deo, in hoc diuino sacrosancti sacrificii mysterio, quo de agimus. Quæ quidē oblatione eiusmodi, munda, vt loquitur propheta, & incruenta, ita imolatur, & ita incruento quodā modo, mactatur, vt sic dicam, pro sacrificio dei filius, vt hoc ipso etiam ecclesiam ipsam reddat planè mactā, id autem est, maximè auctam, & omni bonorum genere cumulatam; non dico, præ synagoga hæreticorum, hoc enim dubitationem profectò non habet, sed etiam planè præ seipsa; præ illa dico, quæ futura fuisset, si eiusmodi sacrificio caruisset. Quod quidem omninò ita esse, luculentissime apparebit, si modò omnia, quæ sunt & habentur in ipsa sacrosancta, cū hoc vno sacratissimo sacrificio conferantur. Nimirum sancta est & augusta ecclesia ipsa: atqui sanctius multò est in ea sacrificium, quo ipsa quoq. illa sanctificatur, atq. ad eò omni genere sanctitatis etiam atq. etiam exaggerata indes cumulat. Sancta sunt in ecclesia & augusta sacramenta: atqui sacrificium, hoc ipso superat sacramentorum sanctitatem, quòd hæc quidem hominum potissimū causa esse videantur instituta, sacrificiū autem cultus sit propriè

G g diuino

diuino ipsi numini debitus ac destinatus; quem quidem dū pro officio ac munere suo, ecclesia ipsa deo exhibet, infinitis certē sanctitatibus & crescit & augetur. Sancti denique nos ipsi sumus, qui sancto ecclesiæ ipsius gremio cōtinemur: atqui omnis omnium nostrum sanctitas ex merito promanat Christi dei nostri, quod ipsum maximè eluxit in cruciatu & morte eius, obita pro nobis & pro peccatis nostris; cuius mortis viuam quandā & maximè expressam effigiem, ecclesia, hoc ipso diuino sacrificio repræsentat & deo & nobis. Deo quidem, vt eum placatū suis reddat; nobis autem, vt ita & annunciemus mortem domini, & memoriā eius assidue conseruemus, atq. hoc ipso maētī planè virtute efficiamur. Ex quibus sanè rebus omnibus abunde intelligi licet, quantis sanctitatibus ecclesia nostra ex possessione, vt sic dicam, huius vnus sacrificii sanctissimi sit cumulata. De cuius quidem sacrificii sanctitate mirifica, diligentius dum cogito, in eam sanè sententiam deuenio: tantam esse dignitatem & sanctitatem ipsius, vt, quod mihi hoc loco planè Latine dicendum esse sentio, non nisi ab hominibus prorsus insanis contemni vllō modo posse videatur. Quod ego quidem tanto dico audentius, quanto magis hoc ipsum video esse diligenter à Chrysostomo ipso adnotatum. Planè enim cum omnia collegerimus, quæ ad firmandam verissimi sacrificii excellentiam & dignitatem videntur quomodocumq. pertinere; tum aut id demum sanctissimum prorsus & verissimum esse ecclesiæ sanctæ sacrificiū statuere necesse habebimus, aut verò nullum aliud dicemus sacrificiū, neq. rei ipsi aptius, neq. rationibus ecclesiæ accommodatius, neq. diuina etiā erga nos beneficentia dignius, non dico à nostro, aut ab istorū mediocri ingenio præditorum homuntionū, sed ne ab vllō quidem mortali, aut alioqui facto & creato ingenio, siue potuisse antea, siue nunc etiā, & deinceps in perpetuū, proponi posse aut inueniri. Nihil enim ne fingi quidem, ac ne optari quidem po-

dē potest hoc eiusmodi sacrificio excellentius. Quod cum ita sit, patet opinor, & augustissimū esse hoc sacrificium, & tum ecclesia ipsa dignissimū, tum verò diuino ipsi numini placando, ac propitio reddendo, longè accommodatissimū; tremendum etiam, & omni semper veneratione prosequendum. Pater denique, maxima cum ratione facere ecclesiam sanctam, vt eo sacrificio, quotidie perfungatur, tum ad repræsentandam nostris oculis memoriā ipsam acerbissimorum illorum cruciatuū ac dolorum Iesu Christi, pro salute nostra perpefforum, tum verò ad admouendum propius quodammodo, & nostris mentibus infundendum, atque adeo obsignandum fructum illum obitæ pro nobis atq. appetitæ mortis eius, ex qua sola haustum ac depromptum est, quicquid est in ipso ecclesiæ sacrificio sanctum atq. salutare. Superest igitur, vt cum de fundamentis & parietibus, & ipso quoque tecto ecclesiæ ipsius sacrosanctæ hætenus vtcumque differuerimus, deinceps etiā de paucis reliquis, quæ intra ædificium eiusmodi, pro intestino quasi quodam opere posita sunt & collocata, prout quodque eorum scilicet in mentem venerit, differamus. Neq. enim ea eiusmodi sunt, quæ in hac ipsa deliberatione rectè omitti posse videantur.

PATRICII NIDECICI

DE ECCLESIA VERA ET FALSA.

LIBER III.

Qui est de opere intestino ædifi-
cii ecclesiastici.

CAP. I.

Ordo proprius ecclesiæ catholicæ.
Confusio synagogarum hæreticarum.

Intestinum opus ædificii ecclesiastici in ordine ipso consistit.

Ordo facit ecclesiam inuiolatam & inuictam.

Locus Canticor. de terribili ecclesia ordinata.

Ordo ecclesiæ in tribus situs esse videtur, in personis, rebus, temporibus.

Ordo quo ad personas, triplex est.

Quorum primus est, habere primum.

Quo quidem in loco apud nos est Pont. Romanus.

Hæretici non habent primum.

Non, ne Christum ipsum quidem.

Locus Pauli. Ascendens in altum dedit dona hominibus.

Petro & primo & soli, commissus vniuersus grex dominicus.

Hæretici Petrum demonstrare apud se non possunt.

Non, ne Lutherum ipsum quidem.

*Secundus ordo ecclesiæ quoad personas, est ille, qui continet sacerdo-
tes & initiatos & misos.*

Hæretici carent eo ordine.

*Tertius ordo ecclesiæ, ratione personarum, est, non perturbari officia
singulorum.*

Quo ipso ordine hæretici destituuntur.

Locus Iacobi. Ne velimus plures magistri fieri.

In inte-

Eccl. Lib. III. Cap. I.

N intestino igitur hoc opere ecclesia-
stici ædificii nostri explicando, cui po-
tissimum quartum hunc librū nostrum
dicatum esse volumus, ordo sanè ipse
& latius patère, & præcipuas mihi vi-
detur partes obtinere. De eo igitur,
more nostro breuiter differentes, ex-
ponamus verbis paucis, hinc quidem
ea, quæ ad demonstrandum ordinē ecclesiæ nostræ, illinc
autem ea rursus, quæ ad hæreticarum synagogarum con-
fusionem digito quasi indicandam pertinere videantur. Sic
enim facile futurum esse confidimus, vt, cum omnium ani-
mantium solus homo sit, qui, quid sit ordo, quid modus,
quid decorum ipsum, intelligat; omnes ii, qui numero ho-
minum haberi volent, ordine ipso catholicæ ecclesiæ dele-
ctati, libentius in ea permaneant, vel ad eam certè quidem
concitatus reuertantur. Nam cæteri, qui ordine nullo ca-
piuntur, digni profectò sunt, qui quouis aliò discedant,
& pro locis ordine ipso descriptis ac definitis, deserta, quan-
do ita volunt, & inhospita tesqua incolant, eaque ad ex-
tremum loca teneāt, vbi nullus ordo, sed sempiternus hor-
ror inhabitat. Quod omen à Christianis omnibus Deus
propitius auertat quæso. Sed nos ad eum, quem proposui-
mus, ecclesiæ catholicæ ordinem, paucis, vti huius natura
loci fert, describendum accedamus.

Equidem sacer ille vates, qui diuinis suis versibus epitha-
lamium quasi quoddam sponsæ huic cœlesti, ecclesiæ ca-
tholicæ cum Christo sponso, videtur cecinisse; in quo fan-
ctissimos illos & castissimos alterius erga alterum amores
luculentissimè persequitur, cum sponsam hanc infinitis ali-
is extulisset laudibus, tum in eiusmodi deinceps verba pro-
rumpit, quibus eam depingit progredientem quasi aurorā,
pulchram vt Lunam, vt Solem autem elaram; terribilem
porrò ac metuendam, non secus quàm castrorum ipsam
Gg iij aciem

Andr. Patricii Nid.

aciem ritè atque legitimè ordinatam. Vidit nimirum vidit acutissimè quisquis ille fuit, in vera ipsa ecclesia, quam ille sponsæ Christi nomine dignatur & honore, hæc tria inesse oportere. Vnum, vt commendationem habeat eximiae cuiusdam pulchritudinis, instar Lunæ, quæ etiam Phœbe ex eo est nominata. Quam ego sanè huius sponsæ pulchritudinem, in apta illorum quasi quatuor membrorum compositione ac venustate potissimum cernere mihi videor, quod ea vna, sancta, catholica, apostolica, & sit, & ita dicatur: quod nos primo ipso libro nostro copiosè persecutos esse arbitramur. Alterum, quod ille veræ ecclesiæ vidit inesse oportere, est, vt lucè præterea & claritate eiusmodi sit circumfusa, quæ quidem illam, quasi solem quendam alterum, aut certè quasi tabernaculum in sole positum ac locatum, reddat omnibus hominibus maximè insignè atq. conspicuam; quemadmodum sanè obscura esse non potest, tot luculētissimis primò scripturarum ipsarum, hoc autem est bibliorum, patrum, conciliorum; deinde, non scriptarum quoque traditionum, postremò verò sacramentorum etiam & sacrificiorum sanctorum radiis mirificè, vestita ac illustrata. Quæ omnia duobus proximis superioribus libris sunt à nobis pertractata. Tertium porrò, quod ille ipse diuinus diuinarum illarum Christi cū ecclesia nuptiarum quasi incentor quidam, ad decus & ornamentum Ecclesiæ sponsæ conferendum esse existimauit, est, vt præter formam & claritatem, de qua diximus, auctoritate etiā & vi quadam præcipua ita sit prædita, vt & inter suos honorata, & ab alienis maximè inuiolata esse queat; quod quidem tertiū, vates hic noster, in ipsa ordinis ipsius soliditate atq. constantia, fixum ac fundatū esse apertè pronunciat; sic, vt certū inprimis ac persuasum nobis esse debeat, quod ecclesiam quidem amemus, aut verò quod eam etiam noscamus, aliunde planè proficisci, sicuti ostendimus; quod autem eam colamus, & meritis omnibus honoribus

prosequa-

Eccl. Lib. III. Cap. I.

prosequamur, & vt vno verbo dicam, reucreamur, id omne illi, eius ordinis munere atque beneficio contingere, quo quidem ordine, & nobis suis cultoribus, augustam se & venerandam exhibet, & hostibus rursus ac inimicis vsque adeò formidabilem & inuictam, vt ne ab ipsis quidem inferiorum portis valentissimis, magis ei noceri possit, quam vulgo alioqui noceri solet castris ipsis benè vndique prouisis, ac diligenter omni ratione munitis & vallatis. His igitur tribus ecclesia instructa & ornata rebus, non solum vt aurora in medium progreditur, quemadmodum vati nostro eam describere libuit, sed etiam incedit planè vt regina; quemadmodum eam depingit vates alter, atque haud scio, an vatis huius nostri pater, cum ita in diuinis illis suis psalmis loquitur: Astitit regina, inquit, à dextris tuis. Hæc est enim mulier illa verè potens, & hæc est illa mascula quædam virago, cuius si quis secum decorem, splendorem, vim denique & potestatem diligentius consideret, precium quidem ipsius, vt ait Salomon, cum precio omnium gemmarum ab extremo vsq. oriente petitarū, non benè omnino conferat; mulieres autem illas stultas & clamosas, quas dum idem iste Salomon huic nostræ sanctissimæ matronæ ex aduerso quasi opponit, speciem & imaginem omnium hæresum oculis nostris repræsentare voluisse videtur; eas, inquam, mulieres insanas, & nihil aliud quàm vociferatione infames, & in ipsa ruina ecclesiæ bacchantes, ne conferre quidem ipsi debeat. Sed quoniam, vt ostendimus, de primis duabus rebus illis, quantum proposito nostro conuenire videbatur, superioribus libris tribus diximus, agè dicamus nunc hoc libro quarto aliquid de re tertia. Quænām est igitur hæc ecclesiæ acies, aut quænām sunt hæc castra, quæ tantopere maiestatem eius tuentur? aut verò quisnam hic est ordo, tam illi peculiaris & proprius, vt ab hæreticis non modò euerti, sed ne confundi quidem, nec confundi solum, sed ne vsurpari quidem posse

Confusio
hæreticor.

posse videatur: Ille verò mihi partim in personis & attri-
butis earum, partim in rebus ipsis, partim etiam in tempo-
ribus situs esse videtur. Ac in personis quidē triplicem esse
statuo, quorum primus ille se aspectui nostro obiicit, quē
antea iam, modo quodam & quasi figura exposuimus: qui
videlicet ab vno principe initium sumens, ita deinceps per
omnes comitat, vt neminem quidem non compræhen-
dat, primo tamen illi, à quo sumit, vt dixi, initium, locū pri-
mum atq. præcipuum relinquat. Et reuera, aut ego nihil
omnino intelligo, aut certè ordo ipse, sine primo eoque v-
no (plures enim primi simul esse non possunt) ne intelligi
quidē potest. Quid est enim ordo aliud, quàm ratio quæ-
dam à primo per media decurrens ad extremum: sic, vt pri-
mo ipso sublato, omnem sine dubio rationem ipsius ordi-
nis euestigio tolli necesse sit. Fundamentum igitur, & qua-
si solum totius ordinis descriptionisquæ ecclesiæ illud est,
quòd ea non in incertū erret aut vagetur, sed semper primū
atq. vnum habeat, ad quem referatur. Quem nos quidem
eiusmodi primum atque vnum, abunde per dei gratiam in
nostra ecclesia & potuimus semper, & nunc etiam possu-
mus, & poterit in perpetuum omnis posteritas nostra vno
omnium ore demonstrare Pontificem ipsum Romanum:
cuius Pontificatus à Petro ipso Ionæ F. sumens initium, ita
per longam & temporum & hominum successionem de-
cucurrit, vt tandem nostris his temporibus in Gregorio
hoc XIII. Pontifice & re & nomine Maximo conquieuerit:
ex quo quidē deinde annis labentibus, ad alios porro suc-
cessores ipsius, Pontifices Romanos deuoluetur. Quorum
equidem quilibet propterea & primus est & vnus, fuitque
& erit semper primus atq. vnus, quòd ad eum & ad nemi-
nem alium, in iis quæ Dei sunt, ab omnibus totius orbis
terrarum minoribus Pontificibus, qui modò catholicorum
nomine cēsentur, respectus ac recursus habeatur. At hære-
tici quid? Non sic hæretici non sic. Etsi enim ipsi quoque
in ea

in ea re, tantum momenti positum esse, iam tandem intelli-
gunt, ad veram ecclesiam cognoscendam, vt ad duas illas
veteres suas notas, quibus veram ipsam ecclesiam affixam
esse, existimarūt olim, ad legitimum, inquam, & verbi diui-
ni sonum, & sacramentorum ipsorum vsum, tertiam nō ita
pridem notam addere præterea cœperint, obediētiam mi-
nisterio, vt aiunt, ipsi debitā, sine qua omnis assimilata il-
lius & adumbrata eorū ecclesiæ vis & ratio penitus elan-
guescat; tanta est tamen illarum synagogarum confusio, vt
obtemperari quidem sibi, & postulare possint, & si non im-
petrent, etiā extorquere gestiant, nunquam id tamen quod
cupiant consequantur: aut verò si fortè ad tempus conse-
quantur, frui tamen eo admodum diu non possint. Dum
enim singuli eorum omnibus imperare cupiunt, ipsi nemi-
ni vni in commune parere sustinent, fit, vt illa, qua sola o-
mnis obedientia cōstat, totius ordinis ratio, quæ apud hæ-
reticos non ab vno profecta, in omnes ita nescio quomo-
do temerè dimanat, vt nomen etiam suum tueri nō possit,
primum debilitetur quodammodo, siue in tot partes di-
stracta, siue adeò non satis apta neq. suis nexibus colliga-
ta, deinde verò etiam planè funditus euertatur. Dicant e-
nim mihi siue Luterani, siue Zuingliani, siue adeò alii qui-
cunq. ex turba illa, ecquem habent hoc tempore vnum ex
omnibus, ad quem, omnium suorum consensu, siue summā
ipsam rerum omnium, siue adeò primas saltem deferant?
Christum, inquit. Iam hoc primum falsum est, vt vnus
ille pacis & auctor & amator, qui nos inter nos vnum esse
voluit, idque summo cum studio patrem deum orauit, su-
bito tot sectarum, quot inter illos numerantur, atq. adeò
præ-multitudine ne numerantur iam quidem, patronus &
antesignanus existat: vt modò dicatur esse Luteranorum
caput, modò Zuinglianorum caput, modò Anabaptistarū
caput: interdum autem vno eodemque tempore, omnium
istorum caput, capitum tam inter se dissentientium. Hoc,
H h inquam,

inquam, omninò & falsum est quidem, & eo ipso cui id tri-
bueretur, planè indignum. Deinde, si maximè verū sit, quod
quidem verum esse nunquam poterit; sed demus interim
verum esse; hoc ipsum tamen quod ita responderetur, non
fatis omninò pressè, neq. satis hoc loco propriè, mea qui-
dem sententia responderetur. Dicant enim mihi paulisper
iidem illi boni viri Luterani, siue adeò amicissimi eorum
Zuingliani, quid agant, aut quò se vertant, si eadem ratio-
ne, & Anabaptistæ ipsi quoq. & Trinitarii, & reliqua hæ-
reticorum fex, magis etiam ferè infensa illis, quàm sunt ip-
si nobis, eodē hoc ipso, minime ad eam rem accommoda-
to Christi palliolo abutatur, ad suas quaslibet cōfusiones
obtegendas: Mihi quidem eodem prorsus iure facturi, nec,
quo minus sibi quoq. idem illud liceat, quod cæteris in eo-
dem genere licitum esse vident, quicquam omninò formi-
daturi esse videbūtur. Verū enim uero Paulus Apostolus,
vt hāc eiusmodi defensionem, & hanc eiusmodi latebram,
omnibus æque hæreticis in vniuersū eriperet, iccirco sum-
pta quasi occasione ex his, quæ tunc de vnitatem spiritus in
vinculo pacis, de vno corpore, vno spiritu, vna vocationis
spe, vno domino, vna fide, vno baptisate, vno Deo & pa-
tre omniū, Ephesiis memorauerat, sanè quàm peraccom-
modatè, & maximè necessariò narrat, vnum illum domi-
num Christum, in quo omnes vnum corpus sumus, seruā-
tes quidem vnitatem illam spiritus in vinculo pacis, post-
quàm in superas cœli partes, vi ac potestate sua diuina pe-
netrasset, dedisse dona hominibus. Quæ dona? quosdam
„ Apostolos, inquit; quosdam prophetas, alios euangelistas;
„ alios pastores & doctores. Quem obsecro ad vsum? In o-
„ pus ministerii, inquit, in ædificationem vnius illius corpo-
„ ris Christi, donec concurramus omnes in vnitatem fidei.
Non sine causa, inquam, superioribus illis hæc adiungit. si-
gnificat enim, nunc iam quidem; post abitionem Christi
Dei nostri in cœlum, frustra quenquam aliter, inanem vni-
tatem

tatem fidei, atq. adeò inanem vnitatem corporis iactare; dicam amplius; frustra omninò vnitatem vllam spiritus, quæ est in vinculo pacis, aut sperare, aut quærere, aut men-
te etiam & cogitatione fingere, nisi nos quidem totos re-
gendos ac gubernandos tradamus, huic ipsi muneri ac mi-
nisterio apostolico, prophetico, & pastoralis, quod Christus
ipse à nobis abiens, & in cœlum proficiscens, vicem suam
in terris gerere voluit. Christi igitur ipsius principatum, ad
hanc suam, quæ nulla est, astruendam vnitatem, & ad eum,
quem quærimus, ordinem apud se demonstrandum, omit-
tant frustra obtendere hæretici. Etsi enim verum est, Chri-
stum à Deo datum esse caput super omnem ecclesiam, ta-
men quoniam is ipse à nobis abiens, & ad patrē reuertens,
membra sui corporis omnia, Petro ipsi curanda commisit, &
tāquam oues scilicet atq. agnos suos dedit eidem pascēdos
ac fouendos; sequitur planè, qui à Petro non pascantur, eos
de grege & corpore Christi non esse: qui autem ad corpus
non pertineant, ii profectò quemadmodum capiti coniun-
gi possint, ne ratio quidem vlla potest reperiri. Vnum igi-
tur Petrum aliquem inter se nobis demonstrent atq. exhi-
beant, qui inter eos, omnium reliquorum iudicio, princeps
sit, & dux atq. auctor eius ordinis, sine quo ecclesia esse nō
potest; si volunt aliquid saltem, apud se, esse ecclesiæ simi-
le demonstrare. Luterum quidem ipsum si nobis pro eius-
modi Petro conentur obtrudere, hunc scimus, viuū etiam-
tum ac omni contentione renitentem, à non paucis grega-
lium, de eo, quem sibi opinionis errore finxerat, principatu,
præcipitem fuisse deturbatum; à non paucis, inquam; qui
& ipsi postea, à nihilo paucioribus, de hoc eodem principa-
tu, spe iam propemodū deuorato, depulsi ac detracti sunt;
sic, vt cum illi ipsi, qui eos detraxissent, eodem quoq. non
obscurè aspirare cernerentur, ab aliis vicissim ex eodem fa-
stigio derepti, atq. ad terram grauissimè sint allisi. Vt aliis
iam quidem testibus aduersus eorum principatum, opinio-

ne tantum & voto quorundam affectatum, re nunquam possessum aut usurpatum, minimè egeamus. Ipsi enim satis testatur, nec principem se vllum in sua synagoga agnoscere, nec eum, qui sine principe teneri non potest, ordinem amare, sed in ipsa summa confusione, ac rerum omnium perturbatione perpetuò versari velle. Atque hæc quidem hæretici. Ecclesia autem quid? de qua ipsa loqui paulò antè coeperamus? Ea verò, præter eum ordinem, quem dixi in ipso quasi vnius hominis principatu consistere, habet etiam alium ordinem, non minus descriptum ac definitum. Quem? Illum, inquam, quem ipsum in Melchisedechò olim adumbratum, & in Christo ipso sacerdote sempiterno, plenè expressum, & perfectum atq. absolutum, inter sacramentorum, vt dixi, suorum numerum lubens ac volens asciuit ac recepit, & receptum, ad selectorum quorundam hominum initiationem transtulit; eorum, inquam, hominum, è quorum manu, sacramenta, è quorum ore, doctrinam salutarem populo communicare, quorum item manu & ore simul, sacrificium panis & vini, atque adeò corporis & sanguinis Iesu Christi, pro se suisque omnibus Deo ipsi offerre consuevit. Cuius ego ordinis speciem animo intuens, ita ecclesiam ex eo aptam vndique ac nexam esse comperio, vt eius dignitate, hierarchiam planè nobis cœlestem illam referri in terris ac repræsentari existimem. De quo alius nobis erit narrandi locus. Quo quidè ipso ordine cum nō minus quàm superiore illo, orbatos esse hæreticos videamus, vt qui nullum legitimum sacris ordinibus initiandi ordinem amplectantur, sed omnes in vniuersum sola baptismi aqua resperfos homines, ad commune quoddā regale sacerdotium pertinere arbitrentur; mirum sanè videri nō debet, si eos, tertio quoque illo, de quo statim dicturi sumus, ordine, priuatos ac mulctatos esse meritò arguimus, atque adeò oculis ipsis iudicamus; tertio, inquam, illo ordine, omnibus iam cognito ac perspecto, & vsque adeò in ecclesia

ecclesia necessario, vt secundum eum omnia geri voluerit Apostolus: illo dico, ordine tertio, qui quidem eorum maximè hominum opera in ecclesia conseruatur, qui secundo hoc hominum initiatorum ordine, sub primo illo ecclesiæ principum ordine continentur. Quis est autem ille ordo tertius? Vt nimirum in ecclesia non omnes de populo sint Apostoli, non omnes prophetæ, non omnes doctores, non omnes interpretes, non omnes denique curatores; sed alii sint qui doceant, alii qui ab his discant: & alii qui curent, alii qui ab his curentur, doctoresque ipsos & curatores suos aliis vicissim ipsi officiis iuuent atq. prosequantur. In quo etiā ipso magnopere peccari videmus ab hæreticis; apud quos ita passim omnibus in vniuersum, commune ac promiscuum factum est docendi munus in ecclesia, vt non modò à constra, & sutrina, & reliquis eiusmodi sellæ atque operis ac quæstus quotidiani locis, sed iam etiam, pro scelus, à carnificina, quod nostris infelicibus temporibus visum est, ad cathedram annunciandi noui istius euangelii, fuerit alicubi profilitum. O tempora. ô mores. ô nostram omnium cœcitatem, qui hæc nō videamus. ô amentiam, qui non attendamus. ô stupiditatem, qui nō caueamus. ô temeritatem inauditam, qui nos passim ad hæc sacrosancta munera, quo iure qua iniuria ingeramus. Prudenter igitur & planè necessariò monet nos frater domini in sua epistola, ne velimus, non dicit, omnes, sed, plures saltem magistri fieri; causamque etiam addit, quam nostra hæc tempora esse verissimam plus satis comprobarunt. Ad hunc enim modum, inquit, à multis in multis offenditur, & præterea maius ac terribilius iudicium accipitur. Siue enim offensiones ipsas spectes; dic mihi, quæso, per deum immortalem, quæ & quanta, his nostris temporibus offensionum ac scandalorum sylua enata est? dum proprietate & religione, quæ olim sub paucis legitimè ordinatis magistris illis maximè vixit, nunc, cum omnes ferè per

Confusio
hæreticor.

fas per nefas magistri videri volumus, omnium prorsus hominum animos omni vitio & scelere inficimus; & dum decretis maiorum nostrorum non paremus, fenestram ad omnem licentiam aperimus? Siue spectes poenam & iudicium, ecquænam, quæso, atrocior poena nostræ erga maiores nostros contumaciæ, non dicam, infligi, sed fingi etiam ac excogitari poterat, quam quod ab æqualibus quidem nostris, in quolibet recens inuento & excogitato à nobis dogmate, acerbissime oppugnamur, à minoribus autem ne impetramus iam quidem, ut vel nostris, vel aduersariorum saltem nostrorum inuentis & placitis contenti conquiescant, sibi autem ita temperent, ut nouas ipsi indies & mortuosas in religione opiniones in vulgus ne procudant. Cuius ipsius tanti mali non modo reddenda ratio, sed etiam, tanquam reis capitis causa planè in iudicio dei dicenda est; iis quidem, inquam, qui nulla certa vocatione, nulla, ut sic dicam, ecclesiæ ordinatione, seipsos ad hoc munus ingesserunt, eumque honorem non vocatione legitima, ut Aaron, sed ut Core, Datan, & Abiron, per summam audaciam & temeritatem usurparunt sibi. Iurè igitur plectuntur, traditi in sensum reprobum, & in inordinatissimam viuendi pariter ac docendi rationem. Quare nos quidem ordinem ecclesiæ, inter ceteras eius prærogatiuas multas, vnicè amplectamur, ab eoque nos deduci ne patiamur; hæreticorum autem synagogas, totius ordinis, totius denique vitæ, & rerum ac officiorum omnium perturbatrices, summa cum animi attentione deuitemus: ab ipsis denique hæreticis, uti à fratribus inordinate, contra ordinationem ab apostolis acceptam ambulantes, diligenter caueamus, idque adeo hominibus honestis & moderatis frequenter proponamus, ad absterrendos eos à cœca ista, & præcipiti furiosorum hominum vesania, & ad adducendos ad ecclesiæ catholicæ ordinem atque sanitatem. Et hætenus quidem, de triplici ordine ecclesiæ, quantum ad personas attinet.

CAP. II.

CAP. II.

Contiones, missæ, cantus, horæ
catholicorum.

Ordo ecclesiæ non solum in personis, ut supra, & attributis earum, sed etiam in rebus consistit.

Rerum, aliæ quasi vocales sunt, aliæ quasi mutæ.

Tum de vocalibus hoc capite toto.

Ecclesia catholica tum contionum suarum voce, tum missarum & horarum ipsarum cantu, ostendit se magnam erudiendi nostri curam gerere.

Ecclesiasticarum contionum & cantuum præstantia, moderatio, scopus.

Locus Gen. de arbore scientiæ in paradiso, & de vitæ planta.

Tque ecclesia ipsa longius porro ordinem suum hunc protendit, & à personis ipsis etiam ad res transfert, vel potius & personas ipsas ad res accomodat, & rerum ipsarum utilitatem atque usum cum omnibus passim hominibus communicat: & omnia denique sua studia conatusque adeo suos omnes eo dirigit, ut quicquid suscipit, quicquid agit & molitur, id totum, ad omnes homines, ipsa salutaris cœlestis euangelii ac pietatis doctrina imbuendos, planè conferre videatur. O solertem Christiani parentem nostram ecclesiam, & in omnes partes bene consulentem ac prouidam, & quod caput est, etiam beneficam & benignam: quæ, ut modò bene faxit nobis, nunquam quicquam remittit de suscepta semel pro nobis cura atque sollicitudine: quin vertit se in omnia, & quasi optima quædam Euangelica Martha illa, rerum omnium satagere non desistit, quominus nobis & exhibeat semper & commendet utile inprimis ac salutare ministerium suum. Nam ut interiora illa præcepta eius atque instituta hoc loco omit-

co omittamus, quæ perfectissima quadam & absolutissima ratione traduntur in scholis & gymnasiis ac collegiis doctorum virorum ab ecclesia institutis; & ea attingamus tantum, quæ passim sunt omnibus, & politis, & barbaris; & sapientibus, & insipientibus communia: in iisque ipsis, ut ab his potissimum incipiamus, quæ se ipsa sua vi produnt, & sensus nostros vltro sollicitant, non muta videlicet ipsa, neque tacita, neque omnino inertia, sed voce ac sermone, quasi quadam vita, constantia. Ut ab his igitur incipiamus; profecto & contionibus ad populum sacris, & missarum sacrificiis ipsis, & reliquis symphonicorum, ac laudes diuini numinis, in hymnis & psalmis celebrantium, hominum cantibus, & omnino omnibus horariis precationibus publicis, & multis aliis eiusdemmodi rebus, quarum est semper in ecclesia nostra, non modo assidua, sed etiam recte atque ordine instituta continuatio quædam: continuatio, dico, magnis priorum primum ac religiosorum hominum ad eam rem impensis studiis, deinde maximis eorundem, & ex sancta veluti quadam ambitione profectis sumptibus, in hæc tēpla nostra, à maioribus nostris introducta, & ad perpetuitatem confirmata: profecto, inquam, ecclesia omnibus iis usurpandis rebus, ipsos etiam infimæ classis homines, quatenus opus est, non finit esse earum rerum rudes aut negligentes, sine quarum cognitione & compræhensione, aut potius fide & persuasione, vel etiam hoc magis, disciplina & exercitatione, salus hominum Christo addictorum, constare ferè non potest. Nam contionum quidem ipsarum voce ac sermone, ea nobis abunde suppeditat, quæ præcipuorum fidei & religionis nostræ Christianæ capitum, aut officiorum nominibus, ipsa iam pridem consecrauit: quibus etiam ipsis certa feriarum tempora designauit, quæ nos, ipsius ductu, hauriendis inibi per ocium, eiusmodi salutaribus documentis Christianis, commodè traducamus. Missarum autem illa quotidiana solennia, piis rursus meditationibus nostris publicè excitandis

tandis pariter atque inflammandis voluit esse dedicata, eo potissimum consilio, ut quicquid, audiendis sacris illis contionibus, seu de diuina erga nos benignitate, seu de nostro vicissim, erga numen illud diuinum nobisque propitium, officio ac potius pietate, & quæ sunt eiusdem generis, percipissemus dudum, id totum, ad conspectum illum Missæ & sacrificii sacrosancti (cuius cerimonie quotquot sunt, omnes sunt, in ipsam totius vitæ Iesu Christi dei nostri ob oculos nostros repræsentationem, maximo patrum ac maiorum nostrorum studio, ingenio, consensu ab ecclesia collata: id totum, inquam, sub idem illud Missæ tempus, taciti nobiscum meditari, in eoque etiam in dies deinceps singulos recolendo, & in ipsum quasi vitæ exercitiorumque quotidianorum nostrorum succum ac sanguinem conuertendo, versari videamur. Iam uero cantus reliqui ecclesiastici omnes, qui sunt laudibus ipsis diuinis personandis dedicati, quantam nobis, quæso, orationum & precum ac votorum materiam subministrant? dum orantibus quidem illis, qui nobis totius quasi ecclesiæ personam referunt atque repræsentant, pudere nos atque tædere necesse est, non ipsos etiā nos, pro quibus tunc præcipue oratur in ecclesia, studio illo canentium pro nobis & orantium ita commoueri, ut socias quoque operas nostras qualescunque cum illis coniungamus, & deo ipsi, cui gratiæ illæ publico nomine pro cuncta ecclesia persoluantur, nos quoque ipsi priuatim à nobis ipsis debitas persoluamus. Quæ quidem contionum cationumque instituta omnia etsi sunt ecclesiæ ipsi, nonnulla saltē ex parte, cum hæreticis communia, ipsa tamē ecclesia quantum maxime connoti potest, ita se, in iis quoque communibus, comparat & componit, ita omnia agit atque moderatur, ut nec contiones suas contionibus hæreticorum, nec catechismos catechismis, nec cantus cantibus, nec orationes orationibus, vlla in parte vel sanctitatis, vel eruditionis, concedere patiatur; imò verò illud vnicè elaborat, ut hæc omnia, eorum

li quidem

quidem iudicio, quibus hæc vtrunque cognita sint ac perspecta, & sanctiora apud se quàm vîquàm alibi, & eruditiora, & omni perfectionis genere absolutiora esse apparent. Vnam illam in hoc genere pernecessariam profectò moderationem interim adhibens, quam vtinam adhibuissent, atque adeò vtinam etiam nunc adhiberent antagonistæ nostri consiliis institutisque suis, vt scientiam quidem & intelligentiam rerum ipsarum abstrusiorum, perfectam illam & absolutam, doctis & intelligentibus solis referuet, sanctitatem verò ipsam, quæ est vsus eorum omnium maximè præcipuus, & certè omnium ex æquo communis, populo vniuerso, id autè est, doctis pariter & indoctis, libenter concedat atq. communicet. Quam etiam ipsam sanctitatem illa re potius æstimandam esse censet, quanto studio à quolibet nostrum, ea quæ ab illa proponuntur, excipiatur, & quæ excepta sunt, quanta alachritate, moribus ipsis ac vita nostra exprimantur, quàm quanto scilicet ingenii acumine compræhendantur, aut quàm acuta & subtili disputatione limentur, atq. defendantur. Non tam enim in subtilitate vlla siue intelligendi siue adeò differendi, quàm in obseruandis summa cum diligentia iis, quæ diuinitus præcipiuntur, nouit esse à Christo domino fœlicitatem & beatitudinem hominum, id autem est, summum animorum nostrorum bonum, constitutum. Sic enim ille quondam ad auditores suos. Si nouistis hæc, inquit, quæ toties inculco vobis, beati eritis; sed ita denique, si feceritis ea. Itaq. ecclesia ipsa cùm paradisum veluti quendam habeat, omni prorsus stirpium ac plantarum genere diligenter admodum & copiosè consitum ac conseptum, sic, vt inde nulla planè arbor absit, quæ modò aut visum fouere, aut gustum etià ipsum delectare posse videatur, scientiæ tamen illam arbo-rem, qua non frustra meminit primis illis, & recens etiam- tum formatis parentibus nostris, fuisse diuinitus interd-ctum, remouet quodammodo ab aliis arboribus ac sepo- nit, suo

nit, suo & loco & tempore fruendâ ab adultis iam & corroboratis viris; ipsam autem vitæ plantam, in qua vna pro- pemodum sunt omnia, in ipso horti atque paradisi sui me- dio, & quasi vmbilico, constituit; vt hoc ipso, omnes sine villo ætatis, aut ingenii, aut maturitatis discrimine homi- nes, ad vescendum fructu obuix atque expositæ eius ipsius arboris, pelliciat & inuitet.

CAP. III.

Templa, cerimonie, festa ca-
tholicorum.

Ecclesia, ipsis etiam quasi mutis rebus, nobiscum loquitur; cum eas ad sensus admouet.

Ad oculos, templa & ornatum templorum.

Ad aures, campanas, & musica instrumenta.

Ad nares, suffimenta.

Ad tactum, aquam, cineres, genuflexiones &c.

Ad gustatum, cum cætera, tum corpus ipsum ac sanguinem domini.

Ad omnes sensus, pompas ipsas supplicationum.

Cerimoniarum ecclesiasticarum, feriis ipsis purificationis Mariæ, species & dignitas singularis.

Atque hæc quidem, quod ad ordinem, qui in rebus est situs, attinet.

Ecclesia, ne ea quidem quæ sunt temporum, prætermittit: vt festos dies.

Raterea autem eadem hæc ecclesia nostra, postquàm à contionibus, mis- sis, horis denique ipsis orationum sua- rum interquieuit, & vocē quasi ipsam ac sermonem remisit suum, non rema- net tamen prorsus muta, & omni ex parte iners ac ignaua, sed pro vocali- bus illis suis contionibus, missis, cantibus, aut tacitas rur- sus, aut certe minimè articulati sermonis, machinas veluti
Ii ij quasdam

quasdam ad sensus ipsos adhibet, quibus in animos suorum fidelium, id quod vult, hoc autem est, pietatem & religionem, possit commodissime instillare. Admouet enim ad oculos, primum templa ipsa, ornatumque omnem illorum. Vt ita templis quidem ipsis Deo ponendis & extruendis, ipsum illum esse ostendat, à quo, primum hæc omnia quæ videmus, & constiterint ab initio, & regantur hoc tempore, & conseruentur ad perpetuitatem: à quo deinde, nos quoque ipsi & facti, & de seruitute liberati, & in spem vitæ æternæ vocati simus: cultu autem illo & ornatu templorum procurando, gratias eidem vtcunque referat, tum de illis ab eo iam receptis, tum de his, quæ in dies singulos recipimus, beneficiis tantis. Sicut enim mundus hic, magnum abunde fert testimonium bonitatis, sapientiæ, ac potentiæ dei, qui eum scilicet condere, & voluerit, & nouerit etiam ac potuerit; ita propemodum templa nostra, veluti microcosmi quidam, monumenta esse videntur, ad æmulationem maioris istius mundi instituta, quæ numinis illius diuini ac præpotentis, bonitateque præterea & sapientia præcellentis, præsentiam in oculis nostris, propius quasi defigant (ex quo ipso, mundus quoque ipse templi appellationem antiquitus, apud ipsos etiam ethnicos, est consecutus.) Et rursus, sicut mundi ornatus iste, coeli que in primis ipsi, qui sunt summum & maximum mundi totius ornamentum, enarrant, sicut Dauid loquitur, & more quodam suo quotidie celebrant gloriam ipsam laudemque dei ipsius immortalis; ita hic cultus ornatusque templorum nostrorum, quasi tacitus quidam præco esse videtur & buccinator earundem illarum immortalium laudum diuinarum, ad quas persoluendas, animus rectè vel à natura informatus, vel diuinis præceptionibus institutus, & factum & natum se esse sentit atque profitetur. Extruit igitur ecclesia, templa Deo Opt. & Max. in eoque, illam Centurionis euangelici laudem diligenter æmulatur, hominis ethnici & profani, necessario ipsius tempore,

pore, apud Christum dominum, cum singulari illius fructu ab aliis commemoratam, eo quidem tempore, cum dominum ipsum ad opem illi promptius ferendam adducere conarentur. Dignus est domine, inquebant, beneficio tuo. Diligit enim gentem nostram, cuius rei insigne admodum monumentum, in omnium oculis constituit, cum synagogam ipse ædificaret nobis. Hanc laudem, inquam, ecclesia nostra, præter cæteras heroicas ac penè diuinas laudes suas æmulatur. Tot enim passim extant, singulari catholicorum hominum studio constructæ basilicæ, tot fana exædificata, tot templa, maximis eorum & sumptibus excitata, & donariis aucta, & fructibus ac redditibus omnis generis cumulata, ut ea res inuidiæ illis citius esse apud hæreticos posse videatur, quam ut apud pios & recto iudicio præditos, non possit, aut non debeat certe quidem, erectam ipsorum in deum fidem ac religionem, & ardentem Christianæ pietatis faces atque flamas, plenissime in illis demonstrare. Extruit igitur templa ecclesia nostra, extruit, extructaque cum aliis plerisque rebus, tum cereis potissimum & tabulis atque picturis exornat; ut cerei quidem accensi, maiestatem quandam numinis præsentis significant, tabulæ autem illæ, egregio opere perpolitæ, & publico illo in loco fixæ ac locatæ, ponant sub aspectum, quantum maxime possunt, earum ferè rerum memoriam, de quibus alioqui vel in scholis subtiliter controuerti, vel pro contione fusè admodum differi solet ac disputari. A quo quidem utroque ornatu interdum etiam abstinet, dum contractam veluti frontem suam, apertum cuiusdam quasi moestitiæ suæ indicium, nobis solet exhibere: idque aut cereis extinguendis, aduersus immorigeros, atque ea de causa anathemate percussos filios; aut imaginibus ipsis & picturis nobilioribus vel adis ac tegendis, dum nos diebus ipsis ieiunii quadrageni, ad poenitentiam sollicitat sanctiorē: ut ita ab omni exteriori specie oculis quasi usurpanda, exclusi, intus in ipsos nos de-

scēdamus, & in ipso cōscientiæ nostræ sinu interiore, nobiscū ipsi strictiorem quandam vitæ morumque nostrorum rationē subducamus. Admouet item ad aures nostras, & cāpanas, & cymbala, & reliqua eius generis tintinnabula ærea; dū hoc ipso indicio, & quasi classico, absentes quidem vel ad templū vocat, vel orationis admonet, vel certè, quid intus intra ipsos tēpli parietes & cācellos geratur, facit certiores: præsentibus autem ipsis & ad templum iam conuocatis, signū dat, præsentis ipsius numinis suppliciter adorandi. Interdum tamen ea quoque pro æreis, ligneis vtitur tintinnabulis; quod quidem illa facit diebus ipsis parasceues: siue ad designandum miserabiles illos & deflendos eius temporis lapsus Apostolorum ipsorum, qui subita quadam animorum consternatione, ob indignissimum & acerbissimum magistri & domini Iesu cruciatum, tunc tēporis ingruentem, ex æreis lignei facti videri poterant; siue adeo ad contestandum etiam dolorem ipsum suū, hinc quidem, cruciatu ipso, & morte atque obitu vnigenæ filii dei sponsi sui, expressum; quarū tunc rerum omnino acerbārū, anniuersaria ipsa memoria per omnia templa recolitur: inde verò commiseratione quadam prouocatum earū prolapsionum nostrarū, quæ diræ necis illius, illorumque grauissimorum tormentorum causa extiterunt. Interdum verò vsum omnium tintinnabulorum istorum & campanarum, tam ærearum quàm lignearum, planè intermittit; vt cum in ipso fortè publico aliquo facinore commisso ac perpetrato, maiore vtēs interdicto, sonitus omnes, nisi horridos & violentos nescio quos, vetat prorsus atque aspernatur. Nec verò aut cymbalis modò & campanis, vti nunc diximus, aut assis etiam tantum hominū vocibus, vti paulò antè ostendimus, vtitur ecclesia nostra, auribus nostris inferuiens; verum etiam celebrioribus ipsis diebus depromit musica quædam instrumenta, ad erigendos iacentes nostros animos, & excitandos ad laudes diuinas, maiore aliquanto

liquanto cū lætitia decantandas: quod vel maximè apparet diebus ipsis parasceuen sequentibus, qui sunt anniuersariæ rediuiui ipsius domini nostri memoriæ consecrati; quibus quidē diebus ipsis nihil prætermittitur, quod ad exhilarandos cantu ipso hominum animos pertinere videretur. Atq. hæc quidem ad aures. Adhibet verò etiam odores ac suffimenta ipsa nostris naribus, vt & maiestatem diuini numinis repræsenteret, & feruorem præterea maiorem quendā in nobis exuscitet, maiestatis illius sempiternæ precibus nostris tanto ardentius venerandæ, opisque ipsius ad vsus nostros contentiosius quodammodo exposcendæ: vt videlicet, quemadmodum ea quæ odorum causa hic adolentur, ad nares ferè deferuntur, ita preces & supplicationes ac vota nostra omnia, igne diuini ipsius amoris succensa in præcordiis nostris & inflammata, rapi in conspectū ipsum domini, & ad aures benignas eius protinus perferri videatur. His enim tunc quoque, aut certè non absimilibus verbis ecclesia ipsa, in ea cerimonia administrada vtitur. Admouet denique eadem hæc ecclesia ad tactum nostrum, plura etiam ferè quàm ad vllum sensum aliū. Adhibet enim modò aquæ, modò cineris asperisionem, adhibet crucis impressionem, genuum flexionem, pectoris percussionem, osculum denique reliquiarum sanctarum; quæ omnia, vel monumenta, vel certè inuitamenta esse vult pœnitentiæ interioris. Postremò gustatus etiam ipsius nostri non prætermittit habere rationem; primū quidem, dum eum cupediis aliis plus satis vel obrutum, vel irritatum, indictis ieiuniis, tum recreat, tum cohibet, & quantum potest, ad moderationem reuocat; deinde autem cū diebus certis solennibus, & panem populo, & vinum, & salem, & fructus terræ, & cætera quæ ad esum, aliūque præterea familiarem vsum nostrum pertinent, benedicta, & verbis solennibus sacrata proponit, & denique, dum ipsum Iesu Christi corpus & sanguinem, sub panis & vini forma ac specie consecratum,

cratum, vescendum depromit, & fidelibus ipsis communi-
cat. Atque hæc quidem quæ dixi, sensuum sunt singulorū;
illa quæ dicam, omnium; dū supplicationibus ipsis ac pro-
cessionibus illis, quæ sunt veluti sacrorū solennes pompæ
quædam, sensus omnes reficit: in quibus quidem & speciē
oculis ipsis gratam ac illustrem repræsentat, & aures cō-
cētibus exquisitis permulcet, & naribus odores afflat iucū-
dissimos, & aquam ferè spargit, & multa osculo nostro ex-
cipienda defert, & ipsum denique Iesu Christi corpus, cibū
atque aded vitam ipsam & corporum & animorum no-
strorum, circumgestat. Ut ita nimirum & audiamus, &
olfaciamus, & manibus quasi contrectemus vndique, vim
ipsam infinitam benignitatis diuinæ, gustemus etiam & vi-
deamus, quàm suavis sit dominus & quàm beatus sit vir
qui sperat in eo. Quid his, quæso, in eo genere plenius? quid
speciosius? quid in omnes partes illustrius, aut gloriosius,
non dico, in ecclesia catholica fieri, sed fingi saltem ab hæ-
reticis ac cogitari potest? Equidem fremant omnes licet
portæ istæ inferorum, dicā tamen liberè quod sentio. Vnus
hic certè quidē dies cereorum, quem hodie in ecclesia no-
stra catholica solennem piè religioseque obimus, memo-
riam recolentes illius diei, quo die olim, maiorum more,
& Christus puer, qui semper erat domini, vel potius qui
semper erat dominus, domino ipsi sistebatur; & Maria ma-
ter eius, quæ virgo ipsa, agnum illum nitidissimum, & fi-
lium præ filiis hominum speciosissimum pepererat, ex re-
centi illo, omnibus ex partibus mundo planè atque casto
partu suo, ex lege purgabatur in templo Salomonis. Vnus
hic dies, inquam, uti diurnum hoc ipsum lumen suum vin-
cit propemodum flammis lucernarum istarum, piè ac religi-
osè in templo accēsarum, ita reuera specie & pulchritudi-
ne istarum cerimoniarum suarum, & ea quasi maiestate,
quæ exurgit ex tot repentè incensis cereis benedictis, lon-
gè superat omnes omnium hæreticorum, quotquot sunt
inter eos,

inter eos, falsas illas atq. e mentitas pietates. Quod si iam in
his tantopere appareat, quæ tamen nec primum, nec præ-
cipuum locū obtinent in ecclesia nostra, concludi sanè po-
test, ea quæ apud nos excelsiora sunt, ne habere quidem
hæreticos, cui comparentur. Ego enim profectò ita me-
cum statuo. Totum hoc genus cerimoniarum in ecclesia
nostra, de quo loquimur, eiusmodi esse, ceteris in eadem
ecclesia rebus comparatum, quod propter humilitatem &
abiectionem suam, pedum mihi prorsus vicem, in hoc cor-
pore, quod est ecclesia, gerere videatur. Si igitur pedes ec-
clesiæ nostræ, euangelizantis pacem, euangelizantis bona,
admodum speciosi sunt, ipsius etiam Apostoli testimonio,
imò si ipsa synagogæ vestræ facie formosiores sunt, sicuti
ferè ostendimus; quid dicemus de manibus, & pectore, &
cervice, & capite eiusdem ecclesiæ nostræ, cū cæteris rebus
vestris cōparato? Atqui cerimonias ipsas, pedum, quod di-
xi, instar obtinere in ecclesia nostra, inde profectò ostendi
potest, quòd, quemadmodum pars illa corporis, in speciē
abiecta est, re ipsa, quod videmus, apprime est necessaria, ita
cerimoniis ipsis nihil in ecclesia in speciem humilior, nihil
ferè ad vsum magis necessarium potest reperiri. Concedūt,
quod dicitur de abiectione, negant quod de vsum. Ego verò
contendam hoc loco, & ut puto, euincā etiam, nihilo pla-
nè momenti minus inesse in cerimoniis ipsis, ad animos no-
stros in pietate Christiana, aut erudiendos, aut retinendos,
aut fulciendos, aut attollendos, aut promouendos, quàm
in pedibus ipsis esse cōspicitur, ad sustinendū ac deportan-
dum corpus ipsum. Omnino enim, quemadmodū sine pe-
dibus, infirmus est ad progressum omnis conatus volunta-
tis, debile ac eneruat rationis imperiū; ita planè sine ce-
rimoniis, mancum est quodammodo omne exercitium
pietatis. Etenim sermo ipse Dei immortalis, qui in eiuf-
modi pietatis negotiis summa quædam lex est ac veluti ra-
tio, dominans & præscribens agenda voluntati, etsi fidem
profectò

perfecto, ex auditu ipso, in animis nostris generare, atque adeo voluntati etiam ipsi insculpere potest; pietatem tamen, qua maxime viuit ac viget fides ipsa, oculis repraesentare hominum, sine usu ceremoniarum non potest: progressum autem in pietate, sine ceremoniis externis ipsis, quas dico, ne moliri quidem: dicam audacius, ne polliceri quidem.

Quid ita? quia ceremoniae ferè sunt, quibus pietas ipsa, in animorum iam quasi ipsorum concepta visceribus, foras emergit, emerfa alitur, alta sustinetur, sustentata crescit & accessionibus augetur. Neque enim perfecti homines sunt, ut spiritus ac mentes coelestes illae, quae interioribus solum motionibus agitatae, omnia efficiunt, quae destinatae sunt enim spiritus expertes corporis: hominum autem ipsorum, non magis animo quam corpore constantium, actiones, illae etiam quae religionis sunt & pietatis, intus conceptae, foras penè spectant, & extrinsecus perficiuntur, usque adeo sanè, ut cum corde ipso satis crediderimus ad iustitiam, tum oris tamen confessio ipsa, quod ait Apostolus, necessaria nobis sit ad salutem. Concludamus igitur, quod ostensum est, ceremonias ipsas in ecclesia, & propter speciem ipsam abiectam suam, pedum planè in corpore humano similitudinem habere. (In omnibus enim, quae unquam ab hominibus religiosi cum fide & pietate suscipiuntur, actionibus, nihil penè est ceremoniis in speciem vilius, nihil humilior,) & propter usum, quod iis pietas ipsa nostra & ferri propemodum, & propagari, & in oculos hominum incurrere, eosque ad emulationem quasi quandam incitare soleat, maxime necessarias in ecclesia videri. Quod cum ita sit, iure perfecti ecclesia, hos ipsos pedes in hoc corpore, ceremonias dico ipsas, tam mutas quam etiam vocales illas, uti ad integritatem suam necessarias, admodum libenter retinet. De quibus nos quoque ipsi, idcirco hoc loco agendum nobis esse existimaui, quod eas ad rerum ipsarum in ecclesia necessarium ordinem describendum, maxime iudicemus pertinere.

De quo

De quo quidem rerum ipsarum ordine satis haecenus dictum esto. Iam vero neque illa adeo, quae nos temporum esse, & ad tertium ecclesiae catholicae ordinem pertinere diximus, ecclesia nostra praetermittit. Illa enim certa dierum solennium tanquam in fastos quosdam distributio, quos dies ecclesia annuis commutationibus iubet observari, quid aliud est, quam simplex & aperta hominum simplicium, ab ecclesia summo consilio & summo ordine tradita, ab hominibus autem ipsis magna cum pietate usurpata, institutio, in rebus ad salutem pertinentibus? Nam dum & conceptionem, & natiuitatem, & circumcisionem, & adorationem a magis, & quadraginta dierum post baptismum ieiunium, & tormenta, & mortem, & sepulturam, & resurrectionem, & in coelos ascensionem Christi domini, Spiritus denique eius sancti missionem, statutis ab ecclesia magistris temporibus, in festis illis conuentibus nostris, celebramus, quid aliud quam capita fidei nostrae Christianae singillatim quasi profiteamur, & beneficia denique diuinitus in salutem nostram impensa nobiscum recolimus? atque utinam, ita ut par est, recolamus. Quid Martyrum, quid Apostolorum, quid Euangelistarum, quid Confessorum, quid Virginum, quid aliorum sanctorum, in certos dies anni, conceptae ab ecclesia feriae, aliud sunt, quam & eiusdem illius fidei nostrae adiumenta, & ad gratiarum actiones incitamenta, & exempla ad vitam Christianis legibus ac moribus instituendam & formandam proposita?

Kk ij

CAP. III.

**Hæretici, ceremonias omnes aut tollunt,
aut solo auditus sensu definiunt.**

*Hæreticorum nonnulli, omnes ceremonias reiciunt;
Quod non est ferendum.
Nonnulli eas solas retinent, quæ auditui tantum seruiant;
Quod reprehendendum. (feriores.
Cantiones & cœnæ hæreticorū, cantibus & missis catholicorum in-
feriores hæreticorum, contionib. catholicorum inferiores.*

Cum igitur omnia satis exposuerimus, in quibus tantus, ut ostendimus, & tam illustris elucescit catholice ecclesie ordo; ordo, inquā, ille, decus & ornamentū singulare, totius eius, quod est in nostra ecclesia, operis intestini: restat, ut hæreticarum quoque ecclesiarū plarum, in hoc eodem genere, rationem illam sine ratione, & sine modo modū, & omnino quæcunq. est, omnem conditionem earū, hoc loco iam excutiamus, & de ordine ipso earum minime ordinato aliquid differamus. Et sanè quoniā de eo ordine, quem in personis ipsis spectari, quemque adeò trium ferè generū esse, docuimus, verba facientes, vna iam eademq. opera, vno etiam & eodem, primo huius libri capite, breuiter, tam ea, quæ fierent apud catholicos, quàm quæ apud hæreticos gererentur, sumus psequuti; de reliquorū autem duorum illorum ordinum genere, quorū omnis, partim in rebus, siue vocalibus, siue mutis, partim in temporibus, versaretur ratio, nō alia duobus proximis capitibus superioribus diximus, quàm quæ ad catholicas tantum ceremonias pertinere viderentur, agè dicamus nūc item duobus sequentibus capitibus, de iisdem illis cerimon-

niis

niis rursus, ea quidem, quæ ad hæreticos tantum spectare videantur. Sic enim cōparationis illius, iam inde ab initio à nobis institutæ ratio requirere videtur. Incipiamus igitur, tum in genere de omnibus, tum in specie de vocalibus cerimoniis eorum. Nam de mutis ipsis sequenti demum capite agere constituimus. Hoc autem ipso loco ostendamus, primum hæreticos illos ferendos profectò non esse, qui ceremonias in genere omnes, ab ipso ecclesie sanctæ ordine in vniuersum sine discrimine abdicare connituntur. Deinde illos quoque ipsos perperam facere, qui solas mutas reicere, vocales retinere videntur: in quibus tamē ipsis, nihil sit apud eos, quod nostrarū vocalium catholicarum cerimoniarum ordini, descriptioni, dignitati admirabili, vel cōferri saltem posse videatur. Principiò igitur, qui cerimoniarū ipsarum genus omne, quas nos vniuersas, vtiliter in sensus ipsos, & magna cum pietatis accessione atq. incremento, posse influere diximus, omnino fastidiant, & à conuentibus ipsis Christianorū facessere debere censeant, eos non satis omnino religiosos, imo verò nō satis cautos neque intelligentes homines, esse reputandos ostendamus. Sic enim planè hoc agere videntur, quasi in his terris, vel hac potius in infinitate vulgariū ac popularium hominū, quibuscum viuitur, cum solis viuatur perfectis illis viris planeque sapiētibus, qui sensibus corporeis, ad quos propemodum omnis cerimoniarū vis & ratio referri solet, non egent nec vtantur, spiritu tantum solo ducantur ac regantur, & nō plures potius sint inter nos, qui hauriendis cœlestibus in hac visibili ecclesia mysteriis, lacte magis quàm cibo solido opus habeant; vel, si qui sunt, q opus ipsi nō habeant, quasi iccirco cæteros illiusmodi, quorū semper longè maior est numerus, imbecilliores, & minus in earū rerum exercitatione pgressos, statim cōtemnere ac pro nihilo ducere debeāt: & quasi meminisse eos Apostolici in hoc genere exempli nō cōueniat, qui omnibus omnia factum se esse,

K k iij

se esse, noto illo epiphonemate gloriatur, ut omnes Christo suo lucrifaceret, & ad agnitionem veritatis ipsius tanto facilius adduceret. RECITA epiphonema. QVIS INFIRMATVR, inquit, ET EGO NON INFIRMOR? QVIS OFFENDITVR, ET EGO NON VROR? Ita isti, dum nimium scilicet magni, in oculis leuissimorum hominum; nimium perfecti in oculis imperfectissimorum volunt apparere, primum ecclesiam ipsam vanitate orationis suae dedecorant, deinde infirmioribus ipsis offensionem sunt; ad extremum autem, pro perfecta illa, cuius opinionem venantur, sapientia, ridiculam nobis nescio quam sapientiam suam demonstrant, plenam ociosarum quarundam, nec cum natura hominis satis congruentium cogitationum; quibus cogitationibus illi, dum se modo miseram ipsi plebeculam, utcumque vident, quanta se apud deum, & bonos omnes, ignominia afficiant, quarum denique. & quam a Christiano pectore alienarum rerum cupiditate flagrare se interea ostendant, non attendunt. Christianorum enim profecto virtus propria humilitas est, non se efferens supra modum, neque communia illa cæteris mortalibus diuinitus tributa beneficia fastidians, priuata autem sola & præcipua ac singularia quædam, semper anhelans, aut verò eadem sibi arrogans, & interdum quasi præsentia adesse iam fingens; sed communibus illis communiter cum aliis contenta, ita priuatim vitam instituens, ut iis quasi communibus insistens gradibus, sensim connitatur ad sublimiora illa, quæ sunt proposita homini Christiano ad perfectionem contendenti. Quæ ipsa, ipsos illos quos dico, præteruecta gradus, non conuellat statim eos, neque demoliatur, sed aliorum quoque studiis, atque æmulationi, eodem illo modo terendos relinquat: ut iis quasi fulcimentis connixi & ipsi, altius in dies in exercitio pietatis ascendere conentur. Hæc est illa Christianorum propria virtus humilitas. A cuius ipsius laudabili instituto, cum longè aberrant isti, qui ceremonias ecclesiae omnes, sua ipsorum dignitate quasi inferiores

inferiores esse existimant, sit sanè, ut eorum exquisita illa ac nimium elata sapientia, & aliena sit ab animo ac professione Christiana, & excludatur planè à possessione bonorum illorum, quæ sunt non alta sapientibus proposita, sed demissis atque humilibus ipsis appromissa. Iustum ex fide viuere, scriptura ait; & fidem donum dei esse, eadem hæc ait: & verum est utrunque. sanè quod ait. Quid tamen igitur? Tunc iam, quaeso, inani illo fidei nomine confestim superbies? & quia iustum ex fide viuere audias, tu te quoque continuo & iustum esse, & ex fide sola viuere, existimabis? & quia fides, dei donum sit, idcirco tu te nulla audiendi verbi dei cerimonia egere iudicabis? Atqui & fidem ipsam internam, externa charitate niti, & eandem lege ipsa comuni, ex auditu verbi oriri necesse est; & verbum quoque illud, quod audiri necesse est, prædicari quoque necesse est; & quod prædicetur, id ab iis demum prædicari necesse est, qui sint missi. Hæc autem penè omnia, audiendi, prædicandi, mittendi nomina, ad ceremonias profecto pertinent, & sensibus ipsis externis diiudicantur. Nunc si quis communia hæc iura omnia migrare, & solos illos *ἐνθροισαµένους*, ad fidem animo suo concipiendam, expectare constituat, nec interim charitatis operibus incubere, audiendisue iis, qui diuinæ voluntatis nuncii atque interpretes legitime ad nos mitti solent, vacare velit, nemo profecto non videt, quanto se is & scelere obstringat, quod usitatam illam & communem dei gratiam ingratè aspernetur; & exponat periculo, ne deinceps, contempta comuni gratia, nullius priuatae gratiae capax esse queat. Sed de contemptoribus ceremoniarum satis. Sunt igitur alii rursus, qui ceremonias, non iam quidem omnes in vniuersum ex ecclesia eiiciant, omnes tamen omnino, vnicuique auditus ipsius sensu definiant, ac circumscribant: nec quicquam ferè in religione, admittant, quod in eorum animos extra auditum influere posse videatur. Hinc est, quod neque templa ferè ædificent vlla, neque tabulis ea & picturis instruant, neque sufficientis cōpleant,

cōpleant, neq. aliis ferè rebus, quæ ad reliquos sensus aliqua ex parte afficiendos pertineant, exornent: contiones modò & cantiones quasdam retineant; quibus aures tantum ipsas vtcumq. oblectare posse videantur. Qui profectò etiam ipsi reprehensione vacare non possunt. Primum enim si oblectationis gratia id faciunt, dupliciter mihi omninò falli videtur; tum quòd ne assequuntur quidem id quod volunt, tum quòd etiam si plenissimè assequerentur, non magnopere haberent tamē, vnde sibi magnam aliquā, aut rem, aut gloriam comparasse videantur. Ac non assequi illos sanè quod desiderent, palàm est. Etsi enim ipse, nec contionibus eorum penè interfuerim, nec cantiones in ecclesiis eorum exaudierim vnquam, quantum ex iis tamen, qui hæc nobis non solum cum fide, sed etiā cum quadam synagogarum illarum laude referre adnitebātur, intelligi potuit, equidē cōtiones eorū frigidæ planè & ieiunas esse cōperiebā, consutas ex ineptiis puerilibus, cōiitiis petulantib. calumniis minime Christianis: breuiter Philippicas potius quàm homilias. pleraq. enim omnia ex postillis modò Philippi hausta videbātur, gustū doctrinæ alicuius solidioris aut elegatioris, gustū pietatis, gustū etiā comitatis saltē & humanitatis cōmunis nō habebāt. Cantiones autē ipsas multò etiā frigidiores videbā esse, semisomnes videlicet totas, à somnolētis nescio qbus poētis, furore de vino correptis, sine vlla arte aut venustate cōpositas, ab oscitatibus etiā aniculis, nō secus quàm ad fustum & linum decatatas, & omninò vtrumq. horum nulla nec sermonis suauitate conditum, nec sonorum iucunditate aspersum, nec utilitatis deniq. fructu temperatum; sed sic in vulgus populo obtrusum, vt ipsi quidem illi auditui eorum, cui id parari videbatur, si rudes ipsi essent, nullum operæprecium reddere, sin eruditi, nauscam planè & fastidium, non oblectationem parere videretur. Non igitur planissimè quod quærūt assequuntur; vt se rudi illo & incondito cantionumue

contionum-

contionumue genere oblectare vlla ratione posse videantur. Quod tamen ipsum etiam si vt vellent assequerentur, quid tum quæso referrent inde? aut quod magnum ex eo operæprecium consequerentur, quòd in diuinis ipsis laudibus, nihil propemodum aliud quàm oblectationem suam quærere dicerentur? Iam si non oblectandi sui causa, sed pietatis & religionis suæ exercendæ gratia faciunt, vt omnia eiusmodi, solo auditu, vt dixi, definiāt ac metiantur, velim vt ad id mihi, quod breuissime dicā, breuiter q. maxime possunt respondeāt. Cum enim deus Opt. & Max. auctor sensuum nostrorū, & omniū earum facultatū, quibus à prima ipsa nostra origine, abunde ab eo instructi & ornati sumus, omnes planè eas vires & facultates animi à se diuinitus tributas nobis, ipsumq. adeò totum nostrum animum, conferri à nobis voluerit ad se amandum & adorandū: quid sibi volunt, quæso, magistri isti imperfecti nostri? cum cæteris quasi sensibus omnibus abdicatis, ab obsequio certè diuino amotis, audita tantum ipsa obtrudunt nobis? imò verius, auditum ipsum obtundunt nobis, insuauitate illa cantuum verborumq. suorum, quibus nos, ad seruiendum deo viuenti factos, cæteroquin à seruitute eius auocant, & in quinta duntaxat eius colendi parte constitutos, contentos esse volunt? vel potius, deum ipsum quinta aut decima colendi sui parte contentum esse iubent? Quæ cum ita se habeant, audebunt tamē isti, parum dulces musici & symphoniaci, parum etiam vehementes oratores ac concionatores, vastas illas, nec satis in eo genere excultas suas synagogas, cum illo templorum nostrorum ornatu & splendore eximio, vlla ex parte elegantiae, vrbauitatis, pietatis denique ipsius comparare? Non illi, me iudice certè quidē, superiores vnquam futuri. Contendant enim quantum volēt, & se in omnes victoriæ obtinendæ partes quàm maximè possunt concitent, rumpentur tamen citius, quàm vlla ratione posse videantur ecclesiam sanctam adæquare. quid

L I

re. quid dicam, superare? Id quod vel ex fine saltem ipso, harum, quas dico, siue contionum, siue adeo cantionum etiam ipsarum, vtrunque considerando, liquidò cognosci poterit. Quæ finis enim horariarum in ecclesia cantionum est, aut etiam esse potest, nisi laudes ipsæ dei? Quæ sacrificii, nisi placatio ipsa dei? Vtræ igitur laudes augustiores sunt? illæné, quæso, quas tu, vno aliquo certo tempore, semel, in diene, an in hebdomada, an in mense, an in anno, an in vita, an ne hoc quidem, deo ipsi persoluas; an verò, quas ecclesia ipsa persoluat eidem, singulis non magis diebus quàm noctibus, in certa horarum spatia distributis? ex quo preces etiam ipsas appellauit horarias, horarias autem tam diurnas, ex quo vocabulum Diurnaliū, quàm nocturnas, ex quo Nocturnorum appellatio promanauit. Et illæné Dei laudes augustiores sunt, quas tu, idiotarum tuorum lingua decantes, an quas ecclesia personet, lingua ipsa omnibus occidentalis huius nostræ ecclesiæ hominibus cōmuni? In quo sanè illud inest manifesti discriminis, quod, quisquis fortè ex quacunq. mundi regione in templum nostrum tunc venerit, cum hæc à nostris decantentur, is, si modò sit in Christianorum aut scholis eruditus, aut ecclesiis enutritus, continuò, ex illo ipso quod decantari audierit, & Christianos nos esse agnoscat, & deū ipsum, lingua Christiana sibi nō ignota à nobis adorari, sine vllā cunctatione pronunciet: cum interim idem ille, in vestra illa vestrarum abominationum templa ingressus, euestigiò ex dissonis sonis illis, & inconditis vestris cātibus ac numeris, aut barbaros vos esse, & tantum nō musto maderè, deputet, aut certè, quid vobis tandē velit, planè nesciat: quorum idiotismum illū, à paucis omnino, idq. vicinis tantum ipsis vestris, aliqua ex parte intelligi intelligat. Et illæné dei laudes illustriores sunt, quas tu tibi, tuusue ille nescio quis, nuper natus, nuper excogitauit, & nuper in synagogas istas vestras inuexit; an quas ecclesia ipsa à LXX. viris de Hebræo sermone dudū cōuersas, iam

iam inde ab Apostolorum ferè temporibus sibi adsciuit, & in suis sacris vsurpauit? Et illæné, quas vos, in illo vestro, deserto & profano, omnibus certè rebus sacris vacuo prorsus & inani tuguriolo, vtcunq. decantatis; an verò, quas ecclesia ipsa nostra, in illis suis augustis, & vt sic dicā, ritè effatis ac legitime consecratis templis ipsis, in ipsa illa, dico, sacrosancti corporis & sanguinis Iesu Christi præsentia visibili, & maxime exoptata, quā omnia tēpla catholica mirificè honestantur, suscipit decantandas? Et illæné, quas vos homines, à charitate, à religione, à fide, à deo auersi, profani planè & vt plurimum, ab omni diuinæ prouidentiae sensu soluti, reddere vos deo existimatis, si modò id quoq. existimatis; an verò, quas ecclesia ipsa, benigna & fidelis mater nostra, & Christi dilecta sponsa, magno animo & spe certissima cōcinit? & vt leuissime dicam, quas viri sacrati ipsi, quotidie tanquā pensum solent, pro munere officioque suo, domino deo persolvere? Atq. hæc ferè de prece & cantu, nostro ac vestro simul. Quid dicā de vtriusque sacrificij gratia & dignitate? cum vos sanè sacrificiū nullū neq. habeatis, neque habere cupiatis? Sed fingamus tamen habere. Liberæ enim sunt cogitationes nostræ, Vtrum tu igitur sacrificiū deo esse acceptius existimas? tuumne illud, quod nullum est; an verò hoc ecclesiæ nostræ sacrificium augustissimum, de quo olim aeterni patris vox clara intonuit, & in eo complacitum sibi esse, memorabili illo edito oraculo, respondit? Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacuit. Vtrum tu, inquam, deo ipsi placando sacrificium gratius esse censes, tuamne illam cœnam, nullis planè arcanis mysteriis commendatam, sed totam in vulgus sic proiectam; an verò nostrum hoc potius sacrificium, ex cœlestibus ac diuinis mysteriis conflatum, atque, vt videmus, arcanum planè totum? Et vt pressius etiam aliquanto loquamur. Tuumne tu illud nescio quid, deo ipsi esse dices charius, quod diabolus ipse, cum ad te aliquando, nocte, vt scribis,

conscubia diuertisset, & in catholicum hoc sacrificium nostrum, quod tu ibi priuatam Missam appellas, acerbius quoad vellet inuectus esset, insusurrauit tibi; an verò nos, maiore cum ratione Missam hanc ipsam nostram deo esse placando aptiorem asseuerabimus, quam Christus dei filius verbis illis, Hoc facite in mei commemorationem, instituit; quam Apostoli, domino cooperante & sermonem eorum confirmante, promulgauerunt; quam deus denique ipse signis multis consequentibus comprobauit; & quam ipsam adeò, nemo bonus improbauit, nisi eclogarius ille quotidianus tuus, & facundus congerro diabolus? Qui cum iam inde ab initio ita factus esset, ut Christum dominum adorare necesse haberet, iubente scriptura. Et adorent eum omnes angeli eius; & olim tamen, in illis Iudææ desertis ultro se ipse ab eo carne conuestito voluerit adorari; cum diceret, Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me: & deinde apud te, in vestris illis horribilibus noctium intemperstarum conuiujs atque sermonibus, ausus est aduersus hoc sacrificium sanctum, impurum os suum, te vno auditore fretus, aperire, eiusque adeò impietatis, & in sacrificium ipsum diuinum blasphemiam execrandam, auctorem se profiteri; quod non vlla alia creatura, non, ne tu quidem ipse, qui toti mundo os oblinere non dubitauisti, ausurus vnquam esse, nisi hoc vno auctore fretus, videbare. Sed de cantibus & sacrificijs satis. Quid? contionum ipsarum tractatione, poterintne à vobis ecclesia nostra adæquari? Finem obsecro ipsum contionum obiter inspiciamus. Quem igitur alium finem esse dicemus contionum sacrarum, nisi doceri primum, deinde verò etiam suaderi ad iustitiam & incendi? Paulus hoc Apostolus duobus in locis egregie videtur expressisse. Altero, cum inquit. Omnia quæ scripturis sacris continentur, tum ad doctrinam pertinere, tum verò ad patientiam & consolationem: Altero autem, cum scribit discipulo suo, Scripturam omnem ab altera parte tum ad fi-

ad fideles docendos, tum ad infideles arguendos valere; ab altera autem, tum ad ea quæ praua sunt corrigenda ac emendanda, tum ad ea quæ difficilia & ardua sunt, hominibus persuadenda. Primum igitur, vtri docent rectius, quæso? nostrine, qui à recta ipsa docendi & instituendi ratione, orthodoxorum nomen meruerunt? an vestri potius, quos Apostolus à peruersa & præpostera eorum doctrina, & subuersos ipsos esse ait, & subuertentes appellat? Vtri deinde mouent ac incendunt efficacius? Vestrine illi, quorum contiones supinis ac oscitantibus auditoribus plenæ sunt; vbi nulla commotio nec animorum, nec corporum; vbi nemo hominum neque ad peccati dolorem satis concitatus, neque ad spem veniæ satis erectus, neque timore gehennæ, ut par est, concussus, neque adeò gaudio vitæ sempiternæ cum aliquo sensu lætitiæ perfusus vnquam est? vbi tantum abest ut cuiusquam animus inflammetur, ut ne corpora quidem, somno ac tædio illius contionis affecta, possint excitari; breuiter vbi omnia ita frigeant, & in re, & in actore, & in spectatore ipso, ut demptis epiphonematis & conuitijs illis in Papam & Papistas, quibus contiones illæ nimio plus abundant; dempta etiam illa, si diuis placet, doctrina vestra, patribus ipsis nostris inaudita, & tota ad seditionem comparata; ne verbum quidem de his audiuissemus vnquam. Hæc ne tu igitur vestras contiones, illis nostrorum hominum contionibus antepones? in quibus nos ipsi multorum ora, modò timore pallere, modò rubere pudore, & modò lachrymis ipsis affatim profluentibus rigari, sæpe vidimus: in quibus crebra multorum suspiria notauimus, frequentes gemitus notauimus, multas oris, multas pectoris percussiones notauimus: interdum verò etiam, tanquam in publico funere complorationes animaduertimus. Quid præterea? Vestrine obsecro isti, pro contione, mouebunt aut inflamabunt quenquam ardentius, ex quorum maximè inertibus & frigida disciplina, illiusmodi facces hominum profluxerunt,

runt, quales & primo ipso eorum librorum nostrorum, ubi de sanctitate ecclesiæ catholicæ, & prauitate non catholicæ disputauimus, descriptos & adumbratos vidimus; & nunc hoc ipso infelicissimo sæculorum tempore, inter vos, atq. adeo iam etiam quodammodo inter nos, contagione morum istorum ac institutorum vestrorum contaminatos, re ipsa experimur: an vero nostri potius, ex quorū contionibus atq. institutis, tanquam ex equo scilicet Troiano, innumeri principes, singulari morum atque vitæ præstantia commendati, prodierunt: multi, quorum vita antea penitus erat à deo auersa, ad deum sunt conuersi. ex quibus postea pleriq. nouam planè vitam inchoarunt: qui propterea Incipientes sunt appellati; alij etiam id quod bene inceperunt, melius indies sunt prosecuti; qui sunt dicti, Proficientes: nonnulli autem quoque in eo stadio vsque eò sunt progressi, vt quantum maximè vita hæc nostra perfectionis capax esse potest, à perfectione ipsa non longissimè abesse viderentur; qui etiam ex eo Perfectorum sunt nomen & existimationem in ecclesia sanctorum consecuti. Quæ vobis quidem, hoc tempore vix nominibus saltem ipsis cognita esse videntur: nobis, ieiuniorum ipsorum, humicubationum ipsarum, ciliciorū, flagrorum etiam sponte susceptorum austeritate, & deinde eleemosynarum ad profusionem vsque largiendarum abundantia, precum denique & obsecrationum ad deum allegandarum frequentia & feruore, in ecclesia nostra, magnopere sunt, an fuerunt potius, antequàm vos venissetis, & nouis vestris contionibus, nouum religionis & pietatis genus inuehere in orbem cœpissetis, commendata. Habes de vocalibus

hæreticorum ceremoniis, ad mutas
ipsas veniamus.

CAP. V.

CAP. V.

Hæreticorum templa, festa, ceremoniæ mutæ.

Hæretici nulla ipsi templa ædificant.

Locus Actor. Deus in manufactis non habitat.

Euang. Neque Hierosolymis neque in monte hoc, sed in

*Hæretici templa ab aliis ædificata non ornant. (Spiritu & veritate
Id faciunt tum contra officium suum.*

Locus Psal. Domine dilexi decorem domus tuæ.

tum contra timorem diuini numinis.

Locus Euang. Domus mea domus orationis vocabitur.

Exempla duo recentia, de vi templorū & ceremoniarū catholicarū.

Obiter de ceremoniis baptismi catholici.

De festis & calendariis hæreticorum.

Voniam igitur de ceremoniis hæreticorum, tum in genere de omnibus, tum in specie de vocalibus, satis, capite superiore dictum esse videtur, iccirco hoc loco nec de his agemus quicquam amplius, nec de illis, agemus verò de mutis tantum, idque etiam sic, vt à templis ipsis eorum, sermonem hūc nostrum auspicemur: si qua modò ratione, templa eorum aut esse possint, aut appellari, quæ, nec vlla sanè ædificantur ab ipsis; & quæ ab aliis ædificata sint, ea ita deformantur, vt nullum prorsus in eis, aut perquam exiguum, templorum vestigium cerni ac spectari posse videatur. Docebo vtrunque suo ordine. Nostri enim, ad Centurionis illius, quem dixi, imitationem, templa sæpe multa, & quidem augusta admodum atq. magnifica, multis in locis erexerunt, multos etiam qui ea erexissent, dotauissent, ornauissent, sæpe ac multū laudauerunt, in cœlum denique ipsum studiis & voluntatibus

bus suis sustulerunt. Plenæ sunt passim catholicorū regio-
nes & ciuitates, pleni pagi agrique ipsi, plena oppida, plena
compita, plena deserta etiam atq. ab hominum frequentia
remota, loca multa, plena, inquā, tum tēplis ipsis, tum eorū
quoq. hominum laudibus atq. encomiis, qui ea primi aut
fundauisēt, aut decorauisēt, aut locupletauisēt. Excute
annales regnorū, repetite memoriam rerumpub. Vix quic-
quā certius nominibus eorum cognoscetis, qui ædem, qui
templū, qui fanum, qui sacellum, qui oratoriū deo Opt. &
Max. vspiam posuissent. Hæc nostri: isti autē, quos nulla, ex
virtute vera petita laus accēdit, nullum exemplū mouet ad
pietatis proditum imitationem, nullus vsus ad æmulationē
prouocat earum rerum quæ auctori ac conditori nostro
deo deberi videātur: nullum sanè per hæc omnia insanix
suæ & loca & tempora, templū, vel ligneum saltem, aut ce-
spitium, vel cubitale tantum aut palmare, extruxerunt:
aut si extruxerunt, dicant id apertè quæso, nec nos diutius
in tantarum rerum ignorance versari patiantur. Sed ni-
mium est, sacrum requiri à profanis. Dicant igitur vel il-
lud interim, quot domos saltem profanas, ad hæc suam su-
perstitionem, vel exercendam, vel tradendā, siue ipsi ex-
dificauerunt, siue ære saltē suo comparauerunt. Vnam for-
tassis ex omni nostra memoria, aut alteram, profanam do-
mum proferre possunt, quam, non illi quidem ædificaue-
rint, sed à catholicis profanis hominibus, ad profanos vsus
ædificatam, emerint ipsi, & ad suas deinde religiosas illas
profanitates conuerterint: sacram certè deoue dicatam æ-
dem eorum sumptu, aut exædificatam ad eam rem, aut
saltem fuisse vnquam comparatam, vix reperiemus vllam.
Alienis illi & sumptibus & laboribus, ad suam libidinem
& amentiam & furorem abutuntur, & totum illud erra-
ticæ opinionis suæ virus, ex emendicatis priuatorum quo-
rumcumque ædibus, aut certè ex direptis ac ereptis tem-
plis ipsis nostris, olim ad nostram & tuendam & conser-
uandam

uandam & propagandam catholicam religionem, à ma-
ioribus nostris excitatis & consecratis, nunc cheu ad istorū
blasphemias & execrationes deformatis & profanis factis,
eruēt ac erumpunt. Tanta est fucorum istorum ignauia,
non in domos vtique suas alienos labores conuehentium,
sed in ipsis planè alienis præsepibus eos deuorātium. Atqui
in media eiusmodi impietate sua, etiam faceti scilicet esse
ac videri cupiunt; verba illa scripturæ sanctæ perperam à
se repetita, peius etiā vsurpantes, quibus ille ipse excelsus
ac præpotēs deus, cuius sedes cœlū est, terra autem scabel-
lum pedū ipsius, neq. in manufactis habitare, neq. aut Hie-
rosolymis, aut in monte illo Samaritanorū proprio, sed in
spiritu tantū & veritate, rectè adorari, dicitur. Quibus pla-
nè verbis ipsis, cum videant deum ipsum, per omnem re-
rum naturam intentū & commeantem, & in omnibus vi-
gentem ac relucens, nullo certo loco, neq. mansionem
ipsam suam, neque adorationem quoq. sui, concludere o-
mninò voluisse, periniquè sanè faciunt, cum illum aut nus-
quam esse, qui vbique sit, aut nullo in loco adorari debere,
cuius gloriam tellus vniuersa cœliq. adeo ipsi plenissime
personare videantur, existimari volunt. Cum verò audiant,
spiritu ipsum & veritate coli velle, eāne de causa ipsi, nullū
ipsius colendi locum extare volent? nullum ipsi extruere
cupient? nullum ab aliis exstructum, æquis oculis aspicere
sustinebunt? O pietatem hominum insignē, o acumen eo-
rum singulare. Patet igitur quod volumus, templa ab iis
ædificari nulla, eludi omnia. At dices. Illa tamen quæ ab a-
liis ædificata essent, omnibus rebus ad ornatum instrui ab
istis ac perpoliri. Quis est quæso parasitus hic tantus, qui
hæc sibi tam turpiter imperauerit assentari synagogis isto-
rū, in quib. præsertim synagogis omnia sine ordine, sine de-
core, sine imagine, sine vllō denique dei signo atq. vestigio
sic relictā ab iis esse conspiciat, vt aræ etiā ipsæ, sanctissimæ
ibi quæ erant, quasi haræ ab istis factæ, templa verò in sta-
M m bula

bula propemodū alta ferarū, & tantum non in speluncas latronū commutata esse videantur; nulla penē neque officii illorum, neq. adeo diuini metus ipsius habita ratione. Videamus enim hoc loco, quæso, quantum in hoc genere Dauid ipse rex & propheta, distare voluerit officiū suum, à more & cōsuetudine istorum. Qui postquam acerbissimo illo, vt antè diximus, aduersus malignantium ecclesiam concepto odio, altare ipsum domini, arētissimè se esse dixisset, præ illa scelestorum hominum colluione, complexurum, consilio quidē, quod statim ibidem sequitur, audiendi vocem laudis, & enarrandi vniuersa mirabilia dei; protinus animo alachri & læto, & ad id quod dicturus est erecto planè ac incitato, exclamat, illud quod nō ignoramus. DOMINE DILEXI DECOREM DOMVS TVAE, ET LOCVM HABITATIONIS GLORIAE TVAE. Sic enim loquitur vir, non ad istorum scilicet modulum, in piis ac salutaribus animi exercitationibus versatus. Tu nosti, inquit, ater summe, quā mihi cordi semper fuerit decus & ornamentum omne sacratissimi fani tui: quod eo quidem loci residere mihi videretur, singulari quadam & peculiari ratione, laus & gloria ipsa nominis tui sancti, Dilexi, dilexi decorem domus tuæ. Nec verò cum decorem dilexit tantum, sed etiam & eximiū, & splendidum, & omnino in omni genere excellentem, animo suo habuit impressum & obsignatum. Descripturus enim aliquādo elegantiam illam, & quasi mundum muliebrem earū fœminarum, quæ in beata & bene lauta domo atq. familia procreatæ, quasi ad pompam educantur; ab ipso sanè templi ornatu, descriptionis illius similitudinem mutuari non dubitauit. Filiæ, inquit, eorum vndique ornatae ad similitudinem templi. Vt ita apertissimè ostenderet nobis, templa ipsa diuina singulari quadam & excellenti ratione, ornari oportere: quæcunq. verò tandem sint ædes illæ, quæ ornatū aut nullum habeant, aut quotidianum non excedant, eas

non

non rem, non nomen, non deniq. templi ipsius similitudinē vlla ratione tenere posse. Atque hæc quidem Rex & propheta Dauid. Isti autem tanto Dauide inferiores, ad officiū profectō suū minimè pertinere arbitrantur, quid templis ipsis fiat, omniq. adeo ornatu ac cerimoniis eorum; & omnino quicquid de templis ipsis, deq. eorum cultu ac ornatu dici audiunt, id totū futile prorsus esse ducunt; imò si quæ templa ab aliis ædificata sunt, ea non ornant; si quæ ornata, & donis vasisq. necessariis instructa, ea despoliant; & sic omni decore nudata vel negligūt prorsus, vel in prophanū planè vsum adducunt. Quod cum faciunt, non iam mihi solum officij sui, vt dixi, sed etiā eius qui deo debebatur timoris, planè oblitū esse videntur. Quid enim dicant, aut quid agant, quæso, si eundem illum dominum Iesum Christum, quem olim Iudæi semel atq. iterum, ob eandem hanc causam, minaciter ad suas ipsorum scapulas funiculis senserūt perstreptentem, ipsi nunc quoq. tertium sentiant? vetus illud elogium, denuo magna cum animi sui libertate depromentem, & maxima vocis contentione in ipsos detonantem: DOMVS MEA, inquit, o hæretici, DOMVS MEA, DOMVS ORATIONIS VOCABITVR. Domus orationis vocabitur: erat igitur vestrum, inquit, in hac orationis domo orare potius, quā quod penē dixerim, arare; & domū ipsam, quæ mea esset, modis potius omnibus ornare, quā in ea tam fœdè errare, vt inter hanc, & domum quamlibet profanissimam, nihil admodum interesse videatur. Atque hoc sanè ita vestrum erat, si modò aut officij vestri ratione duceremini, aut nominis deniq. mei, siue beneuolentia teneremini, siue verecundia vlla. Vos autem perditī homines & profligati, domo ipsa mea, quæ orationi potissimum erat dedicata, abuti non dubitauistis, pro antro ferarum & speluncā plusquā prædonum ac sicariorū; quorum crudelitas omnis, in exagitandis modò ac diuexandis corporibus consumitur; cum vestra immanitas, ne animorum quidem

Mm ij

ipforum

ipforum peste atq. interitu possit fatiari. Ad quas profectò domini voces tam horribiles, quid isti quæso dicerent, aut quò se tandē verterent, si hæc eiusmodi tela aduersum se à Christo domino vibrari, & quasi fulmina verborū, magna vi animaduerneret cōtorqueri? Nisi si fortè illud expectent, verbo nihilo mollius, suis verò ipforum fœdis factis etiam dignius. **ITE MALEDICTI IN IGNEM AETERNVM, QVI PARATVS EST DIABOLO ET ANGELIS E-
I VS.** Ostendi igitur, nec tēpla à bonis istis viris ædificari vl-
la, nec ornari, nec quæ pro templis, ab ipsis habeantur, templa posse vlla ratione deputari. Quo minus sanè miror, annis paulò superioribus, cuidam propinquo meo, homi-
ni catholico vsu euenisse; qui puer etiam tum, cum fortè fortuna in istarum hæreticarum synagogarum vnā, ex priuatis ædibus deformatam, cerimoniis cassam, inorna-
tam etiam de more & incomptam, & omninò templis ca-
tholicis, quibus ille assueuerat, dissimilē, fuisset præter spem suam derrepente, ab istis hæreticis introductus, interroga-
tus ab iis, quid illi templum, in quo astaret, templique illi-
us rationes viderentur. Quas, malum, rationes, inquit, aut quod templum narratis mihi? Nam hic quidem vbi sum, in caupona verius quàm in templo versari mihi videor. Apa-
gete cum templo vestro. Et continuò se proripuit foras, Quem eiusmodi pueri quasi diuinitus afflati sermonē libe-
rum, magnus euestigiò multorum ex illo cœtu, tam viro-
rum quàm mulierū, qui tum fortè visendi gratia eò cōue-
nerant, nō solum applausus, sed etiā repens ex synagoga il-
la discessus est consecutus. Contrà autē æqualis meus qui-
dam qui paulò antè in domino iam obdormiuit, cum in illo hæreticorū luto, totus, à multo tempore hæsisse videretur, hoc sibi ferè principium explicandi sese, & ad veram antiquæ religionis viam reuertendi fuisse, scribit, in expo-
nenda illius consilij sui ratione, quòd templa catholica adire, ceremonisque catholicorum sensim ac paulatim,
quamuis

quamuis ab initio quidem non satis ex animo, interesse & communicare incoepisset. Quod deinde incoeptum suum, ad ipsum vsque vitæ suæ exitum constantissimè vrsit ac te-
nuit; exitumque illum suum, catholicis ipsis cerimoniis, sub extremum vitæ finem, more maiorum vsurpandis, ma-
ximo animo, frustra obnitentibus hæreticis obsignauit; homo cœlo dignus. Cuius ego ipse, cum hoc loco in mē-
tionem inciderim, vbi agitur de ceremoniarum ratione, libenter sanè hic apponam sermonem quendam meum, quem mihi aliquando, de baptismi ipsius catholici cerimo-
niis, cum illo intercessisse memini: qui sermo ipse haud scio an occasionem etiam illi aliquam dederit, illius quasi post liminiò reditionis eius, ad ecclesiam nostram, pridem ab illo relictam ac neglectam. Quod ipsum hoc etiam magis necessariò facere videbor, quòd ea res hæreticorum repræ-
hensionem, aliqua saltem ex parte satisfactura esse videatur; qui ceremonias mutas, nec adhibent ferè ipsi ad sacra sua, nec à nobis dicunt necesse esse adhiberi. Sic igitur ille olim. Memini te aliquando, inquit, in nobili illa actione tua, cum filium viri præstantissimi, ad sacrum fontem, pro tuo præbyteri officio, aqua baptismi esles perfusus, obiter, antequam ad opus ipsum accederes, rege ipso præsentem, copiosè admodum differere, omnes illas, quibus tum ipse vtebare, baptismi catholici ceremonias sacrosanctas, eò potissimum pertinere, vt eis, vis ipsa & ratio baptismi peni-
tior vniuersa, luculenter planè expressa esse videatur. Quē ego tunc sermonem tuum, inquit, cum & ex oculis omni-
um in te vnum magnopere coniectis, & ex gratissima illa admurmuratione, satis approbari ab omnibus animadu-
terim, ipse qui longius astabam, non omninò exaudierim, peto à te hoc tempore, vt ea mihi ipsa, quæ dixisti tum, iteres; & quid in vniuersum de ceremoniis illis sentias, li-
berius aliquanto depromas. Atque ego ibi statim, *ἀντιπαρ-
αδωμὴν καὶ προσκυλισμὸν* quod dicunt. Baptismum, inquam, ipsum scis
esse
M m iij

esse à Paulo Apostolo vocatum lauacrum regenerationis. De quo ipso, est etiam illud Christi ipsius domini ac saluatoris nostri, ad Nicodemum. Nisi quis renatus fuerit, inquit, ex aqua & spiritu sancto, non potest ingredi in regnum dei. Est igitur, quod vides, baptismi ipsius vis & ratio penitior, regeneratio ipsa. Quod cum ita sit, equidem ecclesia ipsa, quo verbo interiori ipsam baptismi vim & facultatem, intelligit diuinitus adumbratam esse & expressam, id ipsum ut ipsa quoque, exterioribus suis in baptismi ipsius actione, ceremoniis usurpatis, exprimat atque repræsentet, vniuersamque illam intimam baptismi sancti vim ac rationem, quæ regenerationis est, quam maxime explicet, maxime mihi elaborare videtur. Cuius ego consilium in hoc genere, ita tum mihi in illa, quam adesse cernebas, corona, videor exposuisse.

Cum regeneratio ipsa, auditores, dicebam, atque adeo cum vocabulum ipsum regenerationis, duo mihi præcipua continere videatur: vnum, prioris cuiusdam generationis abolitionem, & mortem denique ac interitum quasi quandam (prima enim generatione manente, secunda sequente minime ferè esset opus) alterum, destructæ illius & extinctæ iam atque abolitæ generationis prioris, restaurationem rursus ac reparationem quandam. (Nisi enim id quod extinctum & abolitum erat, repararetur ac instauraretur, certe extinctum illud & abolitum, nequaquam videretur regeneratum.) Cum hæc, inquam, ita se habeant, hoc agit modis omnibus ecclesia magistra nostra, ut vtrumque hoc, ipsis baptismi sui ceremoniis, primum in sensibus, deinde autem multo magis in animis fidelium repræsentet. Primum igitur prioris generationis illius, qua filij iræ procreamur, abolitionem, illo mihi arcani cuiusdam sermonis genere, ad aures nostras palam adhibito, satis exprimere videtur, cum conceptis verbis præire solet nobis, in illa ipsa baptismi cerimonia sacrosancta, ut Sathanæ, peccati auctori renunciemus;

nunciemus; ut pompæ eius renunciemus; ut operibus & actionibus ipsius omnibus renunciemus: Quæ cum facit ecclesia, satis planè ostendit, homines baptismo ablutos, mori peccato, mori carni, mori mundo, mori diabolo, mori illis, quibus ipsis incurritur ira & offensio dei magni, actionib. eorū: hoc autem est, aboleri planè in iis generationem illam priorem, peccato inquinatā. Deinde autem, post hanc prioris generationis ad eū modum abolitionem factā, auspicatur deinde ecclesia restaurationem quādam, eius ipsius abolitæ generationis. Quæ ipsa restauratio est veluti noua vita quædam, cum reiecto atque abiurato veteri domino, qui nos pressit iugo cuiusdam seruitutis sceleratæ, nouo nos domino ecclesia addicit, ei que fidem nostram deuouet: dum nos illis secretioribus verbis, illo mystico & mysteriorum plenissimo adigit sacramento. Credisne tu, inquit, in deum omnipotentem, patrem, filiū, spiritum sanctum? Quasi dicat ecclesia. Spondesne tu ac promittis, fidem tuam integram & constantem te esse ad mortem usque seruaturum, ei ipsi domino, cui te ego hoc tempore addico? & cui ipsi tuam seruitutem honestam ac liberalem despondeo? deo, inquam, patri filio & spiritui sancto? Ad eam autem interrogationem dum respondemus, Credo: vel, volo: iam tunc nouam vitam, apud nouum dominum, vel voto saltem ipso auspicamur, priori vitæ illi aduersam planè atque contrariam. Atq. ita duobus illis ritibus in speciem humilibus, explicat ecclesia quàm breuissimè, totam ipsam interiorem vim & rationem baptismi ipsius sacrosancti: quæ est Christianis hominibus firmiter tenenda, & cogitatione etiam atque etiam identidem repetenda. Sed quoniam id officium, cum & renunciare Sathanæ, & in deum iubemur credere, soli inter sensus auditui, præstare videtur ecclesia, & quidem vocali potius cerimonia ipsa quàm muta, iccirco deinceps, aliis etiam sensibus pro rata parte cōsulere in hoc genere cupiens, ad alias se

as se multò plures, omnibus iam sensibus communes, sed mutas quodammodo ceremonias conuertit. Et cum videat, totum illud regenerationis sacramentum reconditum, duabus potissimū rebus à Christo domino esse definitum, aqua & spiritu sancto (dicente domino. NISI QVIS RENATVS FVERIT EX AQUA ET SPIRITU SANCTO, NON POTEST INTROIRE AC NE VIDERE QVIDEM REGNUM DEI) quarum rerū vtraque eiusmodi est, quæ ambas illas, quas dixi, regenerationis partes, tum vetera demoliendi, tum noua instaurandi, cōpræhendat. (Nam vt aqua, & abstergendis maculis apta est, & corpori simul reddendo nitido idonea, sic spiritus ipse, & cōpūctionis ipsius spiritus est, vetera ita demoliens, vt qui vident non videant; & fortitudinis spiritus est, qui sanè ita noua instaurat, & ita infirmitates nostras adiuuat, vt cum adfit, magna cum fiducia ac fructu animorum nostrorum, & dominum Iesum pronunciare, & deum ipsum Abbam, hoc autem est, patrem appellare non vereamur) Cum hoc, inquam, vtrumque videat ecclesia, vtrumq. sanè in baptismo, ad exprimendā melius ipsam regenerationis rationem retinet, & aquam, & spiritum ipsum sanctū. Cæterum cum eorum ipsorum alterum tantum sensibus subiectum esse intelligat, (ea autem est, aqua ipsa) alterum autem, qui est spiritus sanctus, sub sensum cadere non posse perspiciat; maiorem autem multò spiritus ipsius vim esse, sine aqua, quàm aquæ sine spiritu sentiat; iccirco id vnicè dat operam, vt, cum mysterium ipsum regenerationis, ægrè admodum, hominibus animalem vitam viuentibus (sic enim eos interpretor, quos scriptura Græco verbo *ψυχικοις* appellat, eos scilicet, qui vix quod vident credant) persuaderi posse existimet, spiritumq. adeò ipsum, vt dixi, nec præsentem attrectari, nec vnde veniat videri, nec omninò qui sit, vllò sensu percipi posse intelligat, homines etiā iis rebus quæ sub sensus nō cadant, parū admodū permoueri videat; præterea autē omnium

omnium interesse magnopere iudicet, mysterium illud regenerationis, quod baptismo ipso conficiatur, non modò persuasum, sed etiam quàm soepissime haberi meditatū; illud, inquam, faciendum sibi esse existimat, vt ad aquæ ipsius elementum illud visibile, in baptismi ipsius cerimonia fideliter retentum, complures alias visibiles, in locum spiritus ipsius inuisibilis, ceremonias substituatur, quibus id quod interest, baptismum scilicet veram esse in aqua ac spiritu regenerationem, & sensibus efficacius imprimeretur, & ex eo, animis etiam ipsis hominum tenacius infingeretur. Quæ sunt autem eæ ceremoniæ, quæso? Animaduertite obsecro, dicebam; & quàm sint ad partus ac generationis ipsius imaginem exprimendam peraccommodatæ, cognoscite. In quo ipso velim hoc loco paulisper vobiscum memoria repetatis, idem illud quod aliquando D.N. Iesus Christus, de muliere parturiente, vsurpandum sibi esse existimauit, dum ita diceret in euangelio Ioannis. MULIER, inquit ille, CVM PARIT, TRISTITIAM HABET, laborem habet, anxietatem habet. Illam igitur mulieris parturientis tristitiam, anxietatem, laborem, cum hoc labore, anxietate, tristitia conferte, quam ceremoniis suis imitatur & exprimit ecclesia nostra, baptizando: vt eam videlicet parturire, tanto facilius, ex iis ceremoniis, quasi quibusdam certissimis indiciis, possitis cognoscere. Quid enim non facit ecclesia, in illa baptismi cerimonia sacrosancta? dum se ante omnia, in persona hominis sacerdotis, pro foribus templi cōstituit, & in angulum veluti quendam abdit ac retrudit. Qui quidem sacerdos eo loci, stat & demittit se; accedit & recedit; genua ponit & resurgit; seque in omnes quasi partes vertit: dum eum qui baptizandus est, exorcizando alloquitur, dum exufflat in eum, dum sputo ipsum linit, dum crucis signo frontem, os, pectus illius terit, dum aures & nares illius aperit, dum eadem de re toties ipsum rogat, & omninò conquiescere non patitur: dum eum nunc manu

Nn attrectat,

attrectat, nunc stola operit, nunc sale condit, nunc aqua aspergit, nunc luto quali macerat. Atque idem ille ex vestibulo deinde illo, ad fontem baptismi progressus, nunc vestibus baptizandum expoliat, nunc oleo perungit, nunc aquæ immergit, nunc hoc, nunc illud cum eo agit. Ecquanam puerpera, Christiani quæso, dicebam, tot tam mirificos gestus, in suorum partu liberorum vnquam edidit, quot & quam mirificos solet, ut videtis, quotidie edere ecclesia hæc sancta mater nostra, ad baptismi sui solennitatē? Quid ita, quæso? illa maximè, ut videtur, de causa, ut speciem, imò ut spiritum ipsum generationis atq. partus illius interioris, oculis suorum, fidelium, quantum maximè potest, repræsentet; mentesq. eorum in certa regenerationis spiritualis fide, constituat ac confirmet. Et hæc quidem illa, dum parit. Quid, ubi peperit? id autem est, ubi baptizauerit? Idem videlicet hic quoque facit quod puerpera. Sic enim de puerpera, idem ille Christus dominus, eodem in loco illo. Eadem, inquit, illa mulier, quæ in partu ipso tristitiam insignem præ se tulit, ubi peperit, non iam amplius meminit priorum illarum suarum angustiarum & dolorum; sed effunditur nescio quomodo gaudio quodam singulari, & se ad novam quandam hilaritatem componit, eò quod hominem cernat natum esse in mundum. Cōsimilē igitur ad modum mater nostra ecclesia sancta, ut primum nos deo ipsi peperit; ablutos aqua ipsa in nomē patris, & filii, & spiritus sancti, euestigiò gestus illos angoris cuiusdam & quasi perturbationis plenos relinquit, eorumq. planè obliuiscitur, pro quibus ipsis, tota in gaudiū quoddam conuersa, & aliquot insignia verba præfata, induit nos cōfestim veste illa pura atq. alba, verbis illis utens maximè efficacibus, & perpetua memoria dignissimis. ACCIPE, inquit, VESTEM HANC CANDIDAM, QUAM PURAM ET IMMACULATAM PERFERAS ANTE TRIBUNAL IESU CHRISTI DEI TUI. Quid aliud? Etiam, Tradit accensam lampada in manus nostras, suæ illius læ-

titia

titia monumentum; quod videlicet hominem peperisse se per baptismum intelligat, non iam mundo, aut carni, sed vitæ ipsi beatæ atq. immortalī. Et, ACCIPE, inquit, LAMPADAM ARDENTEM ET INEXTINCTAM, QVA CVM POSSIS DOMINO IPSI AD NVPTIAS VENIENTI MATVRE OCCVRRERE; ET CVM RELIQVIS SANCTIS EIVS, IN AVLAM ILLAM COELESTEM RECIPI, VBI PERPETVA QVAEDAM LVX EST, IGNARA TENEBRARVM ET NESCIA OCCASVS. Hæc ferè tunc ego, inquam, in corona illa ad templi postem. Nisi quod ad extremum, duo ferè addebam verba illa. Liquere omninò ex iis quæ dixi, causam non esse, mea sententia, cur cerimoniis tantorum mysteriorum plenissimis, ab hominibus salutis suæ minime inimicis obstrepi debere videatur; quod ipsum hodieq. ab hæreticis fieri videmus. Atque hætenus ego sanè cum bono viro illo; quæ mihi hoc loco causam cerimoniarum catholicarum defendenti, non immeritò interferenda videbantur.

Sed nos ex hoc longiusculo quasi quodā interuallo, ad intermissa redeamus, & quod ex propositis tribus ecclesiæ catholicæ ordinibus, videtur etiam superesse, tertium porrò illum malè conciliatum hæreticorum ordinem, qui in temporibus est, excutiamus; ac festa ipsa eorum parum fastu, cum festis catholicæ ecclesiæ comparemus: ut videamus tandem, rerumne duntaxat & personarum cerimonie fallunt hæreticos, an verò temporum etiam rationes apud illos ita sunt institutæ, ut nostro in hoc genere catholico ordini admirabili æquiparari nulla ratione posse videantur. Principiò enim, temerariis ipsis ausis suis, vix vllū festorum atq. profestorum discrimen dierum videntur in ecclesia reliquisse: deinde autem, totum illum ordinem, qui in ipsis rectè ac ritè descriptis ac dispositis, ecclesiæ catholicæ fastis & calendariis, luculentissimè hætenus conspiciebatur, ita videntur conturbasse, ut qui eos sequantur, non amplius in

N n ij

Christi

*Crim. hap. 284.
contra hæ-
reticos.*

Andr. Patricii Nid.

Christi Iesu recenti ac vigenti ecclesia, sed in illa dudum iam obsoleta & victa Mosis ipsius synagoga, versari etiamnum videantur. Pro Christi enim Dei nostri feriis, quibus apud nos, memoria veræ redemptionis, liberationis, iustificationis & sanctificationis nostræ, per ipsum partæ, iugi atque perpetua anniuersaria ecclesiæ quasi recordatione renouatur, Iudaicas nobis res gestas, verarum feriarum nostrarum figuras & imagines obsoletas, ac sine Christo non solum inanes, sed etiam pestiferas, reponunt. Deinde verò pro antiquis nobilissimorum martyrum nominibus, qui nobis fidem ac religionem Iesu Christi, & verbo, & re, & vita, & morte, & tum prosperis ipsis ad voluntatemque planè fluentibus rebus suis, tum eisdem rursus, in acerbissimam omnis generis cruciatuum perpeffionem adductis, tanquam signis certissimis ac fidelissimis apposis obfignarunt; in horum, inquam, locum, suorum nobis nescio quorum novorum martyrum nomina proponunt: quorum alius huius, alius illius criminis damnatus ferè est; omnibus autem, ut hæreticis, vita publico iudicio est adempta. Quorum equidem exempla si cæteris ad vitandum proponi in synagogis eorum poterant, ad commemorandū certè proponi in ecclesia catholica non debebant. Tantum enim abest, ut incitamentum aut fomentum vllum religionis ac virtutis contineant; quæ certè prima esse debebant in eo genere; ut extinguendæ potius ac euertendæ religioni seruire planè videantur. O ordinem inordinatissimum. O non ordinem, sed ordinis ac rationis totius perturbationem, & confusionem summam. Verum quoniam omnia hæreticorum studia eiusmodi sunt, quæ delendis atque è medio tollendis bonis rebus omnibus nata esse videantur, nos iam ea omit-
tamus; deinceps autem ædificij nostri ecclesiastici fastigium conscendamus, idque etiam,
ut proposuimus, perlustremus.

ANDR

A N D R.

285. *Fructus
hæretic. et
catholicor.*

PATRICII NIDECICI

DE ECCLESIA VERA ET FALSA.

LIBER V.

Qui est de fastigio ædificij ecclesiastici.

CAP. I.

Catholici religionem inter ethnicos etiã propagant.

Hæretici inter ethnicos nullam,
inter Christianos tantum impiam serunt.

Fastigium ædificij ecclesiastici est flos ipse ac fructus ipsarum religionum utrinque.

Fructus hæreticorum sunt, omnia conuellere ac demoliri conari.

Hæretici, ad ethnicos, plantandæ religionis causa non eunt; inter catholicos impietatis plantandæ causa manent.

Locus euang. de superseminatis zizaniis, & de prophetis, qui veniunt ad nos.

Hæretici penè Mahometani sunt.

Hæreticorum nugiorum doctrinæ absurdissimæ, ac cum auctorib. ipsis repudiandæ.

Ensim iam ad ipsum ecclesiastici ædificij nostri fastigium, oratione nostra vtcunque delineandum peruenimus. Ex quo quidem fastigio cum omnis ecclesiæ ipsius ratio ita efflorescat, ut non solum speciem quandam illustriorem repræsentare, sed ut etiam fructum quasi quendam bene maturum, earum quæ hactenus antegressæ

Nn iij tegressæ

regressæ sunt, siue cõsitionum, si ecclesia hortus est, siue sub-
structionum, si est, ut nos quidem esse hoc maxime libro
volumus, ædificium, exhibere videatur; perficiendum pro-
fectò nobis est, ut ex eo fastigio, hoc autem est, ex fructi-
bus istis tam catholicæ ipsius ecclesiæ, quàm hæreticarum
synagogarum, penitus vtrasque earum, in omnes partes
cognoscere posse videamur. Hoc igitur eiusmodi fastigi-
um ubi coloribus quibusdam nostris vtrinque adhibitis
adumbrauerimus potius quàm depinxerimus, tum extre-
mam sanè operi ipsi institutoque nostro vniuerso manum
imponemus. Quando igitur libro superiore concludendo,
omnia hæreticorum studia, omnesque eorum molitiones
& conatus, ab omni ordine alienos, & ad omniū bonarum
rerum destructionem & euersionem institutos esse, quo-
dammodo significauimus; ostendamus hoc ipsum hoc lo-
co vberius, & quidem non tam genere quàm speciebus
quibusdam ipsarum rerum sic notandis, ut hoc ipso capite,
vna indiuisa opera, & hæreticos ipsos bonis rebus omni-
bus insidiari, & catholicorum ipsorum hominum studia &
conatus, bono semper publico addictos & destinatos esse,
doceamus. Omnino igitur genus hoc hæreticorum homi-
num, bonis rebus communibus euertendis natū, infestum
certè quidem atque inimicum, in hoc vno est fuitque sem-
per, ut nusquam quicquam boni nec plantent ipsi, nec ædi-
ficient, nec extruant; sed ibi etiam, ubi fortè aliquid eiuismo-
di plantatum iam ab aliis, & extructum ac inædificatum
inuenierint, ipsi non modò non conferuent, sed etiam dedi-
ta opera conuellant statim, & deiiciant ac demoliantur.
Planè ut ipse etiam ille magister eorum & propheta, veris-
simè quodam in loco scriptum reliquerit, eos qui sine mis-
sione, ad docendi munus euangelij temere prorumpunt,
non solum non proficere quicquam, sed etiam venire pla-
nè accinctos, ad mactandum & perdendum quicquid in-
uaserint. Incipiamus enim à leuioribus. Numerate quæso,
Christia-

Christiani, ecquam urbem, præclaris eorum in remp. stu-
diis positam ac fundatam esse inueniatis: nullā inuenietis.
Numerate, ecquam artem, ad vitam hominū necessariam,
eorum industria adinuentam, auctam, in honorem addu-
ctam comperiatis: nullā comperietis. Numerate, ecquas ab
iis, bene aut viuendi aut sentiendi reperiatis latas leges: nul-
las reperiatis. Numerate, ecquos satos mores castos aut pu-
dicos: nullos. ecquam pudoris ac verecundiæ disciplinam
constitutam: nullam. Euerfores sunt isti urbium, osores ar-
tium, hostes legum, pudicitia ac verecundiæ capitales ini-
mici. Quid hæc igitur apud eos frustra quærimus? Sed hæc
mittamus, ad quæ perdenda isti nati sunt; & ad ea venia-
mus, ad quæ plantanda, augenda, ornanda, factos se esse pro-
fidentur. Vultisne, quæso, videre studium eorum in religio-
ne, & ardorem illum singularem, quem ipsi omnibus suis
gerendis rebus videntur præferre? vultis, inquam, videre
zelum eorum, non modò non secundū scientiam, sed etiam
secundum impietatem singularem? Attendite quæso attendi-
te, & nouum in religione, planorum atque impostorum ge-
nus animaduertite; qui se tamen germanos Apostolos, &
Paulos ipsissimos volunt perhiberi. Quid enim Paulus? Ad-
nitor, inquit, prædicare euangelium; non ibi quidem ubi
antea iam nomen Christi Iesu insonuisset, ne videlicet super
alienū fundamentum ædificem; sed sicut scriptū est, inquit.
Quibus non est annuntiātū de eo, videbunt, & qui non au-
dierunt, intelligent. Isti autem, Pauli scilicet germanissimi,
& Apostoli ipsissimi, quid? Quid? Non vnquam ferè eò pe-
dem mouent, ubi idola eiiciant, & ad Christum Deum bar-
baras gentes conuertant; quod nostri tamen & fecerunt
hactenus semper, & hodieque in extremis Indiis, maximo
cum religionis catholicæ incremento, & singulari illorum
Indianorum hominū fructu faciunt: sed ibi demum de in-
dustria pedem figunt, ubi Christum, impressum iam multò
antè à nostris in animis fidelium & obsignatū, ex mentibus
eorum

eorum exterminent. Quos mihi sanè pseudoapostolos eiusmodi, videtur Christus Iesus voluisse adumbrare, primùm in parabola illa, vbi narrat, inimicum hominem, facta iam in agro semente per patrem familiàs, venisse eodem, & zizania item sua seminasse; nec verò vtcunque seminasse, sed etiam, vt significatiore vocabulo vtens satis indicat, superseminasse: superseminasse autem quoq. non vbiuis, neque alio in loco vlllo, quàm in ipso illo dominico agro eodem, in media, dico, ipsa tritici segete illa; idq. etià fecisse ipsum, non tam vt zizania vlla meterentur, quàm vt ne modò triticum ipsum incorruptum metipossit. Non est igitur, non est, quòd quis istos illis in locis quærendos existimet, in quibus, fibras prius infidelitatis euellere, & stirpes scelerū extirpare, deinde furculos fidei atque iustitiæ inserere, opus sit, sed ibi potius quærendi sunt, vbi quæ bene consita sint, ipsi male perdant; & vineam ipsam domini Sabbaoth vindemient atque depascantur. Hoc primùm. Deinde designauit eos dominus, non iam quidem in alicuius vmbra parabola, sed in verbis sanè illis, prima fortassis fronte tectioribus, cæteroqui maximè apertis & maximè significantibus; quæ me aliquanto antè recitare memini, dum videlicet ostenderem, dominum ipsum falsis describendis prophetis, diligenter præcipere, cauendū esse, primùm ab illis qui non mittuntur. sed veniunt ipsi; vt iam diximus: deinde autem, quod modò dicendū pariter & expendendum est, cauendum esse ab his, qui veniunt, non quidem in remotas vllas aut longinquas & barbaras regiones, regni Deo & Christo acquirendi & constituendi gratia; sed ab iis, qui veniunt AD VOS, AD VOS, inquit, qui estis iam regnū dei: Quid enim aliud isti agere, aut quid etiam moliri possunt, dum ad vos veniunt, quàm vt & rempub. quidem vestram bene ordinatam permisceant ac perturbent, & vos ipsos adeò exteriore illa ouina specie delusos, in fraudem inducant, & inductos mactent tandem pro arbitrio atq. perdant. O præclaros

claros religionis magistros, ô sacrorum custodes eximios, ô conuersionis ad Christū duces & auctores maximè idoneos, qui per hæc omnia istius euangelij sui tempora, ne vnum quidem, ex misera illa & infami Iudæorum recutitorum colluie, ad Christum vnquam adducant; & non modò nullū vspiam ex gentibus ethnicis & profanis profelytum faciant, non modò eius causa & maria & terras non obeant, (quod tamen Iudæos quoque ipsos factitasse, ex historia ipsa sacra discimus) non modò hoc nomine manum non vertant, non modò vel minimum saltem eius rei gratia digitū non commoueant; sed etiam, si quem fortè diuis iratum, & à catholica iam tum religione sua sponte auersum Christianum, quos solos ex omnibus venari videntur, suis quandoq. laqueis incautum irretiant, non cœlo illum inferant, non ecclesiæ alendum committant, sed inferno illum confestim Ereboque destinant, & gehennæ, prò dolor, filium constituent. O dignos in primis homines, ob quos orbis hic terrarum vniuersus, à solidis illis ecclesiæ catholicæ fundamentis recedat; quorum gratia, & firmos ipsos eiusdem ecclesiæ catholicæ parietes aspernetur, & tecta illius permunita fugiat, & denique veteri ipsi ac constanti, & perpetuo ipsius ordini, atq. adeò sacrosanctis auitarum cerimoniarū institutis renunciet, seque protinus in hanc tantam rerum omnium confusionem, & cum religionis ipsius, tum salutis quoq. suæ gurgitem, atq. voraginem, viuus, quod aiunt, vidensq. præcipitet. O præclaros religionis magistros. Quorum planè studium illud est vnicum, vt fixa modò inter catholicos vbicunq. immani illa sua cathedra ac pestilenti, principiò Iesum Christū ipsum, in cuius vnus nomine, Deus propositam esse voluit omnium vitam & salutem, procul tum è finibus Christianorum abigant, tum ex orbe ipso terrarum eiiciant; atq; hoc ipso deinde, proh scelus & dedecus temporum nostrorum, Mahometo ipsi, homini & vita & doctrina teterrimo, viam

O o sternant,

sternant. Quid autem? nunquid studio id tantum suo mo-
liuntur? an etiam successu perficiunt? Certè non fallit eos
ne successus ipse quidem. Tantos enim, proh dolor, in hoc
turpi admodum & flagitioso stadio suo, & tam turpes ac
flagitiosos progressus iam fecerunt, ut plerisque eorum, ni-
hil propemodum, præter præputium, ad Mahometismum
obstare; nihil etiam, præter Sarracenicum illud capitis in-
uolucrum, deesse, quidam nostratum non dubitauerit pro-
fiteri. Ita sunt corpore quidè & externo solo habitu Chri-
stiani, animo autem toto, penè Mahometani dudum facti.
Penè, dico; imò planè & animo & corpore Mahometani
facti. Sunt enim, qui in hoc miserando Antitrinitariorum
curriculo eousq. processerunt, ut & præputium sibi refeca-
re, & caput Sarracenco tegmine operire, & professione ipsa,
Turcæ prorsus fieri non dubitauerint: seque adeò eundè
tamen cum istis aduersariis nostris deum colere, eandem
cum istis fidem ac religionem profiteri, asserere non vere-
antur. Quem quidem eorum sermonem, bonis omnibus
horribilem, deo etiam ipsi planè aduersum, audiuisse se ali-
quando in Transyluania, de Turca quodam ex Christiano
facto, retulit ad me nuper amicus meus, vir pereruditus; at-
que hoc ipsum tunc sibi incitamentū fuisse dixit, ad susci-
piendam cogitationem reditutionis suæ ad ecclesiā nostram,
ex qua ferè migrasse dicebatur. Quod si qui sunt ex istis ta-
men, qui corpus adhuc à Mahometismo integrum conser-
uarunt, cæteris tamen profectò rebus omnibus, non nimi-
um se alienos esse demonstrarunt. Quantulū enim tu quæ-
so, à Mahometanis abesse eos dices, qui omnia religionis
Christianæ septa transiliisse, qui frontem egregiè perfricu-
isse, qui eò deniq. impietatis videntur deuenisse, ut inter
præcipua religionis suæ arcana, illud iam auribus suorum
fidelium insusurrare non dubitent: Non est Deus, non est
Deus. Hos tu, inquā, quantulum mihi, quæso, à Mahometa-
nis abesse dixeris. Hem quid dixi? Imo verò quantū tu hos,
quæso,

quæso, & quam nimium, à Mahometanis ipsis distare pro-
nunciabis? qui blasphemo tantum & impuro in deum ser-
mone, germani utcunque Mahometanorū videri possunt;
at verò vita ipsa & moribus, religionem Mahometanorum
ac pietatem ne assequuntur quidem. Ita & Mahometani
sunt isti sanè, & hoc etiam Mahometanis deteriores, quòd
non solum in deum contumeliosi sunt, sed etiam virtutis
ipsius & honestatis existūt inimici. Quære enim ex iis, quid
de vñu imaginum sentiant; idem prope quod Mahometani
respondebunt. Quære, de Christi ipsius natura? idem. Quære
de Dei trini essentia? idem: quære de cæteris plerisq. reli-
gionis nostræ mysteriis? idem, idem. Nisi quòd Mahometa-
ni tamen nunquam Deum negauerunt. At verò de bonorū
operum æstimatione, fructu, mercede, & quod caput est,
studio, si quæras ab vtrisque, longè profecto istorum impie-
tatem à Mahometistarum superstitione videbis superari.
Nimirum qui male viuit, is deum vindicem non odisse non
potest: qui autem deum oderit, is ne Christum quidem, ex-
pressam dei & verissimam imaginē, is denique ne illas qui-
dem à pictoribus adumbratas, dei & sanctorum imagines
amare potest. Ita qui male viuit, quiq. honestatis amore
non capitur, is dei diuinarumq. adeò imaginum omni-
um amore teneri non potest. Verissimum enim est, & pru-
dentissimè obseruatum vetus illud, Varronis opinor; certè
ethnici cuiuspiam, & à Christi quidem religione alieni, à
veritate autem non auersi. Signa deorū, tum sacra esse ho-
minibus desuisse, cum homines ipsi facti essent sacri, hoc au-
tem est, impij & scelerati. Quod totum quidem ut hoc ma-
gis, in his de quibus loquimur, hæreticis nostris, verum esse
agnoscamus, & ineptissimos eos esse, ad Christi Dei nostri
inter barbaros prædicandam religionem, planissimè intel-
ligamus, operæ precium sanè est audire paulisper ipsorū in-
ter ipsos *νῦν τὰς δόξας*: ut ex eorum sermone videlicet, vitam
etiam illorum aliqua ex parte odorari, & deinde, quis gu-
stus apud

stus apud barbaros, tam vitæ quàm sermonis eorum futurus sit, si se ad eos conferant, certius iudicare possumus. Audiamus igitur illas eorū ^{nuptiæ dōgmas}. Putes aut Origenem scilicet quempiam verba facere, aut Paulum Apostolum, aut angelum denique de coelo ipsum. Tenésne, inquiunt, formulam orandi à Christo propositam? Teneo, respondet ille. Tenésne decalogum? Teneo. Tenésne symbolum Apostolorum? Teneo. Bene habet, inquiunt, ea fides sola te iustificat. Vade in pace. Nihilne amplius? quærit ille. Heus tu, inquiunt, Vide sis, ne quem sanctum in vota voces, neue subsidio tibi compares, Mariæ etiam ipsi ne aue quidem dixeris. Feceris enim scilicet contra orationis ipsius formam à Christo promulgatam. Probè mones, inquit. Sed estne præterea quod me velis? Vide sis etiam, inquiunt, illi, ut, quod ad decalogi quidem præcepta atq. instituta attinet, tria hæc omni adhibita diligentia obserues. Vnum, ut imagines sacras, ipsius etiam Iesu Christi affixi cruci, signum atq. imaginem salutarem, tollas de templis & triuiis, & omnino ubique locorum demoliaris. Hoc est enim primum & maximum mandatum in lege. Secundum autem simile est huic: Meas & meorum imagines ac statuas, ut conserues. Tertium palmarium est. Nulla ut sit sexta feria, qua tibi fas esse putes ab esu carniū abstinere. In hoc enim vno, vniuersa lex pendet, & prophetæ. Teneo ait iste. Sed quid amplius? Etiam inquit. Neq. enim in hoc sacrosanctarum institutionum genere silentio prætereunda sunt, quæ ad symbolū ipsum fidei pertinere videantur. Dabis igitur præterea operam, ut peccatorum remissioni, quam verbo in symbolo profiteris, certissime incumbas. Incumbendi illam vnicam esse rationem memineris, ut peccatis te atq. flagitiis omnibus præstes quàm maxime coopertum: ne secus si feceris, iam tu mihi quidem nec remissione peccatorum, nec Christo denique ipso, quicquam egere videre. Nunquam igitur neq. vigiles, neque esurias, neque sitias, & ta-

men nun-

men nunquam te somno, cibo, potu explere ad satietatem negligas: nihil etiam in omni vita eximium habeas, quod non aut cupiditate inuoles tua, aut rapacitate corrumpas, aut ingluuie deuores, aut turpitudine contamines, aut petulantia saltem carpas utcunq. ac delibes. Nunquam neq. sustineas, neq. abstineas, non facias, sed ne facere quidem in animum inducas tuum: quæ enim re ipsa necessaria non sunt, ea ne voto quidē ac desiderio necessaria esse possunt. Itaque vota sanè eiusmodi rerum minus necessariarum, prorsus quantum potes fugito, aut ne reddito certe quidē, bonas etiam actiones ipsas omnes pili ne facito. Sunt enim profectò pannus menstruatae mulieris, spurcus totus, & in Dei conspectu lutulentus. At illud quod dicemus, mundū est & elegans, sermo fidelissimus, & omni commendatione dignissimus. Da ventri quod vult: Neque enim quod intrat in os, inquinat hominem. Da his quæ sub ventre sunt. Quæ enim parum distant nihil distare videntur. Laxa laxa carni lasciuenti habenas, & claustra illa ac repagula votorum quantumuis solennium & sanctorum securus perrumpe. Vouisti castitatem Deo: hoc nihil est, melius est nubere quàm vri, ducito vxorem. Quæ ipsa deinde, si quando tibi non statim præstò fuerit, agedum veniat ancilla. Tum ille alter. Hem desine, inquit, omnia hæc seruauī ab adolescentia mea. Estne præterea quod desit mihi? Si vis perfectus esse, inquiunt, vade, & quàm potes, maledic Papis, Papistisque omnibus. Hæc summa ferè est totius instituti eorum, & hoc fastigium omnium mysteriorum, quæ vnquam ex istorum schola in hanc mundi ac naturæ vniuersitatem profluxerunt. Rudimenta religionis verbo utcunq. teneto. Religionem omnem ludum iocumque habeto. Diuos omnes contemnit. Sacras imagines euertito. Nunquam ieiunus remaneto. Nunquam quicquam deo voueto. Quæ voueris, ne soluito. Si qua ex voto dederis, feceris, vel repetito, vel rapito, vel infecta reddito. Aut vxorem ducito, aut ancil-

Oo iij

lam ad-

lam aduocato. Papis Papistisque omnibus quàmmaximè
potes maledicito. Os impudens. Hæccine est tua illa ma-
gnifica prophetia, quæ loqui debebat hominibus ædifica-
tionem, exhortationem, consolationem? Hæccine vis est &
ratio tuæ illius, quam tantopere vrgerè soles, scripturæ?
Quæ quidem si diuinitus, uti videri vis, fuisset tibi inspirata,
equidem valere debuit, non ad laxandos frenos impudici-
tiæ ac petulantia hominum, sed ad docendum, ad argu-
endum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia, ut per-
fectus sit homo dei, & ad omne opus bonum instructus.
Hancine tu ergo fidem Scythiæ, hancine Thraciæ, hanc-
cine cæteris rudibus ac barbaris nationibus prædicabis?
quarum certè omnes ad vnam, longè vincunt, ac superant
impuram istam tuam fidem verecundia sermonis. Tuis ista,
tuis asotis & delicatulis illis martyribus domi occine; his
solis te, tuumque eiusmodi dogma vendita; qui cum te
audiunt, non tam fidem profectò abs te haurire gestiunt,
quam operibus & factis dudum abnegarunt; quam late-
bram modò & perfugium qualecumque inquirunt scele-
rum ac nequitia suæ, & vitæ prorsus in omnem licentiam
effusæ ac dissolutæ. Barbararum quidem & immanium
gentium conuersionem ad Christum, nostris relinque;
& hanc palmam nobis concede, ut quorum maiores in om-
nem terram quondam digressi, sono vocis ac prædicatio-
nis suæ, passim Christo domino tanquā colonias deduxe-
runt, nos eorum posterì, eadem illa maiorum illorum no-
strorum vestigia relegentes persequamur; & hoc ipso ve-
ros nos atq. legitimos eorum liberos ac hæredes declare-
mus, si Christo ipsi domino quàmplurima & quàmremo-
tissima, de cōuersis ad eum populis ac nationibus trophæa
excitemus ac constituamus. Ego enim cum mecū barba-
rissimam istam tuam, & omnium immanissimam, non reli-
gionem, sed religionis, & honestatis, & omnium virtutum
corruptelam perpendo, & cum animo meo confidero, bar-
bariam

bariam equidem in toto terrarū orbe nullam tantam esse
statuo, quin te, ubi modò illam, quod tamen nunquam fa-
cturus es; adeas, euestigò ad primum ipsum conspectum
tuum, cum hac tua spurcissima ac sceleratissima omnium
doctrina, aspernetur, & omnibus decretis atq. edictis suis
proscindat, & denique procul à finibus suis arceat, & ad
inferos vsque ipsos, ad ipsam illam, dico, sceleratorum re-
gionem eiiciat ac releget. Atque hæc quidem barbari. Nos
autem, qui Christianis orti parentibus, liberalissimè ad o-
mnem ciuilem & honestam ac deo dignam vitam instituti
sumus, vsque adeone, contra & nominis, & generis, & pro-
fessionis & naturæ institutionisque nostræ rationem insa-
niemus, ut istos aut recipiendos vlla lege, aut verò æquis
saltem auribus audiendos esse existimemus? Non opinor.
Quos enim quæso audiam? aut quos recipiam? Illos sine
dubio, quos deus ipse auersatur, lex condemnat, ciuitas re-
iicit, barbaria respuit, infernus expectat.

CAP. II.

Successus hæreticorum.

*Etiam successus religionum, rationem fastigij in hoc ædificio obti-
nere videtur.*

Religio vtrum sit ex successibus æstimanda.

Infauti successus hæreticorum.

1. *In animis eorum ipsorum, quod & rationem amiserint & secū
ipsi pugnent.*
2. *In naturalibus præsignificationibus eorum.*
3. *In rebus publicis eorum.*
4. *In dignitatibus & honoribus eorum.*
5. *In consilijs, & studijs eorum.*
6. *In statu ipso eorum.*

Dixi

Dixi de fastigio doctrinæ ac disciplinæ partis utriusque simul; & vno quidem capite superiori proximo utrunque ostendi, primum hæreticorum conatus ipsorum, eò propemodum esse intentos omnes, ut exagitato quàm maxime Papa ecclesiæ præfide, Christum ipsum, pro quo illè præfidet, & cuius vices ipsas in terris gerit, atque administrat, per illum exagitent; nomenq; adeò & religionem eius, non modò, ut oportuit, ad barbaros nò deferant, sed etiam, quod non oportuit, ex terris & prouinciis Christianis, cum vita ipsa iusta, casta, sobria, pudica, pia, exterminent & proscribant: deinde eodem illo capite ostendi, vetus illud ac perpetuum catholicorum omnium studium, ne nunc quidem in nostris extinctum esse; ita Papam Romanum venerari, ut ipsius imperio, & hic quidem hæreticis obsistere, & ad rudes etiam quasuis ac barbaras nationes, si opus sit, proficisci, ibique Christi numen gentibus illis prædicare, & religionis eius rudimenta palam proponere, neq. arduum, neque non necessarium, neque adeò a professione ipsa nostra alienum esse existimemus. Hæc utraq; capite, ut dixi proximo, ostendimus: & quidem sic ostendimus, ut intelligeretur fastigium ecclesiæ catholicæ, & quasi eminens signū quoddā, quò potissimum velit ab omnibus collimari, Christum Iesum esse; fastigiū autem synagogarum hæreticarum esse ferè Mahometum: & si quid est Mahometo aut doctrina tetrius, aut moribus impurius. Quorum singuli ita singulis astant culminibus templorum suorum, ut facile, cui quodq; templum dedicatum sit, vno aspectu cognosci posse videatur. His igitur ita absolutis, expendamus nunc iam, & ut antea cœpimus, conferre porro singulis etiam capitibus pergamus, successus ipsos & exitus partium singularum: qui quidem veluti vexilla sunt quædā singula, in manibus patronorū illorum singulorū, pro

pro fastigio posita & collocata, ut videamus statim, & cum animis nostris consideremus, quæ sint res, quibus quisque eorum beare cultores ipsos suos soleat, & quæ præmia sint, quæ aut statim polliceatur accedentibus ad suam seruitutem, aut pro meritis deinde ipsis reipsa largiatur. His enim atque eiusmodi rebus solent animi hominum plus minus ad hoc vel illud sequendum vel fugiendum, agendum vel omittendū, incitari. Omnino igitur etsi veritas & fides religionis cuiusuis, nò est principio à successibus, aut prosperis, aut aduersis, deducenda; & catholicæ sanè religionis ratio, suis est & certissimis & maxime propriis firmamentis, aliàs ab aliis comprobata, ut his successuum adminiculis minimè egere videatur, iuuat tamen vel ad illorum firmamentorum soliditatem, vel ad voluptatem etiam quandam animorū nostrorum, hæc ipsa successuum in utramq; partem commemoratio, quibus Deus Opt. & immortalis, hinc veritatem suarum cerimoniarum, diuinitus nobis iam pridem traditarum, semper est prosequutus, illinc impietate nuper inuentarum opinionum, ex animo se auersari, assidue demonstrauit. Principio. Tritum profectò illud esse nò ignoramus, diuinam ipsam vindictam, in exigendis suppliciis ab hominibus sceleratis, his, ut plurimum, gradibus procedere solere, ut ante omnia mentem illis eripiat, quorum sceleribus paulò post poenam sit inflicutura. Multis id in rebus per omnem sæculorum decursum, testatum est factū: & certè nisi rem ipsam euentus ipsi maximi, insignibus admodū subsecutis documentis, creberrimè comprobassent, nunquā eius sermonis vsum consuetudo ipsa communis recepisset, nunquam receptum tantisper retinisset. Prima igitur quasi poena, cum omnium improborum hominum, tum eorum maxime, qui ingratissimis suis animis religionem Dei Opt. & Max. aut ex animis hominum student euellere, aut in animis ipsis corrumpere adnituntur, illa est, quòd omnibus istiusmodi, & sensus communis ab-

Pp latus,

latus, & lumen ipsum rationis naturalis ademptum penè diuinitus esse videatur. Quod quidè hoc loco ita positum, superius exemplis aliquot & rationibus sic planum est factum, vt facile appareret, istos, dum curiosius, impio ac scelerato animo, imaginè mysteriorū diuinorū in libris sanctorū Bibliorū perlustrant, totos lymphatos factos, subitò vaticinari quodammodo & furere incepisse. Ex quo ipso sunt illa, primū ^{corus & r} eorum, quorum paulò antè obiter memini. A liberis omnia geri, vt à seruis: ab hominibus, vt à pecudibus: à viuis, vt ab inanimatis: ab optimis, vt à nequissimis. Deum autem ipsum, fontem bonorum omnium, omniū esse scelerum socium, administrum, auctorem. Quæ sanè illi omnia, si nos Christianos, si viros bonos, si liberos, si homines, si viuos deniq; existimassent, imò si seipsos rationis compotes existimari voluissent, nunquam equidem hiscere ausi essent. Ex quo deinde ipso, sunt etiam illa propemodum infinita, vel vnus Luteri ^{& vtriusque}, ipsis illius ipsius dictis pugnantia. Modò enim ait, necessariam esse sumptionē eucharistiæ ex præcepto ecclesiæ. Modò neminem esse ad eam obligatū. Modò, vtramq; speciē videri nō necessariam. Nō modò enim non peccari vnus speciei participatione, sed etiam parum admodum referre, sub alterutra sumas, an sub vtraq;. Modò rursus, vtramq; speciē tam necessariam videri, quàm ipsam Christi Iesu confessionem. Alioqui vna specie participāda, & cōscientias hominū grauari, & ipsos in abyssum detrudi. Modò. Vtramq; speciē, si necessaria sit, à concilio esse expectandam. Modò rursus. A singulis, siue Episcopis, siue parochis, posse in ecclesiam induci: à concilio autem non esse acceptandam etiam si cōcederetur. Quæ puerilis sententia tam inconstans vnquam visa est, vt sunt diuini istius prophetæ dicta sibi inuicē opposita? Quæ ego sanè hoc loco ideo omnia non recenseo. quòd eorum maximam copiā ex ipsius libris decerptā, breui editurus esse dicitur vir eruditus: vt inde facile peti possint. Ex

sint. Ex quo præterea illa sunt, an fuerunt, eiusdem illius Luteri, moribundi an furibundi effata, vesanorum similia, de Pontifice Max. Paulo II. quondam vsurpata. Paula, non Paulus: Papasinus, Papasina: Paulasinus, Paulasina: & cætera eiusmodi: quæ mihi planè bacchantium esse videntur, & tantum non hominū mente captorum. Ex quo deniq; ipso, impia illa & sacrilega sceleratorum hominum dictoria, sunt profecta, quibus conantur imagines è templis, sanctos è coelo, missam ex ecclesia proscribere: corpus Christi ex sacramento tollere, Christum ipsum de sinu patris Dei excutere, Deum deniq; ipsum ex hac mundi vniuersitate, quasi opificē ab ipso suo opere, amoliri. Quibus ipsis dictis foedissimis coelos quatunt, purgatorium subruunt, infernum stabiliunt, Sacerdotes vxoribus nectunt, labium vnum sacrorum in ecclesia Latinorum confundūt, speciebus eucharistiæ ecclesiam exagitant, vota ieiuniaq; omnia omnemque adeò honestam ac Deo dignam vitam, foras, vt sic dicam, eliminant. Quæ ipsa quidem hominibus fanis ac sobriis, malesanorum ac furiosorum hominum deliria planè videri necesse est. Quæ nos vbi collegerimus, nihil magnopere mirabimur, si in tanta, quantam dixi, inconstantia, vel potius inopia, quod dixi, rationis, bellum secum ipsi, bellum exitiale, crudele, ferum. secum ipsi autem, non partes ipsæ inter se, sed planè secum eorū quisque gerunt, vt iam diximus. Quæ quidem si quis penitus consideret, velim hoc loco duobus verbis doceat nos, quid aliud furere est, si hoc non est, aut qui furor excogitari potest, qui sit cum hoc furore comparandus: quæ pœna, quæ sit cum hac cōferenda. O successus religionis expetendos. O euentus, vitæ scilicet ac salutis iactura comparandos. Sed pergamus porrò aliquantum, in his eorum successibus expendendis. Atq; hoc iam quidem loco repetamus, si lubet, omnes ab initio hæreses, & consideremus cum animis nostris, quæ terrarum eluiones, quæ concussiones, qui hiatus, quæ

tus, quæ exustiones, quæ sterilitates, quæ siccitates, quæ aquarum inundationes, qui grandinum impetus, qui ictus fulminum, quæ aëris pestilentia, quæ vermiū & bestiarum copiae, quæ annonæ caritates, quæ seditiones, quæ bella, quæ clades, quæ portenta deniq; partuum monstroforum, quæ item horum omnium, siue causæ, siue nuncij horribiles, cœlestes diurnæ nocturnæque halonum, cometarum, pogoniarum nescio quorum, & reliquarum lampadum atque ardorum aëreorum apparitiones, singulas propemodū hæreses aut præcesserint semper, aut statim fuerint subsequutæ: quæ si numerare vellem, dies me deficeret, nec iucunditatis ferè quicquam nostra habere oratio videretur. Illud & certum est, & sine contentione vlla affirmari potest, quòd quemadmodū illa, quæ dixi, omnia, hæresim quamlibet penè præcesserūt, ita eandē rursus tot fatalia rerump. incommoda, tot fœdæ regnorum illorum, in quibus modò hæreses vîguissent, non iam conuersiones, sed euerfiones sunt consecutæ. Testis, olim quidem Græcia, quæ diu hoc isto hæresum malo sic vexata fuit, vt nullis disputationibus sedari, nullis conciliis refrenari, nulla ciuili lege coërceri, nullo legitimo magistratu ad officium adduci, dicam plenius & verius, nulla re nisi barbarici dominatus iugo mansuescieri potuisse videretur. Testis, auorum nostrorum memoria, vicina Boëmia, quæ Hussiana hæresi concitata, cum reges etiam ipsos suos, magnis status & conditionis eorum regiae periculis inuoluisset, vixdum ipsa hætenus potest respirare. Quid dicam de Germania, domicilio imperij Christiani? quæ nostra iam hac ætate, à cereo illo benedicto maledicendo, ad Augustos vsq. suos Cæsares bello diuexandos progressa, & sectarum innumerabilium voce, tanquam seditionis flabello quodam agitata, omnia, tam in ecclesia, quàm in rep. tentauerit, polluerit, violauerit: & nisi dominus custodiuiisset ciuitatem, etiam propemodum euerterit. Mitto Britanniam, Hungariam, duo regna nobilissima;

lissima, quæ conturbatis religionibus, vix iampridem domesticam pacem, ocium, libertatem, tueri possunt: dignitatem quidem & splendorem illum veterem in perpetuū penè amiserunt. Belgium & Gallias intueamur: litteris, ædificiis, mercaturis, armis, viris, opibus, prouincias paulò antè ornatissimas, nunc bellorum deinceps ac tumultuū domesticorum, ex varietate religionum ortorum, incommodis, sic attritas, vt vix agnoscas easdem illas esse. Quod si iam ex imperiis, regnis, prouinciis, cadauera propemodum imperiorum, regnorum, prouinciarū, facta esse videmus, hac ipsa hæresum immanitate tanta, profectò quid singulis hominibus inde expectandum sit, vnde in vniuersos tanta calamitas ingruerit, facile intelligi potest. Sed hæc quidem interea mittamus. Illud tantum quod dicam, rogemus eos, cuius, non dico, bonitatis naturæ, sed planè, cuius tandem animi esse putent, respublikas ipsas (quæ sunt quasi naues quædam, quibus delatum hominum genus, in hoc orbi vehatur vniuerso,) tot bellis, quasi per ludum & iocū, concutere, tot tumultibus exagitare, tot premere calamitatibus, tot mortibus & exitiis inuoluere? & deinde in eiusmodi quasi funere ipsarum, ridentes exultare? Non sic quidem ille qui dixit, homo ethnicus, sed vir bonus, & fidei plenus. Cum ciuitatem, inquit, & remp. ita constitutam esse oporteat, vt æterna sit, non potest fanè videri illius interitus vlla ex parte naturalis. Alioqui, si ciuitas, inquit, si resp. si regnū, si imperium, tollatur aliqua ratione è medio, deleatur, extinguatur, simile mihi quodammodo videtur, ac si omnis hic mundus, eodem labefactatus motu, planissimè concidat. Hæc ille. Verum nos fingamus iam istos, rebus publicis æquiores, ipsarum incolumitati consulere: videamus modò, quàm honoratas eas esse velint, quas conseruarunt, & quanta eas gloria excellere, quantis ornamentis abundare cupiant. Aut verò, ipsa illa doctrina eorū, intueamur, quæso, quam secum dignitatē, quod decus, quam nominis claritudinem

ritudinem illis rebus pub. afferre soleat, in quas aliquando incubuit. Et breuiter consideremus, estne respub. estne regnum, estne ciuitas, estne domus, estne familia, estne quisquam omnino hominum, qui propter hæresim, aut auctus vnquam veris honoribus, aut vllis verè secundis rebus ornatus ac nobilitatus sit. Ego enim certè non solum honores veros ex hæresi ortos, sed ipsa etiam illa vulgariū istorum honorum nostrorum nomina, quæ sint modò paulò sublimiora, frustra mea quidem sententia inter hæreticos requiri dixerò. Velim namq; ostendat mihi quispiā, in ipsis hæreticorum regionibus, & hæresi vigente ipsa, non dico, quot Papæ, Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, Præpositi, Decani, Archidiaconi, Sacerdotes, hæc enim ecclesiasticorum honorum nomina, certum est cum hæresi existere non posse, quæ & oppugnant hæreses, & ab hæresibus ipsis impugnantur, atque etiam interdum, his aut illis in locis, expugnantur. Non hoc igitur, sed illud tantum ostēdat mihi, quisquis est; quòtnam inter eos Imperatores ex Regibus, quot Reges ex Ducibus, quot Duces ex Comitibus, quot Comites ex Nobilibus, quot Nobiles deniq. ex plebeiis, aut ibi facti sunt, vbi antea non fuissent; aut in vetere sunt saltem dignitate & existimatione conseruati? O nobilitatem ex hæresi expetendam. O laureolam quærendam, vt ille ait, in mustaceo. Atqui nos quidem ea, quæ dixi, frustra inter hæreticos quærimus: religionis enim catholicæ, non hæresum, neque superstitionum vllarum, hæc sunt propria beneficia. In hæresi quidem nouū aliquem factum regem ué, ducem ué, vbi antea non fuerit, non audiui; nonnullos potius qui iam facti essent, & à maioribus suis regnauissent, pulsos ab hæreticis, & regnis ipsis spoliatos, atque in ordinem redactos fuisse, legi & audiui: multos etiam hæreditaria imperia coactos abdicauisse; in eorum autem locum, vel neminem suffectū fuisse, vt ita regium ducaleque nomen planè extingueretur, vel certè rusticos homines,

aut

aut pueros ipsos, aut denique foeminas, regnis atque imperiis maximis præfectas fuisse, legi & audiui. Et certè nōn usquam liber prodiisse nuper dicitur, in quo quidem tantum non publicè armari videntur homines aduersus supremos ipsos magistratus. Quod si est, prouidendum certè est, ne quid respub. detrimenti capiat. Huc enim profectò spectare isti videntur: hæc eorum studia, hic scopus vitæ, hic doctrinæ est, vt possint tandem extremā rebus omnibus publicis afferre vastitatem. Equidem quid paulò antè & fieret & gereretur in viciniis, hic illic, hætenus fortassis in alienis tantum exemplis spectabamus: nec facile angulum liberum reperiēbamus vllum, qui, si modò hæreticorum doctrinæ patere incepisset, non tot & tantis cladibus tandem illis, non tot & tantis seditionibus illis, non tot & tantis tumultibus illis absorberetur, quot & quantis, maxima etiā ipsa regna & imperia, pridem absorpta concidisse videbamus, illorum quidem hæreticorum opera & studio periniquo, qui vniuersum ipsum terrarum orbem, flamma accendere, ferro excindere, interneccione delere, ante actis temporibus non dubitauerunt. Quæ omnia nos quidem qui aut vidimus, aut legimus, aut audiuius, sine lachrymis commemorare non possumus, illi qui perpeffi sunt, & qui in medio Tartareo furore illo, vitam cum fortunis suis suorumque amiserunt, non possunt ne cum lachrymis quidem. Hæc igitur, vt dicere cœperam, spectabamus tunc saltem. Nunc verò ne inter nos iam quidem exempla eorū propemodum desiderantur. In ipso enim penè reipub. nostræ corpore, reperti sunt homines, non nostri quidem Polonici nominis; apud nos enim & apud maiores nostros, regum ipsorum nostrorū nomen, sanctum & inuiolatum semper fuit, sed in nostræ tamen Polonicæ reip. complexu, homines loci & ordinis non postremi: qui cum ciuitatem, à maioribus suis, hominibus ipsis catholicis, beatam & florentem acceperant, successu deinde temporis, vetere pri-

mum

mum conturbando ecclesiarum catholicarum ritu atque ordine, deinde verò citò post, aucta plus satis, & in eiusmodi ciendis religionis turbis corroborata, sua pertinacia, regni etiam & Reipub. ipsius permiscendis negociis, eò sunt prolapsi, ut, cum regum iam ipsorum nostrorum imperia leuius habere viderentur, quàm fides eorum & iusiurandū datum postularet, tum reges ipsos, primū cum potestate ad eos mittere, deinde verò etiam venire eodem ipsos, virgis armatos & securibus oporteret. Quæ res à patre ipso rege, ex usu reip. semel prouisa, non peruenit tamen integra ad filium regni successorem; quominus & ipse quidem, secundum patrem, iterum ciuitatem eandem, ordinandæ ipsius gratia, visere, & deinde aliquanto post ciues ipsos ad se publicè accersitos, seuerius quodammodo accipere necesse haberet, quàm natura ingeniumq; eius semper lenè ac placidum ferre videretur. Post cuius denique ipsius obitū, cum regnum ipsum, altero post alterum interregno, ad regem alium, virum hunc maximè strenuum, & omnibus regis virtutibus maximè ornatum, sed regno tunc temporis nondum satis assuetum, Stephanum hunc Bathorium deuenisset, eò denique vis ipsa mali, dudū compressa illorum pectoribus, manifestò erupit, ut imperio quidem ipsius, armis etiam, priuato nomini parum licitis, repugnare non dubitauerint. Malum planè consilium, sed quid? Ipsi consultori pessimum. Iam tum enim illo ipso facto suo, & pacem quidem atque ocium prouinciæ illius diuturnum subito perturbarunt, & oram etiam illam vniuersam, pacis alumnam, vel cuius adeò ipsa pax alumna fuit, maximis incommodis affecerunt, & denique tum seipsos, tum ciuitatem ipsam, & suam & nostram, in extremum discrimen ipsum propemodum adduxerunt: & reuera penitus adduxissent, ni nos deus ipse placido lumine respexisset. Ex his igitur, quæ diximus, satis constat, non iam quærendum esse amplius, ecquòdnam regnum, aut constitutum ab initio fuerit ab

rit ab hæreticis, cum nullum planè vnquam constitutum fuerit, quod legitimum haberetur: non etiam quærendum ne illud quidem, ecquòdnam, postquàm ab aliis esset cōstitutum, fuerit ab istis, vllis expetendis rebus cumulatū. Neque enim isti vsuam in salutem aut dignitatem regnorum incumbunt, sed in perniciem. Quid dico? Ego verò dico, ne illud iam quærendum quidem esse, quot homines ex hac disciplina, ad bonorum saltem virorum commendationē nobilitati sint. Nemo enim vnquam ob hæresim, verissimis virtutis laudibus honestatus est. Sed quid quærendū, aut quid ab istis expectandum? Illud fortassis vnum, quod solum videtur superesse, ut videamus & inquiramus, quotusquisque illorum ipsorum, qui hæc sequuntur, saluus & incolumis, non dico iam cum nobilitate, & cum honoribus, & cum fortunis, sed cum vita saltem ipsa, aut si ne id quidem comperiamus, certè cum morte saltem honesta ipsa, potuit ex illo naufragio enatare. Quod cum diligentissime quæserimus, in paucis tamen id admodum apparuisse reperiemus. Primū enim aut extremis suppliciis ipsis affecti certè fuerunt, quotquot eiusmodi fuerunt, & quod mirere magis, non in catholicorum ciuitatibus solum, sed etiā in hæreticorum ipsis vrbibus, quæ sunt sectarum diuersarum: quæ hanc eiusmodi licentiam nouandarum religionū ferre se non posse, aliquoties demonstrarunt. Aut verò si hunc publicorum iudiciorum scopulum magna cautione effugerunt, in nihilo tamen acerbiores mortium infamium casus, miseri homines inciderunt, quæ ipsos ferè diuinitus comitari consueuerunt. Hi sunt enim illi, de quibus verè illud dixisse fertur Apostolus: QVORVM FINIS INTERITVS, ET GLORIA IN CONFVSIONE IPSORVM. Hoc autem est, quòd exitus eorum, non est, ut aliorum, aut gloriosus, aut saltem naturalis finis ipse, sed est interitus, ignominia, & confusionis cuiusdam plenissimus. Quod cum alius etiam Apostolus, & omninò discipulus ille, quē diligē-

diligebat Iesus, egregiè admodū nosse videretur, ne balneū quidem ingredi voluit, in quo Cerinthum hæreticū lauari audiebat. Quis enim mihi spondeat, inquit, non esse ædes ruituras, in quibus Cerinthus lauaretur, inimicus veritatis? Quasi nimirum solenne sit, malam doctrinam malo exitu terminari. Nota est Luteri mors, quæ temporibus nostris accidit: quam ipsam verbis exagitare hoc loco non libet. Sed & post eum, cum multi alij ex ipsius sequacibus, scedis mortium generibus alibi absumpti sint, tum paulò antè hic apud nos in Prussia, nescio quis ex magistris istis religionis nouæ, miserando admodum fato, in puteum insiliisse, & vitam sibi ipsi abruptisse dicitur. Nuncq. aded, dum hæc scribimus, cum nudius tertius quidā ex istis, vt solent, ceremonias nostras Catholicas, in æde sacra ipsa, apud Catholicos, in familiari sermone insolentius irrideret, heri eadem hora illa, cum bene sanus & bene valens, hospites aliquot ad prædium inuitasset, subito in ipso prandij apparatu, apoplexia correptus, sensibus omnibus amissis, animam citò post exhalauit. Quæ ego quidem non quasi insultans hoc loco recito. Communes enim casus esse sentio: sed quasi dolens, et si quid, etiam admonens, diligenter nobis vt caueamus, & vt casus ipsos eiusmodi, in aliorum personis intuentes, quorum exitus perhorrescimus, eorum doctrinam, etiam atque etiam vitare studeamus: & omninò quicquid ingruerit, illam potius Sapientis consolationem amplectamur, IVSTVS SI MORTE PRAEOCCVPATVS FVERIT, IN REFRIGERIO ERIT, quàm vt molestiam illam admonitionis Apostolicæ exaudire necesse habeamus, NEMO VESTRVM PATIATVR, VT FVR, AVT HOMICIDA, AVT MALEDICVS. Etsi enim lex ipsa naturæ nostræ communis, omnibus telis fortunæ, vitam nostram ita proposuerit, vt nihil quicquam aliis accidisse meminerimus, quod nobis ipsis, etiam nihil tale promeritis, accidere posse nō existimemus: tamen cum sæpius omninò fieri

nò fieri videamus, vt qui seminent in benedictionibus, in benedictionibus & metant, qui secus seminent, secus etiā & metant, sit profectò, vt mens sibi in ratione religionis bene conscia, aut nihil quicquam eiusmodi metuat, quod hæreticis, vt plurimum, immineat, aut certè si quid humanitus acciderit, omnia leuius ferenda sibi esse ducat: contrà autem, qui se opinionum istarum hæreticarum, siue auctores volunt siue fautores perhiberi, hi si quid aduersi acciderit, nec faciliè habeant, quo se in mediis illis casibus consolentur, & illā præterea, pro malis suis meritis, diuinitus irrogatam pænam, vt plurimum sustineant, vt nunquam sibi aduersis rebus satis defungi videantur, sed vt semper omnes tristes exitus cogantur etiam atque etiam expectare. Et certe quod metuunt, id etiam propemodum experiuntur semper. Fit enim ferè vt semper bellū appetant, nunquam victoria potiantur, semper seditiones moueant, quarum tamen incommoda omnia in ipsorū potissimum capita recidant, semper tumultus excitent, & in illis tamen, cum corpore, tum multò etiam magis animo dispereant, non tantum domesticis illis furiis agitati, fraudum scelestorumque suorum, mœrore & angore quodam conscientiae incredibili, dum viuunt, non solum ignominiosa morte confecti, dum moriuntur, sed etiam vita iam functi & mortui, igni illo adusti, flammis ardentibus sempiterno, qui designatus est Diabolo & apparitoribus eius. Vt ita videlicet nec viuis illis, nec mortuis, bene esse possit;

sed vt viui & mortui, omnibus pariter & diuinis mactentur suppliciis, & humanis.

Qq ij

CAP. III.

Succensus Catholicorum.

Consilia non sunt ferè succensibus metienda.

Ecclesia catholica ærumnis propemodum crescit & lætatur.

Eadem tamen rebus etiam secundis ornatur.

Ecclesiæ Catholicæ trophæa amplissima.

1. *In ipsis inityis.*

2. *In incrementis ipsis, tum apud cæteras nationes,
tum apud nos quoque.*

*Maiores nostri agnoscebant beneficia religionis Catholicæ,
nudandis gladiis in lectione euangelij.*

& hymno populari Bogarodizza, decantando.

Lætissima quondam Poloniæ nostræ facies sub Catholicismo.

Religionis veritatem non esse principiò ab ipsa succensuum prosperitate repetendam, proximè admonuimus. Sed & ipsi quoq; multo antè admoneri nos meminimus ab aliis; & quidem huius sæculi filiis, non imprudentibus in generatione ipsa sua. Quid admoneri? Admoneri, inquam, non in religionis solum & fidei negotiis id esse obseruandum; quæ quia tota ex seipsis apta sunt, ideo fortunam & euentum rerum externarum minimè, ut dixi, respiciunt; sed in aliis etiam quorumuis generû actionibus mortalium: quæ quanquam aliunde planè pendent, nec ullis humanis casibus sunt exemptæ, minimam tamen, vel nullam potius, euentuum ipsorum in vtramuis partem, admittunt rationem; vsque adeò, ut ipsis etiam prosperis & ad voluntatem fluentibus succensibus carere eum optauerint, qui ullis euentuum, siue in hanc, siue in illam partem, momentis expendendis, commoueri aliqua ex parte videatur. Atque hæc quidem huius, ut dixi, sæculi filij. Ecce autem

tem ex nostris quoq; ex ipsis, dico, lucis filiis: multò etiam istis, quos dixi, horridiores, ita à succensibus externis intuentis arcent Christianorum animos, ita nullam eorum rationem haberi debere contendunt, ita deniq; hominem ipsum, Christi nomini addictum, intus constitutum, atque animo obfirmatum esse censent oportere, ut non secundis ipsis rebus felicitatem suam metiatur, quod vulgo fieri videmus, sed ut tum demum beatum se esse existimet, cum in quàmmaximas & quàm plurimas vitæ misérias & ærumnas perspexerit se incidisse. Hanc enim esse patris nostri cœlestis viam peruulgatam, ut quos diligat, quorumq; amore maximè teneatur, eorum etiam virtutem rebus ipsis aduersis exerceat, atque ita vexationibus istis expolitâ, illustriorem reddat. Ex quo factum est, ut his eiusmodi præceptis eruditi, non defuerint sanè ex Christianis, qui vitæ incommodis atque aduersitatibus iactati infinitis, in maximis tamen bonis versari se interpretarentur, summamq; propterea suo conditori & parenti gratiam habendam esse existimarent, quòd à mundo affligerentur, & passim mortalium omnium miserrimi deputarentur. Videbant enim ipsum quoq; salutis & religionis nostræ auctorem & perfectorè Iesum, omnem suorum in hac vita felicitatem, duris ipsis & asperis rebus omnibus circumscripsisse, paupertate, luctu, lachrymis, fame, inedia, inimicitis, maledicto, morte denique ipsa. Nec circumscripsisse tantum, sed etiam in eodem hoc curriculo ipsum præiuisse nobis, pro nobis: proponentem, ut dico, exemplum nobis, sanguine, sudore, tormentis, cruce, morte sua, ut iisdem illis vestigiis ipsius, ad vitam illam sempiternam gradiamur. Quæ si ita sunt, ut sunt, quid est, quæso, quod nos hoc loco agimus, cum hæreticorum religionem aduersis ipsis succensibus infamamus, catholicorum contrà, bonis euentibus commendare de industria studemus? An enim ideò, illam quidem malam religionem dicimus, quòd ea aduersis rebus prematur, hanc

¶ ij

contra

contrà bonam & deo placentem, quòd floreat rerum bonarum cumulo & aggregatione? Non est ita. non est ita. Sed illam quidem, digna factorum suorum præmia recipere dicimus, cum castigatur: nos autem ipsos, singulari providentia, misericordia, bonitate Dei Opt. Max. cuius populus & peculium, cuius deniq. pascuæ oves sumus, ex acerbitate illa veterum ærumnarum, quibus ecclesia ipsa, in illo ipso recenti ortu suo propemodum coquebatur, semel ereptos, translatos tandem esse dicimus in hunc statum veræ libertatis, pacis, splendoris, lætitiæ, & omnis deniq. prosperitatis: in quo dum sumus, verissimè de mundo ipso, per Christum nostrum, triumphare incipimus; subtractique quodam modo & erepti calamitatibus illis, quibus mundus ipse usque adeò plerosque exagitare solet, ut eos sæpe numero de salutis suæ conditione cogat desperare, illam nunc iam quodammodo vitam inchoamus, quam omni angore & ærumna vacuam, omnibus autem bonis affluentem, in cœlo cum beatis omnibus expectamus: prompti interea & parati, omnia aduersitatum genera pro Christo nostro subire, quæcunq; ingruant diuino ipsius nutu atq. voluntate. Cum contrà profanorum omne genus hominum, omnibus suis studiis mollem ac delicatam quandam vitæ conditionem inquirent & persequantur; quam tamen, cum magna animorum suorum molestia, nunquam neque teneant neque consequantur: atque hoc ipso primitias veluti quasdam sempiternarum illarum ærumnarum suarum futurarum degustare nunc iam incipiant, quibus deinde miseri homines perpetuò affligentur. Aliud est autem profectò, nihil aduersi pati velle, & tamen omnibus calamitatibus immersum esse: quod istorum est: aliud, pro Christi nomine omnia pati paratum esse, & tamen bonis ipsis felicitatibus abundare: quod ipsum, absit verbo inuidia, nostrum est. Quarum duarum rerum, illa ex fontibus erumpit iustitiæ diuinæ, hæc ex sinu ipso profluit misericordiæ & boni-

tatis

tatis eiusdem Dei Opt. & Max. qui sponsam suam ecclesiam sanctam, omnibus rebus ad veram felicitatem, & vitam beatam pertinentibus semper voluerit abundare. Quod ipsum ita facturum se fuisse, multò etiam antè ostenderat ipse per Prophetam, sic inquit. ECCE EGO STERNAM PER ORDINEM LAPIDES TVOS, ET FVNDABO TE IN SAPHYRIS, ET PONAM CVSPIDEM PROPVGNA CVLA TVA, ET PORTAS TVAS IN LAPIDES SCVLTOS; ET OMNES TERMINOS TVOS IN LAPIDES DESIDERABILES, VNIVERSOS FILIOS TVOS DOCTOS A DOMINO, ET DABO MVLTITVDINEM PACIS FILIIS TVIS: ET NON TIMEBIS, NEC PAVOR APPROPINQVABIT TIBI. HAEC EST HAEREDITAS SERVORVM DOMINI, ET IYSTITIA EORVM APVD ME. DICIT DOMINVS. Et sic quidem per hunc Prophetam. Per alium autem Prophetam sic. ADHVC MODICVM, INQVIT, ET EGO COMMOVEBO COELVM ET TERRAM, ET MARE ET ARIDAM. ET VENIET DESIDERATVS CVNCTIS GENTIBVS, ET IMPLEBO DOMVM ISTAM GLORIA, DICIT DOMINVS EXERCITVVM. MEVM EST ARGENTVM, ET MEVM EST AVRVM, INQVIT. MAGNA ERIT GLORIA DOMVS ISTIVS NOVISSIMAE PLVS QVAM PRIMAE, ET IN LOCO ISTO DABO PACEM, DICIT DOMINVS EXERCITVVM. De his igitur ecclesiæ nostræ trophæis, aliquid interim contra hæreticos dicamus: ipsosque, si fortè eos sui possit poenitere, oratione hac extrema nostra ad officium adducere tentemus; proponendis hoc loco in medium successibus quibusdam admirandis, quibus affatim dotata & ornata est à sponso suo ecclesia ipsa nostra: ut si quâ fortè, amorem ipsius, eorū mentibus possimus instillare, officio nostro defuisse ne videamur. Atq. hoc quidem in genere, cœlestia interim & æterna illa,

na illa, omnibus in vniuersum hominibus, qui piè, iustè, sobriè, intra hanc eandem ecclesiam vixerint, proposita præmia, propemodum omitemus; quæ etsi amplissima sunt, & tantam rerum omnium desiderabilium excellentiam complectuntur, quanta neque oculo hoc mortali vsurpari, neq; auribus istis stupidis hauriri, neque adeò animo ipso, corpori isti affixo, satis pro dignitate æstimari posse videatur; in qua videlicet sola & præmium est laborum cum fide exantlatorum, & hæreditas ipsa filiorum ex deo patre & ecclesia matre genitorum constituta: quia tamen in hac mortali vita nostra teneri non possunt, & spe tantum atq. expectatione sui animos nostros permulcent, præsens, quod hodie potissimum quæritur, in manū nihil dant, & ideò segnius nos mouent, nostraq; adeò desideria mortalia, pertenui admodum cupiditate inflammant, agè interim hæc, vt dixi, omittamus. Omittamus autem? Nos verò nec qua ratione quidem ea omittamus, satis videmus, in quibus meditandis, & pro thesauro quasi quodam maximo ac certissimo amplectendis, animum ipsum nostrum assidue versari oporteret. At quo thesauro? Quem, vt Christus ait, neq. ærugo vlla corrumpere, nec tinea demoliri, nec fur quamlibet callidus, vlla ratione effodere, ac furari posse videatur. Sed tamen, quod dicere cœperam, quoniam hoc libro toto populariter omnibus de rebus egimus, rarò admodum vltra conditionem mortalem hanc nostram, sermone nostro prouecti sumus; iccirco, nunc quoque eundem illum cursum nostrum teneamus, & altiora illa, quorum modò mentionem fecimus, alij tempori reseruemus; nuncque adeò de successibus prosperis ecclesiæ ipsius Catholicæ nostræ, populariter, vt cœpimus, agamus: ac primū quidem, quibus rationibus ipsa creuerit, & quomodo ex paruis illis initiis, ad tantam, quantam videmus, amplitudinem peruenerit, deinde verò, quæ potissimum cum ea, tum cæteris omnibus gentibus ac nationibus, tum nobis præcipuè Polonis ipsis, fausta,

fausta, felicia, atque inprimis gloriosa, ad præsentis huius vitæ statum pertinentia bona euenerint, breuiter hoc loco perstringamus. Inprimis autem oculos nostros ad illam XII. virorū, quos ipsos à missione, Græco verbo Apostolos nominamus, cohortem referamus: hominum ad vulgare opinionē, obscurorum, ad eorum numerū quos deuicerunt, perpaucorū; ad opes eorum quos domuerunt, prorsus imbellium; rerum tamen à se præclare gestarum gloria planè præstantium, & omnino magnorum atq; inprimis illustrium. Qui sanè neque viribus vllis confisi, neq; vlla humana sapientia subnixa, neq; splendore vllō generis aut nominis ad opinionem hominū commendati, sed nudo tantum veritatis ipsius Catholicæ sensu muniti ac ornatī, nec Iudæos reformidarunt, legis & cerimoniarum sanctitate tumidos, nec tyrannos exhorruerunt, vi & potētia armatos; nec philosophis, doctrinæ & eloquentiæ opinione inflatis, manus dederunt, nec hæreticis denique ipsis, astu & calliditate instructis, quicquam concesserunt; sed tyrannis primū illis crudelibus, præsentī & in Christū ipsum erecto animo, deinde Iudæis, tolerantia & comitate, sapientibus simplicitate, hæreticis veritate, formidabiles facti, facile vniuersos superatos sub iugum Catholicæ ipsius religionis miserunt, & de omnibus, cum vita, tum multo etiam magis morte ipsa sua, magnificentissime triumpharunt, seque ea re ad omnem posteritatem illustres admodum & gloriosos reddiderunt. Qua autem re potissimum id sunt consecuti? Qua quæso alia, nisi Catholicæ veritatis beneficio & virtute? cui nulla præiudicata sanctitatis opinio, nulla orbis terrarum potentia, nullum ingenium, nullæ opes quantumuis magnæ, obsistere potuerunt. Atque hanc quidem illi quasi nominis sui hæreditatem quādam amplissimam, nobis posteris suis reliquerunt; vt scilicet eiusmodi maioribus prognati esse diceremur, qui, vt scriptura ait, **PER FIDEM** hanc ipsam, quam prædicamus scilicet Catholicam, VI-

CERVNT REGNA, OBTURAVERVNT ORA LEONVM, EXTINXERVNT IMPETVS IGNIS, HEBETAVERVNT ACIEM GLADII, ET FORTES FACTI IN BELLO, CASTRA EVERTERVNT ALIENORVM: & quod mirere magis, qui tanta hæc quidem confecerunt in vinculis penè & carceribus, cum lapidibus & saxis obruerentur, cum medii secarentur, cum ferro trucidarentur. Dicent fortassis isti nostri, eorundem se maiorum posteros esse. Ego verò quod dicunt, aut libenter omninò concedam, si modò se ipsi antea, siue Catholicos, siue Catholicæ eorundem fidei æmulos esse atque imitatores docuerint; vel si fidem saltem istam suam nuperam, temporibus iam tum Apostolorum viguisse demonstrarint; aut certè vbi neutrum facere poterunt, ad tempus saltem dissimulabo, si modò ipsi sua sorte contenti, honorem nostrum neque nobis invidere, neque sibi ipsis voluerint vsurpare. Neque enim profectò maiores illi, quos diximus, maiores eorum sunt, sed nostri; neque laus illa, cuius modò mentionem fecimus, laus eorum est, sed nostra Catholicorum: & omninò omnes illi Apostolorum in fundanda religione Christiana successus prosperi, atque salutare, nostri, nostri, non istorum sunt; quibus quidem iure nostro posse videmur præ ipsis gloriari. Atque hoc sanè illustri successu catholicorum fundamento, iacto semel atq. posito, cōsequentia iam ipsius religionis nostræ tempora omnia intueamur: comperiemus enim quanta omnium nationum Catholicarum dignitas, maiestas, amplitudo, gloria, hanc, de qua loquimur, Catholicam nostram religionem fuerit semper subsecuta; sic quidem, ut hæc ubique cum ea, aut orta simul, aut certè in maius semper aucta fuisse videantur. Signum eius, quòd, vbi modò Catholica illa religio semel exorta rursus occiderit, ibi rursus hæc omnia occidisse; vbi decreuerit & diminuta fuerit, ibi hæc eadem decreuisse, atque adeò decrescere indies, ac palam imminui videantur. Posset id multis multa-

multarum gentium exemplis facile confirmari, nisi quòd nostra iam ad exitum properat oratio: ipsa autem quoque hæc nostra tempora, si benè attendamus, satis magnum de eo, quod loquimur, ferunt testimonium; illudque abunde docent & ostendunt, quicquid est etiamnum, in vniuersis his regnis atque imperiis Christianis reliqui splendoris aut pristinae dignitatis (cuius, pace omnium dixerim, vix umbram iam, eamque infaustis istis, & infelicibus hæreticorum sibilis magnopere exagitata tenemus,) id ipsum quicquid est, nec armis, nec viris, nec ingeniis, nec opibus nostris, quæ omnia quam sint perexigua, videmus; sed solius tantummodo religionis Catholicæ beneficio, vtcumque à nobis retineri. Parta est ante annos aliquot, per nostros, insignis illa de Turca ad Naupactum victoria. Audete dicere, armis aut viris fuisse partam; nisi orbis ipse vniuersus, voce quasi edita, orationem eiusmodi vestram redarguat, & victoriam illam diuinitus Catholicorum hominum precibus impetratam ac obtentam fuisse, maxime contestetur: in primis autè illius ipsius ieiuniis, orationibus, eleemosynis, faustis precationibus, quas nos benedictiones appellamus, hæc nobis obtigisse, qui tunc pro capite ecclesiæ Catholicæ præsidebat, Pius V. Pontifex Max. & religiosissimus; nostra quidem ætate superiore, quasi Moses alter: qui dum manus suas in altum tolleret, melior sanè nostrorum fortuna fuit; dum autem is manus, vnam cum vita posuisset, vniuersa illa & belli societas, & victoriæ continuatio, tota fuit confestim intercepta. Quanquam sanè, Moise extincto illo, & ad patres aggregato, etiam Iosue hunc Gregorium XIII. in eius locum diuinitus suffectum habemus, qui & dignitatem Catholicæ religionis, & successuum illorum prosperorum veritatem, si modò ad rem ventum foret, non minus sustinere ac præstare posse videatur. Interim autem conferte vos vel cum illo saltem vno nostro Pio V. omnes quotquot estis inter hæreticos simulatae alicuius sanctitatis opinione

in vulgus commendati; omnes Pastores, Ministri, Superintendentes eorum; equidem omnibus vestris viribus vix vnum aliquem ex contraria vobis factione hæreticum, miserum illum & inermē, ac omni præsidio destitutum, vrbis etiam vestræ præterea mœnibus circumclusum, Pastorem, Ministrum, Superintendentem, tollere fortè de medio poteritis, talem autem ac tantum exercitum barbarorum & immanium hominum armatorum, ceruicibus Christianorum imminentem, precibus vestris, eleemosynis vestris, ieiuniis vestris, (quorum vix nomina retinetis) euertere, aut saltem auertere nunquam poteritis. Quid ita? Non vestrum enim, non vestrum, sed Catholicorum est, aduersarias potestates, ego autem dico, non visibiles istas solum, sed etiam inuisibiles, & aëreas ipsas, superare. Sed vos quidem, si, cum de terrenis istis & visibilibus dixi vobis, vix creditis tamen, quomodo, si de cœlestibus illis & aëreis dixerō, credetis? Atqui hoc ipsum fanè, quod dico, palam profectò in iis, quos energumēnos in ecclesia appellamus, sæpenu-mero apparuit, atque adeò quoties vsus feret, & diuini gloria nominis requireret, etiam per dei gratiam apparebit. Vidimus enim plæriq. omnes, vidimus, cum toties spiritus ipsi maligni in obsessis hominum corporibus, voluntati atque imperio presbyterorum Catholicorum nostrorum, inuiti cesserunt; vestro imperio vestrorumque voluntati non cesserunt. Quam vos insignem planè Catholicorum præ vobis prærogatiuam, & agnoscere, & velitis nolitis fateri necesse omninò habetis; ingerere vos in hanc eiusmodi possessionem eorum, ne verbo quidem audetis. Ab hostibus visibilibus, ad inuisibiles delapsa nostra oratio est; nec temere fanè. Quid enim non possint in hostes visibiles, Christo duce freti, ii, qui spiritualium etiam nequitiarum illarum terrorem se esse, toties manifestis admodum indicis declararunt? Redeamus ad visibiles victorias illas, paululum intermissas; quanquam hæc quoq. de inuisibilibus aë-

reis

reis hostibus victoriæ nostræ, quodāmodo visibiles sunt. Sed nos ad illas, quas instituimus, redeamus; & eum quoque locum primo quoque tempore concludamus. Vicit proximè Stephanus rex noster, & prostravit per dei gratiam, Moscouiticum penè robur omne. Quid? vósne triennialibus illis & maximè memorabilibus præliis, feros homines à modestis, callidos à simplicibus, fraudulentos ab apertis, multos à paucis, existimatis fuisse superatos? Rem miram profectò, nec satis credibilem existimatis. Ego verò, vt orbis tandem vniuersus rem ipsam intelligat, non hoc dico, aut illud; sed schismaticos inquam à Catholicis fuisse debellatos. Cum igitur dico, vicit Stephanus rex Catholicus, putate me dicere. Vicit leo de tribu Iuda. Ille, inquam, leo vicit de tribu Iuda, cuius vnus, omnis semper habita est propria victoria. Nec verò extremo hoc loco, quo victorias ipsas, principum esse Catholicorum proprias ostendimus, quisquam nobis occurrat velim, & ex aduerso obiiciat constantes illas ac perpetuas Turcarum, hominum impiorum, & falsissimæ atq. inanissimæ omnium superstitioni addictorum victorias, de hominibus Christianis. Neque enim profectò illud quicquid est, victoria est, sed tyrannis; & si quid, certè non Turcarum illa gloria, aut illa felicitas est, sed pœna nostra; non religioni nostræ debita, sed multis nostris sceleribus expressa: quam si porrò effugere etiam deinceps volumus, hærefes quidem primùm omnium auersari, deinde autem ad Catholicam ecclesiam redire, omnes ex animo debemus. Et tum quidem, cum hæc fecerimus, & à deo aliquid deinde suppliciter postulantes petierimus, nec exauditi fuerimus; VENITE, VENITE, ET ARGVITE ME, dicit dominus omnipotens. Cuius ipsius illa sunt quoque dicta per filium. SI FIDEM, inquit, QVANTV- LAMCVNQVE HABVERITIS. (putasne tu autem, hæreticam illum fidem requirere, potius quàm catholicam?) MONTES, inquit, TRANSFERETIS, ET OMNI-

R r iij

NO QVIC-

NO QVICQVID VOLVERITIS PETETIS, ET FI-
ET VOBIS. Ea est Catholicæ fidei vis & potestas, ea, vt sic
dicam, prærogatiua, vt nulla vnquam natio tam habuerit
deos suos propinquos sibi, vti nationi nostræ Catholicæ
proximus est dominus ipse verus deus noster. Nec mirum
igitur, si, cum interim cæterarum omnium fama gentium
barbararum, in obscuro planè sit, Catholicæ quidem ipsius
religionis nostræ tantus est honos, tanta dignitas, tantaque
adeò vel nominis iam atq. vocabuli ipsius suauitas & ma-
iestas, vt reges etiam ipsi maximi, Europæ maximæ, cogno-
mentum ipsum Catholicorum, certatim quasi, in suorum
honorum inscriptionibus ambire atque appetere videan-
tur: de re autem, hoc verò est, de Catholicismo ipso, ita in so-
lidum vsurpent omnes, vt nullus eorum sit, qui regis appel-
lationem legitimè vsurpare ausit, qui idem Catholicus non
sit; quique non idem eodem tempore, eodemque hoc ipso
regis vocabulo, Catholicum se esse profiteatur. Nec verò id
communi tantum professione ipsa, sed priuata etiam quis-
que hoc nomine ad Pontificem Romanum legatione missa,
qua & Catholicum se esse hominem, & morigerum bea-
tissimi illius patris filium, declaret & ostendat. Quis neget
igitur Catholicæ ipsius religionis, & rem esse salutarem, &
appellationem ipsam honestam inprimis atque gloriosam?
aut quis est qui dubitet, in ea potius religione censerì, quam
omnes, qui reges appellari velint, imò omnes qui seruari
cupiant, profiteri necesse habeant, & cuius ipsius appella-
tionem potentissimi quique monarchæ, in ipsis honorificis
suis inscriptionibus, vendicare sibi præ cæteris gestiant;
quàm eiusmodi religionem vllam aut quærere aut tueri,
in qua tibi societas cum fœce hominum, & quod caput est,
extra domum domini habitantium, sit ineunda. Nam in
domo quidem domini vel abiectissimum esse præstat, quàm
primo alioqui loco esse in magnificentissimis ipsis atriis sce-
leratorum. Sed hæc, de quibus loquimur, & plures etiam aliæ,
de qui-

de quibus non loquimur, Catholicæ religionis prærogati-
uæ, omnium nationum sunt; nostros ipforum annales bre-
uiter excutiamus. Maiores quidem nostri, post Lachi pa-
rentis aduentum in has terras tunc desertas & vacuas, quas
siue ipse Lachus ille, à polo Poloniam, siue cæteri, quod
malo, ab ipsa posteritate eius, Polachiam primò, quasi Post-
lachiam, deinde verò molliori vocis inflexione vsi, Polani-
am, & denique Poloniam appellarunt. Maiores igitur illi,
quod dico, nostri, etsi magna semper iam inde à primò ipso
ingressu suo in has terras, bellicæ suæ virtutis documenta
dare passim studuerunt, annos tamen ferè quadringentos,
postquam in his regionibus pedem posuissent, neque cir-
cumcirca noti, neque satis à finitimorum tuti iniuriis deli-
tuerunt in illis tenebris barbaræ ac profanæ religionis: o-
mnem cultum diuinum ipsum, in ipsos illos Pogodas suos,
in Lados nescio quos, & Nias, & Marzanas, & Zizilias, &
Dieuanas, & Pochuistos, & Lelos, & Polelos, ac reliquam
illam imbellium & certè minimè diuinorum deorum tur-
bam conferentes. At verò vbi semel Christum Iesum. Ego
autem dico, illum Christum, qui tunc passim, sub Messico-
nis, quem superius Mescislaum appellauì, principis nostri
temporibus, per omnem terrarum orbem constanter vno
omniū ore prædicabatur; non hunc nescio quem, qui mo-
dò infelicibus istis nostris temporibus, alius Vitembergæ,
alius Geneuæ, alius Tiguri, alius hîc, alius illic prædicari est
cœptus. Dico igitur, maiores nostros posteaquam semel
Christum Iesum illum animis complexi essent, cœpisse de-
repente ita coalescere, vt vicinis primùm formidolosi, mox
remotioribus admirabiles, postremò apud omnes clari ac
celebres sint facti: gloriam videlicet reliquarum nationū
omnium, siue domesticis in rebus quis requirat, siue multò
etiam magis in bellicis, non solum adæquantes; verum e-
tiam in plerisque fortassis superantes. Ex quo factum est,
vt per eos, regium inprimis diadema, cum ipsa illa regis ap-
pella-

pellatione vniuersa, sceproque & gladio, regni insignibus, non à nescio quibus ministris istis, siue petitis, siue adeò impetratū est, (quorum tunc ne nomen quidem audiebatur vsquam: & quorum ipsorum nunc quoq. magna pars, ipsum etiam regium nomen, detestantur; vniuersi autem vnctionem, non solum à regni inauguratione remouent, verum etiam à baptismo ipso studiosè tollunt) sed à Catholico Romanorum summo Pontifice petitis, à Catholico Romanorum summo Imperatore tributum nobis est. Ex quo deinde & celebres illæ nostræ de multis nationibus victoriæ partæ, & victrices nostræ aquilæ prolatae sunt; cum Boemia, Moravia, Russia, Saxonia, Prussia, Dania, armis prorsus nostris cesserunt. Ex quo denique clarissima illa trophæa, & monumenta, ac termini victoriarum nostrarum, columnæ ferreæ, ad Herculis illius inuicti imitationem, ad Boristhenē, & Salam, & Ossam fluuios, fixæ à nostris ac locatae sunt. Ex quo postremò in has ipsas terras tam spaciosas, & tam longè inter se ac latè diffitas, reipub. forma inducta est. Iacto enim illo, quod diximus, Catholicae religionis fundamento, latae leges, litteræ excitatae, orta nobilitas, & denique libertas ipsa nominis nostri propria nata est, videlicet illis libertatis, nobilitatis, litterarum, legum etiam & omnis politiae nostræ auctoribus Episcopis, qui fuerunt custodes ac praesides Catholicae religionis. Qui soli nostros illos principes, quorum antea arbitria in omni re pro legibus apud nos erant, Deo primum ac religioni, fascēs atque adeò poplites & ceruices submittere, deinde legibus communibus parere, postremò hominibus sibi subiectis ex æquo & bono imperare docuerunt; regēsque adeò pro tyrannis constituerunt; & ne deinceps odiosum illud, & libertati inimicum, SIC VOLO, SIC IVBE O, in eorum imperio exaudiretur, effecerunt; cum antea apud nos, nihil propemodum aliud æquè sonare videretur. A qua quidem conditione, dura inprimis & acerba, solius religionis Catholicae

tholicae beneficio liberati, in eum statum per dei gratiā adducti sumus, ut nulli nationi suas leges, suos magistratus, suam libertatem, suum splendorem, & omnino omnem vitæ conditionē, inuidere necesse habeamus. Inde vrbes, arces, moenia, ciuitates, emporia, Episcopatus, templa, cœnobialia, ptochodochia, dotesque amplissimas eorū omniū, fundatas à maioribus nostris; inde scholas, & omnem reliquā tum litterarum, tum bonarum quarumque artium disciplinam & exercitationem constitutam in hac repub. accepimus. Ex quibus facile & Græcorum doctrinam omnem, & virtutem Romanorū, tam domesticis in rebus quàm in bellicis, ita hausimus, ut in omni laudis atque excellentiæ genere, paria prorsus cum omnibus politissimis nationibus faceremus. Planè ut si quis res nostras diligentius consideret, hic illas quidem, quæ ante catholicā susceptam religionem extiterunt, magno à nostris hominibus animo gestas, has verò quæ religionē Catholicam sunt consequutæ, diuinis & singularibus successibus auctas & cumulas fateatur necesse est. Quos sanè successus omnes, religioni catholicae ipsi acceptos tulisse maiores nostros, homines simplices & apertos, ille qui tunc passim in ecclesiis Polonicis inualuerat mos, recentis beneficii gratia excitatus, & cuius postea, per temporū ne iniuriam, an per hominum ipsorum incuriam, paulatim oblitterata est consuetudo, abunde declarabat; cum ad ipsius euangelii lectionem, gladij feminudi, in templis ipsis à nobilibus hominibus nostris, è vagina educebantur, & ita semidistricti ostentabantur, ut & beneficium quidem ab euangelio acceptum, & euangelium ipsum, vnde & libertatis & nobilitatis suæ ceperant beneficium, paratos se esse ostenderent, cum vitæ etiam ipsius iactura, tueri atq. defendere. Quòdnam autem euangelium illud, quæso? Aude dicere, tuum; si de tuo isto, recenti & nuper nato, veteres illi Angeloti, Iordani, Prochorii, Vilibalmi, & reliqui fundatores religionis nostræ, & post eos aliquan-

Sf

to, Adal-

to, Adalbertus & Stanislaus, patroni nominis ac gentis nostræ, vel per somnium saltē diuinare tunc potuerunt. Quorum quidem religionis vestigium, cum cæteris plerisque traditionibus eorum, impressum in sacramentis, sacrificiis, missis, concionibus, cantionibus, ecclesiarum nostrarum remanserit; quæ omnia iam inde ab eo tempore, omnibus templorum nostrorum cerimoniis ac ritibus semel consignata, etiamnum vigent, quasi testes quidam domestici, eiusdem illius, quam ab illis, quos diximus, maioribus nostris accepimus, constantis atq. perpetuæ catholicæ religionis: tum verò extat, inter ipsa eiusmodi vetustatis monumenta, pæan ille, Bogarodizza (sic Slaui, à quibus nos originem duximus, *Богородица* appellarunt) pæan, inquam, in virginis matris Mariæ laudem, à Diuo Adalberto ipso, Slaucis verbis, & inconditis, ut illa ferebant tempora, numeris cōpositus: quo ipso pleraque religionis ipsius Catholicæ capita, temporibus quidem his nostris miseris controuersa, tunc verò certa inprimis, & per omnes Catholicas in orbe terrarū ecclesias peruulgata, continentur; vnde cuius quodlibet petat licet. Quem pæana ipsum, solenne fuisse genti nostræ decantare, aut casibus ipsis aduersis ingruentibus, aut magnis alioqui inchoandis & aggrediundis rebus, vel ex illo sanè memorabili prælio constare potest, quod à Vladislao Iagellone nostro, huius Annæ reginæ nostræ proauo, prosperrimè ante annos CLXX. cum Cruciferorum Marianorum Teutonicorum ordine, imò cum imperio ipso Germaniæ, est gestum: cum Germaniam ipsam magna ex parte vel misericordia Cruciferorum illorū, vel affinitas, vel pecunia, vel lingua, ac causa deniq. propemodū communis, ad arma illa contra nos exciuisse dicebatur. Quo quidem in prælio, post quadringentos demū amplius annos, ex quo pæan ille fuit primū in rempub. nostram à D. Adalberto introductus, decantatū eum, & pro classico quasi quodam vsurpatum fuisse, in ipso propemodum procinctu prælii ipsius,

sius, tradunt historici. Et omnino, quicquid deinceps maiores nostri optauissent bene atque feliciter reipub. euenire, aut quicquid denique gratularentur euenisse, in eo celebrando, pæane eodem illo utebantur. Quo ex genere est illud quoque, ut hymnus idem ille nunc etiam, diebus ipsis natiuitatis, resurrectionisque dominicæ, & reliquis eiusdē generis in ecclesia diebus festis ipsis, extra ordinem decantetur. Cuius ipsius vsus, ne vllō vnquam tempore deinceps intermitteretur, iccirco, patrum auorumq. memoria, cum primū ferè typi excudendorum librorum publici essent in Poloniam introducti, legibus ipsis nostris per Ioan. Lascium regni Cancellarium publicādis, fuit vnā ipse quoque, publico omnium consensu publicatus, & publicis illis litteris ad memoriam sempiternam consignatus, ac legibus ipsis nostris insertus; qui nobis ad omnem temporum opportunitatem, euangelium illud, quod ab initio Polonia ipsa ceperat, nonnullis capitibus vel obscurum, ut ferè fit, illustraret, vel dubium interpretaretur. Cuius quidem hymni memoria dum vigeret in sermonibus & vocibus hominum, non disceptabatur sanè de personis sacrosanctæ Trinitatis, non de vnus illius essentia diuinitatis, non de Christi dei nostri æternitate, non de sacramentorū aut numero, aut vi, aut ratione, non de corporis Christi in eucharistia veritate, non de sanctorum inuocatione, non de purgatorio. Credebantur constanter omnia hæc: non argumento & disputatione, ut nunc, exagitabantur. Interim autem plenum erat penu omnium, plena arca, plenum horreum, plena virtus, plenus pudor, plena fides illa, quæ est dictorum ipsorum & factorum constantia ac veritas, plena mutua suorum caritas, plena vicinorum erga nos beneuolentia, tot affinitatibus & propinquitatibus vndiquaque stabilita; cantus vbiq. & symphonia personabant, vndique nuncii læti, de nouis aut foederibus pactis, aut obtentis victoriis, aut omnino prospere gestis rebus, afferebantur; vnde altaria di-

uorum erigebantur, templa Dei immortalis dotabantur, collegia sacerdotum instituebantur; populares autem homines, indies ditiores, clariores, potentiores, fortunatiores reddebantur; & omnino nihil erat, quod plenissimum illud Poloniae gaudium contaminare vlla ex parte potuisse videretur. Consiliisne autem id conficiebatur nostris, quæso? Dicam, consiliis. Dabat enim nobis profecto deus ille, cuius religionem castè admodum & integrè tunc colebamus, eiusmodi & Reges & Senatores, qui reipub. ipsi bene cuperent, bene consulere, bene denique facerent. Sed quia hæc consilia omnia diuinitus suppeditabantur nobis, dicam verius, non consiliis nostris gubernatas res nostras tum stetitisse (quæ ipsa quoties ad prudentiæ humanæ trutinam ac ratione reuocata ab externis ipsis hominibus examinarentur, toties ad interitum ferè magis quam ad salutem patriæ cõparandam spectare iudicabantur) sed stetitisse admirabili quadam benignitate ipsius summi Dei, qui rudem illam tunc temporis ignorantiam præfectorum ac magistratuum nostrorum, ipse, solius diuinæ suæ religionis causa, fidelissimè à maioribus nostris cultæ ac conseruata, ad salutem semper reipub. tanquam ad optabilem portum quendam, inflectebat, omniaque adeo, etiam consilio nostro minus prouisa, bene nobis atque feliciter faciebat euenire. Quæ nunc ecce, pro dolor, commutatis & conspurcatis ipsius religionibus, sic attrita & accisa intuemur, ut magnopere, tam in publicis quam in priuatis rebus nostris, non solum felicitatem illam maiorum nostrorum, sed iam etiam prudentiam ipsorum, atque adeo illa ipsa tempora eorum, hodie requiramus. Et, nisi tempestiuè omni cura & studio nostro prouidemus, etiam nescio quid præterea, absit omen verbo, atrocius, horribilius, funestius expectemus, à consiliis quidem & ministeriis administratorum istorum, quibus respub. ludus est, regnum iocus, claritas nominis & existimatio tenebræ.

EPILO-

EPILOGVS.

Votum, ut hæc quæ dicta sunt, ita expendantur, ut ad ecclesiam catholicam quamprimum fiat reditio.

Multi hoc tempore ab hæreticis ad ecclesiam catholicam reuertuntur; sed & plures etiam per Dei gratiam reuertentur.

Non ab omnibus malitiosè discesum fuit à catholicismo.

Deprecatio, ut quæ scripta sunt, in optimam partem accipiantur.

Nec enim quenquam ledere, sed vicem tantum ecclesiæ dolere hoc libro voluimus.

Orandum pro his, qui se ab ecclesia segregauerunt; & pro ecclesiæ pace ac tranquillitate simul.

Forma eius orationis.

C de his quidem omnibus, quæ ab initio proposueramus, hætenus dictum esto, non tam pro rei dignitate aut necessitate, quam pro mediocritate nostra: quam ipsam cupio Deo Opt. & Max. inprimis probari. Restat, ut hoc totum pia aliqua & fausta precatatione concludamus, ad eum quidem ipsum conuersa, sine cuius numine, nihil est in homine; & qui, nisi solus plantationibus nostris incrementum dederit, omnino iam neque Paulus aliquid est, qui plantat, neque Apollo, qui rigat: qui que nisi ipse ædificauerit in nobis, ciuitatemne an domum hanc istam Ecclesiæ sanctæ, de qua loquimur, & qua, vera ipsa, quam his libris suademus, religio & pietas in deum continetur, frustra, frustra omnino laborant, quotquot sunt qui ædificant eam. O si mihi, pro sua singulari benignitate, largiatur Deus Opt. Max. & immortalis, pater misericordiarum, ut quotacunque earum rerum pars, quas constituendo hoc ipso ædificio ecclesiastico, propositas esse in vtramque partem hominibus intelligētibus voluimus, tum, cum pro tenui infirmaque parte nostra, & de fundamentis,

S f iij

& de

& de parietibus, & de tectis, & de opere intestino, & de fastigio denique ipso tam ecclesiæ sanctæ, quam ecclesiæ aduersæ, disputaremus toto hoc libro nostro; Si mihi, inquam, concedat deus, ut aliqua earum rerum pars, accidat ad aures alicuius viri boni, communi tantum, & hac ætate peruulgato isto religionum errore nonnihil deprauati: qui inita subductaque diligentius eorum omnium ratione, quæ tum ad tranquillandam perturbatam suam conscientiam, tum ad comparandam æternæ vitæ hæreditatem, pertinere videantur; principio præcipitem illum in consilio hæreticorum impiorum cursum suum inhibeat; deinde etiam in tam lubrico & periculoso loco illo diutius ne immoretur; tum autem vtriusque vtrinque sibi propositæ viæ rationem atque finem, quasi libratis vtrinque ponderibus accuratè admodum examinet, & quid in qualibet parte boni sit aut mali, secum etiam atque etiam perpendat; postremò autem, vniuersalitate, antiquitate, sanctitate, ordine, consensu, sacramentis, sacrificio, successu denique mirifico Catholicorum, cognito & perspecto, quibus profectò rebus omnibus facilè illi, ut diximus, hæreticis antecellunt, quàm concitatissimo gradu, ad eos ipsos, qui antecellunt, contendere, videatur. Hæc, inquam, si diuino beneficio contingant mihi, ô felices planè labores meos, ô fortunatas vigilias meas, ô operæ precium, nullis fructibus aut vectigalibus maximis comparandū. Atq. id quidē ipsum, quod tanto animi nostri studio desiderare videmur, hoc etiam non magis optare quàm sperare iam planè & possumus & debemus, quòd his ipsis temporibus, cum in omnes orbis partes oculos nostros circumtulimus, non amplius impietate ista doctrinarum effrenari homines, neque tam impotenter, ut antè, insanire videamus, sed magna ex parte colligere se, & ad se quodammodo redire animaduertamus, veterumq; & diuturnarum suarum aberrationū poenitentia ductos, nouum quoddam vitæ genus palàm auspicari in eccle-

in ecclesia Catholica sancta. In quibus, Polonia quoque ipsa nostra, quæ, cum antea, heu nefas, receptaculum quasi quoddam fuisse videretur, eiusmodi quisquiliarum externarum, quæ alienis, per summam ignominiam sedibus eiectæ, vel, quod inuitus dico, fortassis etiam vltro accersitæ, natiuam illam veteris religionis nostræ puritatem obscurare semper in nobis, & adulterina nouæ suæ superstitionis spurcitia cõtaminare quodammodo conabantur, nunc subductis diligentius rationibus, ad mentem saniolem redire, & superiores illas suas separationes, ac discessiones profanissimas perosa, atque peregrinitatem illam hominum nescio quorum auersata, qui hæctenus bonitatem morum ingeniorumque nostrorum prope in ludibriū iam & contemptum conuertebant, ciuilem ipsam cum veteribus ciuibus concordiam inire, & Catholicam ecclesiam antiquam, porrectis manibus, per Dei gratiam, amplecti iam videtur. Ad sunt enim & in media repub. versantur, clarissimorum virorum filii clarissimi, homines omni elegantia optimarū doctrinarum perpoliti, graues, modesti, sapientes, disertis, & omnino ad omne decus reipub. huius geniti; qui relictis præceptis atque institutis hominum istorum ecclesiæ iniquorum, quibus præceptis ab ineunte ipsa ætate sua, voluntate parentum imbuti extiterunt, nunc lubentes ac volentes, in doctrina ipsa & instituto Catholicorum conquiescunt: imò contentissimis suis & ardentissimis studiis, ad doctrinam & instituta Catholica ecclesiæ amplectenda rapiuntur. Quorum vnus ante aliquot annos, cum illi ad nescio quam vsurpandam hæreticorum superstitionem, vis propemodum à patre ipso, viro clarissimo, sed homine nō Catholico intentaretur, atq. adeò tantum non inferretur. Permite, inquit, pater, cum ea me venia atq. libertate in euangelio Catholico versari, qua libertate pater ipse tuus vir Catholicissimus, euangelio te Luterano vti atque frui permisit olim. Et alius deinde, etiam non Catholici sed

sed clarissimi viri, clarissimus & Catholicissimus filius, cum familiarius admoneretur à nescio quo, non Catholico ipso, ut se in vniuersum ad patris, hominis Euangelici iam de-
mortui imitationem componeret, & omnino (vti tum ille loquebatur) vt patrissaret. Ego verò in cæteris ac lubēs quidem, inquit: nisi quòd in religionis negocio, ad aui me potius quàm ad patris imitationē composuero libentius. Sic enim mihi persuasi, vetustissimam quamque optimam esse religionem. O vocem memorandam & omnium vsurpatione dignissimam. Ego verò cum hæc ita esse video, facile equidem confido fore, vt in dies, his ipsis principibus iuuentutis procurantibus, insignes admodum accessiones ad ecclesiam Catholicā eorū exemplo fieri videantur. Sunt enim sanè multi in illis aduersis partibus, homines nec aduersis, nec peruersis ingeniis, qui non malitia vlla in illud vitæ genus ingressi, sed planè incauti delapsi erāt; quos nos benè ecclesiæ, optimè reipub. ac patriæ ipsi suæ, & cupiuisse, & cupere, facile nobis persuademus; sed ignoratione veri, eam vitæ rationem secutos esse opinamur, qua existimauerunt, maximum se obsequiū præstare deo. Sunt item nihilo pauciores, quibus, tum cum se à nobis, ad nouos istos magistros, in illis primis doctrinæ eorum initiis transferebant, haud facile tantæ eorum licentiæ, & inconstantia, & quod dicendum est, impietatis, in mentem veniebat, quantam nunc in illis re ipsa in dies magis atque magis experiuntur. Itaque cum oculis ipsis suis iam cernant, imò manibus propemodum contrectent ipsis, quoniam callida illa improborum hominum consilia iam tum ab initio spectauerint, & quantam vniuersæ cum religioni tum reipub. ruinam moliri viderentur; quod cauti & prudentes homines, imò quod boni ciues & reipub. amantes solent in hoc genere facere, pedem ipsi quoque optimo consilio referre incipiunt, & se totos ad reipub. & patriæ salutem atque incolomitatem conferre & aggregare non dubitant; satis interea
siue

siue nouitatis studio, siue maiorum voluntati, siue æqualium amicitia, siue adeò temporibus ipsis opinionibusque suis datum existimantes; vltra, in patriæ perniciem contendere non oportere. Illud enim planè constituendum est, nisi iam nunc malis eiusmodi, vel ratione, vel diuini ipsius metu numinis, vel amore deniq. reipublicæ & patriæ, occursum fuerit à viris bonis, magnopere verendum esse, ne his motibus labefactata respub. cum religione vnà concidat prorsus, & quod absit, intereat. Nihil autem est quod minus deceat, quàm vt qui seipsi amantissimos semper esse reipub. magnis, quod scimus, ostenderunt argumentis, hi in tanto rerum omnium discrimine positam, maximè necessario ipsius tempore deserant, & in præsentibus istis periculis constitutam relinquāt, quin potius danda est iis opera, vt quam ipsi pro sua singulari charitate & amore, maximè stabile esse cupiant & æternam, eam studiis & factionibus profugorum istorum hominum lacerari ac discerpi, eam denique à coniuratis istis in eius perniciem hostibus diutius suffocari & strangulari minimè patiantur. Est enim hoc profecto fuitque semper genti ac nobilitati Polonica proprium, vt rempub. ipsam quàmmaximè saluam esse velint, & vt ipsius amoris haud facile quicquam in vita anteponant; imò vitam etiam ipsam suam posterius habeant: amicitias autem omnes, & studia quæcunque his aut illis dedicata, respectus etiam reliquos, ad ea quæ in communi hominum vita versantur, hac vna re moderentur, vt iis salus patriæ huius ac reipub. antiquissima semper esse videatur. Quæ laus sanè vti in nostris hominibus & maxima est, & vicinis adeò ac longinquis omnibus nationibus notissima; ita spem mihi planè facit maximam, breui fore, vt colluies illa hominum aduenarum reipub. nostræ infestissimorum, in quam solam, omnis huius libri nostri, non sine causa maxima, exarsit acerbitas, pellatur tandem de reipub. vel tædio hominum nostrorum tam diuturno, vel recenti im-
T t patientia,

patientia, vel, quod summum est, iustissima quadam aduersus eos iracundia & concitatione, ab iisdem illis maximè omnium profecta, qui, quemadmodum hæcenus auctores fortassis fuerunt, siue ab initio introducendarum tot sectarum in Poloniam, siue deinceps earundem retinendarum, ac defendendarum, ita nunc rursus, iustissimo, ut dixi, concepto illarum odio, auctores volent proculdubio perhiberi, earum extinguendarum, & tum patriæ ipsius suæ diuturna hac infamia, tum reipub. quoq. ipsius admodum proxima ruina ipsa liberandæ. Et sicut alias, extra religionis negocium, semper auctoritatem suam in reipub. ad res maximè necessarias libentissimè omnium contulerunt, eamque, & domi magnam inter suos, & foris orbi ipsi terrarum, testatam ac notam maximè esse voluerunt, ita hoc etiam ipso tempore, illam nobis certissimam dant quandam optimi & reipub. amantissimi sui animi significationem, in iis quoque rebus, quæ ad dei Opt. & Max. diu admodum in Polonia iactatam religionem constituendam pertinent, operam suam insignem non esse amplius defuturam. Quos nos planè propterea, & nunc iam omnibus honoribus, libenter, ut debemus, prosequimur, & deinceps etiam laudibus ipsis eorum meritis per omnem occasionem, libentissimè aut prosequemur ipsi, aut certè ab aliis multò excellentioribus viris, ornari, maxima cum iucunditate sentiemus. Quos ipsos etiã, ne hoc quidè libro, quo nobis, omnis illa inter nos & ipsos utcumq. explicata est religionis dissensio, acerbius compellare vnquam voluimus; sed aut rem tantum ipsam simpliciter notare contenti fuimus, à personis abstinuimus, aut si quid, tum illos potius admonendos esse existimauius, qui docere ipsi diuersum à religione Catholica, dogma ausi essent, quàm eos, qui se id doceri ab aliis paterentur; aut si quid denique, tum verò in eos solos, vehementiores fortè extitimus, qui studio, non qui casu; qui vitio, non qui naturæ fragilitate; qui inflatione animi,

non

non qui rei ignorance; qui denique confundendi & euerendi omnia voluntate, nō qui animo experiundi, huic sese disciplinæ tradidissent. Postremò autem eos vel maximè styli nostri acumine, si quod est, petere voluimus, qui summa illa & præcipua, ac simul cum religione ipsa Christiana nata, fidei nostræ capita, ab imo conuellere institissent; quique cum in diuinam ipsam maiestatem, ac reliqua fidei nostræ archana sacramenta & sacrificia contumeliosè inuadere, tum mores ipsos castos & pudicos, vitamque adeò sobriam & honestam, temulenter admodum tollere è medio non dubitauissent. Monstra & portenta hominum, non homines; qui neque fide profectò sua, tecta ipsa ædium superant, quoties volunt cælum conscendere, neque, cum ipsi è cælo videri volunt ad nos descendere, aliquid adferunt, quod non scelestam potius quàm cœlestem eorum religionem testari videatur. Hi sunt soli potissimum, quos tristiori fortassis interdum sermone isto nostro appellandos nobis esse existimauius. Quod quidem eiusmodi factum institutumque nostrum, sicuti cum bona bonorum omnium venia à nobis acceptū iri confidimus, ita sanè ut accipiat, etiam atque etiam petimus. Non enim profectò quenquam hominum lædere, sed vicem tantum ecclesiæ & religionis vehementius fortassis aliquanto, pro animi nostri infirmitate, dolere voluimus. Quæ res, si vberiores interdum lachrymas excussit nobis, si vehementiorem interdum gemitum in nobis excitauit, si acerbiores forte vspiam expressit vocem, quæ molestiam vllam creare cuiquam potuisse videatur, næ ille ignoscere potius debet imbecillitati nostræ, qui in causa omnium indignissima, & sempiterni doloris ac mœroris plenissima, nō & queri, & dolere, & mœrere, & eiulare, & diuū præterea ac hominum fidem implorare, & dei deniq. ipsius summam iniuriam verbis accommodatis exponere non potuimus; quàm ut vetet, extremo nos hoc vti consolationis genere, quod nobis so-

T t ij

lum, in

lum, in hoc ipso extremæ calamitatis nostræ tempore restare videbatur. Quid enim aliud faceremus, in tanto tantarum rerum incendio communi excitato? præsertim cum eius ipsius denunciandi, & ad concurrendum homines inuitandi, nonnullæ etiam meæ partes esse viderentur; quem Deus, ultra mea merita, ad eorum hominum consortium volens aggregauit, quibus dictum est olim per Apostolū, depositū hoc fidei & religionis diligēter ut custodirent; per ipsum autē Apostolorū dominū, ut constituti super familiā domini, suam cuique tritici, non zizaniorum, mensuram, opportunè partirentur. Alioqui, quod ad nostrum quidem ingenium attinet, nullos vnquam aduersarios deposcimus, ac ne nunc quidem deposcimus: omnibus potius honestis hominibus, bene omnia atque prosperè euenire cupimus; hos ipsos adeò à religione nostra dissentientes homines, & tulimus semper, quoad maximè potuimus, & nunc etiam vsque adeò omnibus officiis nostris prosequi auemus, ut eos & quādiutissimè viuere, & magnis incrementis resipiscere, & tum ad deum ipsum reuerti, tum ecclesiam pariter & rempub. ipsam complecti, tum omnibus denique vtriusque honoribus & commodis ex æquo planè nobiscum frui, maximè cupiamus: eundemque prorsus omnium nostrum erga illos sensum esse, ex animo desideremus. Neque enim profectò æquum esse arbitramur, ut cum ne nos quidem ipsi radicem portemus, sed radix nos, efferamur aliquo modo præ istis, altūmue, ut loquitur Apostolus, sapiamus; sed potius animaduersa & perpensa, in eos quidem qui ceciderunt, seueritate Dei, in nos autem summa bonitate, existimemus id quod est, potentē esse Deum, iterum eodem inferere illos vnde exciderunt; si modò non permanserint in incredulitate, & si spiritum ipsum sanctum noluerint de industria contristare: qui profectò intercedit semper pro nobis gemitibus inenarrabilibus, ut possessionem filiorum Dei possimus primo quoque tempore adipisci.

adipisci. Quid enim quæso? an verò non duodecim horæ diei sunt? Tum autem, an verò non septies, atque haud scio an septuagies septies, in die cadit iustus? Cadit autem. Nimirum etiam videlicet toties resurgit. Et si iustus toties cadit, quomodo non cadet is qui non est iustus? Quis est autem ex nobis, qui se iustum possit profiteri, dum hic viuit? aut qui possit verè illud dicere: Mundum est cor meū, purus sum à peccato? Nimirum nemo est alius, qui possit facere mundum de immundo conceptum semine, nisi deus ipse æternus & immortalis, qui solus est, quique solus, cum volet, poterit nos hyssopo illo suo aspersos emundare, & ultra niuis etiam candorē nitidos reddere. Quæ cum ita se habeant, & cum totum hoc opus & fidei, & conuersionis nostræ à studiis & doctrinis prauis, opus diuinum sit, & ut ab initio statim eius sermonis nostri monere nos meminimus, ad deum solum auctorem referendum, equidē danda est nobis opera, ut ad orationis præsidium identidem confugiamus, & tum pro illis, qui in diuersas factiones volentes nolentes sunt abrepti, tum pro nobis etiam ipsis, qui in grege dominico ipso hætenus permansimus, & omninò pro vniuersa ipsa ecclesia, quæ uti permanentes gremio non excludit, ita redeuntibus vicissim ipsis maternum gremium non claudit; in quotidianis, si videtur, sacrificiis ipsis nostris, sic oremus.

Si vlla, ô domine, ecclesiæ tuæ teneris charitate, sicut profectò summa teneri te, & cum nulla adhuc esset ecclesia, eam fabricando, & cum amissa, restaurando, & cum iactata, conseruando declarasti, à te supplices petimus, ut quæ se nunc suis ipsa dissidiis conficit, diuino tuo munere, ad pacem & concordiam reuocata, possit respirare. Per dominum nostrum Iesum Christum filium tuum.

Valeat apud te clementissime Pater, illa pro nobis moribundi nati tui, sub ipsam statim panis & vini, ab ipso, secundum ordinem Melchisedechi representatam oblatio-

T t iij nem facta

nem facta deprecatio. Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi; vt sint vnum, sicut & nos. Vt hac nostra aliquando in hunc terrarum orbem reducta vnitae, simul & nos recentibus his malis liberes, & sermonis filii tui; domini nostri Iesu Christi confirmes veritatem, de ea, qua tecum in spiritu sancto viuit & regnat Deus vnitae.

Salutarem nobis, domine, religionis consensum, fructum communicationis mysteriorum filii tui, in ecclesia tua benignus restitue; vt quos de iisdem sacramentis participare voluisti, eos ad vnum ouile reductos, & vni pastori commendatos, tua facias pietate concordet. Per eundem

dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum

viuit & regnat in vnitae Spiritus sancti

Deus, per omnia secula seculorum,

A M E N.

CRACOVIAE

In officina Lazari. Anno Domini,

M. D. LXXXIII.

Idib. Maii.

WYSTAWA OPRAWY
KSIĄŻKI - KRAKÓW
CZERWIEC/ LIPIEC 1925

WŁAŚCICIEL *Biblioteka Jagiellońska*
NR. KATALOGU WYSTAWY *72.*

BIBLIOTHECÆ
ACADEMIÆ CR
ACDONAVIT
AVCTOR